

**ПЕНІТЕНЦІАРНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ПЕНІТЕНЦІАРНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЧЕРНИШ В'ЯЧЕСЛАВ ВІТАЛІЙОВИЧ

УДК 343.85

**ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ
ЗЛОВЖИВАННЮ ПОВНОВАЖЕННЯМИ ОСОБАМИ, ЯКІ НАДАЮТЬ
ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ**

081 «Право»

08 «Право»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **В. В. Черниш**

Науковий керівник **Пузирьов Михайло Сергійович**,
доктор юридичних наук, старший дослідник

Чернігів – 2023

АНОТАЦІЯ

Черниш В. В. Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Пенітенціарна академія України, Чернігів, 2023.

У дисертації на основі узагальнення кримінологічних концепцій, розроблених вітчизняними вченими щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, корупційної злочинності, а також практики правоохоронних органів України, практичної діяльності суб'єктів, що реалізують державну політику у сфері надання публічних послуг, безпосередньої діяльності суб'єктів, які надають публічні послуги, розроблено наукові положення й отримано результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання з надання кримінологічної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, – зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, на підставі чого визначено теоретичні засади і практичні рекомендації щодо запобігання таким зловживанням.

Зокрема вперше:

– надано комплексну характеристику стану, структури і динаміки вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, розкрито нерозривний зв'язок кримінологічної характеристики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, із суспільно-політичними процесами, які відбуваються в державі;

– виокремлено економічні, політико-правові, організаційно-управлінські, соціально-психологічні причини та умови зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, через призму зовнішньої та внутрішньої обумовленості;

– складено типологічні кримінологічні портрети особи, яка зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, та жертви такого посягання (фізичної, юридичної особи, неповнолітньої, недієздатної особи, особи похилого віку);

– розроблено систему заходів (загальносоціальні, спеціально-кримінологічні, індивідуально-профілактичні та віктимологічні) запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

У дисертаційному дослідженні *удосконалено*:

– доктринальні підходи до формулювання поняття, визначення завдань та особливостей правового регулювання, а також окреслення принципів надання публічних послуг в Україні. Зокрема, запропоновано авторське визначення поняття «публічні послуги» – це діяльність або результат діяльності уповноважених суб'єктів (органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, що перебувають у їх управлінні, або спеціальних суб'єктів, яким за законодавством надано право виконувати відповідні державно-владні функції), що здійснюється на підставі звернення фізичної або юридичної особи, за допомогою публічних фінансових ресурсів, результатом якої є прийняття офіційного акта, спрямованого на створення умов для реалізації та захисту прав та законних інтересів, визначених обов'язків особи, яка звернулася за послугою;

– юридичну конструкцію кримінально-правової норми в диспозиції ст. 365² КК України, доповнивши її таким суб'єктом надання публічних послуг, як медіатор. Так, проведений аналіз показав, що на законодавчому рівні закріплено надання послуг з медіації у земельних відносинах, в господарському, цивільному, адміністративному, третейському судочинстві, міжнародному комерційному арбітражі, у сфері нотаріату, наданні соціальних послуг, у сфері праці та трудових спорів. Послуги з медіації мають ознаки, що властиві й публічним послугам. Саме тому обґрунтовано необхідність криміналізації зловживання повноваженнями медіатором у

процесі надання ним публічних послуг, доповнивши диспозицію ч. 1 ст. 365² КК України вказівкою на відповідного суб'єкта.

У роботі дістали подальшого розвитку:

– теоретико-правові засади реформування сфери надання публічних послуг, зокрема державних сервісів та вдосконалення адміністративних процедур з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань;

– характеристика причин та умов злочинності у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Зокрема, багатофакторна система детермінантів кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, дала підстави класифікувати відповідні причини та умови за такими критеріями: 1) за ступенем впливу соціальних протиріч на суб'єктів суспільних відносин: основні (загальні), галузеві (інституційні) та безпосередні (одиночні); 2) за сферою впливу: внутрішні та зовнішні; 3) за сферою виникнення та реалізації: економічні, політико-правові, соціально-психологічні та організаційно-управлінські.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали дослідження є конкретним внеском як у кримінологічну науку, так і практику запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, оскільки сприяють удосконаленню правових та організаційних засад діяльності міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади, їх територіальних органів та установ, що реалізують державну політику у відповідному секторі надання публічних послуг, правоохоронних органів, судів.

Викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджені та можуть бути використані у:

– *правотворчій діяльності* – під час розроблення пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів у сфері надання публічних

послуг, зокрема законів України «Про адміністративну процедуру», «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», Порядку здійснення Міністерством юстиції контролю за діяльністю у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, Порядку розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції та інших;

– *практичній діяльності* – для виконання завдань щодо запобігання корупційним кримінальним правопорушенням, у тому числі зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги (акт впровадження Головного управління Національної поліції в Чернігівській області від 24 лютого 2023 р. № 2013/124/02/07/2023; довідка про впровадження Департаменту державної реєстрації Міністерства юстиції України; довідка про впровадження Офісу протидії рейдерству Міністерства юстиції України);

– *науковій роботі* – для подальшого розроблення проблематики, пов'язаної з наданням кримінологічної характеристики та формулюванням заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (акт про впровадження Академії Державної пенітенціарної служби від 19 грудня 2022 р. № 15-61/а);

– *освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичних матеріалів із кримінології, кримінального права, під час проведення навчальних занять із відповідних дисциплін та в системі підвищення кваліфікації працівників Міністерства юстиції України, державних реєстраторів, суб'єктів державної реєстрації прав та ін. (акт про впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ від 28 серпня 2023 р.).

Ключові слова: корупція; корупційне кримінальне правопорушення; кримінально-правова характеристика; кримінологічна характеристика; запобігання; зловживання повноваженнями; особи, які надають публічні послуги; експерт; медіатор.

SUMMARY

Chernysh V. V. Criminological characteristics and prevention of abuse of authority by persons providing public services. – Qualifying scientific work with a manuscript copyright.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 «Law». – Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, 2023.

Based on the synthesis of Ukrainian scientists' criminological concepts on the prevention of criminal offenses committed in official and professional activities related to the provision of public services, prevention of corruption crime, as well as the on practice of law enforcement agencies of Ukraine, the practical activities of agencies implementing state policy in public services, direct activities of entities providing public services, the thesis develops scientific provisions and presents the results, that, in aggregate, solve specific scientific task of offering criminological characteristics of a criminal offense under Article 365² of the Criminal Code of Ukraine, namely, abuse of authority by persons providing public services, and on the basis thereof defines theoretical principles and gives practical recommendations for preventing such abuse.

In particular *for the first time* the paper:

– provided a comprehensive description of the conditions, structure, and dynamics of committing a criminal offense under Article 365² of the Criminal Code of Ukraine, revealed the indissoluble connection of the criminological characteristic of abuse of authority by persons providing public services with social and political processes ongoing in the state;

– specified economic, political, and legal, organizational, and managerial, social, and psychological reasons and conditions for abuse of authority by persons providing public services from the prospective of external and internal set of conditions;

– made typological criminological portraits of a person who abuses his authority in providing public services and the victim of such abuse (an individual, legal entity, minor, incapacitated person, elderly person);

– developed a system of measures (general social, special criminological, individual preventive and victimological) intended to prevent abuse of authority by persons providing public services.

The dissertation research *has made improvements in the following*:

– doctrinal approaches to the definition of the concept, determining of tasks and features of legal regulation, as well as setting out principles for providing public services in Ukraine. In particular, the author has offered the definition of the «public services» concept as the activity or result of the activities of authorized entities (state authorities, local self-government bodies, enterprises, institutions and organizations under their management, or special entities that are legally granted the right to perform relevant public administration functions) carried out on the basis of a petition of an individual or legal entity with the use of public financial resources and resulting in the adoption of an official act aimed at creating conditions for the implementation and protection of the rights and legitimate interests, established duties of the person applying for the service;

– the legal structure of the criminal law norm in the disposition of Article 365² of the Criminal Code of Ukraine, having included in it an entity of public services as a mediator. Thus, the analysis showed that the provision of mediation services in land relations, in economic, civil, administrative, arbitration proceedings, International Commercial Arbitration, in notary sector, in provision of social services, in labor matters and labor disputes is enshrined in the legislation. Mediation services have the features specific for public services. For that reason, the need to criminalize the abuse of authority by a mediator in the process of providing public services is justified and was added to the disposition of Part 1 of Article 365² of the Criminal Code of Ukraine as the indication to a relevant entity.

The paper has *the following aspects further developed*:

– theoretical and legal bases for reformation of the public services sector, in particular state services and improvement of administrative procedures for state registration of property rights to real estate and state registration of legal entities, individual entrepreneurs, and public formations;

– characteristics of the causes and conditions of crime in official and professional activities related to public services. In particular, the multi-factor system of determinants of criminal offenses in official and professional activity related to public services gave grounds for categorizing the relevant causes and conditions by the following criteria: 1) by the degree of influence of social contradictions on the subjects of public relations: basic (general), sectoral (institutional) and direct (isolated); 2) by the sphere of influence: internal and external; 3) by the sphere of occurrence and implementation: economic, political and legal, social and psychological, and organizational and managerial.

Practical significance of the results received is that the research materials represent a specific contribution to both criminological science and the practice of preventing abuse of authority by persons providing public services, since they facilitate improving the legal and organizational framework of the activities of ministries and other central bodies of state executive power, their territorial bodies, and institutions implementing state policy in the relevant sector of public services, law enforcement agencies, courts.

The conclusions and proposals presented in the paper have been implemented and can be used in the following areas:

– *law-making activities* – during development of proposals for making changes to the regulatory legal acts in the public services sector, in particular the laws of Ukraine «On Administrative Procedure», «On State Registration of Real Rights to Immovable Property and their Encumbrances», «On State Registration of Legal Entities, Individual Entrepreneurs, and Public Formations», the procedure for the Ministry of Justice to monitor activities in the state registration of property rights to real estate and their encumbrances and state registration of legal entities, individual entrepreneurs, and public formations, the procedure for considering

complaints against decisions, actions, or omissions of the state registrar, state registration entities, territorial bodies of the Ministry of Justice and others;

– *practical activities* – to perform tasks related to the prevention of corruption criminal offenses, including abuse of authority by persons providing public services (implementation report of the Main Directorate of the National Police in Chernihiv Region No. 2013/124/02/07/2023 dated February 24, 2023; certificate of implementation of the State Registration Department of the Ministry of Justice of Ukraine; certificate of implementation of the Anti-Raiding Office of the Ministry of Justice of Ukraine);

– *scientific work* – for further elaboration of problems related to giving criminological characteristics and offering prevention measures to prevent criminal offenses in official and professional activity related to public services (implementation report of the Academy of the State Penitentiary Service No. 15-61/a dated December 19, 2022);

– *educational process* – during preparation of educational and methodological materials on criminology, criminal law, during training sessions in relevant disciplines and in the system of professional qualification improvement of employees of the Ministry of Justice of Ukraine, state registrars, state rights registration entities, etc. (act on the implementation of the Odessa State University of Internal Affairs dated August 28, 2023).

Keywords: corruption; corruption criminal offenses; criminal and legal characteristics; criminological characteristics; prevention; abuse of authority; persons providing public services; expert; mediator.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Черниш В. В. Сучасний стан наукової розробки кримінологічної характеристики та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 201–207.

2. Черниш В. В. Стан, структура і динаміка зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Публічне право*. 2020. № 3. С. 105–109.

3. Черниш В. В. Нормативно-правове забезпечення спеціально-кримінологічного запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 4. С. 292–297. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/03/52.pdf>.

4. Черниш В. В. Кримінологічна характеристика загальносоціальних заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 404–412.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Черниш В. В. Публічні послуги в Україні: поняття, завдання, ознаки та принципи надання. *Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні і світі*: матеріали II Міжнародної наук.-практ. конф. студентів та молодих учених (м. Суми, 17 трав. 2019 р.). Суми: Сум. ДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. Т. 1. С. 294–297.

6. Черниш В. В. Соціально-правова обумовленість зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави*: матеріали IV заоч. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 25 квіт. 2019 р.) /

гол. ред.: О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів, 2019. С. 140–142.

7. Черниш В. В. Критерії вдосконалення диспозиції кримінально-правової норми, передбаченої ч. 1 ст. 365-2 КК України. *Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави*: матеріали V заоч. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 25 жовт. 2019 р.) / гол. ред.: О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів, 2019. С. 215–218.

8. Черниш В. В. Методологічні засади кримінологічного дослідження зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Реформування правоохоронних органів України у світлі змін євроінтеграційних процесів*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 20 берез. 2020 р.) / за ред. д.ю.н. О. О. Шкути; Одеський державний університет внутрішніх справ. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 280–286.

9. Черниш В. В. Причини та умови зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Щорічні читання наукової школи «Інтелект»*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 25 трав. 2020 р.) / за заг. ред. І. Г. Богатирьова; Університет державної фіскальної служби України. Київ: ВД «Дакор», 2020. С. 105–108.

10. Черниш В. В. Віктимологічна характеристика поведінки потерпілих від зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації*: зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінологічної асоціації України, професора Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків: ХНУВС, 2021. С. 423–425.

11. Черниш В. В. Заходи спеціально-кримінологічного запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, передбачені в законодавчих актах у сфері публічної служби. *Інтеграція*

теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи: матеріали наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 05 листоп. 2021 р.) / гол. ред.: О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів, 2021. С. 202–206.

12. Пузирьов М. С., Черниш В. В. Індивідуально-профілактичні заходи запобігання зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової: збірник матеріалів* (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.). Класичний приватний університет. Запоріжжя: КПУ, 2022. С. 302–305.

які додатково відображають наукові результати дисертації:

13. Черниш В. В. Критерії вдосконалення юридичної конструкції об'єктивної сторони складу злочину зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 6 (3). С. 216–221.

14. Копотун І. М., Черниш В. В. Кримінологічна характеристика особи злочинця, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2020. № 2. С. 17–30.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	15
ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ ЯК ОБ’ЄКТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	28
1.1. Стан наукової розробки кримінологічної характеристики та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги.....	28
1.2. Публічні послуги в Україні: поняття, завдання, правове регулювання й принципи діяльності.....	46
1.3. Кримінально-правова характеристика зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.....	65
Висновки до розділу 1.....	87
РОЗДІЛ 2. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ ОСОБАМИ, ЯКІ НАДАЮТЬ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ.....	90
2.1. Стан, структура і динаміка зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.....	90
2.2. Причини та умови зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.....	108
2.3. Характеристика особи злочинця, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг.....	125
2.4. Характеристика потерпілих від зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.....	137
Висновки до розділу 2.....	150
РОЗДІЛ 3. ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОВЖИВАННЮ ПОВНОВАЖЕННЯМИ ОСОБАМИ, ЯКІ НАДАЮТЬ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ.....	154
3.1. Загальносоціальні заходи запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги.....	154
3.2. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги.....	170
3.3. Індивідуально-профілактичні та віктимологічні заходи запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги.....	187
Висновки до розділу 3.....	205
ВИСНОВКИ.....	208
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	217
ДОДАТКИ.....	246

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КК	Кримінальний кодекс
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
КУпБ	Кодекс України з процедур банкрутства
Стратегія	Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки
ЦК	Цивільний кодекс

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Динаміка соціально-економічних процесів, що має місце, починаючи зі здобуттям Україною незалежності, внесла корективи до кримінально-правової сфери.

Так, виникнення і розвиток різних форм власності в Україні, а також нових форм зловживання повноваженнями у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, зумовило появу у кримінальному праві України нових суб'єктів суспільно небезпечних кримінально карних діянь, закріплених, зокрема у ст. 365² Кримінального кодексу (далі – КК) України, що передбачає відповідальність за такий вид корупційного кримінального правопорушення, як зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (якою було доповнено закон про кримінальну відповідальність у 2011 р.), а саме: аудиторів, нотаріусів, оцінювачів, уповноважених осіб або службових осіб Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, інших осіб, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, приватного виконавця, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), державних реєстраторів, суб'єктів державної реєстрації, державних виконавців, приватних виконавців – як суб'єктів надання публічних послуг [66].

Аналізуючи офіційні статистичні дані за останні роки щодо облікованих в Україні кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, можемо спостерігати досить сталу динаміку до збільшення кількості вчинюваних кримінальних правопорушень у цій сфері.

Так, у 2013 р. було обліковано 16 585 кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням

публічних послуг, з яких за ст. 365² КК України – 72, у наступні роки відповідно: 2014 р. – 15 560 (68 за ст. 365² КК України), 2015 р. – 14 997 (107 – ст. 365² КК України), 2016 р. – 14 820 (174 – ст. 365² КК України), 2017 р. – 19 234 (234 – ст. 365² КК України), 2018 р. – 19 909 (308 – ст. 365² КК України), 2019 р. – 20 069 (472 – ст. 365² КК України), 2020 р. – 18 996 (379 – ст. 365² КК України), 2021 р. – 18 330 (422 – ст. 365² КК України), 2022 р. – 11 617 (239 – ст. 365² КК України) [119]. Загалом спостерігаємо тенденцію до збільшення кількості виявлених правоохоронними органами кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, з 68 у 2014 р. до 239 у 2022 р. Найбільшу кількість таких правопорушень можемо спостерігати у 2019 р. – 472.

Водночас, судова практика за 2013–2022 рр. стосовно винесених вироків за ст. 365² КК України свідчить про те, що кримінальна відповідальність до окремих категорій суб'єктів цього кримінального правопорушення взагалі не застосовувалася. Наприклад, у зазначений період не було засуджено жодного державного реєстратора за зловживання повноваженнями, однак при цьому мали місце численні випадки порушень процедури надання публічних послуг через недотримання встановленого порядку державної реєстрації прав на нерухомість та бізнесу.

Зазначене свідчить про високий рівень латентності цього суспільно небезпечного діяння, про наявність проблем у правозастосуванні зазначеної норми закону про кримінальну відповідальність, низьку ефективність роботи правоохоронних органів, відсутність належного кримінологічного забезпечення та системних заходів запобігання вчиненню досліджуваного кримінально правопорушення. А тому об'єктивно існує потреба ґрунтовного кримінологічного опрацювання вказаної проблематики.

Окремі питання кримінально-правової та кримінологічної характеристик кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, а також кримінологічні засади запобігання корупційній злочинності на різних етапах

розвитку галузевого законодавства вивчали такі вітчизняні вчені: П. П. Андрушко, Р. Ш. Бабанли, В. М. Бесчастний, В. Є. Бондар, О. Ю. Бусол, О. І. Бутович, О. В. Вознесенська, О. С. Володавська, Б. М. Головкін, О. М. Джужа, С. В. Єрмолаєва-Задорожня, А. А. Задорожний, І. М. Залялова, М. В. Кікалішвілі, Д. Ю. Кондратов, С. С. Косаняк, О. М. Литвинов, Д. С. Машлякевич, В. О. Мартиненко, О. А. Мартиненко, І. Є. Мезенцева, М. І. Мельник, Р. О. Ніколенко, О. М. Оніщук, А. С. Осадча, Ю. В. Орлов, Л. М. Палюх, А. С. Політова, К. П. Рубан, М. В. Рябенко, А. В. Савченко, М. В. Саламатова, Д. О. Сисоєв, В. Я. Тацій, Д. М. Тичина, В. І. Тютюгін, О. В. Шевченко, Ю. І. Шиндель, Л. М. Шмаль, О. Ю. Шостко, М.-М. С. Яциніна та ін.

Результатом наукових досліджень є впровадження в сучасну кримінологічну доктрину поширеної концепції, що відображає єдність наукових поглядів щодо питання соціальної природи причинно-умовного комплексу корупційної злочинності, наявності об'єктивних і суб'єктивних протиріч в окремих сферах суспільних відносин, які провокують та виступають певним каталізатором злочинності.

Водночас, незважаючи на велике наукове та практичне значення наявних напрацювань вітчизняних учених з питань кримінально-правової протидії зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, в сучасній кримінологічній науці відсутнє дослідження кримінологічної характеристики та запобігання цьому високолатентному кримінальному правопорушенню.

Зазначені обставини зумовили вибір теми, об'єкта та предмета, а також формулювання мети й постановку завдань цього дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Зasad державної антикорупційної політики (Антикорупційної стратегії) на 2021–2025 роки (Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX); Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 р. № 220);

Антикорупційної програми Офісу Генерального прокурора на 2021–2022 роки (наказ Генерального прокурора від 12.03.2021 р. № 64); Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.); тем наукових досліджень кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби на 2017–2021 роки «Права і свободи людини і громадянина та їх захист кримінально-правовими, кримінально-виконавчими засобами й системою заходів запобігання злочинам» (державний реєстраційний номер 0117u007206) та на 2022–2026 роки «Проблеми запровадження та застосування кримінально-правових засобів реагування в умовах реформування законодавства України про публічно-правову відповідальність» (державний реєстраційний номер 0122U002480).

Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Академії Державної пенітенціарної служби (протокол № 13 від 18.12.2018 р.) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права Національної академії правових наук України (№ 677, 2018 р.).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є надання кримінологічної характеристики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, з визначенням на її основі заходів запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 365² КК України.

Досягнення цієї мети забезпечено шляхом вирішення таких *завдань*:

– аналіз стану наукової розробки кримінологічної характеристики та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги;

– формулювання поняття, визначення завдань та особливостей правового регулювання, а також окреслення принципів надання публічних послуг в Україні;

– надання кримінально-правової характеристики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги;

- дослідження стану, структури і динаміки зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги;
- з'ясування причин та умов зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги;
- виявлення типових рис особи злочинця, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг;
- установлення специфічних рис особи потерпілого від зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги;
- вироблення загальносоціальних заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги;
- визначення спеціально-кримінологічних заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги;
- формулювання індивідуально-профілактичних та віктимологічних заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі зловживанням повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Предметом дослідження є кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення обумовлених нею завдань використовувались загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ, а саме: *системно-структурний* – для аналізу системи причин та умов злочинності в цілому, детермінантів корупційної злочинності, злочинності у сфері надання публічних послуг та кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, визначення їх місця в системі загальної детермінації, заходів запобігання досліджуваному кримінальному правопорушенню на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному, індивідуальному та віктимологічному рівнях, в ході аналізу кримінологічних показників (стан, структура, динаміка та ін.)

вчинюваності досліджуваного суспільно небезпечного діяння, аналізу кримінологічних портретів особи, яка зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, та жертви такого посягання (розділи 2–3); *історичний* – в ході окреслення етапів виникнення, розвитку та встановлення окремих кримінологічних напрямів, таких як віктимологія, запобігання злочинності стосовно кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, жертви зазначеного посягання, характеристики генезису понять «публічні послуги», «суб’єкт надання публічних послуг» тощо (підрозділи 1.2, 2.4, 3.3); *формально-логічний* – в ході розкриття питань, пов’язаних із наданням характеристики системи детермінантів досліджуваного кримінального правопорушення та заходів запобігання, розкриття взаємозв’язків між окремими групами детермінантів та заходами запобігання (підрозділи 2.2, 3.1, 3.2, 3.3); *контент-аналізу* – в ході узагальнення інформації, що міститься в Єдиному державному реєстрі судових рішень щодо кількості вироків, ухвалених судами за ст. 365² КК України (підрозділи 2.1, 2.3); *моделювання* – в ході окреслення практичних ситуацій, пов’язаних із порушеннями визначеної законодавством процедури державної реєстрації державним реєстратором, нотаріусом як суб’єктами надання публічних послуг, окреслення кола детермінантів зловживання повноваженнями зазначеними суб’єктами (підрозділ 2.2, розділ 3), *логіко-нормативний* – під час аналізу положень нормативно-правових актів, що регулюють діяльність суб’єктів надання публічних послуг, зазначених у диспозиції ст. 365² КК України, під час вироблення системи спеціально-кримінологічних, індивідуально-профілактичних та віктимологічних заходів запобігання зловживанню повноваженнями (підрозділи 3.2, 3.3); *соціологічний* – під час аналізу кола детермінантів та заходів запобігання досліджуваному кримінальному правопорушенню на загальносоціальному рівні (підрозділи 2.2, 3.1); *статистичний* – під час аналізу статистичних даних, оприлюднених на офіційному веб-порталі Офісу Генерального прокурора щодо зареєстрованих кримінальних правопорушень

у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, у тому числі за ст. 365² КК України, щодо виявлених осіб, які вчинили зазначене кримінальне правопорушення (підрозділи 2.1, 2.3); *діалектичний* – в ході напрацювання основних закономірностей та взаємозв'язків між суб'єктом кримінально-протиправного посягання, жертвою, колом детермінації та заходами запобігання (розділи 1, 2, 3); *сходження від абстрактного до конкретного і від конкретного до абстрактного* – в ході аналізу особливостей детермінації та заходів запобігання на спеціально-кримінологічному, індивідуальному та віктимологічному рівнях (підрозділи 3.2, 3.1); *формально-юридичний* – під час надання кримінально-правової характеристики досліджуваного суспільно небезпечного посягання (підрозділ 1.3) та інші методи наукового пізнання.

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані статистичні дані Офісу Генерального прокурора про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2013–2022 рр., про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2016–2022 рр., 11 судових вироків у кримінальних провадженнях за ст. 365² КК України (Жовтневий районний суд м. Луганська, Печерський районний суд м. Києва, Монастириський районний суд Тернопільської області, Апостолівський районний суд Дніпропетровської області, Жовтневий районний суд м. Дніпропетровська, Київський районний суд м. Полтави, Іршавський районний суд Закарпатської області, Святошинський районний суд м. Києва, Бориспільський міськрайонний суд Київської області, Богородчанський районний суд Івано-Франківської області, Дніпропетровський районний суд Дніпропетровської області), зведені дані анкетування слідчих (20 осіб), державних реєстраторів (20 осіб), нотаріусів (20 осіб).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні монографічним дослідженням, у якому здійснено кримінологічну характеристику зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, та запропоновано

заходи запобігання цьому кримінальному правопорушенню. За результатами дослідження висунуто низку нових у концептуальному плані та важливих для практики положень, які виносяться на захист, а саме:

вперше:

– надано комплексну характеристику стану, структури і динаміки вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, розкрито нерозривний зв'язок кримінологічної характеристики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, із суспільно-політичними процесами, які відбуваються в державі;

– виокремлено економічні, політико-правові, організаційно-управлінські, соціально-психологічні причини та умови зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, через призму зовнішньої та внутрішньої обумовленості;

– складено типологічні кримінологічні портрети особи, яка зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, та жертви такого посягання (фізичної, юридичної особи, неповнолітньої, недієздатної особи, особи похилого віку);

– розроблено систему заходів (загальносоціальні, спеціально-кримінологічні, індивідуально-профілактичні та віктимологічні) запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги;

удосконалено:

– доктринальні підходи до формулювання поняття, визначення завдань та особливостей правового регулювання, а також окреслення принципів надання публічних послуг в Україні. Зокрема, запропоновано авторське визначення поняття «публічні послуги» – це діяльність або результат діяльності уповноважених суб'єктів (органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, що перебувають у їх управлінні, або спеціальних суб'єктів, яким за законодавством надано право виконувати відповідні державно-владні функції), що здійснюється на підставі звернення фізичної або юридичної

особи, за допомогою публічних фінансових ресурсів, результатом якої є прийняття офіційного акта, спрямованого на створення умов для реалізації та захисту прав та законних інтересів, визначених обов'язків особи, яка звернулася за послугою;

– юридичну конструкцію кримінально-правової норми в диспозиції ст. 365² КК України, доповнивши її таким суб'єктом надання публічних послуг, як медіатор. Так, проведений аналіз показав, що на законодавчому рівні закріплено надання послуг з медіації у земельних відносинах, в господарському, цивільному, адміністративному, третейському судочинстві, міжнародному комерційному арбітражі, у сфері нотаріату, наданні соціальних послуг, у сфері праці та трудових спорів. Послуги з медіації мають ознаки, що властиві й публічним послугам. Саме тому обґрунтовано необхідність криміналізації зловживання повноваженнями медіатором у процесі надання ним публічних послуг, доповнивши диспозицію ч. 1 ст. 365² КК України вказівкою на відповідного суб'єкта;

дістали подальшого розвитку:

– теоретико-правові засади реформування сфери надання публічних послуг, зокрема державних сервісів та вдосконалення адміністративних процедур з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань;

– характеристика причин та умов злочинності у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Зокрема, багатофакторна система детермінантів кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, дала підстави класифікувати відповідні причини та умови за такими критеріями: 1) за ступенем впливу соціальних протиріч на суб'єктів суспільних відносин: основні (загальні), галузеві (інституційні) та безпосередні (одиночні); 2) за сферою впливу:

внутрішні та зовнішні; 3) за сферою виникнення та реалізації: економічні, політико-правові, соціально-психологічні та організаційно-управлінські.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали дослідження є конкретним внеском як у кримінологічну науку, так і практику запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, оскільки сприяють удосконаленню правових та організаційних засад діяльності міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади, їх територіальних органів та установ, що реалізують державну політику у відповідному секторі надання публічних послуг, правоохоронних органів, судів.

Викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджені та можуть бути використані у:

– *правотворчій діяльності* – під час розроблення пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів у сфері надання публічних послуг, зокрема законів України «Про адміністративну процедуру», «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», Порядку здійснення Міністерством юстиції контролю за діяльністю у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, Порядку розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції та інших;

– *практичній діяльності* – для виконання завдань щодо запобігання корупційним кримінальним правопорушенням, у тому числі зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги (акт впровадження Головного управління Національної поліції в Чернігівській області від 24 лютого 2023 р. № 2013/124/02/07/2023; довідка про впровадження Департаменту державної реєстрації Міністерства юстиції України; довідка про впровадження Офісу протидії рейдерству Міністерства юстиції України);

– *науковій роботі* – для подальшого розроблення проблематики, пов’язаної з наданням кримінологічної характеристики та формулюванням заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов’язаної з наданням публічних послуг (акт впровадження Академії Державної пенітенціарної служби від 19 грудня 2022 р. № 15-61/а);

– *освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичних матеріалів із кримінології, кримінального права, під час проведення навчальних занять із відповідних дисциплін та в системі підвищення кваліфікації працівників Міністерства юстиції України, державних реєстраторів, суб’єктів державної реєстрації прав та ін. (акт про впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ від 28 серпня 2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана автором самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднені автором у виступах на 8 міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні і світі» (м. Суми, 17 травня 2019 р.); «Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави» (м. Чернігів, 25 квітня 2019 р.); «Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави» (м. Чернігів, 25 жовтня 2019 р.); «Реформування правоохоронних органів України у світлі змін євроінтеграційних процесів» (м. Херсон, 20 березня 2020 р.); «Щорічні читання наукової школи «Інтелект» (м. Чернігів, 25 травня 2020 р.); «Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації» (м. Харків, 16 квітня 2021 р.); «Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи» (м. Чернігів,

21 листопада 2021 р.); «Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової» (м. Запоріжжя, 10 березня 2022 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (213 найменувань на 29 сторінках) та 7 додатків на 34 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 282 сторінки, із них основний текст дисертації – 200 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки кримінологічної характеристики та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги

Однією з найважливіших характеристик громадянського суспільства, як розвиненої, цивілізованої спільноти, що може повноцінно функціонувати лише у правовій державі, є боротьба зі злочинністю. Причому в контексті функціонування правової держави стратегічним є питання зниження рівня корупційної злочинності.

На сьогодні, в Україні, на жаль, рівень корупції залишається досить високим порівняно з країнами Європи. Будучи явищем соціальним, злочинність підкріплюється та зумовлюється неправомірними діями різних суб'єктів суспільних відносин.

Саме тому, на нашу думку, особливої актуальності набувають питання соціально-правової обумовленості окремих видів корупційних кримінальних правопорушень, або ж кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

18.10.2006 р. Україна ратифікувала Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції [164], приєднавшись до міжнародного співтовариства в дієвій боротьбі з корупцією, та отримала міжнародну підтримку в цьому питанні.

Водночас, існуюча в країні динаміка соціально-економічних процесів, стрімкий розвиток відносин власності в умовах утвердження та переорієнтування на ринкову економіку, воєнний стан в Україні створили передумови для зростання ролі правоохоронних інституцій усередині

держави з питань запобігання зловживанням у сфері службової діяльності та діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Як свідчить практика, для напрацювання дієвих механізмів у запобіганні злочинності необхідне ґрунтовне наукове дослідження детермінантів відповідних кримінальних правопорушень.

У загальнонауковому теоретичному сприйнятті беззаперечною є істина, що будь-яке наукове дослідження потребує узагальнення вже наявних теоретичних концепцій. Відтак, лише проаналізувавши стан наукової розробки в певній галузі знань, можна зробити висновок про те, які аспекти досліджуваних явищ об'єктивної дійсності є достатньо добре вивчені, а які потребують прискіпливої уваги вчених.

В Україні проблема запобігання корупції стоїть дуже гостро, і саме стратегічний курс нашої держави в Європейське співтовариство вимагає визначення науково обґрунтованих засад запобігання кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

На практиці ж специфічність соціально-правового статусу суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, – з одного боку, та суперечливість, неоднорідність законодавства, що регулює сферу надання публічних послуг, – з іншого, обумовлюють складність виявлення зазначеного суспільно небезпечного діяння, застосування антикорупційного законодавства на практиці та притягнення до відповідальності винних, що підсилюється недостатністю науково-теоретичного кримінологічного осмислення досліджуваного кримінального правопорушення [199, с. 141].

Вивчення спеціальної наукової літератури засвідчило, що багато вітчизняних та зарубіжних учених приділяли увагу дослідженню питань кримінально-правової та кримінологічної характеристик кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Звернення до існуючих на сьогодні

наукових доробків у цій сфері зумовлено включенням національним законодавцем кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України («Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги»), до розділу XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» Особливої частини КК України.

Водночас проведений аналіз наукових праць з питань запобігання злочинності у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, свідчить про те, що на сьогодні проводиться недостатньо наукових досліджень, що стосуються саме кримінологічної характеристики та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Ураховуючи викладене, системний аналіз стану наукової розробки кримінологічної характеристики та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, пошук нових концепцій, з'ясування їх сутності для визначення шляхів запобігання такому зловживанню є одним з основних завдань цього дослідження.

Варто зазначити, що за останнє десятиліття Україна зазнала як глибоких соціально-економічних потрясінь, так і суттєвих позитивних демократичних, соціальних-політичних перетворень, що знайшло своє відображення в реформуванні всієї системи публічного управління економікою і суспільством. У свою чергу, такі процеси зумовили появу і нових суб'єктів кримінальних правопорушень, у тому числі шляхом криміналізації зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Так, у 2011 р. КК України було доповнено ст. 365², якою встановлено кримінальну відповідальність за зловживання повноваженнями таких суб'єктів, як: аудитор, нотаріус, оцінювач, уповноважена особа або службова особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, інша особа, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але

здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, приватного виконавця, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації прав, державного виконавця, приватного виконавця [66].

Змушені констатувати, що, на жаль, офіційні статистичні дані Офісу Генерального прокурора щодо боротьби зі злочинністю за останні роки свідчать не лише про високу латентність цього кримінального правопорушення, що підтверджується невеликою кількістю винесених вироків за ст. 365² КК України порівняно з кількістю зафіксованих правоохоронними органами кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, а й про низьку ефективність роботи правоохоронних органів щодо виявлення вказаних правопорушень.

Так, прості підрахунки свідчать, що відсоток винесених судових вироків щодо осіб, винних у вчиненні досліджуваного кримінального правопорушення, складає лише 0,5 % від кількості виявлених правоохоронними органами випадків зловживання та відкритих за цими фактами кримінальних проваджень.

Такий стан справ свідчить про недосконалість роботи правоохоронної системи, а головне – відсутність належного методичного забезпечення протидії таким кримінальним правопорушенням, що зумовлює певну «безкарність» винних осіб та безумовно детермінує такі правопорушення.

При цьому, вітчизняними вченими-правознавцями не приділяється ґрунтовна увага загальнотеоретичним питанням у сфері вивчення публічних послуг як об'єкта кримінологічного дослідження, а саме: питанням кримінологічної характеристики відповідного кримінального правопорушення, напрацюванню шляхів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, однією з передумов

чого є висока латентність цього суспільно небезпечного діяння, тобто проблематика тривалий час залишається так би мовити «непоміченою».

З одного боку, в полі наукового дискурсу перебуває кримінально-правова характеристика корупційної злочинності загалом або ж щодо окремого її прояву, зокрема і кримінального правопорушення, визначеного ст. 365² КК України, а з іншого – порушуються питання загальної кримінологічної характеристики злочинності у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, вимальовуючи загальний кримінологічний портрет сучасного корупціонера.

На нашу думку, вищевказану точку зору можна обґрунтувати на прикладі наукових поглядів відомих учених-кримінологів, у працях яких лише опосередковано відстежується проблематика детермінації та запобігання кримінальним правопорушенням у сфері суспільних відносин, пов'язаних з наданням публічних послуг, зокрема спостерігається окреслення об'єкту дослідження та ролі окремих суб'єктів, які надають публічні послуги, у механізмі заподіяння шкоди встановленому порядку суспільних відносин.

Зважаючи на ту обставину, що предмет дослідження становлять кримінологічна характеристика та запобігання конкретно взятому кримінальному правопорушенню (зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, ст. 365² КК України), методологічну основу наукового пошуку утворюють праці не лише вчених-кримінологів, а й фахівців із кримінального права.

Зокрема, М.-М. С. Яциніна досліджує родовий об'єкт кримінальних правопорушень у відповідній сфері. Спираючись на фундаментальні праці учених-криміналістів, названа дослідниця дотримується підходу «об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини» [213, с. 185].

Також, на думку М.-М. С. Яциніної, родовий об'єкт кримінальних правопорушень у сфері надання публічних послуг зумовлений існуванням норми-заборони щодо зловживання можливостями спеціального статусу, яка міститься, зокрема і у ст. 365² КК України і визначається як «нормальна

діяльність» осіб, які надають публічні послуги, та інших суб'єктів [213, с. 188].

Разом із тим, М.-М. С. Яциніною у кандидатській дисертації «Зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за Кримінальним кодексом України (ст. ст. 364, 364-1, 365-2 КК України)» [213] надано лише кримінально-правову характеристику кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 365² КК України. Тому й питання щодо з'ясування детермінаційного комплексу, а також вироблення системи (загальносоціальних, спеціально-кримінологічних, індивідуально-профілактичних та віктимологічних) заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, залишилися поза межами наукового пошуку вченої.

Інший вітчизняний фахівець із кримінального права О. С. Володавська звертає увагу на актуальності досліджень кваліфікуючих ознак зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги [25, с. 140]. Дослідниця наводить переконливі доводи щодо доцільності визначення потерпілої особи – як особи, яка перебуває в безпорадному стані. Адже на практиці, – продовжує вчена, – далеко не завжди потерпілого, враховуючи його віковий, психологічний, інтелектуальний, соціально-демографічний стан, що відображає кримінологічні аспекти віктимної поведінки такого потерпілого, за рішенням суду визнають недієздатним чи обмежено дієздатним [25, с. 141].

Привернули нашу увагу й наукові здобутки української дослідниці Ю. І. Шиндель, яка проаналізувала всі елементи [206, с. 456] та надала кримінально-правову характеристику складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України [208, с. 126].

Серед питань, що досліджувалися вченою, значну увагу зосереджено на суспільно небезпечних наслідках зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, та висловлено наукову теорію про те, що наслідки та їх тяжкість є основними критеріями криміналізації цього діяння.

Диференціювавши наслідки кримінально-протиправного посягання на окремі категорії (негативний соціально шкідливий результат кримінально-протиправної поведінки, зафіксований нормативно суспільно небезпечний наслідок) ученою окреслено соціальні аспекти таких наслідків, що є визначальним фактором у криміналізації (декриміналізації) зловживання повноваженнями суб'єктами цього кримінального правопорушення [208, с. 127–129].

У своїх наукових дослідженнях Ю. І. Шиндель надає кримінально-правову характеристику дій окремих суб'єктів у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України [207, с. 385].

Певний науковий інтерес становить доробок Д. О. Сисоєва, який дослідив іноземний досвід криміналізації зловживання повноваженнями, оскільки, за висновком вченого, із з ним складно не погодитися, «...вивчення закордонних зразків кримінально-правового регулювання забезпечує послідовність кримінально-правової політики на вітчизняних теренах» [173, с. 132]. Спираючись на концепції, розроблені відомими українськими вченими в галузі кримінального права (П. П. Андрушком, О. О. Дудоровим, В. І. Тютюгіним, М. І. Хавронюком та ін.), Д. О. Сисоєв проаналізував досвід окремих зарубіжних країн (Азербайджану, Таджикистану, Узбекистану, Киргизстану, Вірменії, Болгарії, Естонії, Грузії, Латвії, Молдови, Польщі, Швеції, Тайланду, Франції та ін.) у визначенні кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями, передусім у сфері економіки, серед суб'єктів як комерційної, так і некомерційної (державні установи, неурядові організації, інститути громадянського суспільства) діяльності, що вчинені їх посадовими особами. Разом із тим, поза межами наукового пошуку вченого залишилося питання зловживань суб'єктами, які надають саме публічні послуги, натомість здійснено дослідження зловживання особами, які виконують виключно державно-владні функції [173, с. 133–138].

Окремими науковцями було приділено значну увагу дослідженню кримінально-правової характеристики зловживання повноваженнями деякими із суб'єктів (аудитором, нотаріусом) у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України.

Так, М. В. Рябенко, проаналізував часові проміжки, в межах яких аудитором може бути вчинено відповідне кримінальне правопорушення, коло обов'язків такого суб'єкта, що можуть бути ним порушені [168, с. 307].

У свою чергу, Р. Ш. Бабанли та О. М. Оніщук надали характеристику суб'єктивних ознак кримінально-протиправних дій нотаріуса, як спеціального суб'єкта кримінального правопорушення у складі ст. 365² КК України. Ученими обґрунтовано соціальну та юридичну обумовленість включення нотаріуса до суб'єктів, які несуть відповідальність за зловживання під час надання публічних послуг [13, с. 122].

Інші вчені, наприклад, Р. О. Ніколенко, навпаки наводить теоретичні аспекти декриміналізації зловживань в окремих сферах професійної діяльності. На думку вченого, «беззаперечними є ті факти, що високий рівень латентності, проблеми в правозастосуванні виступають основними чинниками неефективності вказаної кримінально-правової норми» [90, с. 197].

Сучасна українська дослідниця О. В. Вознесенська проаналізувала законодавчу модель кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями особами, які надають публічні послуги, з позиції ознак корупції та корупційного правопорушення [24, с. 18].

Окрім того, багатьма вітчизняними вченими-правознавцями, кримінологами, зокрема такими як Є. О. Легеза, Н. М. Мариняк, М. В. Рябенко, Л. М. Тимченко, С. І. Чаусовська одночасно з розвитком наукового напрямку кримінологічного забезпечення запобігання корупційній злочинності, у суспільному секторі професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг було напрацьовано і науково-теоретичну концепцію «публічних послуг».

Так, Є. О. Легеза надав визначення основних теоретичних понять у цій сфері, зокрема таких як «публічна послуга», «система публічних послуг», «процедура надання публічних послуг», «єдиний державний портал публічних послуг», «контроль за наданням публічних послуг», «відповідальність публічних службовців за надання публічних послуг» тощо [74, с. 81–82]. Інший учений Н. М. Мариняк здійснив дослідження співвідношення понять «адміністративна послуга» з іншими суміжними поняттями [78, с. 62]. М. В. Рябенко розкрив зміст поняття «публічна послуга» як складової поняття суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України [169, с. 68]. Л. М. Тимченко критично проаналізувала розвиток нормативно-правового забезпечення надання публічних послуг, визначила протиріччя в цій сфері та запропонувала концептуальні напрями вдосконалення галузевого законодавства [182, с. 189]. С. І. Чаусовською досліджено поняття та сутнісні характеристики публічних послуг, взаємозв'язок з іншими видами послуг [189, с. 103–107].

Отже, ситуація з науково-теоретичними напрацюваннями кримінологічної характеристики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, та заходів запобігання цьому кримінальному правопорушенню залишаються недослідженими у вітчизняній кримінології та потребують, на нашу думку, значно більшої уваги вчених.

Зазначене можемо спостерігати також і через аналіз поглядів учених щодо кримінологічної природи кримінальних правопорушень окремих суб'єктів надання публічних послуг.

Так, М. В. Саламатовою досліджено злочинність лише у сфері нотаріальної діяльності як соціальний феномен та пов'язані з її існуванням суспільні відносини. Вченою проаналізовано детермінанти у сфері зловживання повноваженнями нотаріусами (зокрема політичні, економічні, організаційно-управлінські, правові, ідеологічні), визначено кримінологічний портрет особи злочинця у сфері нотаріальної діяльності [171, с. 10–11].

І. М. Залялова дослідила соціально-демографічні фактори та сформувала кримінологічний портрет особи, яка отримує неправомірну вигоду, виконуючи функції з надання публічних послуг [48, с. 159].

У контексті предмета дослідження науковий інтерес становлять доробки вчених-кримінологів за напрямом вивчення кримінологічної характеристики та напрацювання заходів запобігання корупційній злочинності, адже за своєю кримінально-правовою природою, відповідно до примітки до ст. 45 КК України, кримінальне правопорушення, передбачене ст. 365² КК України, вважається корупційним кримінальним правопорушенням.

Зокрема, Д. Ю. Кондратовим структуровано кримінологічні концепції про сучасну корупційну злочинність, охарактеризовано особу сучасного злочинця-корупціонера [58, с. 141–154]. І. В. Маслій проведено кримінологічний аналіз сучасної корупційної злочинності в Україні [81, с. 356–364]. І. Є. Мезенцева у своїх дослідженнях розглянула поняття корупційної злочинності, як соціально шкідливого системного явища, в історичному контексті його зародження та детермінації, охарактеризувавши окремі елементи складів кримінальних правопорушень у відповідній сфері. Окрім того, вченою здійснено спробу надати кримінологічну характеристику корупційної злочинності, розглядаючи та порівнюючи за різними статтями розділу XVII КК України її рівні у період з 2009 по 2014 роки [84, с. 110–112].

Зважаючи на те, що одним із найважливіших елементів кримінологічної характеристики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, є причини та умови цього кримінального правопорушення (адже їх знання важливе в контексті вироблення відповідних заходів запобігання), важливим є звернення до наукових праць із проблематики кримінологічної детермінації.

Відтак, проведений аналіз засвідчив, що загальноприйнятною в науковому середовищі є концепція, за якої вчені-кримінологи визначають

детермінацію злочинної діяльності як різновид універсального зв'язку криміногенних явищ, що фактично є одним із видів соціальної детермінації.

Український учений-кримінолог Б. М. Головкін визначає поняття «детермінації» як похідне від поняття «детермінізму», кримінологічну детермінацію поіменованій учений визначає передусім як різновид соціальної детермінації. На думку Б. М. Головкіна, саме через неоднакове суб'єктивне сприйняття і розуміння окремими членами суспільства окремих аспектів соціальної дійсності і є рушійною силою для детермінації різних форм поведінки за однотипних умов життєдіяльності. Учений наводить важливу тезу про те, що суспільна злочинна свідомість та злочинна свідомість окремого індивіда – якісно різні феномени за формою організації духовного життя [30, с. 106].

Інший вітчизняний дослідник М. О. Торбєєв вважає причиною вчинення злочину конкретною особою в конкретній ситуації особливості протирічливої взаємодії злочинця з конкретними злочинними обставинами та життєвими ситуаціями, які складаються саме в момент вчинення злочину. Учений зазначає про відсутність єдиної концепції виникнення злочинної поведінки та системи детермінантів злочину, конкретна життєва обставина не завжди виступає об'єктивною причиною злочинного діяння, але створюючи лише «зовнішні рамки» злочинного акту, приховує набагато складнішу систему першопричин індивідуальної злочинної поведінки (антисоціальна мотивація, негативне соціальне середовище, в якому соціалізується особистість) [184, с. 127].

Дослідник причин та умов злочинів у сфері службової діяльності і професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, Л. М. Шмаль зазначає, що «відмінність таких понять як «причини» та «умови» вчинення злочинів полягає у тому, що причина злочинності – це своєрідна сукупність зовнішніх негативних криміногенних явищ і процесів, що детермінують злочин, а умови злочинності – це певні фактори реальної дійсності, які уможливлюють злочинність» [209, с. 213].

Аналізуючи причини та умови корупційної злочинності, А. С. Політова виокремлює протиріччя матеріалістично-економічного характеру, загальносоціальні та індивідуально-соціальні причини, що детермінують злочинність у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [97, с. 159].

Грунтуючись на кримінологічному вченні про детермінацію злочинності, сучасна галузева наука розробляє і теорію запобігання окремим кримінальним правопорушенням. Саме тому праці вчених-кримінологів за цим напрямом утворюють теоретико-методологічну основу для розроблення заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Зокрема, у своїх наукових поглядах Т. О. Подковенко виділяє «три основні сфери суспільних відносин, що входять до системи дій об'єкту соціального регулювання протидії злочинності, зокрема, по-перше, сукупність дій органів та установ публічної влади щодо здійснення контрольних, профілактичних, організаційних, управлінських заходів на загальноорганізаційному рівні, по-друге, це системні заходи у сфері правоохоронної діяльності, по-третє, превентивна діяльність, пов'язана з попередженням актів злочинної поведінки, що виражається в активній діяльності спеціалізованих суб'єктів та інституцій, спрямованої на ліквідацію шляхів розвитку злочинного наміру, мінімізацію його шкідливого впливу на встановлений порядок суспільних відносин на попередніх стадіях вчинення злочину» [96, с. 36].

О. В. Тихонова вважає за доречне «використовувати як дефініції всі визначені кримінологічні категорії та явища у боротьбі зі злочинністю, як синонімічні визначення, оскільки незалежно від контексту вжиття зазначених термінів у кримінологічній науковій доктрині сенс даних категорій завжди проявляється в убезпеченні від чогось, мінімізації соціальної шкідливості чогось негативного, залежно від ситуаційних умов та характеру детермінантів» [183, с. 85].

На думку К. П. Рубан, «залежно від ступеня криміногенності детермінантів криміногенної поведінки визначається й інтенсивність профілактичних заходів з протидії злочинності, що перебуває у прямій та безпосередній залежності від ступеня прояву кримінологічних факторів» [167, с. 112].

В. П. Сисоєва визначає поняття «запобігання злочинності», «профілактика злочинності» як схожі поняття, що по суті виступають синонімами та мають системний характер, здійснюються в різних сферах життєдіяльності суспільства. Як «профілактика злочинності», так і «запобігання злочинності» включають як загальносоціальні засоби мінімізації процесів детермінації, так і суто індивідуальні засоби мінімізації. Основну роль, на думку В. П. Сисоєвої, у процесі ефективної профілактики злочинних посягань відіграє ефективна соціально-економічна політика, як інструмент регулятивного впливу публічної адміністрації на суспільні процеси [174, с. 138]. Це, по суті, загальносоціальний рівень запобігання злочинності.

У свою чергу, І. В. Коруля доходить висновку, що «запобігання злочинності найбільш яскраво відображає комплексні заходи, спрямовані на мінімізацію та усунення криміногенних факторів різноманітних злочинних посягань. Іншими словами, усунення конкретних детермінантів злочинного діяння становить основний зміст запобігання злочинності» [62, с. 160].

Із питань спеціально-кримінологічного запобігання можна виділити наукові погляди кримінологів, які стосувалися окремих корупційних кримінальних правопорушень та злочинності загалом, при цьому вчені не конкретизували свої дослідження на вивченні питань запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Так, А. О. Йосипів зазначає про «три рівні запобіжної діяльності щодо злочинності як соціального явища залежно від особливостей проявів злочинності, рівня її функціонування, характеру причин та умов, а саме: загальносуспільний (реалізується щодо злочинності загальносуспільного

рівня); груповий (запобіжна діяльність щодо злочинності певної соціальної групи, що окреслюється соціальною, соціально-демографічною, або ж іншою суспільно значимою ознакою, наприклад злочини неповнолітніх); індивідуальний рівень (спрямовується на запобігання злочинному акту, усунення причин та умов щодо конкретного злочину, вчинюваного конкретною особою)» [50, с. 318].

І. О. Доброрез вважає, що «спеціально-кримінологічне запобігання та попередження злочинності має свій реальний прояв та практичне вираження як процес запобігання, профілактики злочинів, які плануються, готуються або ж вчиняються, запобіжна діяльність в даному випадку орієнтована на певний етап розвитку злочинної діяльності, вчинення злочину» [40, с. 185].

Надаючи характеристику спеціально-кримінологічних заходів профілактики корупційних злочинів, М. В. Кікалішвілі ототожнює профілактичну діяльність з попереджувальною діяльністю даного роду злочинності, однією із груп якої є саме спеціально-кримінологічні заходи запобігання, виводячи їх на щабель найбільш дієвих механізмів подолання злочинності. Спеціально-кримінологічна профілактика злочинності, на думку М. В. Кікалішвілі, є нічим іншим, як діяльністю органів кримінальної юстиції із недопущення злочинної поведінки в суспільстві та вчинення дій, спрямованих на захист кожного члена суспільства від будь-яких злочинних проявів [53, с. 69].

Є. М. Пащенко характеризує спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності як «безперервний, наростаючий та цілеспрямований на запобігання конкретних типів злочинів процес, які вчиняються окремими соціально-демографічними групами, зокрема публічними службовцями». Також дослідниця зазначає про інституціональну визначеність спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинності, оскільки останні «є реальними та ефективними, якщо здійснюються конкретними суб'єктами, до компетенції яких належить реалізація певної соціально корисної суспільної

діяльності, наприклад, командири військових частин, командири з'єднань під час бойових дій тощо» [94, с. 4].

В. І. Дьордяй зазначає про спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності як про «специфічну форму соціального інституційного контролю, що являє собою сукупність норм, інститутів, відносин, які спрямовані на забезпечення поведінки людей відповідно до інтересів конкретної соціальної групи, суспільства загалом, охоплює поведінковий, ціннісний та інституційний аспекти особистості та здійснюється конкретними суб'єктами» [44, с. 136].

А. Ю. Дзюба визначає спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності як «пріоритетні та як такі, що спрямовані на погіршення конкретних якісних показників злочинності, підвищення ступеня її суспільної небезпечності, постійний пошук нових підходів протидії злочинності, ключовим знаряддям якої є індивідуальна профілактика. Водночас, така робота є результатом тісної співпраці та взаємодії держави, її інститутів, спеціальних суб'єктів, громадськості, що породжується колом спільних інтересів» [38, с. 224].

О. М. Ситнік вважає, що «система спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинності є системою неюрисдикційних заходів, що вчиняються суб'єктами кримінальної превенції та пов'язані з обструктивним впливом на детермінаційний комплекс злочинів поза сферою реалізації кримінальної відповідальності» [175, с. 102].

А. І. Богатирьов визначає спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності як «різновид соціально-профілактичної діяльності спеціалізованих публічних інституцій (органів державної влади, державних установ), функціональний зміст якої зводиться до усунення криміногенних факторів злочинної діяльності, перешкоджання вчинення таких дій особами, які потенційно мають схильність до актів злочинної поведінки, та яка врегульована нормами різних галузей права, що містять приписи про засоби та заходи такої профілактичної діяльності» [17, с. 2].

На думку Т. О. Мудряк та А. А. Омельчук, «спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності є передусім системою взаємопов'язаних завдань, пов'язаних із контролем за криміногенною ситуацією в країні у різних галузях та сферах суспільно корисної діяльності через вивчення зарубіжного досвіду, використання досягнень кримінологічних та юридичних наук, запобігання, виявлення та припинення злочинів, висвітлення позитивної практики діяльності правоохоронних інституцій у засобах масової інформації та формування негативного суспільного сприйняття злочинності як шкідливого соціального явища» [88, с. 88].

С. С. Косаняк розглядає спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності як «систему ефективних дій спеціалізованих інституцій, до функціональних повноважень яких належить вирішення питань притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили суспільно небезпечні (злочинні) діяння» [65, с. 202].

М. І. Леоненко визначає поняття «запобігання злочинності» як «багаторівневу систему заходів як громадського, так і державного характеру, що спрямовані на усунення умов та причин злочинності, врегулювання спеціальних соціальних задач, своєчасну кримінологічну індивідуальну профілактику. При цьому спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності мають виступати як основний та конкретний засіб впливу на об'єкт – відповідну сферу суспільних відносин, у середовищі яких порушено порядок їх виникнення, розвитку, зміни та припинення» [75, с. 207].

О. М. Литвак визначає систему спеціально-кримінологічних заходів профілактики злочинності як «сукупність двох взаємообумовлених та незамінних категорій правового (заходів, які регламентовані нормами законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів) та неправового (педагогічних, психологічних, управлінських, організаційних тощо) характеру, спрямованих на мінімізацію шкідливої дії криміногенних причин та умов протиправних суспільно небезпечних діянь» [76, с. 62].

А. С. Чуйков розглядає цілеспрямовану діяльність із попередження та профілактики злочинності як «інституційний та спеціалізований вплив на чинники, що детермінують вчинення протиправних суспільно небезпечних кримінально-карних діянь через блокування їх шкідливого впливу та поступового знищення» [202, с. 434].

Відомий український кримінолог академік А. П. Закалюк дійшов висновку, що «під заходами спеціально-кримінологічного запобігання суспільно небезпечним, кримінально-карним діянням слід розуміти специфічну діяльність громадськості та державних (публічних) органів та установ щодо виявлення схильних до вчинення злочинів осіб, спрямування на них попереджувального впливу різними методами та засобами, зокрема, контролю, управління, виховання, допомоги, обмеження, заборони, що здійснюється з метою усунення конкретних причин та умов протиправних діянь, завдяки некаральним заходам, а такі терміни як «профілактика», «припинення», «попередження», «запобігання», «відвернення» мають спільні риси, оскільки перешкоджають вчинення злочину» [47, с. 328–329].

Щодо запобігання злочинності у досліджуваній сфері суспільних відносин на індивідуальному рівні можна навести наступні приклади наукового розуміння зазначеної кримінологічної категорії.

Так, на думку А. О. Марієнка, «індивідуальне запобігання злочинам – це різновид запобігання злочинності щодо конкретної особи. В основі такої діяльності лежать обґрунтоване припущення, прогноз і правова підстава, що та чи інша особа потенційно спроможна та може вчинити злочин. Метою індивідуального запобігання злочинам є безпосередній вплив на свідомість особи, а через цей вплив – зміна поведінки за рахунок свідомих спонукань самого об'єкта індивідуального запобігання злочинам» [79, с. 194].

Відтак, індивідуальне запобігання злочинності має чіткі часові рамки, розпочинається з того, коли з'ясовуються обставини, за яких можлива певна негативна поведінка особи, яка потребує невідкладних заходів індивідуального реагування, та закінчується відверненням або припиненням

протиправного посягання, а у разі реалізації злочинного наміру – відновленням порушених прав потерпілої особи, виправленням злочинця.

Н. Г. Маслова вважає, що «визначальною особливістю, яка відрізняє заходи індивідуального запобігання злочинності від загальносоціальних та спеціально-кримінологічних, є персоніфікований характер кримінологічного запобігання на індивідуальному рівні, тобто їх спрямованість на конкретну особу, та які можливо умовно розподілити на три стадії: по-перше, до формування мотиву злочину та наміру його вчинити, по-друге, після його сформованості, але до початку реалізації, по-третє, після початку реалізації злочинного наміру через вчинення конкретного злочину, а відтак виділяються і три типи кримінологічної діяльності: 1) профілактика; 2) відвернення; 3) припинення злочинів» [82, с. 112].

А. Ю. Дзюба визначає індивідуальну профілактику злочинності як «складний вид суспільно корисної діяльності, що пов'язана з конкретною людиною, а відповідно з її неповторністю, індивідуальними ціннісними орієнтирами, специфікою її життєвого досвіду. Результативність індивідуального запобігання злочинності напряму залежить від ефективності профілактичних заходів, які повинні вживатися в комплексі, за допомогою різноманітних форм та методів, використання яких залежить від ступеня криміногенності кожної з окремих сфер індивідуальної детермінації» [39].

На думку І. Г. Богатирьова, «діяльність з індивідуального запобігання злочинності являє собою систему заходів, що направлені на конкретну особу, реалізуються як на ранній, так і на безпосередній стадіях виникнення злочинного наміру, передбачає вивчення особливостей поведінки, способу життя осіб із високим ступенем вчинення кримінального правопорушення, вивчення криміногенної ситуації та несприятливих умов оточуючого мікросередовища, в якому перебуває така особа» [18, с. 115].

Отже, як випливає із проведеного аналізу наявних напрацювань українських учених-кримінологів, на жаль, на даний час кримінологічні аспекти зловживання повноваженнями особами, які надають публічні

послуги, напрацювання шляхів запобігання цьому конкретному кримінальному правопорушенню (особливості детермінації, коло причин та умов вчинення, кримінологічний портрет особи злочинця та жертви посягання, загальносоціальні, спеціально-кримінологічні, індивідуальні та віктимологічні заходи запобігання) не виправдано залишаються за межами наукового інтересу вчених.

Таким чином, аналіз наукових доробків кримінологічного спрямування дає підстави зробити висновок, що на сьогодні відсутнє повноцінне кримінологічне дослідження кримінального правопорушення, відповідальність за яке передбачено ст. 365² КК України, а тому напрацювання заходів запобігання такому діянню об'єктивно відповідає потребам сьогодення, є актуальним, містить наукову цінність та новизну [201, с. 205].

Надання кримінологічної характеристики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, дозволить визначити шляхи вдосконалення закону про кримінальну відповідальність та сформулювати систему заходів запобігання цьому кримінальному правопорушенню, що може бути застосоване у практичній діяльності правоохоронних органів і дозволить убезпечити споживачів публічних послуг від порушення їхніх прав та законних інтересів.

1.2. Публічні послуги в Україні: поняття, завдання, правове регулювання й принципи діяльності

Зі здобуттям незалежності Україною було розпочато фундаментальні процеси реформування системи державного управління та управління економікою.

У ст. 3 Конституції України визначено, що «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава

відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [59].

В умовах інтенсивних процесів Європейської інтеграції підвищення рівня економіки є фундаментальним чинником конкурентоспроможності країни, що забезпечується передусім ефективним урядуванням. Щоб підвищити позиції у міжнародних рейтингах та забезпечити високий рівень довіри громадян та бізнесу до державних інституцій, ключовим є створення таких умов, за яких знижується адміністративне навантаження на суб'єктів господарювання, ефективність діяльності центральних та місцевих органів державної виконавчої влади забезпечується результативною діяльністю публічних службовців, а рівень надання ними адміністративних послуг є якісно високим.

З урахуванням зазначених факторів та на підставі вивчення «Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони», ратифікованою Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII [156], можемо дійти висновку про те, що належне урядування є необхідною умовою інтеграції в Європейське співтовариство, зокрема через реформування сфери надання публічних послуг [185].

Слід зазначити, що розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 р. № 831-р схвалено Стратегію реформування державного управління України на 2022–2025 роки (далі – Стратегія) [179]. Відповідно до Стратегії, одним із очікуваних результатів є саме «забезпечення надання послуг високої якості та формування зручної адміністративної процедури для громадян і бізнесу» [179].

У зв'язку з цим, нашою державою здійснюється поступове реформування системи публічного управління з урахуванням принципів Європейських стандартів належного урядування.

Тому одним із ключових завдань, визначених Стратегією, у процесі реформування сектору публічного управління є створення зручних процедур

та надання високоякісних послуг у публічній сфері, тобто фізичні та юридичні особи мають отримувати високоякісні та доступні адміністративні послуги за зрозумілими та зручними процедурами [179].

Здійснення інтеграційних кроків передбачає різнопланове інформування громадян, бізнесу щодо нових, прогресивних засад адміністративної процедури, проведення відповідних навчань публічних службовців, прийняття комплексу нових законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, перегляд існуючих процедур надання публічних послуг.

Ефективність реформування сфери адміністративних послуг тісно пов'язана із процесами децентралізації, які одночасно впроваджуються, зокрема і в державно-владній сфері. Адже держава в особі її органів як на центральному, так і на місцевому рівнях відмовляється від «узурпації» владних, буденних функцій і передає такі, зокрема тим, які виконують функції з надання публічних послуг, відповідальність за зловживання повноваженнями яких установлена ст. 365² КК України.

Розділ III Стратегії визначає як одне із ключових завдань у процесі реформування сфери надання публічних послуг – реалізацію процесів децентралізації владних повноважень [179].

Загалом, реформування сфери публічних послуг перебуває в достатньо динамічному стані та передбачає вжиття комплексних заходів з реформування сфери публічного управління, наслідком якого є ефективні, сучасні та високоякісні адміністративні послуги.

Поряд із тим, кримінологічну природу шкідливості зловживання повноваженнями суб'єктами, які надають публічні послуги, можливо досягнути через призму розуміння концепції «сервісної держави», за якої роль держави та публічної влади полягає в наданні якісних публічних послуг. На противагу зазначеному, зловживання в цій сфері повністю нівелює концептуальні завдання в забезпеченні прав і свобод громадян державою через якісні публічні сервіси.

Міжнародний досвід, передусім країн Європейського Союзу, свідчить, що зміст реформування сфери надання публічних послуг полягає в тому, що в центрі уваги завжди перебуває людина, її потреби, а громадянин – це клієнт і роботодавець, спілкування з громадянином має бути доступним та зручним, упровадження новацій в зазначеній сфері корелює з точкою зору та очікуваннями споживачів публічних послуг, постійною оцінкою якості таких послуг.

Публічна послуга виступає результатом здійснення владних (публічних) повноважень, має низку притаманних ознак, а саме: 1) стосується прав та обов'язків конкретної особи; 2) надається за заявочним принципом, в порядку та на підставах, визначених законодавством; 3) надається виключно уповноваженим суб'єктом (перелік таких суб'єктів передбачений у тому числі і в диспозиції ст. 365² КК України); 4) завершується певним результатом, спрямованим на виникнення, зміну або припинення прав та обов'язків особи (певним адміністративним актом, рішенням).

Із метою реалізації ключових стратегічних завдань 17.02.2022 р. прийнято Закон України «Про адміністративну процедуру» [101]. Зазначений нормативно-правовий акт свідчить про позитивні тенденції науково-теоретичного осмислення сфери публічних послуг як фундаментальної засади розвитку правової держави та громадянського суспільства.

Водночас, під час впровадження системи якісно інноваційних сервісів на теоретичному рівні постає проблема належного балансування між інтересами людини та обов'язками держави щодо забезпечення життєво важливих суспільних інтересів. Виходом із такої ситуації може бути чітке розмежування сфер нормативно-правового регулювання адміністративної процедури та виключних повноважень державних інституцій, спрямованих на охорону національних інтересів, забезпечення правопорядку.

Отже, реалізація завдань із реформування та вдосконалення сектору надання публічних послуг має на меті створення зручних умов життя

громадян, забезпечення рівних можливостей для реалізації ними своїх прав при найоптимальніших витратах часу та необхідних для цього ресурсів.

Вищевказане потребує науково-теоретичного напрацювання та нормативно-правового визначення: понять, завдань та принципів діяльності у сфері надання публічних послуг в Україні.

Поняття «публічні послуги» пов'язане із впровадженням у другій половині XIX ст. в країнах Західної Європи в державні інституції механізмів бізнес-управління з метою підвищення якості обслуговування та задоволення потреб клієнтів. У вітчизняну теорію права, як зазначалося вище, цей термін перейшов із так званої «теорії сервісних держав».

Вивченням фундаментальних питань щодо поняття, завдань, особливостей правового регулювання та принципів надання публічних послуг займалися такі фахівці, як Н. І. Ільчанінова, Є. О. Легеза, А. Ю. Мунько, О. П. Світличний, А. А. Штирліна та інші, якими напрацьовано науково-теоретичну концепцію публічних послуг.

Багато вітчизняних учених, які досліджують сферу надання публічних послуг, поєднують підхід, за яким поняття «публічні послуги» розуміється в широкому сенсі, ототожнюючи інші поняття, такі як «публічні послуги», «управлінські послуги», «державні послуги», «соціальні послуги», «адміністративні послуги», «муніципальні послуги», «платні послуги», «громадські послуги», та вживаючи їх як синоніми.

Проте, головна науково-теоретична тенденція за цим напрямом свідчить, що з «середовища публічних послуг» слід виділити «адміністративні послуги», які необхідно відрізнити від «неадміністративних», оскільки для надання перших необхідне прийняття державно-владного рішення, а для другої – ні.

О. П. Світличний через призму аналізу вітчизняних нормативно-правових актів у сфері публічної служби доходить висновку про доцільність класифікації публічних послуг на ««державні» (надаються державними органами, підприємствами, установами та організаціями) та «муніципальні»

(надаються органами місцевого самоврядування або ж делеговані ними повноваження органам виконавчої влади)» [172, с. 201].

На нашу думку, зазначена точка зору є прийнятною та сутнісно відображає природу публічних послуг, тому робимо висновок, що передусім публічні послуги спрямовані на досить широке коло суспільних відносин; алгоритм реалізації публічних послуг та суспільні відносини, на які вони спрямовуються, врегульовані нормами різних галузей права, мають на меті задоволення різних потреб громадян та юридичних осіб.

Інший вітчизняний фахівець у цій галузі Н. І. Ільчанінова здійснила наукове дослідження сутності поняття «адміністративних послуг». Так, на її думку, цей термін «відображає сутність трансформації державної політики розвиненої країни з бюрократично-розпорядчої до людиноцентристської, сервісної» [51, с. 17].

На її думку, поряд із терміном «адміністративна послуга», доцільно також і виділити терміни «послуга адміністрації», «урядова послуга». Аналізуючи вимоги законодавства, Н. І. Ільчанінова вказує на те, що «термін «адміністративна послуга» є збірною та багатогранною дефініцією, що стосується великого кола суспільно важливих питань» [51, с. 17–18].

Однак, на нашу думку, вчена доходить помилкового висновку про те, що будь-які дії публічного апарату тотожні та належні до «адміністративних послуг», оскільки мають схожі ознаки, що і є визначальним для віднесення всього комплексу державних та муніципальних дій до категорії «адміністративних послуг» [51, с. 20]. Помилковість такого твердження полягає у невірному розумінні співвідношення прав та обов'язків державних органів та установ, що виконують певні процесуальні функції та функції з питань захисту національних інтересів, вирішення певних стратегічних та суспільно важливих завдань, і діяльність державних та муніципальних органів та установ з питань забезпечення прав і свобод громадян [51, с. 20].

Аналізуючи зміст поняття «публічні послуги», А. А. Штирліна використовує емпіричний та теоретичний підходи, де в першому випадку

досліджувана категорія розглядається як сукупність виконуваних державою функцій при взаємодії з громадянами та юридичними особами, у другому – як своєрідна типологія благ, що володіють певним набором властивостей. Відтак, дослідниця виділяє низку властивих «публічним послугам» ознак, а саме: «забезпечуваність діяльності загальнозначущої спрямованості; необмеженість кола суб'єктів, що користуються ними; здійснюються або органами державної і місцевої влади, або іншими суб'єктами; засновуються як у публічній, так й у приватній власності» [211, с. 84].

На думку А. Ю. Мунько, «публічні послуги як результат ефективності процесів децентралізації виступають інструментом забезпечення широких можливостей з реалізації різноманітних потреб членів територіальних громад під час споживання суспільних благ, дозволяють залучати населення до формування пакетів публічних послуг відповідно до попиту на них, що є беззаперечними перевагами над централізованою моделлю державного управління» [89].

У дійсності процес надання публічних послуг тісно пов'язаний із динамічними процесами публічної децентралізації, тобто через зміну підходів до розподілу функціональних повноважень, підходів до фінансування різних сфер, зміну адміністративного устрою тощо, внаслідок децентралізації оптимізується і комплекс адміністративних послуг та способи їх надання, зникає монополія держави та створюються конкурентні засади серед суб'єктів надання публічних послуг, що забезпечує пересічному споживачу вибір того суб'єкта, що може краще надати таку послугу.

Право надавати публічні послуги отримують не лише органи державної влади, а й органи місцевого самоврядування, інші суб'єкти, які здійснюють соціально корисні функції, маючи спеціальний правовий статус та дозвіл (ліцензію) на здійснення таких повноважень. Тобто відходячи від другорядної ролі, органи місцевого самоврядування та суб'єкти надання публічних послуг нині вирішують найважливіші завдання місцевого рівня, на відміну від моделі централізованого управління економікою та державою, за

якої фінансування різних сфер місцевого рівня завжди здійснюється за залишковим принципом.

Ураховуючи вищевикладене, та з огляду на положення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 р. № 90-р [60], вищезгаданої Стратегії [179], завдяки напрацюванням вищеназваних учених-адміністративістів, можливо надати найбільш прийнятне, на нашу думку, формулювання такого суспільного явища, як «публічні послуги», що відповідає сучасним реаліям та відображає кримінологічну сутність даної категорії на загальнотеоретичному рівні.

Отже, на нашу думку, *публічні послуги* – це діяльність або результат діяльності уповноважених суб'єктів (органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, що перебувають у їх управлінні, або спеціальних суб'єктів, яким за законодавством надано право виконувати відповідні державно-владні функції), що здійснюється на підставі звернення фізичної або юридичної особи, за допомогою публічних фінансових ресурсів, результатом якої є прийняття офіційного акта (рішення), спрямованого на створення умов для реалізації та захисту прав та законних інтересів, визначених обов'язків особи, яка звернулася за послугою.

З огляду на сформульоване поняття, спробуємо окреслити коло основних завдань, що мають вирішуватися під час надання публічних послуг. *По-перше*, це створення ефективного державно-владного механізму регулювання суспільних процесів через поєднання імперативного та диспозитивного методів управління. Так, надання публічної послуги має базуватися на доступності та можливості вільного вибору механізму отримання публічної послуги та задоволення власних інтересів суб'єктом звернення. Водночас, на нормативно-правовому рівні мають бути визначені чіткі «межі», вихід за які неприпустимий, зокрема під час регулювання питань, що охоплюють безпековий комплекс. *По-друге*, створення

сприятливих умов для реалізації наданих громадянам прав та визначених обов'язків. Публічні послуги забезпечують доступність у рівній мірі пересічних осіб до визначених державою інструментів реалізації та захисту прав та інтересів, що створює сприятливе середовище для належного розвитку всього спектру суспільних відносин у державі. *По-третє*, це корисний соціально-економічний ефект, результат діяльності публічного управління. Відтак, апарат публічної влади в суспільстві у вигляді органів державної влади та органів місцевого самоврядування постає не лише «суб'єктом примусу», а й надійним «гарантом» реалізації прав та обов'язків громадян – учасників суспільних відносин. *По-четверте*, наповнення публічних фондів для розподілу на найбільш значущі потреби та надання допомоги тим, хто її потребує. Надання публічних послуг провадиться на платній основі, за винятком визначених пільгових категорій суб'єктів звернень, що дозволяє акумулювати фінансові ресурси та покрити затрати, пов'язані з організацією надання публічних послуг. *По-п'яте*, створення передумов для залучення громадянського суспільства до здійснення функцій публічного управління. Так, через механізм надання публічних послуг провадиться, зокрема, реєстрація інститутів громадянського суспільства, які у свою чергу здійснюють громадський контроль в окремих сферах публічної діяльності та беруть участь у здійсненні публічного управління.

Визначення поняття та основних завдань публічних послуг дозволяє окреслити ознаки такого явища, як публічні послуги, а саме: 1) регламентовані в нормативно-правових актах; 2) забезпечуються та гарантуються державними інституціями; 3) надаються завжди за заявочним принципом; 4) надаються спеціально уповноваженим суб'єктом через особистий контакт або через сервіс; 5) є різновидом нематеріальної діяльності; 6) мають соціальну значимість та орієнтованість; 7) реалізуються за рахунок публічних фінансових ресурсів; 8) характеризують функціональні можливості суб'єкта надання адміністративних послуг.

Суспільна значимість публічних послуг обумовлює принципи їх надання, які проаналізовано нижче. Варто зазначити, що термін «принцип» походить із латинської мови та означає начало, основу, тобто основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються імперативністю, універсальністю, загальною значущістю.

На думку Є. О. Легези, «принципи надання публічних послуг – це основоположні засади, на яких ґрунтується процес діяльності суб'єктів публічної адміністрації щодо надання публічних послуг фізичним та юридичним особам» [73, с. 20].

Принципи надання публічних послуг знаходять своє відображення в законодавчих актах, які регулюють зазначену сферу та відповідають загальноприйнятним науково-теоретичним концепціям про загальноправові та спеціально-правові принципи явищ правової дійсності.

Так, до *загальних принципів* необхідно віднести: законність, пріоритет прав та свобод людини і громадянина, рівність громадян перед законом, обґрунтованість, демократизм, взаємну відповідальність держави та людини, гуманізм, справедливість, відкритість і прозорість, загальнодоступність, безсторонність (неупередженість) суб'єкта надання публічних послуг, добросовісність та розсудливість тощо.

До *спеціальних принципів* належать такі: принцип якості публічних послуг, юридична (формальна) визначеність, раціональність, оперативність та своєчасність, захист персональних даних, пропорційність, ефективність, презумпція правомірності дій та вимог особи, офіційність, гарантування права особи на участь у провадженні з надання публічної послуги та ін.

Далі охарактеризуємо кожен із таких принципів.

Принцип *законності* передбачає верховенство права, відповідно до якого людина, її права і свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави, при цьому публічна послуга надається виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені законодавчими актами, а також міжнародними договорами.

Наприклад, публічна послуга надається відповідно до вимог нормативно-правових актів, що регулюють надання таких послуг у певній сфері.

Пріоритет прав та свобод людини і громадянина є принципом надання публічних послуг, що передбачає найголовніше в змісті законності діяльності суб'єктів надання публічних послуг, виражається в беззаперечній повазі і всебічному захисті прав громадян, всебічну боротьбу з порушеннями цих прав. Наприклад, публічна послуга у сфері державної реєстрації прав не може бути реалізована, спричинивши шкоду правам та інтересам належних правоволодільців нерухомості.

Принцип *рівності громадян перед законом* передбачає надання публічної послуги на засадах рівності перед законом усіх суб'єктів звернень. Проте, у визначених законом випадках, окремі категорії осіб під час здійснення публічного провадження користуються додатковими гарантіями, передбаченими законом. Наприклад, за державну реєстрацію права власності (у тому числі довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язань) справляється адміністративний збір у розмірі 0,1 прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Однак, звільняються від сплати адміністративного збору громадяни, віднесені до категорій 1 і 2 постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Принцип *обґрунтованості* полягає у забезпеченні суб'єктом надання публічних послуг належного та повного з'ясування обставин справи, що мають значення для надання послуги. Водночас, суб'єкт надання публічних послуг зобов'язаний обґрунтовувати адміністративні акти, які він приймає відносно споживачів послуг. Наприклад, відмова у державній реєстрації прав можлива лише у вичерпних випадках, визначених ст. 24 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Принцип *демократизму* передбачає право і реальну можливість та здатність громадян, споживачів публічних послуг реально впливати на процес їх вироблення та зміст. У демократичній державі мають створюватися належні умови для діяльності суб'єктів надання публічних послуг, реального

забезпечення прав і свобод споживачів таких послуг через механізм їх реалізації. Так, механізм надання публічних послуг є динамічним і постійно вдосконалюється залежно від нагальних суспільних потреб.

Принцип *взаємної відповідальності держави, як апарату публічної влади, та людини* передбачає правило, за яким громадянин, що отримує публічну послугу, зобов'язаний дотримуватися визначених законодавством вимог щодо процедури надання такої послуги. Водночас державною владою здійснюється захист суспільних відносин від протиправних посягань з боку громадянина. У контексті предмета нашого дослідження зазначений принцип реалізується шляхом встановлення кримінально-правової заборони, що міститься у ст. 365² КК України (криміналізації зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги).

Принцип *гуманізму* передбачає визнання людини, її гідності, виявлення своїх здібностей тощо, найвищою соціальною цінністю. Його застосування є критерієм прогресивності соціальних інститутів. Так, публічна послуга не може бути спрямована на заподіяння шкоди правам та законним інтересам фізичних та юридичних осіб.

Принцип *справедливості* полягає в оптимальному співвідношенні матеріальних, часових та інтелектуальних затрат суб'єкта надання та споживача публічної послуги з очікуваними результатами такої послуги, відповідності такого результату суспільним потребам, зі ступенем задоволення прав та свобод індивідів. Наприклад, визначення строку надання публічної послуги залежно від розміру адміністративного збору, що може сплатити заявник, причому чим більше розмір адміністративного збору, тим більше скорочений строк її надання. Так, державна реєстрація права власності на об'єкт нерухомості проводиться у строк, що не перевищує п'яти робочих днів. Проте, у разі сплати заявником більшого розміру адміністративного збору, такий строк скорочується.

Принцип *відкритості та прозорості* передбачає наявність імперативного обов'язку суб'єкта надання публічних послуг забезпечити

реалізацію права особи – споживача послуги на доступ до інформації, що пов'язана з прийняттям певних рішень, виконанням певних адміністративних актів стосовно неї. Як правило, суб'єкт надання публічної послуги в місцях прийому громадян зобов'язаний розмістити інформацію про порядок її надання. Аналогічні норми містяться й у відомчих нормативно-правових актах, які передбачають обов'язок суб'єкта надання публічних послуг довести до відома заявників не лише інформацію про порядок надання послуги, а й про необхідний для такої мети пакет документів.

Загальнодоступність публічних послуг передбачає можливість загального та безперешкодного доступу до публічних послуг широкому колу споживачів. На практиці зазначений принцип виражається у наявності загальнодоступної, достатньої, повної, коректної інформації про суб'єкта та особливості процедури надання послуги.

Принцип *безсторонності (неупередженості) суб'єкта надання публічних послуг* полягає в забезпеченні однакового ставлення до всіх учасників правовідносин у сфері надання публічних послуг. Не допускається неправомірна заінтересованість суб'єкта надання публічних послуг у результатах розгляду та вирішення справи. Наприклад, державний реєстратор не має права приймати рішення про державну реєстрацію прав у разі, якщо речове право на нерухоме майно, обтяження такого права набувається, змінюється або припиняється за суб'єктом державної реєстрації прав, з яким державний реєстратор перебуває у трудових відносинах або засновником (учасником) якого він є. У такому разі державна реєстрація проводиться іншим державним реєстратором.

Принцип *добросовісності та розсудливості* суб'єкта надання публічних послуг. Наприклад, суб'єкт надання зобов'язаний діяти добросовісно для досягнення мети, визначеної законом, а особа, яка звернулася за отриманням публічної послуги, зобов'язана здійснювати надані їй права добросовісно та не зловживати ними.

Принцип *якості* надання публічних послуг означає відповідність публічної послуги певним загально визнаним стандартам, які постійно переглядаються та покращуються відповідно до потреб сьогодення за такими критеріями, як: своєчасність, доступність, зручність, відкритість, повага до особи, професійність тощо. Наприклад, публічній послугі з реєстрації права власності на квартиру властиві такі якісні характеристики, як оперативний аналіз документів, даних реєстрів та інформаційних систем державним реєстратором, внесення останнім всіх необхідних даних до Державного реєстру прав із метою подальшого вільного цивільного обороту об'єкта нерухомого майна та можливості здійснення власником розпорядження, видача документів (витягу з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно) власнику, проведення такої реєстрації у строк не більш як п'ять робочих днів.

Принцип *юридичної визначеності* публічної послуги полягає у нормативно-правовому визначенні такої послуги, тобто вид, суб'єкти надання, особливості процедури, перелік необхідних документів, підстави, права та обов'язки суб'єктів правовідносин тощо мають бути визначені у відповідних законодавчих актах.

Принцип *раціональності* публічних послуг передбачає мінімізацію кількості проведених процедурних дій та документів, необхідних для отримання публічної послуги, визначення чіткого та конкретного переліку документів для отримання результату послуги.

Принцип *оперативності та своєчасності* надання публічних послуг передбачає безумовне дотримання визначених законодавством строків надання публічної послуги, а також орієнтування на якомога швидше вирішення справи та отримання результату з урахуванням законних інтересів споживачів публічних послуг. Законодавством встановлюються чіткі законодавчі «часові рамки» надання публічної послуги.

Принцип *захисту персональних даних* передбачає законність обробки персональних даних, відкритість та прозорість обробки таких даних,

конкретизацію мети обробки персональних даних, високу якість обробки зазначених даних, що опосередковується через захищеність, обмеженість періоду зберігання, достовірність, точність та своєчасне оновлення, відповідність даних меті обробки. Наприклад, обробка персональних даних здійснюється для конкретних і законних цілей, визначених за згодою суб'єкта персональних даних, або у випадках, передбачених законами України, у порядку, встановленому законодавством. Не допускається обробка даних про фізичну особу, які є конфіденційною інформацією, без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Принцип *пропорційності* передбачає збалансованість між несприятливими наслідками для права, свободи чи законного інтересу особи і цілями, на досягнення яких спрямовані рішення та/або акт суб'єкта надання публічних послуг. Наприклад, останній зобов'язаний використовувати свої повноваження з метою, з якою такі повноваження надані.

Принцип *ефективності* означає, що суб'єкт надання публічних послуг організовує розгляд та вирішення справи у спосіб, що є достатніми та необхідними для належного вирішення справи, тобто особа звертається за отриманням публічної послуги та вчасно, у визначений законодавством строк отримує результат.

Принцип *офіційності* передбачає обов'язок суб'єкта надання публічних послуг установлювати обставини, що мають значення для вирішення справи, і за необхідності збирати для цього документи та інші докази з власної ініціативи, у тому числі без залучення особи витребувати документи та відомості, отримувати погодження та висновки, необхідні для вирішення справи. Так, зокрема, за результатами надання публічної послуги з державної реєстрації права власності на квартиру інформація про зареєстровані права вноситься до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Така інформація є офіційною і може використовуватися у цивільних правовідносинах з іншими особами.

Гарантування права особи на участь у провадженні з надання публічної послуги полягає у забезпеченні права особи бути заслуханою суб'єктом надання, адміністративним органом, надавши пояснення та/або заперечення у визначеній законом формі до прийняття рішення, яке може негативно вплинути на право, свободу чи законний інтерес особи. Так, суб'єкт надання публічної послуги зобов'язаний здійснювати інформування та консультивання, а особа, яка звернулася, має право у передбаченому законом порядку витребувати та/або надавати документи, а також інші докази, що стосуються обставин справи.

Принцип *гарантування ефективних засобів правового захисту* передбачає, що особа, яка отримує публічну послугу, має право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта надання публічних послуг у порядку адміністративного оскарження відповідно до вимог законодавства або в судовому порядку. Так, законодавством у сфері надання публічних послуг, окрім судового оскарження, передбачається також і механізм адміністративного оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів надання публічних послуг.

Таким чином, принципи надання публічних послуг являють собою засади, які є своєрідним «фундаментом» для провадження цієї діяльності, порушення яких нівелює суспільно корисні завдання публічних послуг, призводить до неможливості їх реалізації. Так, наприклад, порушення принципу офіційності надання публічної послуги у сфері державної реєстрації речових прав на нерухомість призводить до внесення недостовірних відомостей про об'єкт нерухомого майна, про суб'єктів прав до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, внаслідок неналежного дослідження поданих для державної реєстрації документів, відомостей в таких документах та в реєстрах. У результаті заподіюється шкода правам та інтересам споживача публічної послуги, оскільки дані про виникнення у останнього речового права є недостовірними, можуть бути

скасовані в адміністративному або судовому порядку, а об'єкт нерухомого майна є обмеженим у вільному цивільному обороті.

Отже, дотримання принципів надання публічних послуг є важливим завданням для ефективного реформування сектору державного управління, децентралізації владних повноважень, побудови демократичної, правової, соціальної держави, і, врешті-решт, забезпечення потреб громадян у реалізації їхніх можливостей, наданих законодавством прав [198, с. 296].

На нашу думку, найбільш прийнятною є така класифікація публічних послуг: *державні послуги* (надаються переважно органами виконавчої влади); *адміністративні* (надаються органами місцевого самоврядування); *неадміністративні* (надаються державними або комунальними підприємствами, установами та організаціями).

При цьому під час надання публічних послуг у середовищі реалізації механізмів їх надання постає низка концептуальних проблем, таких як: певний рівень забюрократизованості послуг, складність таких процедур; відносна тривалість строків надання публічних послуг; «розпорошеність» адміністрації (предметна і територіальна); брак доступності публічних послуг для віддалених районів та переважно сільського населення; відносна необлаштованість приміщень під потреби відвідувачів, зокрема осіб, які мають особливі потреби; обмеженість прийомних годин; створення черг; необхідність постійного впорядкування процесу прийому відвідувачів; брак інформації про публічні послуги та необхідність постійного вдосконалення процесу інформування населення про перелік таких послуг та порядок їх надання; існування певного кола обов'язків у споживачів публічних послуг у збиранні певних довідок, погоджень та необхідність системного відходу від такого стану; наявність необґрунтованих платежів; зміна формату надання публічних послуг (зміна: суб'єктів, адміністративно-територіальних одиниць, припинення роботи відповідних державних реєстрів) через воєнні дії тощо.

06.09.2012 р. прийнято Закон України «Про адміністративні послуги», завданням якого є створення зручних та доступних умов для отримання

адміністративних послуг громадянами та суб'єктами господарювання, підвищення рівня прозорості в наданні адміністративних послуг, спрощення процедур надання адміністративних послуг, зменшення умов для корупції [100].

Разом із тим, ефективність реалізації положень зазначеного нормативно-правового акта в Україні посилюється через активні процеси реформування державного управління та децентралізації. Так, протягом 2015–2016 рр. було ухвалено низку ключових законодавчих актів щодо децентралізації повноважень у сфері реєстрації бізнесу, прав на нерухомість, реєстрації місця проживання. Це сприяло акумуляції отриманих коштів на рівні місцевих бюджетів, що разом із прискіпливою увагою міжнародних партнерів, «донорів» та держави призвело до розгалуження системи Центрів надання адміністративних послуг та оптимізації сфери надання публічних послуг.

Фактично, до адміністративних публічних послуг в Україні, окрім визначених законодавством процедур та дій відповідних суб'єктів надання публічних послуг, у результаті яких суб'єкту звернення надається або підтверджується певний юридичний статус або факт, стало можливим прирівнювати і надання довідок, копій, дублікатів документів, надання витягів та виписок із реєстрів.

При цьому функції з надання публічних послуг перейняли на себе органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, інші спеціальні суб'єкти, уповноважені відповідно до закону надавати публічні послуги.

Виходячи з аналізу вищенаведених нормативно-правових актів, які регулюють сферу надання публічних послуг, а також характерних ознак публічних послуг, стає можливим окреслення «параметрів» публічної послуги, а саме: 1) визначення підстави надання; 2) визначені суб'єкти надання та коло їх повноважень; 3) визначені перелік та вимоги до документів, необхідних для отримання публічної послуги; 5) встановлення

платності (безоплатності) публічної послуги; б) закріплення граничних строків надання публічної послуги; 7) визначення вичерпного переліку підстав для відмови у наданні публічної послуги.

На суб'єктів надання публічних послуг покладаються обов'язки щодо облаштування в місцях прийому громадян необхідних інформаційних стендів, створення та забезпечення функціонування веб-сайтів та інформаційних ресурсів із необхідним обсягом інформації про публічні послуги, визначення графіку прийому суб'єктів звернень (як правило, в обсязі не менше 40 годин на тиждень), інформування суб'єктів звернень за відповідними запитами.

Так звані «мінімальні» загальні параметри надання публічних послуг передбачають: надання права отримання публічної послуги суб'єктом звернення незалежно від місця проживання (реєстрації), крім визначених законодавством випадків, забезпечення права суб'єктів звернень на безоплатне отримання бланків заяв, у тому числі і через офіційні веб-сайти суб'єктів надання публічних послуг та у місцях прийому, вільний доступ до приміщень та належні умови для доступу осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Водночас, суб'єктам надання публічних послуг забороняється вимагати від особи документи або інформацію, що перебувають у володінні такого суб'єкта або органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери їх управління. Такі суб'єкти зобов'язані забезпечити безоплатне надання документів, інформації не пізніше трьох робочих днів із дня отримання відповідного запиту.

Таким чином, вітчизняний досвід надання публічних послуг через Центри надання адміністративних послуг, зокрема як через фронт-офіси, що здійснюють сервіси із прийняття та видачі документів, проте не задіяні в механізмі прийняття рішення, а також надання зазначених послуг визначеними спеціальними суб'єктами свідчить про поступову та системну

інтегрованість таких послуг у середовище життєвих ситуацій та клієнтоорієнтованість, що сприяє забезпеченню близькості, доступності, зручності умов їх отримання для споживачів та створення комфортних умов праці та чітких і зрозумілих правил роботи для публічних службовців.

Натомість, зловживання своїми повноваженнями з боку суб'єктів надання публічних послуг фактично зводить нанівець усі позитивні напрацювання в зазначеній сфері, заподіює шкоду не лише правам та свободам споживачів публічних послуг, а й створює умови для порушення економічної безпеки держави, цивільного товарообороту, функціонування ринку нерухомості, перешкоджає залученню іноземних інвестицій та гарантуванню державою захисту власності від протиправних посягань.

1.3. Кримінально-правова характеристика зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги

У ст. 365² КК України законодавцем криміналізовано діяння – зловживання повноваженнями особами, яка надають публічні послуги. Зазначене суспільно небезпечне діяння безспідставно включено законодавцем до системи посягань, об'єднаних за своїм родовим об'єктом у кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, передбачених розділом XVII закону про кримінальну відповідальність [66].

Більшість учених-правознавців поділяють думку про те, що включення такого роду зловживань саме до названої групи кримінальних правопорушень є науково обґрунтованим та відповідає сучасним реаліям.

Насамперед, глибокі трансформаційні процеси, що відбуваються наразі в Україні, вимагають інституційних перетворень, зокрема і у сфері надання публічних послуг. За таких умов окремі суб'єкти суспільних відносин можуть отримувати специфічний правовий статус задля виконання суспільно

корисних функцій, забезпечення реалізації прав невизначеним колом осіб. На жаль, такі повноваження можуть використовуватися і всупереч суспільним інтересам.

Ураховуючи викладене, з точки зору кримінально-правової науки критичний аналіз юридичної конструкції усіх елементів складу зазначеного кримінального правопорушення та вироблення критеріїв його вдосконалення є визначальним для застосування кримінально-правової заборони на практиці та усунення суспільно шкідливих наслідків такого діяння.

Суспільна «шкідливість» корупційних кримінальних правопорушень характеризується складністю окреслення показників, що можуть реально відобразити параметри (показники) цієї «шкідливості». У сучасних умовах корупційна злочинність набула транснаціонального характеру, перестала бути локальною проблемою, завжди пов'язана з тіньовим оборотом значних матеріальних активів, що становлять основу державних ресурсів, гальмує сталий розвиток економіки держави, шкодить політичному укладу країни, вимагає різноманітних, сучасних та адекватних підходів до запобігання кримінальним правопорушенням у цій сфері.

У ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» надано визначення понять «корупційне правопорушення», «корупція». Так, «*корупційне правопорушення* – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність» [118].

У свою чергу, «*корупція* – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою

схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [118].

Таким чином, законодавець чітко окреслює параметри діянь, які становлять собою особливу суспільну небезпечність, у середовищі яких виокремлюються діяння, що мають підвищену суспільну небезпеку, спрямовані на заподіяння шкоди інтересам у публічних сферах – у сфері службової діяльності, у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Зазначені діяння, відповідальність за які встановлена у КК України, згруповані у розділі XVII закону про кримінальну відповідальність «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» [66].

Корупційні кримінальні правопорушення, кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, є особливо небезпечними виявами корупції.

Відтак, питання належної кримінально-правової характеристики корупційних кримінальних правопорушень загалом та кримінальних правопорушень у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, зокрема, набуває особливо важливого значення, оскільки такі діяння тісно переплітаються з іншими сферами, такими як економічна злочинність, організована злочинність та інші форми злочинності.

Слідча і судова практика щодо застосування положень закону про кримінальну відповідальність в частині кримінально-правових заборон у досліджуваній сфері свідчить про актуальність наукових досліджень, пов'язаних із напрацюванням сталих підходів до розуміння кримінально-правової сутності кримінальних правопорушень у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, удосконаленням антикорупційного законодавства, спрощенням нормативних конструкцій та уніфікацією тлумачень кримінально-правових норм.

Окрім визнання шкідливої сутності корупційної злочинності в нормах міжнародного права, таке поняття як «корупційний злочин»¹ є прийнятним та вживаним у законодавствах багатьох країн, зокрема і тих, які виникли на теренах колишнього Союзу Радянських Соціалістичних Республік, правові системи яких є близькими і до правової системи України.

Варто зазначити, що в Україні категорія «корупційний злочин» тривалий час (до 2014 р.) існувала на доктринальному (науковому) рівні без відображення її в нормах вітчизняного законодавства.

Так, наприклад, М. І. Мельник у 2002 р. зазначав таке: «Поняття «корупційний злочин» – поняття конвенційне, тобто воно має відповідний нормативно-правовий зміст. Як і поняття «корупційне правопорушення» воно вживається у Конвенції про кримінальну відповідальність за корупцію, прийнятій 4 листопада 1998 р. у м. Страсбург і відкритій для підписання в 1999 р. Таким чином, це поняття є загальноновизнаним у міжнародному праві, що дозволяє стверджувати про можливість: а) виділення такої групи злочинів в принципі; б) використання такого терміна для потреб національного права» [87, с. 143]. Також поіменований учений запропонував таке визначення поняття «корупційний злочин» – «неправомірне використання (зловживання) посадовими особами органів державної влади або органів місцевого самоврядування наданої їм влади або свого посадового становища в особистих інтересах або в інтересах третіх осіб» [85, с. 128].

Схожі дефініції запропонували й інші вітчизняні вчені. Зокрема О. М. Джужа розглядає як «корупційний злочин» «будь-який умисний злочин, що вчиняється посадовою особою органу державної влади чи місцевого самоврядування з використанням свого службового становища з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або для задоволення інтересів третіх осіб» [71, с. 24–26].

¹ У дисертації під час аналізу чинного законодавства України про кримінальну відповідальність ми використовуємо поняття «кримінальне правопорушення», «корупційне кримінальне правопорушення». Разом із тим, при аналізі наукових праць, виконаних до запровадження в законодавство України про кримінальну відповідальність категорії «корупційне кримінальне правопорушення» або при зверненні до законодавства зарубіжних країн ми використовуємо поняття «корупційний злочин».

Доктринальні напрацювання українських учених, а також урахування норм міжнародного права у визначеній сфері привело до того, що згідно із Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 р. № 1698-VII [141] «у КК України було сформовано систему корупційних злочинів через визначення їх законодавчого переліку на рівні примітки до ст. 45 й окреслення відповідних складів злочинів у відповідних статтях Особливої частини КК України» [41, с. 55; 42, с. 80–81].

Закріплення у 2014 р. у вітчизняному законодавстві інституту «корупційного злочину» (із 2020 р. – «корупційного кримінального правопорушення»), відповідно до термінології, запровадженої до КК України з урахуванням набрання чинності з 1 липня 2020 р. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 р. № 2617-VIII [107]) не зняло всіх доктринальних питань у цій сфері. Одна з причин такого стану справ пояснюється тим, що категорія «корупційного кримінального правопорушення» з'явилася й нині існує у виді лише законодавчо визначеного переліку кримінально-протиправних діянь, без наведення його дефініції.

Тому, наприклад, А. В. Савченко, висвітлюючи у 2015 р. проблеми кримінально-правового розуміння корупційних злочинів в Україні, висловив науково обґрунтовану точку зору про необхідність введення в національне кримінальне законодавство такого поняття, як «корупційний злочин» [170, с. 16]. На його думку, «різноманітність точок зору науковців щодо визначення поняття «корупційний злочин» зумовлено відсутністю законодавчої дефініції цього поняття». Ученим висловлено власне бачення законодавчого визначення цього поняття як «діяння, що вчиняється службовою особою, яка надає публічні послуги з використанням можливостей свого спеціального статусу з метою одержання неправомірної вигоди» [170, с. 19].

Зважаючи на свою кримінально-правову природу, кримінальне правопорушення, передбачене ст. 365² КК України (яке, до речі, було введено до вітчизняного правового поля на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 07.04.2011 р. № 3207-VI [105]) у 2014 р. було віднесено до корупційних шляхом вказівки на нього у кримінально-правовій нормі, викладеній у примітці до ст. 45 КК України [66].

Українська дослідниця протидії корупційній злочинності у контексті сучасної антикорупційної стратегії О. Ю. Бусол розрізняє умовно корупційні та безумовно корупційні кримінальні правопорушення. У першому випадку склади кримінальних правопорушень мають лише окремі ознаки, яким властивий корупційний характер, у другому – всі ознаки складу кримінального правопорушення мають корупційний характер [20, с. 120–121].

Аналізуючи чинне законодавство та різноманітні наукові концепції щодо правового розуміння корупційної злочинності, спробуємо зробити висновки, які слугуватимуть обґрунтуванням доцільності віднесення зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, саме до кримінальних правопорушень, об'єднаних за родовим об'єктом у розділі XVII КК України.

Так, вітчизняне кримінальне законодавство² в частині відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення потребує постійного реформування та адаптування до реалій сучасності, а саме: норми щодо відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення мають бути сталими, що має забезпечити однаково чітке тлумачення основних термінів як у теорії, так і в судовій практиці, зокрема таких законодавчих дефініцій, як «неправомірна вигода», «одержання», «прохання», «обіцянка», «пропозиція», «повноваження», «використання», «підкуп», «зловживання» тощо.

² У дисертації (в деяких реченнях) поняття «кримінальне законодавство» використовується для скорочення обсягу інформації (та уникнення тавтології), під ним слід розуміти «законодавство про кримінальну відповідальність».

Для правильного розуміння кримінально-правової природи корупційних кримінальних правопорушень важливим є їх класифікація за такими критеріями, як: наявність чи відсутність певних ознак корупції, за послідовністю групування корупційних кримінальних правопорушень, відображеній у примітці до ст. 45 КК України, за метою посягання, за наявністю чи відсутністю предметів суспільно небезпечного посягання, за суб'єктами суспільно небезпечного посягання та, відповідно, за родовим об'єктом [66].

Найнебезпечнішим проявом корупції є корупційні кримінальні правопорушення, що характеризуються типовими рисами таких суспільно небезпечних діянь. Тому перелік корупційних кримінальних правопорушень має відповідати тим суспільно небезпечним діянням, які вчинені службовою особою з використанням службового становища, а також узгоджуватися з нормами міжнародного права та міжнародною практикою щодо віднесення злочинів (кримінальних правопорушень) до корупційних.

Варто зазначити, що результатом системного реформування кримінального законодавства у сфері криміналізації корупційних діянь стало диференціювання підстав кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення, згруповані у розділі XVII КК України, на 2 групи, а саме: відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення у публічній сфері та корупційні кримінальні правопорушення у приватній сфері (у сфері службової діяльності, у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг).

Така трансформація пояснюється передусім низькими показниками застосування кримінально-правових норм у ситуації швидкого зростання корупції в державі та є своєрідним відстороненням від старих радянських підходів, сформованих ще в 20-х роках минулого століття із створенням СРСР, за яких механізми кримінально-правової протидії корупційним злочинам зводилися виключно до того, щоб установити нормативну заборону конкретних корупційних діянь із високим ступенем суспільної небезпечності.

Разом із тим, констатуємо факт, погоджуючись із поглядами С. С. Косаняк, «наявності ряду негативних юридичних наслідків, окрім визначеного санкцією відповідної статті КК України покарання, і для особи, яка, допустила зловживання своїми повноваженнями та визнана за вироком суду винною за ст. 365² КК України» [64, с. 274–275].

Так, винну у вчиненні корупційного кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, особу не може бути звільнено від кримінальної відповідальності (ст. 45–48 КК України); особі не може бути призначено більш м'яке покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК України); особа не може бути звільнена від покарання (ч. 4 ст. 74, ст. 75, ст. 79 КК України); до особи не може бути застосовано пільгове умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміна невідбутої частини покарання більш м'яким (ст. 81, 82 КК України); особи, вироки стосовно яких не набрали законної сили, не можуть бути звільнені від відбування покарання, а особи, вироки стосовно яких набрали законної сили, не можуть бути повністю звільнені законом про амністію від відбування покарання (ч. 4 ст. 86 КК України); такі особи можуть бути звільнені від відбування покарання в порядку помилування після фактичного відбуття ними певних строків, установлених КК України (ч. 3 ст. 87 КК України); зняття судимості до закінчення строків, зазначених у ст. 89 КК України, не допускається (ч. 2 ст. 91 КК України) [66]; внесення такої особи до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення [118]. Згідно з окремими законами, бути обраними на певні виборні посади та інші посади не можуть громадяни, що мають судимість за вчинення корупційного кримінального правопорушення.

Одночасно, визначення законодавцем специфічного кола спеціальних суб'єктів, які здійснюють повноваження з надання публічних послуг, у ст. 365² КК України є виправданим, відповідним існуючим реаліям. Разом із тим, із розвитком сфери публічних послуг можемо з упевненістю стверджувати, що перелік таких суб'єктів має змінюватися.

Незважаючи на достатньо широке коло концепцій та поглядів учених щодо кримінально-правового визначення поняття корупційної злочинності, у вітчизняній кримінально-правовій науці до сих пір остаточно не вирішено питання про вироблення шляхів удосконалення кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 365² КК України.

Саме системний аналіз елементів складу кримінального правопорушення – зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, – в комплексі з практикою правозастосування кримінально-правової заборони, що склалася у сфері надання публічних послуг, виокремлення недоліків юридичної конструкції складу вказаного суспільно небезпечного діяння та пошук шляхів її вдосконалення є одним із ключових завдань у процесі дослідження проблем латентності цього діяння та правозастосування відповідної норми закону про кримінальну відповідальність.

Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, принципово відрізняється від інших схожих кримінально-протиправних діянь, передбачених у розділі XVII КК України, зокрема від зловживання владою або службовим становищем.

Привертає увагу те, що спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, що визначений у ст. 365² КК України, не може зловживати, наприклад, службовим становищем, оскільки диспозиція, що визначена у ч. 1 цієї статті, криміналізує виключно зловживання специфічними повноваженнями (повноваженнями державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації, аудитора, нотаріуса та ін.), що реалізуються під час різного роду адміністративних проваджень із надання публічних послуг (наприклад, із державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень, вчинення нотаріальних дій, надання експертних висновків тощо) [194, с. 217].

Водночас, зазначене суспільно небезпечне діяння характеризується ще однією специфічною рисою – метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для себе чи іншої юридичної або фізичної особи.

Елементи аналізованого складу кримінального правопорушення містять передусім і досить специфічного суб'єкта посягання, а наявність відмінних від інших кримінальних правопорушень у цій сфері кваліфікуючих ознак характеризують соціальну шкідливість такого діяння, визначають можливість його вчинення стосовно соціально вразливих, незахищених осіб.

Отже, під *об'єктом кримінального правопорушення*, передбаченого ст. 365² КК України, в науці кримінального права прийнято вважати суспільні відносини, що забезпечують установлений організаційно-правовий порядок надання публічних послуг. Така сфера суспільних відносин являє основний безпосередній об'єкт кримінально-протиправного посягання, яка виокремлюється зі сфери суспільних відносин – відносин у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, що складає родовий об'єкт кримінального правопорушення.

Поняття «публічна послуга», як елемент зазначених правовідносин, слід розглядати у контексті визначення «публічна послуга», наданого у підрозділі 1.2 цього дослідження.

Права та інтереси окремих громадян, інтереси юридичних осіб, державні чи громадські інтереси, що охороняються законом, виступають додатковими обов'язковими об'єктами кримінального правопорушення.

Дослідженню питань визначення суспільних відносин, що складають об'єкт кримінально-протиправного посягання за ст. 365² КК України, значну увагу приділено у працях Ю. І. Шиндель, яка вважає, що у вітчизняній науці кримінального права надано досить формальне визначення об'єкту аналізованого кримінального правопорушення [206, с. 456].

На нашу думку, першочерговим критерієм у визначенні кола суспільних відносин, що складають такий об'єкт, має бути суспільна небезпечність діяння.

Передусім, об'єктом кримінально-протиправного посягання виступає встановлений порядок суспільних відносин, яким заподіюється або ж створюється загроза заподіяння шкоди, причому суспільна небезпечність такого діяння опосередковується факторами підсилення, оскільки зазначене коло суспільних відносин тісно пов'язане з відносинами у сфері захисту економічних інтересів суб'єктів господарської діяльності, захисту відносин власності, у сферах цивільного обороту значних фінансових активів, нерухомого майна, ведення бізнесу та залучення інвестицій.

Вважаємо, що у визначенні об'єкта суспільно небезпечного посягання, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями особами, які надають публічні послуги, слід виходити із пріоритетності економічних та правових гарантій здійснення підприємницької діяльності на засадах свободи економічних операцій без втручання в такий процес публічної адміністрації, але водночас установлюючи кримінально-правові заборони в діяльності тієї чи іншої комерційної (некомерційної) організації щодо дій службових осіб таких структур.

Поділяючи думку Ю. І. Шиндель, зазначимо, що віднесення українським законодавцем зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, за родовим об'єктом до групи кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, повною мірою відображає соціальну спрямованість кримінально-правової заборони, вміщеної в диспозиції ст. 365² КК України.

З *об'єктивної сторони* кримінальне правопорушення характеризується діянням, що полягає у зловживанні повноваженнями суб'єктом кримінального правопорушення, суспільно небезпечними наслідками у вигляді істотної шкоди правам або інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, причинно-наслідковим зв'язком між діянням та наслідком.

Проведений нами аналіз сучасної кримінально-правової доктрини і практики дає підстави сформулювати судження, що зловживання повноваженнями є ніщо інше, як використання специфічних можливостей у зв'язку зі здійсненням діяльності з надання публічних послуг і лише під час такої професійної діяльності, але всупереч та на шкоду інтересам окремих фізичних чи юридичних осіб. Для надання певних послуг у сфері публічної діяльності, наприклад, державної реєстрації речових прав на нерухомість, державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців, надання експертних висновків у певній сфері суспільно корисної діяльності тощо, окремі суб'єкти суспільних відносин через специфічний правовий статус отримують певні права та повноваження, організаційно забезпечують функціонування відповідних установ, у структурі яких такі суб'єкти діють, але діяння такого суб'єкта суперечить завданням, змісту публічних послуг, з одного боку, та загальним принципам, меті та завданням відповідної установи, з іншого.

При цьому, суб'єкт посягання може вчиняти суспільно небезпечні дії не лише з порушенням своєї компетенції, що визначається законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами (постановами, наказами, положеннями, інструкціями, актами індивідуальної дії тощо), а і в межах визначеної компетенції з цілковитим дотриманням вимог законодавства, що відповідає змістовному наповненню функціональних обов'язків суб'єкта надання публічних послуг. Проте, такі дії або бездіяльність позбавляють можливості інших осіб, які мають потребу в отриманні публічної послуги, реалізувати свої права.

Так, наприклад, змодельюємо ситуацію. Державний реєстратор речових прав на нерухоме майно, перебуваючи у кримінально-протиправній змові з третьою особою, за її заявою про державну реєстрацію права власності на житловий будинок може зупинити розгляд цієї заяви про державну реєстрацію прав із підстав подання такою особою документів для державної реєстрації прав не в повному обсязі, передбаченому законодавством.

При цьому, строк зупинення розгляду такої заяви обраховується у 30 робочих днів із моменту отримання рішення про зупинення розгляду заяви про державну реєстрацію прав заявником. Не маючи необхідних правовстановлюючих документів для їх подання державному реєстратору, третя особа умисно може не отримувати рішення державного реєстратора про зупинення, що дає формальні підстави останньому не поновлювати розгляд такої заяви та не приймати рішення про державну реєстрацію прав або про відмову в такій реєстрації, відповідна заява залишається нерозглянутою в базі даних заяв Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. За даних обставин дії державного реєстратора відповідають вимогам ст. 23 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2004 р. № 1952-IV [114].

Проте, враховуючи встановлену зазначеним Законом черговість розгляду заяв щодо державної реєстрації речових прав на об'єкт нерухомого майна, фактичний власник позбавлений можливості зареєструвати право власності на відповідний житловий будинок, через те, що в черзі нерозглянутих заяв за моментом у часі перед заявою фактичного власника залишається заява про державну реєстрацію права власності третьої особи. Правам та інтересам добросовісного власника, позбавленого можливості зареєструвати своє право власності на об'єкт нерухомого майна, завдається шкода.

Слід виділити одну спільну, але суттєву рису серед усіх суб'єктів посягання, що визначені у ч. 1 ст. 365² КК України, що притаманна останнім під час реалізації ними повноважень у сфері надання публічних послуг, – це обов'язок прийняття рішень, вчинення певних дій або утримання від їх вчинення. Такі обов'язки виникають через врегульовані нормами законодавства процедури надання публічних послуг із відповідними етапами та стадіями їх реалізації [193, с. 217].

На практиці зловживання повноваженнями особою, яка надає публічні послуги, може супроводжуватися: 1) підбором особи, щодо якої виник

певний корисливий мотив із встановленням даних про її особистість, зв'язки, знайомства, матеріальний стан; 2) імітацією суб'єктом, який зловживає повноваженнями, несприятливих наслідків у випадку отримання споживачем публічної послуги за алгоритмом, відмінним від запропонованого; 3) створення реальних умов із метою змусити споживача публічної послуги погодитись на її отримання за «запропонованим алгоритмом»; 4) ведення переговорів з особою, яка отримує публічну послугу, щодо розміру, форми, місця отримання можливої неправомірної вигоди; 5) підготовкою можливого алібі в разі затримання на місці вчинення кримінального правопорушення; б) підготовкою посередників із числа колег, родичів та знайомих з інформуванням або без надання їм інформації про заплановані дії, зокрема і щодо отримання неправомірної вигоди тощо.

Загалом, суспільно небезпечні наслідки кримінально-протиправного діяння, що досліджується, є підставою його криміналізації.

На думку Ю. І. Шиндель, «саме суспільно небезпечні наслідки цього злочину є вирішальним фактором, адже в об'єкті злочинного посягання є соціальна складова, яка руйнується через злочинне посягання, що виражається у шкідливих змінах у суспільних відносинах, що забезпечують нормальне здійснення професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» [208, с. 127].

Суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, – спеціальний. Коло таких суб'єктів не є вичерпним (про що зазначено нижче), проте диспозиція ч. 1 ст. 365² КК України налічує їх мінімум 14, зокрема:

1) аудитор; 2) нотаріус; 3) оцінювач; 4) уповноважена особа або службова особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; інша особа, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг: 5) експерта, 6) арбітражного керуючого, 7) приватного виконавця, 8) незалежного посередника, 9) члена трудового арбітражу,

10) третейського судді (під час виконання цих функцій); 11) державний реєстратор; 12) суб'єкт державної реєстрації прав; 13) державний виконавець; 14) приватний виконавець.

Так, *аудитор* – фізична особа, яка підтвердила кваліфікаційну придатність до провадження аудиторської діяльності, має відповідний практичний досвід та включена до Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності (п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р. № 2258-VIII) [102].

Нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві, або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема, посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності (ч. 1 ст. 3 Закону України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII) [143].

Оцінювач – громадянин України, іноземець, особа без громадянства, які склали кваліфікаційний іспит та одержали кваліфікаційне свідоцтво оцінювача відповідно до вимог Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. № 2658-III (ч. 1 ст. 6 цього Закону) [152].

Уповноважена особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – «працівник Фонду, який від імені Фонду та в межах повноважень, передбачених цим Законом і/або делегованих Фондом, виконує дії із забезпечення виведення банку з ринку під час здійснення тимчасової адміністрації неплатоспроможного банку і/або ліквідації банку» (п. 17 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI) [157].

Службова особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – особа, наділена відповідними службовими повноваженнями згідно з чинним законодавством.

Інша особа, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, – законодавством не визначено вичерпного переліку таких осіб.

На думку М. В. Рябенка, визначення суб'єкта досліджуваного кримінального правопорушення відповідає категорії суб'єктів, на яку поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції»; такі суб'єкти прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [168, с. 308].

Учений пропонує визнати такими суб'єктами, зокрема, адвокатів, медичних працівників, наукових та науково-педагогічних працівників та інших. Для визначення питання, чи підпадає суб'єкт під формулювання згаданого поняття, необхідно ґрунтовно аналізувати нормативно-правову базу, що визначає його правовий статус, повноваження та функціональні обов'язки, співставляючи з поняттями «публічні послуги» та «професійна діяльність».

Експерт – судовий експерт, фахівець, який здійснює наукову чи науково-технічну експертизу, експерт тощо. Експертом слід вважати компетентну особу, яка у встановленому законодавством порядку здійснює експертизу у певній сфері суспільних відносин, наприклад, відповідно до законів України «Про судову експертизу» [162], «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 р. № 51/95-ВР [140], «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 р. № 877-V [149], «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17.06.2004 р. № 1807-IV [158] тощо.

Арбітражний керуючий – суб'єкт незалежної професійної діяльності. Арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) з моменту винесення ухвали (постанови) про призначення його арбітражним керуючим (розпорядником майна, керуючим санацією, ліквідатором) до моменту припинення здійснення ним повноважень прирівнюється до

службової особи підприємства – боржника (ч. 1, 2 ст. 10 Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУпБ) від 18.10.2018 р. № 2597-VIII) [56]. Згідно із законодавством, арбітражний керуючий виконує увесь обсяг адміністративно-господарських та організаційно-розпорядчих повноважень.

Приватний виконавець – громадянин України, уповноважений державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень у порядку, встановленому законом. Приватний виконавець є суб'єктом незалежної професійної діяльності та виконує повноваження з примусового виконання рішень, вживаючи заходів на підставі та в порядку, визначеному Законом України «Про виконавче провадження» [103] (ст. 16 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 р. № 1403-VIII) [146].

Незалежний посередник – визначена за спільним вибором сторін особа, яка сприяє встановленню взаємодії між сторонами конфлікту, проведенню переговорів, бере участь у виробленні примирною комісією взаємоприйняттого рішення, здійснює повноваження щодо вирішення колективного трудового спору, утворення та функціонування трудового арбітражу, примирної комісії та бере безпосередню участь у роботі зазначених інституцій в порядку, визначеному Положенням про посередника, затвердженим наказом Національної служби посередництва і примирення від 18.11.2008 р. № 133 [124] (ст. 10 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 03.03.1998 р. № 137/98-ВР) [153].

Член трудового арбітражу – фахівець, експерт чи інша залучена сторонами особа, яка входить до складу трудового арбітражу – органу, який приймає рішення по суті трудового спору (конфлікту), залучається сторонами колективного трудового спору (конфлікту) для участі в роботі трудового арбітражу, набуває статусу члена трудового арбітражу і має право розгляду колективного трудового спору (конфлікту) з метою прийняття рішення по його суті, виконує свої повноваження в порядку визначеному

Положенням про трудовий арбітраж, затвердженому наказом Національної служби посередництва і примирення від 01.12.2020 р. № 68 [126] (ст. 11, 12, 14 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)») [153].

Третейський суддя – фізична особа, призначена чи обрана сторонами у погодженому сторонами порядку або призначена чи обрана відповідно до Закону України «Про третейські суди» для вирішення спорів у третейському суді. Здійснюючи повноваження з вирішення спорів, третейський суддя приймає обов'язкові для виконання сторонами спору рішення (абз. 3 ч. 1 ст. 2, ст. 50 Закону України «Про третейські суди» від 11.05.2004 р. № 1704-IV) [163].

Державним реєстратором є: громадянин України, який має вищу освіту (у т. ч. за спеціальністю «правознавство»), відповідає кваліфікаційним вимогам, визначеним Мін'юстом, та перебуває у трудових відносинах з суб'єктом державної реєстрації (крім нотаріусів), та нотаріус – у випадках державної реєстрації речових прав, юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців (п. 1, 2, 3 ч. 1 ст. 10 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [114], ч. 1 ст. 6 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 р. № 755-IV [115], державний виконавець, приватний виконавець – у разі державної реєстрації обтяжень, накладених під час примусового виконання рішень відповідно до закону, а також у разі державної реєстрації припинення іпотеки у зв'язку з придбанням (передачею) за результатом прилюдних торгів (аукціонів) нерухомого майна, що є предметом іпотеки, – у випадках державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

Суб'єкт державної реєстрації прав – відповідна установа, з якою державний реєстратор перебуває у трудових відносинах. Перелік таких установ визначено в п. 2 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про державну реєстрацію

речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [114], або самозайнята особа – приватний нотаріус, державний нотаріус.

Державний виконавець – представник влади, який діє від імені держави і перебуває під її захистом та уповноважений державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень у порядку, передбаченому законом (ч. 2 ст. 7 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [146]).

Також, на нашу думку, враховуючи назрілі суспільні потреби щодо медіації в судочинстві та у сфері соціального захисту, наразі доцільно включити в перелік суб'єктів, що зловживають повноваженнями під час надання публічних послуг, таку фігуру як медіатор.

Правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою, визначає Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 р. № 1875-IX. Статтею 1 зазначеного законодавчого акта визначено основні терміни. Так, зокрема, медіатор – спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію, а медіація – позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [138].

Наразі процедуру медіації на законодавчому рівні закріплено в Кодексі законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII (ст. 222¹. Врегулювання трудових спорів шляхом медіації) [55]; в Земельному кодексі України від 25.10.2001 р. № 2768-III (ст. 158¹. Врегулювання земельних спорів шляхом медіації) [49]; в Господарському процесуальному кодексі України від 06.11.1991 р. № 1798-XII (ч. 7 ст. 46. Процесуальні права та обов'язки сторін) [33]; в Цивільному процесуальному кодексі України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (ч. 7 ст. 49. Процесуальні права та обов'язки сторін)

[188]; у Кодексі адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (ч. 5 ст. 47. Процесуальні права та обов'язки сторін) [54]; у Законі України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII (ч. 3 ст. 1. Поняття нотаріату. Органи і особи, які вчиняють нотаріальні дії, ст. 16¹. Медіація в нотаріаті) [143]; в Законі України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24.02.1994 р. № 4002-XII (ч. 1 ст. 30. Мирова угода) [139]; в Законі України «Про третейські суди» від 11.05.2004 р. № 1701-IV (ст. 33. Розгляд справ третейським судом та мирова угода) [163]; в Законі України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001 р. № 2558-III (ч. 1 ст. 13. Права та обов'язки суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю) [161]; в Законі України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. № 2671-VIII (ст. 16. Класифікація соціальних послуг) [160].

Таким чином, діяльність медіатора охоплює достатньо широке коло суспільних відносин, а саме: у сферах праці та трудових спорів, земельних відносин, у господарському, цивільному, адміністративному, третейському судочинстві, міжнародному комерційному арбітражі, у сфері нотаріату, наданні соціальних послуг.

Медіатор має достатньо широке коло повноважень та прав, що передбачені ст. 11 Закону України «Про медіацію». Медіатор може надавати послуги з медіації на платній чи безоплатній основі, за наймом, через суб'єкта, що забезпечує проведення медіації, через об'єднання медіаторів або індивідуально. Медіатор проводить медіацію індивідуально як фізична особа, яка провадить незалежну професійну діяльність, або як фізична особа – підприємець. Медіатор, який проводить медіацію індивідуально, може відкривати рахунки в банках, мати печатку, штампи, бланки із зазначенням свого прізвища, імені та по батькові (за наявності) [138].

Проаналізувавши Закон України «Про медіацію» [138], можемо дійти висновку, що принципи, засади медіації, коло завдань, що вирішує медіатор, особливості процедури підготовки та проведення медіації мають всі ознаки

професійної діяльності з надання публічних послуг. Однак, зловживання повноваженнями таким суб'єктом, як медіатор, наразі не криміналізовано.

Саме тому, відсутність криміналізації діяння такого суб'єкта, що надає публічну послугу з медіації, зловживаючи при цьому своїми повноваженнями, не відповідає реаліям сьогодення. Адже суспільна небезпечність зловживання повноваженнями у сфері надання публічних послуг медіатором полягає у заподіянні шкоди правам та інтересам сторін судового спору через фактичне нівелювання завдань правосуддя на відновлення справедливості у конкретній ситуації, порушенню прав соціально вразливих верств населення.

У науці кримінального права *суб'єктивну сторону кримінального правопорушення* характеризують вина, мотив, мета та емоційний стан. Виною є внутрішнє усвідомлене негативне ставлення суб'єкта кримінального правопорушення до тих соціальних цінностей, на які здійснюється посягання, через протиставлення суспільним інтересам власних інтересів.

Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 365² КК України, вчиняється з прямим умислом, проте ставлення суб'єкта посягання до наслідків може бути у вигляді умислу або необережності.

Суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення містить обов'язкову ознаку – отримання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, що є свідченням підвищеної суспільної небезпечності цього діяння.

Мотив – корисливий, оскільки дії особи, яка зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, об'єктивно спрямовані на створення штучних умов безвихідності для потерпілої особи, задля отримання неправомірної матеріальної вигоди, а мета таких дій – отримання, як правило, додаткових коштів. У свою чергу, приводом до виникнення корисливої мотивації є конкретна життєва ситуація, обумовлена віктимним станом потерпілої особи та сприятливими умовами реалізації службових повноважень у супереч завданням та принципам професійної діяльності з надання публічних послуг.

Кваліфікуючими ознаками цього діяння є його вчинення стосовно неповнолітньої чи недієздатної особи, особи похилого віку або повторно. Особливо кваліфікуючою ознакою є дії, якщо вони спричинили тяжкі наслідки.

Для встановлення кваліфікуючих ознак має значення достовірне усвідомлення злочинцем, що потерпілий є особою похилого віку, недієздатною чи неповнолітньою особою.

Повторністю цього кримінального правопорушення, враховуючи формулювання ч. 1 ст. 32 закону України про кримінальну відповідальність, є вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України або певною частиною цієї статті [66].

Тяжкими наслідками, згідно з п. 4 примітки до ст. 364 КК України, вважаються такі наслідки, які у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян [66].

Таким чином, системний аналіз елементів складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, з позиції співставлення кримінально-правової заборони з практикою правозастосування цієї норми дозволяє виявити недоліки у юридичній конструкції суб'єктного складу зазначеного кримінального правопорушення та сформулювати удосконалену редакцію диспозиції досліджуваної статті закону про кримінальну відповідальність, доповнивши її новим суб'єктом – медіатором.

Ураховуючи вищевикладене, можемо стверджувати, що дієвість кримінально-правової протидії вказаному корупційному посяганню обумовлюється належним науковим розкриттям об'єктивних та суб'єктивних ознак досліджуваного кримінального правопорушення, поєднаного з удосконаленням правозастосовної практики слідчими та судовими інституціями, чітким нормативним визначенням дефініцій усіх елементів відповідної норми закону про кримінальну відповідальність.

Висновки до розділу 1

За результатами аналізу публічних послуг як об'єкта кримінологічного дослідження сформульовано такі висновки:

1. Високий рівень корупційної злочинності загалом, і в Україні зокрема, зумовлює необхідність активізації боротьби з даним негативним явищем. Ефективна боротьба з корупційною злочинністю неможлива без кримінологічного дослідження окремих суспільно небезпечних діянь, пов'язаних із наданням публічних послуг, пошуку прогресивних методів наукового дослідження, напрацювання ефективних заходів запобігання кримінальним правопорушенням.

2. Одним із найбільш латентних суспільно небезпечних діянь у визначеній сфері є кримінальне правопорушення, передбачене ст. 365² КК України, кримінологічним засадам дослідження якого нині в галузевій науці приділяється недостатня увага, що зумовлює практичні перешкоди під час розслідування такого правопорушення правоохоронними органами, неоднозначність судової практики і зрештою призводить до відсутності ефективних заходів запобігання цьому діянню.

Саме тому актуальність теми наукового дослідження обумовлюється об'єктивною необхідністю кримінологічного окреслення кола детермінантів, складання кримінологічного портрету особи злочинця та жертви такого посягання, визначенням стану, структури і динаміки вчинення відповідних діянь, окресленням загальносоціальних, спеціально-кримінологічних, індивідуально-профілактичних та віктимологічних заходів запобігання досліджуваному кримінальному правопорушенню, що в підсумку приведе до вдосконалення галузевого законодавства, створить на практиці реальні механізми захисту прав споживачів публічних послуг.

3. Реалізація завдань та функцій державного управління, пов'язаних із забезпеченням прав та законних інтересів громадян та юридичних осіб, можлива виключно через ефективні державні сервіси, формою вираження

яких є публічні послуги, що мають бути прозорими, зрозумілими та зручними, максимально наближеними до споживача.

Проте, кримінологічна сутність завдання шкоди суспільним відносинам у сфері надання публічних послуг полягає у нівелюванні ключових елементів механізму забезпечення державою прав і свобод громадян через якісні публічні сервіси. Відтак, зростає значення належного нормативно-правового оформлення основних категорій у механізмі отримання державних послуг, зокрема основних понять, ознак, завдань та принципів надання публічних послуг, подальшої кримінологічної та кримінально-правової охорони сформульованих категорій.

4. Кінцева мета належної кримінально-правової охорони та діяльності із запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, досягається саме через розуміння поняття «публічна послуга», окреслення її сутнісних ознак, кола соціально значущих завдань та принципів надання, як загальних так і спеціальних.

5. У кримінально-правовій науковій доктрині існує достатня кількість досліджень, присвячених питанням кримінально-правової характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України.

Однак, дієвість вказаної кримінально-правової норми залишається на достатньо низькому рівні. Така ситуація характеризується кримінологічними показниками високої латентності та незначною кількістю судових вироків за відповідною статтею закону про кримінальну відповідальність.

Аргументовано, що вихід із такої ситуації пов'язаний із належним науковим розкриттям об'єктивних та суб'єктивних ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, вдосконаленням правозастосовної практики слідчими та судовими інституціями, чітким нормативним визначенням усіх елементів відповідної норми закону про кримінальну відповідальність.

У процесі проведеного дослідження виявлено неповноту суб'єктного складу відповідного суспільно небезпечного діяння, на підставі чого

запропоновано удосконалену редакцію диспозиції ст. 365² КК України, доповнивши її новим суб'єктом – медіатором.

Основні наукові результати здобувача опубліковано в працях [193; 194; 198; 199; 201].

РОЗДІЛ 2

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ ОСОБАМИ, ЯКІ НАДАЮТЬ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ

2.1. Стан, структура і динаміка зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги

З'ясування сучасного стану й останніх тенденцій злочинності обумовлено, по-перше, необхідністю формування ефективної системи запобігання кримінальним правопорушенням, по-друге, об'єктивною потребою безперервного, системного вдосконалення кримінологічного забезпечення боротьби з такими кримінально-протиправними явищами, передусім через пошук нових концепцій, ефективну взаємодію державних інституцій та громадянського суспільства, використання передового досвіду у поєднанні зі здобутками минулих років у боротьбі зі злочинністю.

За таких умов кримінологічний аналіз таких показників, як стан, структура і динаміка є визначальною підвалиною для реалізації завдань запобігання кримінальним правопорушенням загалом та зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, зокрема.

Наукове осмислення кількісно-якісних показників, що лежать в основі кримінологічної характеристики злочинності, дозволяє не лише вивчити детермінанти суспільно небезпечних явищ, а й надає можливість спрогнозувати подальші тенденції, виявити ймовірні зміни досліджуваних показників, що на практиці істотно впливає на вдосконалення роботи системи правоохоронних органів та врешті-решт обумовлює істотне зменшення соціально шкідливого впливу кримінально-протиправних діянь на охоронювані законом суспільні відносини.

У кримінологічній науці панує точка зору, що «якісно-кількісними показниками, якими вимірюється злочинність, традиційно слід вважати

рівень злочинності, коефіцієнт злочинності, латентність злочинності, «ціна», географія, стан, структура, динаміка злочинності тощо» [35, с. 37].

Перш ніж перейти до аналізу кількісно-якісних показників зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, необхідно сформулювати через призму сучасного наукового дискурсу такі поняття, як «стан злочинності», «динаміка злочинності», «структура злочинності» [66].

У теорії кримінології під «станом злочинності» розуміється кількісний показник, що характеризує число вчинених кримінальних правопорушень і осіб, які їх вчинили, на певній території за визначений період часу, причому такий кількісний показник виступає як динамічний процес, що у сукупності із детермінантами кримінального правопорушення неминуче призводить до якісних змін злочинності.

В. М. Бесчастний обґрунтовує позицію про «пряму залежність стану злочинності, як кількісного показника, від здійснення кримінологічного супроводу протидії злочинності та системного удосконалення нормативно-правового, організаційного, інформаційного та науково-методичного забезпечення зазначеної діяльності» [16, с. 213].

Є. О. Гладкова розглядає стан злочинності як «певну статичну модель злочинності, якісна інтерпретація якої є в достатній мірі корисним знаряддям протидії злочинним проявам, шляхом виділення, опису та пояснень тенденцій, закономірностей їх поширення, кримінологічного прогнозування та планування» [27, с. 99].

К. М. Плутицька визначає стан злочинності як «сукупність кількісних та якісних показників, таких як: рівень, коефіцієнт, інтенсивність, структура, питома вага, динаміка, географія злочинності». На її думку, «з'ясування поняття того чи іншого виду злочинності, а також її проявів лежить в основі кримінологічного дослідження стану даного явища. Тенденції до зміни стану злочинності завжди залежать від соціально-політичного та економічного становища в країні, як основних детермінуючих факторів, що є наслідком

негативних суспільних змін та збільшення рівня латентності злочинних посягань» [95, с. 180].

В. О. Хаврук веде мову про стан злочинності «як сукупність якісних та кількісних показників, узагальнення яких здійснюється правоохоронними органами з використанням статистичної інформації». Дослідник, спираючись на сучасну кримінологічну доктрину, дотримується позиції щодо розмежування кількісних (рівень злочинності, ціна злочинності, коефіцієнт, динаміка злочинності) та якісних (структура, характер, географія злочинності тощо) показників [186, с. 118]. На думку В. О. Хаврука, використання статистичної інформації, в якій відображені якісні та кількісні показники злочинності за певний період часу дає змогу ефективно охарактеризувати осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення та дослідити фактори, що впливають на якісні показники злочинності [186, с. 119].

О. І. Бутович за результатами аналізу стану злочинності у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, дійшов висновку, що показники стану злочинності в цій сфері є «підставою для розроблення ефективних заходів протидії злочинності», що залежить від наукового та методологічного забезпечення кримінологічної протидії відповідним кримінальним правопорушенням [21, с. 36–38].

Отже, на нашу думку, найбільш прийнятним (що поєднує в собі більшість наукових точок зору) є таке розуміння поняття «стан злочинності» – це кримінологічна категорія, що відображає кількісні показники вчинених кримінальних правопорушень за певний період часу на певній території, має мінливий характер в силу впливу детермінуючих факторів, основою визначення якої є кримінальна статистика.

В Україні *стан злочинності* в частині зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, є неоднозначним та характеризується невеликою кількістю зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, по відношенню до загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та

професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, невеликою кількістю виявлених осіб, які вчинили кримінально-протиправне діяння, незначною кількістю винесених вироків та високим рівнем латентності.

Водночас, із року в рік в Україні спостерігається доволі стійка тенденція щодо кількості вчинюваних кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, в напрямі їх збільшення.

У першу чергу, з'ясуємо відсоток зареєстрованих правоохоронними органами суспільно небезпечних діянь по відношенню до сукупності всіх кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, за останні роки, в розрізі відповідного показника за кожен рік. Слід відмітити, що даний показник коливається від 0,43 % до 2,05 % у період з 2013 по 2022 рр. [119].

Так, у 2013 р. кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, складала 72 порівняно з 16 586 кримінальними правопорушеннями, зареєстрованими у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, що складає лише 0,43 %; у подальші роки можемо спостерігати стійку тенденцію до збільшення кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, що передбачають зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, а саме: у 2014 р. – 68 (15 560), що складає 0,44 %, у 2015 р. – 107 (14 997), що складає 0,71 %, у 2016 р. – 174 (14 820), що складає 1,17 %, у 2017 р. – 234 (19 234), що складає 1,21 %, у 2018 р. – 308 (19 909), що складає 1,54 %, у 2019 р. – 472 (20 069), що складає 2,35 %, у 2020 р. – 379 (18 996), що складає 1,99 %, у 2021 р. – 422 (18 330), що складає 2,3 %, у 2022 р. – 239 (11 617), що складає 2,05 % [119].

Таким чином, кількість виявлених правоохоронними органами кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, зросла із 72 у 2013 р. до 239 у 2022 р.

Виходячи з інформації, що міститься в Єдиному державному реєстрі судових рішень, кримінальні правопорушення, передбачені ст. 365²

КК України, вчинялися на територіях Луганської, Тернопільської, Київської, Дніпропетровської, Полтавської, Івано-Франківської, Закарпатської областей.

Однією з основних статистичних характеристик злочинності, що відображає її показники, є структура злочинності.

Із кримінологічної точки зору структура злочинності являє собою внутрішню будову у співвідношенні між певними видами (групами) кримінальних правопорушень, які в сукупності характеризуються за кримінально-правовими, соціально-демографічними або кримінологічними критеріями.

Так, О. Г. Кальман, І. О. Христинич вважають, що «структура злочинності є суттєвим статистичним показником, що дозволяє зрозуміти тенденцію до збільшення або ж зменшення злочинності, відслідкувати динаміку, з'ясувати реальний обсяг суспільно небезпечних наслідків та змоделювати причинно-наслідковий зв'язок між соціально-економічним становищем країни та статистичними даними показників злочинності» [52, с. 11–12].

С. Шило зазначає, що «структура злочинності загалом та корупційної злочинності зокрема є одним з ключових статистичних показників, що надає підґрунтя для належного теоретико-методологічного забезпечення, наукової розробки питань функціональної, організаційної та правової основи запобіжної діяльності» [205, с. 241].

На думку А. М. Бабенка, структура злочинності найяскравіше відображає цілісну єдність соціально шкідливого явища із соціальною системою через часово-просторові показники. Структура злочинності, на думку вченого, завжди обумовлена криміногенними та антикриміногенними факторами, систематизує стійкі зв'язки в злочинному середовищі [14, с. 30].

Д. С. Машлякевич трактує поняття «структура злочинності», як «внутрішню якісну властивість злочинності, яка визначається питомою вагою (часткою) окремих видів злочинів у загальній їх кількості, що виділяються залежно від певних кримінально-правових та кримінологічних ознак» [83, с. 120].

На нашу думку, найбільш прийнятним розумінням поняття структури злочинності є співвідношення злочинності та злочинців у загальному масиві, що виділені за певними кримінально-правовими та кримінологічними підставами.

Розглядаючи *структуру злочинності* щодо такого кримінального правопорушення, як зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, передусім необхідно відобразити відсоткове співвідношення окремих груп засуджених суб'єктів вказаного суспільно небезпечного діяння до загальної кількості осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за ст. 365² КК України, стосовно яких винесені вироки.

Аналіз даних Єдиного державного реєстру судових рішень дає можливість отримати цілком прийнятну картину, що відображає кримінологічну природу вчинюваності досліджуваного кримінального правопорушення та дозволяє визначити питому вагу кримінально-карних діянь окремих суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, з одного боку, а з іншого, з'ясувати найбільш латентні сторони такого діяння [195, с. 286].

Незважаючи на те, що ст. 365² закон України про кримінальну відповідальність доповнено у 2011 р., реальне застосування відповідальності, згідно із вказаною нормою, та винесення вироків судами можемо спостерігати лише з 2013 р.

Причому на кінець 2022 р. такі суб'єкти, як аудитор, уповноважена або службова особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, приватний виконавець, незалежний посередник, член трудового арбітражу, третейський суддя, державний реєстратор, суб'єкт державної реєстрації прав, державний (приватний) виконавець взагалі не були притягнуті до кримінальної відповідальності за ст. 365² КК України, про що свідчить відсутність жодного вироку в Єдиному державному реєстрі судових рішень про притягнення до кримінальної відповідальності будь-кого з вищеперелічених суб'єктів.

Найбільшу питому вагу кримінальних проваджень, за результатами розслідування яких винесено обвинувальні вироки за досліджуваною статтею, можемо спостерігати стосовно арбітражних керуючих (ліквідаторів) – 27,3 %, приватних нотаріусів – 27,3 %, оцінювачів – 18,2 %, експертів – 18,2 %; разом із тим, кількість кримінальних правопорушень, вчинених іншими особами, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, складає 9,0 % [119].

Водночас, показником високої латентності вказаного діяння є офіційні статистичні дані щодо кількості виявлених правоохоронними органами осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, порівняно з кількістю зареєстрованих кримінальних проваджень за ст. 365² КК України [200, с. 175].

Відтак, можемо констатувати той факт, що не більше 4,6 % осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ст. 365² КК України, від кількості зареєстрованих (облікованих) кримінально-протиправних діянь щорічно виявляються правоохоронними органами. Оскільки відповідні статистичні дані фіксуються лише з 2016 р., то для надання відповідної кримінологічної характеристики окреслимо в дослідженні період часу з 2016 по 2022 рр.

Слід зазначити, що у 2016 р. кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, складала 174, а кількість виявлених осіб лише 3, у 2017 р. кількість облікованих діянь складала 234, а кількість виявлених осіб – 3, у 2018 р. кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень складала 308, а кількість виявлених осіб – 11, у 2019 р. обліковано 472 діяння, а виявлено у цьому періоді 17 осіб, у 2020 р. зареєстровано 379 кримінальних правопорушень, натомість виявлено осіб, які вчинили правопорушення, – 24, у 2021 р. було обліковано кримінально-протиправних діянь у кількості 422, а виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, – 31, у 2022 р. відповідно обліковано 239 кримінальних правопорушень, а виявлено осіб – 13 [119; 148]. Таким чином, у період з 2016

по 2022 рр. правоохоронними органами обліковано 2228 кримінальних правопорушень, при цьому виявлено 102 особи, які вчинили діяння, передбачене ст. 365² КК України, що в свою чергу складає лише 4,58 %. Причому динаміка виявлення осіб, які зловживають своїми повноваженнями як суб'єкти надання публічних послуг, свідчить про тенденцію зростання їх кількості з 3 осіб у 2016 р. до 13 осіб у 2022 р.

Отже, структура вчинюваності кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, свідчить про відсутність застосування вказаної кримінально-правової норми по відношенню до більшості суб'єктів, передбачених диспозицією відповідної статті, що є індикатором проблемності формування правоохоронними органами доказової бази через латентність цього діяння, та відсутності уніфікованої моделі правозастосування зазначеної норми, що обумовлюється зокрема недосконалістю адміністративних процедур у сфері надання публічних послуг, а іноді й наявністю достатньо широкого кола дискреційних повноважень таких суб'єктів надання публічних послуг, що передбачає суб'єктивну оцінку уповноваженими особами ситуації, керуючись внутрішньо-усвідомленим ставленням до явищ об'єктивної дійсності та неможливістю впливати на процес прийняття рішення суб'єктом контролю.

Вираження високого рівня латентності кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, можна охарактеризувати на прикладі діяльності державного реєстратора.

Зазначене підтверджується порівнянням кількості зареєстрованих правоохоронними органами протягом 2016–2022 рр. кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, з кількістю скарг, розглянутих Мін'юстом за вказаний період на дії державних реєстраторів щодо зловживань та порушень законодавства останніми, за результатами чого Мін'юстом приймаються відповідні накази та оприлюднюються на офіційному веб-сайті Міністерства [1; 2; 3; 4; 5; 6; 12].

Так, в аналізованому періоді кількість облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, становить: 2016 р. – 174,

2017 р. – 234, 2018 р. – 308, 2019 р. – 472, 2020 р. – 379, 2021 р. – 422, 2022 р. – 239 (всього 2228) [119].

Водночас, Мін'юстом щорічно розглядається значно більша кількість скарг фізичних та юридичних осіб на незаконні рішення, дії та бездіяльність державних реєстраторів, значна кількість яких задоволена, з огляду на незаконність рішень та дій державних реєстраторів, які здійснювалися з явним та грубим порушенням вимог процедури державної реєстрації. Так, згідно зі статистичними даними, оприлюдненими на сайті Мін'юсту, у 2016 р. було розглянуто 1440 скарг [1], у 2017 р. – 4247 скарг [2], у 2018 р. – 3054 скарги [3], у 2019 р. – 3020 скарг [4], у 2020 р. – 2925 скарг [5], у 2021 р. – 3683 скарги [6], 2022 р. – 1742 скарги [12] (всього 20 111 скарг), із яких у близько 3000 випадках скасовані рішення, застосовані санкції до суб'єктів оскарження у вигляді блокування (анулювання) доступу до Єдиних та Державних реєстрів у зв'язку з незаконними діями останніх. Зазначене свідчить про набагато більшу кількість можливих зловживань державних реєстраторів, ніж та кількість кримінальних правопорушень, що вже потрапила до поля зору правоохоронних органів.

Необхідно зазначити, що тезу про високий рівень латентності досліджуваного кримінального правопорушення підтверджує також і судова статистика щодо притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері державної реєстрації нерухомого майна та бізнесу, передбачені ст. 166¹¹ та 166²³ КУпАП за період з 2016 по 2022 рр. [180]. Так, за вказаний період в судах перебувало 199 справ про притягнення до адміністративної відповідальності, з яких 27 – за ст. 166¹¹ КУпАП, 172 – за ст. 166²³. При цьому, 19 осіб були притягнуті до адміністративної відповідальності, в решті випадків справи були або повернуті на доопрацювання або були закриті (відсутність події адміністративного правопорушення, закінчення строків накладення адміністративного стягнення).

Таким чином, кількість осіб, що були притягнуті до адміністративної відповідальності за порушення у сфері державної реєстрації в період з 2016

по 2022 рр., майже вдвічі перевищує кількість судових вироків за ст. 365² КК України за увесь час існування досліджуваної норми (для порівняння: 19 осіб, на яких були накладені адміністративні стягнення, 11 судових вироків), що може свідчити про значно більшу кількість можливих зловживань повноваженнями лише у сфері державної реєстрації, ніж загалом виявлено правоохоронними органами випадків зловживань та встановлено обвинувальними výroками судів.

Чому наразі маємо таку ситуацію? Спробуємо навести кілька практичних кейсів на прикладі повноважень державного реєстратора речових прав на нерухоме майно (обтяжень речових прав) та розібратися в цьому питанні.

Важливим кроком у реформуванні системи державної реєстрації речових прав на нерухомість стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень” та інших законодавчих актів України» від 11.02.2010 р. № 1878-VI, згідно з яким цей нормативно-правовий акт було викладено в новій редакції [108].

Відтак, було створено єдину систему державної реєстрації речових прав на нерухоме майно за принципом «єдиного вікна», який полягав у тому, що всі права на об'єкти нерухомого майна, обтяження прав на нерухоме майно, зокрема і земельні ділянки, мали реєструватися в одному органі. Відповідно функції з реєстрації перейшли до виключної компетенції держави.

Зокрема, відповідно до Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 09.12.2010 р. № 1085/2010, у складі Мін'юсту було утворено Державну реєстраційну службу, на яку було покладено функцію з реалізації державної політики у сфері реєстрації прав на нерухомість та бізнесу [144].

Фактично на місцях відповідні повноваження з державної реєстрації почали виконувати державні реєстратори районних, міськрайонних, міських управлінь юстиції. Ця модель державної реєстрації почала діяти з

01.01.2013 р. При цьому виконання функції з реєстрації прав на нерухомість в Реєстрі прав власності на нерухоме майно комунальними підприємствами «Бюро технічної інвентаризації» було припинено.

Разом із тим, вищевказані зміни не принесли очікуваних результатів та не привели до настання довгоочікуваних позитивних змін, оскільки були створені умови для концентрації реєстраційних функцій та повноважень в «одних руках», що створило сприятливе середовище для корупційних зловживань посадовими особами, створення багатьох незручностей та перешкод в отриманні якісних адміністративних послуг споживачами таких послуг через надмірну завантаженість та неефективну кадрову політику, спричинило шалені черги в органах реєстрації та безумовну відсутність альтернативної можливості звернутися до компетентного суб'єкта з метою офіційного підтвердження виникнення, зміни або припинення прав на об'єкт нерухомого майна.

Наступним ключовим етапом на шляху створення системи державної реєстрації прав на нерухомість стало прийняття 26.11.2015 р. пакету законодавчих актів, відповідно до яких було запроваджено заходи з децентралізації повноважень у сфері державної реєстрації прав на нерухомість та бізнесу, передачі відповідних функцій органам місцевої влади, нотаріусам та акредитованим суб'єктам (підприємствам публічного права). Зазначені зміни були обумовлені низкою суспільно-політичних факторів, зокрема зміною влади, політичною кризою кінця 2013 – початку 2014 рр., нестабільністю економічної та геополітичної ситуації тощо.

Відтак, 26.11.2015 р. були прийняті Закони України «Про внесення змін до Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців” та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» № 835-VIII [110] та «Про внесення змін до Закону України “Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень” та деяких інших законодавчих актів

України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» № 834-VIII [109], згідно з якими в Україні було запроваджено нову систему надання адміністративних послуг.

Зокрема, функції з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень набули органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради), які за власними рішеннями отримали можливість впроваджувати у свій штат посади державних реєстраторів, місцеві державні адміністрації (районні, районні у містах Києві та Севастополі, обласні державні адміністрації), нотаріуси (незалежно від вчинення нотаріальних дій), акредитовані суб'єкти (державні та комунальні підприємства, що впроваджують у свій штат відповідні посади державних реєстраторів). При цьому функції з реєстрації громадських формувань залишилися за Мін'юстом (його територіальними органами), функції з державної реєстрації виникнення, зміни, припинення обтяжень також залишилися за державними, приватними виконавцями (в межах виконавчого провадження відповідно до закону).

На жаль, починаючи з травня 2016 р. по листопад 2019 р., існування нової системи державної реєстрації не виправдали очікуваних сподівань. А обсяг порушень, що був допущений за період з 2016 р. по 2019 р., виступав значним провокативним фактором для зловживань у сфері надання публічних послуг з державної реєстрації прав.

Маючи певний обсяг дискреційних повноважень та застосовуючи оціночний підхід до встановлення відсутності суперечностей між заявленими та вже зареєстрованими правами на об'єкти нерухомого майна, державними реєстраторами найчастіше допускалися порушення процедури державної реєстрації прав на нерухоме майно.

Наприклад, державна реєстрація заявленого права власності на об'єкт нерухомого майна, що виділяється з іншого та має наслідком припинення спільної часткової власності або ж зміну часток у праві спільної часткової власності співвласників, проводилася державним реєстратором без подання

нотаріально посвідченого договору про поділ спільного майна, договору про виділ у натурі частки із спільного майна або без відповідного рішення суду [8], або проведення державної реєстрації права оренди земельної ділянки за наявності суперечностей між заявленими та вже зареєстрованими речовими правами, а саме: права оренди на земельну ділянку, інше речове право щодо якої було зареєстроване до 01.01.2013 р. (тобто до моменту впровадження нової системи державної реєстрації речових права), та інші випадки [11]. При цьому, державними реєстраторами допускаються порушення вимог ч. 3 ст. 10 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [114], пунктів 48, 51, 54, 55, 56, 81¹–81⁴ Порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 р. № 1127, що була актуальною на час здійснення реєстраційних дій [99].

На практиці також мали місце випадки проведення державної реєстрації прав без наявності на те правових підстав, у тому числі за відсутності повного пакету документів, які посвідчують виникнення, зміну або припинення заявлених на реєстрацію прав. Такі порушення виявляються в наступному:

1) проведення державної реєстрації права власності за «спрощеною процедурою», передбаченою п.п. 42, 43 Порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень (в редакції, чинній на момент проведення реєстраційних дій) [99], на об'єкти нерухомого майна, що не відносяться до індивідуальних (садибних) житлових будинків, садових, дачних будинків, господарських (присадибних) будівель і споруд, прибудов до них, що закінчені будівництвом до 05.08.1992 р. [9], або ж подання неповного пакету документів, визначених даними пунктами;

2) проведення державної реєстрації права власності на об'єкти нерухомого майна, що знаходяться в іпотеці у зв'язку зі здійсненням звернення стягнення на предмет іпотеки іпотекодержателем в позасудовому

порядку на підставі застереження, що міститься в договорі іпотеки [10], відповідно до ст. 37 Закону України «Про іпотеку» від 05.06.2003 р. № 898-IV [137], проте з порушенням вимог п. 61 Порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень [99] без наявності необхідних документів, визначених зазначеним пунктом або ж без наявності відповідної правової підстави та ін.

Значна частина порушень процедури державної реєстрації речових прав на нерухоме майно допускалася державними реєстраторами так званих акредитованих суб'єктів, тобто державними реєстраторами державних та комунальних підприємств, що в подальшому створило умови цілком законного обігу первинно незаконно оформленої нерухомості та подальшого розпорядження нею вже добросовісними набувачами, що у свою чергу також створює перешкоди у відновленні порушених прав реальних праволодільців (власників, користувачів тощо).

Прикладом такої ситуації є випадки, за яких до Державного реєстру прав вносяться відомості із порушенням встановленої процедури при первинній реєстрації речових прав, і в подальшому щодо таких об'єктів нерухомого майна здійснюються нотаріальні дії по відчуженню та переходу прав щодо них на підставі нотаріально посвідчених угод, зокрема договорів купівлі-продажу. Зазначені обставини призводять до неможливості оперативного поновлення речових прав фактичних власників [7].

У зв'язку з цим, 03.10.2019 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права власності», відповідно до якого акредитованих суб'єктів було виключено з кола суб'єктів державної реєстрації [106].

Варто зазначити, що, на нашу думку, саме через неналежне законодавче регулювання багатьох аспектів діяльності державного реєстратора протягом 2016–2019 рр. були створені настільки сприятливі умови для зловживання повноваженнями державного реєстратора, що при усвідомленості обсягу незаконності та протиправності вчинюваного діяння

особа – суб'єкт кримінального правопорушення – здійснювала відповідні порушення, цілком розуміючи заподіяну шкоду та завдані збитки своїми діями, виконуючи разом із тим своєрідну «сервісну» функцію з дотриманням посадових інструкцій та актів законодавства, використовуючи власні дискреційні повноваження, без наявності засобів та механізмів ефективного та дієвого контролю.

Іншими словами, кожне порушення процедури державної реєстрації призводило до заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам та інтересам фізичних і юридичних осіб, однак через високий рівень латентності та неоднозначності процедури державної реєстрації створювало проблеми для кваліфікації відповідних дій за ст. 365² КК України.

У подальшому з ініціативи Мін'юсту здійснено низку ключових реформ у сфері державної реєстрації та протидії рейдерству, вдосконалення процедури оскарження рішень, дій та бездіяльності державних реєстраторів, суб'єктів державної реєстрації, вдосконалення роботи державних реєстрів, вдосконалення системи заходів контролю у сфері державної реєстрації та надання доступу до реєстрів.

Окрім того, на прикладі діяльності ще одного суб'єкта – арбітражного керуючого, у практичній площині також знаходить своє вираження теза про латентність досліджуваного кримінального правопорушення. Про це свідчить кількість ухвалених рішень господарських судів першої інстанції у справах про оскарження дій арбітражного керуючого (ліквідаційної комісії), за якими були задоволені вимоги заявників, порівняно з кількістю вироків, винесених за ст. 365² КК України. Так, кількість судових рішень про задоволення позовних вимог до арбітражних керуючих (ліквідаційних комісій) лише за період з 2018 по 2022 рр. склала 86 [180], а судових вироків щодо арбітражних керуючих за ст. 365² КК України за увесь час існування цієї кримінально-правової норми – лише 3.

Далі проаналізуємо *динаміку* зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

При цьому з теоретико-методологічної точки зору зазначимо, що в сучасній кримінологічній науці під динамікою злочинності прийнято розуміти показник зміни рівня і структури злочинності за певний період часу, який залежить від двох основних груп детермінантів, а саме: причин та умов злочинності, а також змін до кримінального законодавства.

Так, на думку М. І. Мельника, «динаміка злочинності надає можливість з'ясувати реальний стан і тенденції злочинності» [86, с. 79]. В. М. Бесчастний дотримується думки, що «динаміка злочинності являє собою показник, що характеризує злочинність хвилеподібними коливаннями від найнижчого до найвищого рівнів та виражає загальну тенденцію рівня злочинності» [16, с. 208]. Є. О. Гладкова зазначає, що «динаміка злочинності не лише відтворює її основні статистичні закономірності, а й характеризує загальний рівень розкриття злочинів» [27, с. 96].

На нашу думку, динаміка злочинності є тим показником, який відображає її кількісно-якісні зміни за певний проміжок часу через обчислення абсолютного зростання або зниження, темпів зростання чи зниження, приросту або зменшення таких змін.

Розглядаючи *динаміку* зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, можемо прослідкувати стійку тенденцію до зростання кількості таких кримінальних правопорушень.

Так, зазначимо, що за період із 2013 по 2021 рр. спостерігається постійний приріст вчинення досліджуваного кримінально-протиправного діяння. Зокрема у 2013 р. було обліковано 72 кримінальні правопорушення, передбачені ст. 365² КК України, у 2014 р. – вже 68, тобто на 4 випадки менше, ніж у попередній рік (приріст до попереднього року – -5,5 %). У подальшому кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень здебільшого збільшується порівняно з попереднім періодом (роком), що супроводжується доволі стійким приростом, а саме: у 2015 р. – 107 кримінальних правопорушень, тобто на 39 більше, ніж у 2014 р. (приріст до попереднього року – +57,3 %), у 2016 р. – 174 кримінальні правопорушення, що на 67 більше, ніж у 2015 р.

(+62,6 %), у 2017 р. – 234 кримінальні правопорушення, що на 60 більше, ніж у 2016 р. (+34,5 %), у 2018 р. – 308, що є більшим на 74 кримінальні правопорушення, ніж у 2017 р. (+31,6 %), у 2019 р. зареєстровано 472 кримінальні правопорушення, тобто на 164 більше, ніж у 2018 р. (+53,3 %), у 2020 р. – 379 кримінальних правопорушень, що на 93 менше порівняно із 2019 р. (-4,7 %), у 2021 р. – 422 кримінальні правопорушення, тобто на 43 більше, ніж у 2020 р. (+11 %), у 2022 р. – 239 кримінальних правопорушень, що на 183 менше, ніж у 2021 р. (-43,4 %) [119].

Таке поняття, як «ціна злочинності», дає уявлення про обсяг і характер прямих і непрямих збитків, суспільно небезпечних наслідків злочинності для суспільства (із перерахунком на матеріально-грошовий еквівалент). Прямий збиток майнового (матеріального) характеру обчислюється у грошовому виразі.

Українська дослідниця Н. В. Сметаніна доходить висновку, що «ціну» злочинності в сучасній кримінології варто визначати як прямі та побічні витрати фізичного, матеріального, морального, духовного характеру, яких зазнає держава та суспільство внаслідок вчинення злочинів, спрямовані на подолання наслідків злочинних діянь, утримання всієї правоохоронної, пенітенціарної системи та інших інститутів держави, а також сукупні активи угруповань і їх витрати на підтримку своєї злочинної діяльності [177, с. 210].

З урахуванням специфіки сфери надання публічних послуг, її багатогранності та суспільної важливості такий показник, як «ціна» злочинності, у контексті зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, характеризується високовартісним рівнем завданих збитків та значними витратами на відновлення порушених прав потерпілих осіб.

На нашу думку, основу для обчислення даного кримінологічного показника складають судові вироки у кримінальних провадженнях за ст. 365² КК України.

Так, протягом часу дії досліджуваної кримінально-правової норми судами було винесено 11 вироків за ст. 365² КК України, на підставі яких до

кримінальної відповідальності було притягнуто арбітражних керуючих, суб'єктів професійної оціночної діяльності, експертів, нотаріусів, а також іншого суб'єкта, який надавав послуги з перевезення.

Відтак, «ціна» злочинності корелюється із сумою заподіяних винними особами збитків, що є релевантною для покриття необхідних витрат на відновлення порушених прав потерпілих.

Аналіз судових вироків свідчить, що шкода суспільним інтересам заподіювалася шляхом неправомірного посвідчення договорів відчуження нерухомого майна приватними нотаріусами, внесення недостовірних даних про вартість (оцінку) об'єктів нерухомого майна, проведення робіт з технічного нагляду об'єктів нерухомого майна, яких насправді не проводилося, неправомірним відчуженням об'єктів нерухомості в рамках процедури ліквідації, внесенням недостовірних даних в офіційні документи, з метою одержання бюджетного відшкодування за перевезення пільгових категорій пасажирів. Здебільшого, вартість заподіяних збитків визначалася шляхом проведення судово-будівельних експертиз, незалежної оцінки вартості нерухомості, що була предметом відчуження.

Відтак, суми заподіяної шкоди є достатньо високими та мають ознаку спричинення тяжких наслідків, заподіяння шкоди в особливо великому розмірі. Так, у 2013 р. зловживанням повноваженнями особами, які надають публічні послуги, було заподіяно шкоду у розмірі 5 024 819 грн., у 2014 р. – 42 543 856,69 грн., у 2015 р. – 47 257 863 грн., у 2016 р. – 3 698 734 грн., у 2017 р. – 6 493 460 грн., у 2018 р. – 1 358 560 грн., у 2021 р. – 3 056 245 грн., а загалом – на суму 109 433 538 грн. Із часу впровадження досліджуваної кримінально-правової норми у 2011, 2012, 2019, 2020, 2022 рр. обвинувальні вироби судами не виносилися.

Таким чином, середній показник «ціни» злочинності (від вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України) у грошовому еквіваленті в рік складає з 2013 по 2021 рр. – 9 948 503,45 грн.

Ураховуючи зазначені статистичні дані щодо стану, структури та динаміки вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, робимо висновок про необхідність розроблення належного кримінологічного забезпечення, що, окрім кількісно-якісних показників, наведених у підрозділі 2.1, також включає вивчення детермінантів, особи злочинця, жертви кримінального правопорушення, а також розроблення ефективних заходів запобігання.

2.2. Причини та умови зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги

Однією із ключових складових предмета кримінології є проблематика дослідження причин та умов злочинності як складного соціального і водночас негативного явища, генезис якого бере свій початок із зародженням суспільства задовго до виникнення галузевої юридичної науки.

Проведений аналіз спеціальної наукової літератури засвідчує наявність різноманітних поглядів учених-кримінологів щодо розуміння причин та умов (детермінантів) злочинності. Проте, спільною рисою наявних нині досліджень є визначення детермінації злочинності як однієї із центральних проблем кримінології, що охоплює увесь спектр філософського вчення про причинність та умовність будь-яких явищ об'єктивного світу, де «причинність» виступає певним рушійним елементом, що призводить до певного наслідку та змінює зовнішнє середовище, а «умова» виступає як спонукаючий, сприяючий фактор, так зване необхідне середовище, що дозволяє настати відповідним наслідкам.

Разом із тим, трапляється так, що одне й те саме явище об'єктивного світу (конкретна життєва обставина, криміногенний фактор тощо) в одному кримінальному правопорушенні виступає як причина, а в іншому вже діє як умова.

Так, наприклад, у контексті предмета нашого дослідження, зазначимо, що із 2013 р. в Україні була запроваджена якісно нова система державної реєстрації речових прав на нерухомість та бізнесу, однак відсутність на початкових етапах достатньої кількості досвідчених і кваліфікованих фахівців у середовищі державних реєстраторів, які могли б забезпечити безперебійний та належний процес переходу до нової більш сучасної моделі оформлення нерухомості та бізнесу, а також недосконалість нормативно-правового забезпечення адміністративних процедур надання публічних послуг були основними умовами зловживань у ході встановлення нової системи державної реєстрації.

Водночас, зазначені фактори могли бути одночасно і причинами таких зловживань, штовхнувши певних осіб, що виступають спеціальними суб'єктами кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, на вчинення суспільно небезпечних діянь.

Тому значна частина кримінологів у своїх дослідженнях використовує родове поняття «детермінанти злочинності» або «детермінанти кримінальних правопорушень», об'єднуючи в нього категорії «причин» та «умов».

Вивчаючи причини та умови зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, розпочнемо із надання характеристики причин та умов злочинності у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, тобто використовуючи метод сходження від загального до конкретного.

Так, у процесі дослідження детермінантів злочинності у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, виходимо з наступного.

Незважаючи на численні кримінологічні дослідження питань запобігання злочинності у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, серед усього різноманіття наукових точок зору є одна специфічна кримінологічна риса, що вирізняє та водночас характеризує ставлення провідних учених-кримінологів

до цього виду злочинності – це латентність, що означає ситуацію, за якої вчинюваність кримінальних правопорушень не потрапляє до поля зору правоохоронних органів та не входить до офіційної статистики щодо протидії злочинності, однак через свою суспільну небезпечність, рівень, динаміку тощо створює несприятливу картину для розвитку як держави в цілому, так і зумовлює сприятливе середовище для вчинення подальших суспільно небезпечних діянь.

Багатофакторна система детермінантів кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, дає підстави класифікувати відповідні причини та умови за такими критеріями: 1) за ступенем впливу соціальних протиріч на суб'єктів суспільних відносин: *основні (загальні), галузеві (інституційні) та безпосередні (одиночні)*; 2) за сферою впливу: *внутрішні та зовнішні*; 3) за сферою виникнення та реалізації: *економічні, політико-правові, соціально-психологічні та організаційно-управлінські*.

Зокрема, *основні (загальні)* детермінанти – це фактори злочинності загалом як такої, що обумовлюються суспільними протиріччями в найширшому розумінні. Окрім того, коло загальної детермінації поширюється і на сферу службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. У контексті предмета дослідження зазначимо, що основні (загальні) детермінанти також доцільно корелювати з усіма суб'єктами надання публічних послуг, що визначені ст. 365² КК України.

Основні *галузеві (інституційні)* детермінанти кримінальних правопорушень в окресленій науковим пошуком сфері доцільно диференціювати залежно від їх впливу на злочинність, тобто на специфічну сферу суспільно небезпечних діянь, об'єднаних родовим об'єктом, особливостей правового статусу суб'єктів кримінальних правопорушень, мотиваційної складової, обстановки вчинення суспільно небезпечного посягання, видового статусу потерпілих осіб тощо. Також відмітимо, що

галузеві (інституційні) детермінанти – це криміногенні фактори, що обумовлюють зловживання певної групи суб'єктів надання публічних послуг, наприклад, державних реєстраторів, нотаріусів, арбітражних керуючих, оцінювачів тощо.

У свою чергу, *безпосередніми (одичними)* детермінантами кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, є група факторів, що обумовлюють конкретне кримінально-протиправне діяння та пов'язані із внутрішньо усвідомленим сприйняттям особою навколишньої об'єктивної дійсності, деформацією її свідомості та нездатністю проявляти достатню волю до утримання від обрання злочинного варіанту поведінки та вчинення суспільно небезпечного діяння.

Такими детермінантами здебільшого виступають фактори, що характеризують так звані групи внутрішніх і зовнішніх детермінантів, а саме: 1) низький рівень правової культури злочинця, умови його виховання та формування особистості; 2) порушення процесів соціалізації, що, як правило, обумовлені матеріальними потребами, нестримне бажання збагатитися, отримати матеріальну вигоду, зневажливе ставлення до наслідків такого роду зловживань (здебільшого байдужість) – так звана внутрішня сторона детермінації; 3) недосконалість законодавства, зокрема кримінально-правових норм, проблеми правозастосовної, запобіжної діяльності, високий рівень латентності, відсутність співмірного покарання за вчинене порівняно з можливістю швидкого отримання матеріальної вигоди та задоволення значного обсягу своїх фінансових потреб, відсутність належної оплати праці публічних службовців, фінансова нестабільність у державі, інші соціальні потрясіння тощо – зовнішня сторона детермінації.

Позаяк, безпосередні (одичні) детермінанти можуть виступати однаковими за певних умов як для злочинності взагалі, так і для певного виду злочинності зокрема, а також для окремого кримінального правопорушення,

а можуть взагалі не збігатися, кардинально відрізнятися від основних (загальних) детермінантів.

Ураховуючи багатогранність поглядів вітчизняних учених-кримінологів, детермінанти кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, *за сферою виникнення та реалізації* слід класифікувати на криміногенні фактори:

– *економічного характеру* – непослідовність економічних реформ; співвідношення свободи ринку і обсягів державного регулювання; ріст майнової диференціації; зниження життєвого рівня населення; нераціональний розподіл публічних фінансів, бюджетних асигнувань; нестабільна ситуація, викликана помилками внутрішньої та зовнішньої державної політики, воєнними діями; нерівномірний розвиток галузей народного господарства та економічні кризи різних періодів; невідповідність сформованих нагальних потреб населення і можливостей в суспільстві; інфляція, значний рівень безробіття, високий рівень тіньової економіки; надвисока «прибутковість» злочинної діяльності порівняно з рівнем матеріальної забезпеченості від отриманої заробітної плати; недосконале державне регулювання сфери підприємницької діяльності та помилки податкового регулювання, неналежне кредитування малого та середнього бізнесу; низький рівень матеріального забезпечення державних (публічних) службовців; постійне зниження доходів широких верств населення; відсутність ефективного механізму захисту прав інвесторів, інтересів приватних осіб у сфері підприємництва тощо [197, с. 108];

– *політико-правові фактори* – декларативний характер основних цінностей, закріплених в Основному Законі держави; нестабільність політико-демократичних традицій; неоднозначність законодавчого визначення окремих понять, дефініцій, колізії законодавства; повільний розвиток громадських інституцій, непослідовність антикорупційної політики, відсутність публічного, у тому числі парламентського контролю за

діяльністю публічних службовців найвищого рівня; недоліки законодавчого регулювання публічної служби; непослідовність антикримінальної політики; відсутність можливості більшості населення брати участь у публічному управлінні; бюрократизація публічного апарату та системи правосуддя; недоліки правозастосовної практики та відсутність ефективної системи запобігання корупційним проявам та правового виховання населення;

– *соціально-психологічні* – перетворені у сформовані, стійкі правила поведінки соціальні аномалії, підкріплені дезорієнтованістю значної частини населення на вирішення життєвих ситуацій здебільшого протиправним шляхом, а саме: відсутність реального громадського контролю за діяльністю публічних службовців, у результаті чого формується низька психологічна активність громадян протидіяти корупційним проявам; корислива мотиваційна складова публічних службовців і моральна деформація; низький рівень забезпеченості соціально-побутовими благами; низький освітній і культурний рівень населення; звичаї, традиції, менталітет, рівень духовної організації та розвитку особи, стереотипи поведінки; фактори соціально-демографічного характеру (що створюють криміногенну обстановку), такі як міграція населення та співвідношення окремих груп населення за соціальним, соціально-професійним станом; розмір території, національний склад, стать, вік, зростання або зниження чисельності населення; соціально-історична ментальна обумовленість – за якої корупція сприймається як загальноприйнята соціальна норма; правовий нігілізм, притаманний значній частині публічних службовців, почуття безкарності, відсутність гласності та прозорості, «солідарність» більшості публічних органів і приватних структур тощо;

– *організаційно-управлінські* – неналежний рівень професійної підготовки публічних службовців у спеціалізованих публічних інституціях щодо запобігання корупції; брак відповідних фахових співробітників; неналежна аналітична діяльність та неналежне науково-методичне забезпечення діяльності щодо запобігання корупційним проявам;

суперечливість (колізійний характер) у нормативно-правовому регулюванні процесів прийняття управлінських рішень; відсутність належних умов для виконання покладених завдань та функцій публічними службовцями, високий рівень бюрократизації публічно-управлінського апарату, низька виконавська дисципліна; узурпація повноважень, неефективна та непрозора кадрова політика; відсутність належного нормативно-правового регулювання роботи інститутів управління в напрямі підвищення якості роботи, зокрема посилення відповідальності за недотримання приписів правових норм; наявність випадків заміщення посад публічних службовців через особисті знайомства, відданість, прихильність до тих чи інших політичних уподобань, а не на підставі моральних та ділових якостей, тощо.

Охарактеризувавши детермінацію кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, стає можливим окреслення кола детермінантів, властивих суспільно небезпечному діянню, визначеному ст. 365² КК України. Задля належного надання характеристики причин та умов зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, окреслимо коло детермінантів, властивих усім спеціальним суб'єктам цього кримінального правопорушення.

Статтею 365² КК України визначено таке коло спеціальних суб'єктів кримінально-протиправного діяння, як: *аудитор, нотаріус, оцінювач, уповноважена особа або службова особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, інша особа, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, експерт, арбітражний керуючий, приватний виконавець, державний виконавець, незалежний посередник, член трудового арбітражу, третейський суддя (під час виконання цих функцій), державний реєстратор, суб'єкт державної реєстрації прав* [66].

Ураховуючи ту обставину, що суб'єктами досліджуваного кримінально-протиправного діяння є саме спеціальні суб'єкти, які наділені

спеціальними службовими повноваженнями з надання у визначеному порядку публічних послуг, то детермінанти кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, обумовлені особливостями правового статусу таких суб'єктів, колом функціональних прав та обов'язків, окреслених у законах та підзаконних нормативно-правових актах, посадових інструкціях, покладених на них для виконання повноважень із надання публічних послуг, а також особливостями процедури доступу до відповідної професії та до отримання статусу публічного службовця.

Проведений аналіз показав, що правову основу діяльності суб'єктів, визначених у ст. 365² КК України, становлять такі закони та підзаконні нормативно-правові акти, як: Конституція України від 28.06.1996 р. [59]; Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV [32]; Цивільний кодекс (далі – ЦК) України від 16.01.2003 р. № 435-IV [187]; КУпБ від 18.10.2018 р. № 2597-VIII [56]; Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р. № 2258-VIII [102]; Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII [143]; Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2004 р. № 1952-IV [114]; Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 р. № 755-IV [115]; Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III [49]; Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III [176]; Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Мін'юсту від 22.02.2012 р. № 296/5 [128]; Порядок посвідчення заповітів, довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15.06.1994 р. № 419 [154]; Перелік документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29.06.1999 р. № 1172 [120]; Декрет Кабінету Міністрів України «Про державне мито» від 21.01.1993 р. № 7-93 [112]; Положення про порядок

учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України, затверджене наказом Мін'юсту, Міністерства закордонних справ України від 27.12.2004 р. № 142/5/310 [123]; Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування, затверджений наказом Мін'юсту від 11.11.2011 р. № 3306/5 [129]; наказ Мін'юсту «Про організаційні заходи постачання, зберігання, обігу, обліку спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання» від 04.11.2009 р. № 2053/5 [147]; Порядок ведення реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, затверджений наказом Мін'юсту від 04.11.2009 р. № 2053/5 [98]; постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання використання спеціальних бланків нотаріальних документів» від 09.12.2021 р. № 1290 [36]; Правила ведення нотаріального діловодства, затверджені наказом Мін'юсту від 22.12.2010 р. № 3253/5 [133]; наказ Мін'юсту «Деякі питання щодо надання державними нотаріусами додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також послуг технічного характеру» від 06.12.2022 р. № 5441/5 [37]; Порядок державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 р. № 1127 [99]; Порядок державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, затверджений наказом Мін'юсту від 09.02.2016 р. № 359/5 [130]; Порядок ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 р. № 1141 [127]; наказ Мін'юсту «Про врегулювання відносин, пов'язаних з державною реєстрацією речових прав на нерухоме майно, що розташоване на тимчасово окупованій території України» від 28.03.2016 р. № 898/5 [111]; Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII [118]; Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII [116]; Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001 р. № 2493-III [159]; Закон

України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [152]; Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [157]; Закон України «Про судову експертизу» [162]; Закон України «Про державну земельпорядну експертизу» від 17.06.2004 р. № 1808-IV (втратив чинність 27.05.2021 р. з набранням чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» від 28.04.2021 р. № 1423-IX, проте тривалий час врегульовував суспільні відносини у сфері проведення державної експертизи земельпорядної документації) [113]; Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [140]; Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 р. № 2343-XII (втратив чинність на підставі КУпБ, проте врегульовував суспільні відносини у сфері відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом та застосування ліквідаційної процедури з метою повного або часткового задоволення вимог кредиторів, визначав правовий статус арбітражного керуючого, керуючого санацією, ліквідатора (які власне і є арбітражними керуючими) [104]; Закон України «Про виконавче провадження» [103]; Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» [153]; Закон України «Про третейські суди» [163]; інші законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти.

Спільними детермінантами для всього кола суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, є причини та умови *економічного, політико-правового, організаційно-управлінського, соціально-психологічного* характеру через призму зовнішньої та внутрішньої обумовленості.

Групу **зовнішніх детермінантів** зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, необхідно розглядати як сукупність економічних, політико-правових та організаційно-управлінських причин та

умов цього діяння, а групу *внутрішніх детермінантів* – як сукупність соціально-психологічних та ідеологічних факторів.

Розпочнемо з надання характеристики *економічних факторів*, що створюють підґрунтя для вчинення суспільно небезпечного діяння, зокрема характеризують мотиваційну складову всіх кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVII КК України, та формують саме корисливий мотив. Фактор отримання кримінально-протиправним шляхом матеріальних цінностей через зловживання своїми повноваженнями пояснюється досить широким колом дискреційних повноважень, що властиве всім суб'єктам кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України.

Відтак, створюються можливості для самостійного прийняття рішень, наприклад щодо управління ризиками фінансової діяльності стосовно об'єкту аудиту, рішень щодо проведення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, реєстрації юридичної особи, фізичної особи-підприємця, громадського формування або відмови у такій реєстрації. Зазначені причини та умови завжди створюють сприятливе середовище для зловживання повноваженнями, отримання матеріальних благ поза можливістю легального заробітку.

Група економічних детермінантів включає в себе комплекс соціально шкідливих явищ, таких як: 1) вплив олігархічних груп на управління державною владою; 2) превалювання інтересів політичних еліт над інтересами державного управління; 3) постійний перерозподіл матеріальних ресурсів та сфер впливу в державі між групами великого капіталу, як наслідок – низький життєвий рівень населення та неможливість накопичення необхідного обсягу матеріальних благ чесною працею; 4) кризовий стан економіки та низький рівень доходів більшої частини населення; 5) непослідовна зміна політичної кон'юнктури в державі; 6) постійний рух високоліквідних майнових активів за межі країни; 7) воєнні дії в країні, зокрема в окремих областях, інших адміністративно-територіальних

одиницях, де надання публічних послуг взагалі припинено через воєнні дії, тощо.

Разом із тим, більшість суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, зокрема аудитор, приватний нотаріус, оцінювач, уповноважена особа або службова особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, експерт, арбітражний керуючий, приватний виконавець, незалежний посередник, член трудового арбітражу, третейський суддя, за своїм соціально-правовим статусом не отримують постійної заробітної плати (отримують винагороду за свої послуги), адже є самозайнятими особами.

Відтак, зазначені суб'єкти фактично здійснюють діяльність, пов'язану з отриманням прибутку, на власний ризик та несуть при цьому всі видатки матеріального характеру, що покладені законодавством на приватного підприємця.

Саме тому, на нашу думку, бажання отримати прибуток, у тому числі й незаконним шляхом, як винагороду за надані послуги, відшкодувати всі понесені витрати, одночасно задовольнити інші матеріальні потреби в умовах дії низки факторів, обумовлених нестабільністю економіки, курсом валют, непослідовністю ціноутворення, невпевненістю у «завтрашньому дні», є саме тими головними економічними детермінантами, що спонукають до зловживання повноваженнями. Таким чином, набуваючи статусу особи, яка надає публічні послуги, суб'єкт потрапляє у своєрідні зовнішні економіко-соціальні обставини, що можуть провокувати зловживання повноваженнями.

Слід зазначити, що державний реєстратор та державний виконавець мають статус державних службовців, а державний нотаріус прирівнюється до них у частині оплати праці та пенсійного забезпечення. Окрім того, зазначимо, що такий суб'єкт, як державний реєстратор може бути службовцем органів місцевого самоврядування.

Ураховуючи нестабільний та навіть кризовий стан економіки, воєнний стан у країні, об'єктивно існує істотний вплив на стан наповнення

державного та місцевих бюджетів, формування цільових державних фінансових фондів, що безпосередньо пов'язане з фондом оплати праці державного реєстратора, державного виконавця, державного нотаріуса.

Іншими словами, працюючи на посадах державної служби, служби в органах місцевого самоврядування, державний реєстратор, державний виконавець, державний нотаріус мають достатньо низький, неналежний рівень заробітної плати, що не дозволяє забезпечити свої матеріальні потреби, при цьому зайняття посади в органах публічної адміністрації виключає можливість будь-якого альтернативного легального заробітку через здійснення іншої оплачуваної діяльності. На противагу цьому, особа, яка отримує повноваження, наприклад, державного реєстратора, одночасно отримує повноваження визначати правову долю об'єктів нерухомого майна, здійснює повноваження з реєстрації бізнесу, зіштовхується з досить широким дискреційним полем, при цьому отримує ледь не мінімальну заробітну плату.

Зазначене, на нашу думку, є найпершим та найголовнішим фактором об'єктивної дії, що впливає на деформацію правосвідомості суб'єкта досліджуваного кримінального правопорушення та може спонукати останнього до зловживання повноваженнями. Водночас, зазначений фактор економічного характеру має дуалістичну природу.

По-перше, це схильність особи до порушення кримінально-правової заборони через деформацію внутрішніх переконань, обумовлених зовнішніми обставинами; по-друге, постійне спонукання до вчинення кримінально-протиправного діяння (зловживання повноваженнями) з боку споживачів публічних послуг. Виконання обов'язків державного реєстратора передбачає не лише проведення реєстраційних дій за результатами розгляду поданих документів, а й безпосереднє спілкування з багатьма різноманітними особами щоденно, у тому числі й під час прийняття документів, як співробітником «фронт-офісу».

Група економічних факторів також обумовлюється загальним рівнем життя в тій чи іншій місцевості та загальним рівнем заробітку в тій чи іншій адміністративно-територіальній одиниці.

Так, наприклад, державний реєстратор є посадовою особою як районної державної адміністрації, так і районної державної адміністрації у містах Києві та Севастополі, в сільських, селищних, міських радах, в територіальних органах Мін'юсту, а також в центральному апараті Мін'юсту. Тобто географія посад державних реєстраторів шириться від звичайного села до міста обласного значення, від органів виконавчої влади на місцях до центрального органу виконавчої влади. У свою чергу, життєвий рівень у сільській та в міській місцевостях кардинально різняться, так само як і рівень заробітної плати державного реєстратора в селі, селищі, в місті, в обласному центрі чи в столиці.

Таким чином, з економічної точки зору в повсякденній діяльності публічних службовців, що можуть виступати суб'єктами кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, відсутні ключові мотиваційні чинники працювати та виконувати свої функціональні обов'язки без постійного пошуку альтернативного джерела доходів поза офіційною заробітною платою. Разом із тим, наявність повноважень діяти на власний розсуд, маючи достатній обсяг дискреційних прав, розуміючи при цьому низьку ймовірність бути викритим та втратити відповідні повноваження через систему внутрішньо-організаційного контролю, є найсуттєвішими зовнішніми умовами (економічного характеру) зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Наступна група детермінантів є, на нашу думку, другою за важливістю сукупністю зовнішніх причин та умов вчинення досліджуваного кримінального правопорушення. Це детермінанти *політико-правового характеру*, що зумовлюються передумовами історичного розвитку та встановлення в Україні основних напрямів державної політики та правових засад регулювання сфер діяльності кожного із суб'єктів кримінального

правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, щодо процедури надання публічних послуг.

Оскільки коло детермінантів зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, в цілому відповідає детермінації корупційного кримінального правопорушення, відмітимо, що, на нашу думку, найбільш прийнятним є поділ політико-правових причин та умов на 2 групи, а саме:

- 1) *детермінанти правового характеру* (прогалини в законодавстві, відсутність єдності та чіткої взаємодії різних систем та процедур надання публічних послуг, зокрема у сфері реєстрації прав на нерухомість та бізнесу, що існувала в різні часи; відсутність чітких механізмів нормативно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності суб'єктів надання публічних послуг; тривала нестабільність та відсутність чіткої системи повноважень державних реєстраторів, нотаріусів щодо реєстрації прав на об'єкти нерухомого майна, розташованого на тимчасово окупованій території України; непослідовні та кардинальні зміни в нормативному регулюванні процедур надання публічних послуг, зумовлених соціальними процесами сьогодення та політичною волею до законодавчих змін тощо);
- 2) *детермінанти політичного характеру* (сприйняття політичною елітою суспільства інститутів сфери надання публічних послуг, охоплених диспозицією ст. 365² КК України, як інструменту збагачення; тривала відсутність комплексного підходу до розбудови та реформування сфери надання публічних послуг, постійні зміни керівництва в державі та політичних еліт, постійна конфронтація та розбалансованість законодавчої, виконавчої, судової гілок влади; відсутність політичної волі до вирішення нагальних проблем у сфері надання публічних послуг; відособлення сфери надання публічних послуг від загального державного управління; трансформаційно-інтеграційні процеси, що зумовлені переходом від адміністративно-командної системи управління до ринкової системи господарювання, тощо).

Наступна група зовнішніх детермінантів – це детермінанти *організаційно-управлінського характеру*, до яких насамперед слід віднести: 1) розширення кола повноважень окремих суб'єктів надання публічних послуг, зокрема нотаріусів у зв'язку з покладенням функцій у сфері державної реєстрації нерухомості та бізнесу, незалежно від проведення нотаріальних дій; 2) недоліки процедури доступу до професії суб'єкта надання публічних послуг; 3) надмірна кількість суб'єктів надання публічних послуг у різних сферах діяльності на території певних адміністративно-територіальних одиниць (здебільшого на території обласних центрів) при одночасному недоукомплектуванні штатів публічних службовців в інших місцевостях, зокрема в сільській місцевості; 4) наявність «корпоративної» етики та викривлене сприйняття окремих норм та правил професійної етики, норм самоврядності, закритості окремих професійних спільнот (у сфері нотаріату, аудиту тощо); 5) відносно значні матеріальні та інтелектуальні затрати на початку доступу до професії при одночасному отриманні широкого кола дискреційних повноважень для власного збагачення через зловживання такими повноваженнями; б) довготривалий період переходу до встановлення сучасної системи надання публічних послуг, непослідовність державної політики у зазначеній сфері тощо.

Варто наголосити, що значний обсяг справ, що перебувають зокрема у державного реєстратора, державного виконавця, низький рівень заробітної плати як державного службовця, постійне намагання «вирішити питання» з боку заявників у сфері державної реєстрації, зовнішній тиск на процес прийняття рішення і є тим наріжним каменем (у даному випадку виникає дія детермінантів *організаційно-управлінського характеру*), що слугує поштовхом до переформатування правосвідомості особи на вчинення нею зловживання повноваженнями.

На *внутрішньому рівні* необхідно розрізняти *соціально-психологічні та ідеологічні* детермінанти. Так, на рівні внутрішньо усвідомленої оцінки об'єктивної дійсності (*соціально-психологічні детермінанти*) можливо

виділити: 1) деформацію моральних якостей та установок, спричинених похибками розвитку та соціалізації; 2) банальне бажання збагатитися, зневажливе ставлення до негативних наслідків зловживання, усвідомлення та переконаність в особистій безкарності за вчинене; 3) невпевненість у стабільності отриманого доходу, сприйняття професійної діяльності виключно як інструменту збагачення.

У свою чергу, до *ідеологічних* детермінантів варто віднести такі, як: 1) низький рівень правосвідомості та правової культури особи; 2) нігілістичні установки свідомості, байдужість до соціально вразливих категорій населення, соціально неприйнятна система цінностей особи, що формувалася в певному маргінально налаштованому соціальному середовищі; 3) корислива спрямованість мотиваційної складової, деформоване сприйняття сутності сфери надання публічних послуг унаслідок помилок соціалізації та формування особистості; 4) невисокий рівень професійних знань; 5) поєднання високого рівня латентності та усвідомлення невисокої ймовірності бути викритим; 6) внутрішньо усвідомлене почуття безкарності, сприйняття як своєрідної соціальної норми надання матеріальної винагороди за отримання публічної послуги та «позитивного» вирішення заявленого питання; 7) соціально прийнятна терпимість до зловживань у сфері надання публічних послуг; 8) деформація свідомості окремих соціальних груп, зокрема споживачів публічних послуг, що є основою віктимної поведінки таких потерпілих; 9) високий рівень зловживань «навколо», що є своєрідним середовищем для визрівання кримінально-протиправного наміру та формування викривленого світоглядного стереотипу про необов'язкове дотримання визначених законодавством норм; 10) сприйняття зловживання як своєрідної норми за конкретних криміногенних обставин; 11) зневага до загальнолюдських цінностей; 12) відсутність «зацікавлених» осіб у розголошенні факту зловживання та отриманні неправомірної вигоди; 13) етно-психологічні, звичаєві особливості, традиції, ментальні деформації тощо.

Зневага до прав та законних інтересів інших громадян, споживачів публічних послуг, правовий нігілізм, що проявляється під час виконання своїх службових обов'язків, як правило, сприяють формуванню кримінально-протиправних моделей поведінки, що підсилюється економічними детермінантами та спонукає суб'єктів надання публічних послуг до вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України.

2.3. Характеристика особи злочинця, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг

У сучасному світі для будь-якої держави та будь-якого суспільства, а особливо для країн з економікою, що розвивається, питання боротьби з корупцією є стратегічним, адже рівень корупції відображає реальний характер кризовості, зокрема, у сфері публічного управління, що детермінована складною структурою протиріч, як об'єктивних, що являють собою зовнішні «перепони» для швидкого досягнення індивідом поставленої мети, так і суб'єктивних, що проявляються у внутрішньому розумінні суб'єктом суспільних відносин навколишніх процесів та їх неправильному, викривленому сприйнятті, яке не відповідає встановленим правилам співіснування.

Принадібно зазначимо, що вироблення ефективної системи заходів запобігання корупційній злочинності може бути ефективним лише за умови поглибленого осмислення поняття «особи злочинця», що є одним із основних елементів будь-якого кримінологічного дослідження.

Кримінологічною наукою обґрунтовано позицію, що «прогнозування схильності людини до вчинення кримінального правопорушення прямо залежить від здатності особи відповідати за свою поведінку, оскільки лише внутрішня потреба окремого індивіда в незалежності та самоствердженні може спонукати до проявів не лише правового нігілізму, а й до спроб

отримання матеріальних благ за рахунок інших, матеріалізується у її вчинках та зрештою стає нормою життя» [18, с. 76].

Зазначимо, що детермінанти злочинності, відповідні засоби запобігання можливо дослідити через вивчення особи злочинця. Тому не випадково, що в системі кримінологічного знання вивчення особи злочинця займає одне з центральних місць, у тому числі у сфері запобігання корупційній злочинності.

Незважаючи на значний науковий доробок, наявні кримінологічні дослідження стосуються визначення як загального поняття «особи злочинця», так і поняття особи «злочинця – корупціонера», водночас сучасні кримінологічні розвідки залишили поза увагою особу злочинця, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг.

Передбачене ст. 365² КК України суспільно небезпечне діяння вирізняється високим рівнем латентності, а вказана норма закону про кримінальну відповідальність украї рідко застосовується на практиці правоохоронними органами через значні проблеми у формуванні доказової бази та в подальшому правозастосуванні, що має наслідком непрягнення до відповідальності винних у такому зловживанні осіб та формування стереотипного почуття про «безкарність» та «правоту» у власних соціально шкідливих, викривлених уявленнях та переконаннях.

На нашу думку, одним із факторів, що сприяє такому стану речей, є відсутність кримінологічного дослідження особи злочинця, що вчиняє суспільно небезпечне діяння, відповідальність за яке встановлена ст. 365² КК України.

У цьому дослідженні надамо кримінологічну характеристику особи злочинця, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, визначимо структуру особи такого злочинця через характеристику соціально-демографічних, кримінально-правових, соціально-рольових, морально-психологічних, емоційних та інших ознак, шляхом аналізу вітчизняних досліджень учених-кримінологів, офіційних статистичних даних

правоохоронних органів щодо осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ст. 365² КК України, та оприлюднених в Єдиному державному реєстрі судових рішень України судових вироків, винесених за вказаною статтею закону про кримінальну відповідальність.

Зазначимо, що багато вітчизняних та зарубіжних учених-кримінологів у своїх дослідженнях приділяли значну увагу вивченню поняття особи злочинця та зрештою визначили її як особу, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, заборонене законом про кримінальну відповідальність, із низьким рівнем самоконтролю. Такі напрацювання стали теоретико-методологічною основою виникнення та подальшого розвитку теорії адекватної поведінки, сприяли формуванню концепції структури особи злочинця, вивченню соціальної і біологічної сторін такої особи, формулюванню науково обґрунтованої кримінологічної класифікації та типологізації особи злочинця.

На думку В. О. Мартиненка, «основним компонентом предмету кримінологічної науки є відображення особи злочинця через сукупність соціальних умов, що виявляються у злочині та без дослідження яких неможливо з'ясувати детермінанти злочинності та розробити дієві заходи запобігання». На його думку, «поєднання соціологічного та юридичного понять «особа» та «злочинець», якому притаманні такі якості, як деформація моральних переконань, життєвих установок, інтелектуальних та емоційно-вольових якостей, об'єктивно відображає центральну кримінологічну категорію «особа злочинця»» [80, с. 101].

І. Є. Мезенцева на основі загальних кримінологічних характеристик особи злочинця в корупційних правопорушеннях досліджує теоретичні основи поняття злочинця [84, с. 110].

І. М. Залялова через вивчення та аналіз обвинувальних вироків, що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень України, виявляє істотні стійкі властивості та ознаки особи злочинця, які зумовлені соціально-демографічними, соціально-рольовими та морально-психологічними

характеристиками, що притаманні особам, які вчиняють корупційні правопорушення [48, с. 158].

Ю. В. Орлов вважає, що в основі кримінологічного розуміння «особи злочинця» лежать соціальні, культурно-психологічні, ідеологічні протиріччя [91, с. 164].

Д. Ю. Кондратов, надаючи загальну кримінологічну характеристику сучасної корупційної злочинності в Україні, визначає структуру та окреслює головні риси кримінологічної характеристики особи злочинця корупціонера. Учений вважає, що особа злочинця корупціонера визначається, виходячи із чинного законодавства про кримінальну відповідальність, і їй, як і особі злочинця взагалі, притаманні «такі основні групи ознак: соціально-демографічні ознаки, правові характеристики, соціальні ролі та соціальні статуси, моральні властивості та психологічні особливості» [58, с. 145–146].

Д. Ю. Кондратов диференціює осіб злочинців на так звані типи «ситуативного» та «звичного» корупціонера, залежно від способу використання неправомірної вигоди для досягнення певної неправомірної мети на постійній основі або залежно від навколишніх обставин, тобто за ситуацією [58, с. 146].

О. М. Литвинов вважає, що «одним із найсуттєвіших факторів, що зумовлює перешкоди у правозастосуванні кримінально-правової норми, є соціально-правовий статус особи злочинця, що породжує певний «перманентний захист» від справедливої дії закону» [77, с. 185].

С. О. Гарькавець аналізує як домінуючий фактор у формуванні особи злочинця його систему цінностей, що формується в умовах суспільних трансформацій, постійного впливу соціально-психологічних детермінантів, що встановлюють рольову активність індивіда в соціумі [26, с. 291].

О. Ю. Шостко визначає морально-психологічні, соціально-рольові ознаки особи злочинця як підґрунтя типологізації основних характеристик особи в корупційних кримінальних правопорушеннях [210, с. 74–75].

Поділяючи вищенаведені наукові позиції, додамо, що кримінологічне визначення поняття «особа злочинця» відіграє важливе теоретичне і практичне значення, оскільки отримані в ході вивчення особи злочинця відомості дають можливість найповніше з'ясувати причини та умови вчинення того чи іншого кримінального правопорушення, а також запропонувати заходи, що можуть бути застосовані для усунення таких детермінуючих факторів, і запобігти подальшому вчиненню суспільно небезпечних діянь.

Отже, спробуємо надати кримінологічне визначення поняття «особа злочинця», що є, за нашим переконанням, найбільш вдалим, відображає та поєднує сучасні погляди вчених-кримінологів стосовно зазначеного компонента кримінологічного дослідження.

Особа злочинця – сукупність соціально значимих ознак суб'єктів кримінального правопорушення, що характеризують індивіда, визначають рівень його самоконтролю, внутрішньо усвідомлене ставлення до вчиненого діяння, а також розкривають інші властивості особи, які надають підґрунтя для прогнозування поведінки інших індивідів, розроблення ефективних заходів запобігання кримінально-протиправним проявам.

Важливо відмітити, що в обумовленому контексті кримінологічне дослідження не обмежується виключно нормами закону про кримінальну відповідальність, а й тісно пов'язане із психологічними, педагогічними, соціологічними знаннями та концепціями, адже будь-яка людина стає особистістю через процес соціалізації, що передбачає інтеграцію в певне соціальне середовище, в якому перебуває такий індивід, через засвоєння прийнятих у певній соціальній групі норм моралі, поведінки, поглядів, ідей. Саме тому, застосування методів дослідження, запозичених з інших наук, поряд із кримінологічними, дозволяє отримати якісні знання про особу злочинця, визначити мету і мотиви вчинення кримінально-протиправного діяння, виробити ефективні заходи впливу на особу злочинця.

Повноцінне кримінологічне дослідження передбачає за необхідне надання характеристики структури особи злочинця, яка включає соціально-демографічні (стать, вік, освіта, місце народження, проживання), кримінально-правові (дані про склад кримінального правопорушення, спрямованість, мотивація, вид співучасті, одноосібний, груповий характер), соціально-рольові (соціальні функції індивіда, належність до певної соціальної групи, взаємодія з іншими соціальними групами тощо), моральні, психологічні, емоційні ознаки, розкриття механізму взаємодії соціальних і біологічних аспектів в особі злочинця та зрештою класифікацію особи злочинця на певні типи (за соціально-демографічними ознаками, соціально-економічними показниками, за громадянством, за станом особи в момент вчинення кримінального правопорушення) [18, с. 80–88].

Статтею 365² КК України передбачена кримінальна відповідальність за зловживання своїми повноваженнями аудитором, нотаріусом, оцінювачем, уповноваженою особою або службовою особою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, іншою особою, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, приватного виконавця, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), або державним реєстратором, суб'єктом державної реєстрації прав, державним виконавцем, приватним виконавцем з метою отримання неправомірної вигоди, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб [66].

У зв'язку з цим, саме забезпечення здійснення нормальної, тобто такої, що регламентована законодавством, професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, залежить від поведінки осіб, які є суб'єктами досліджуваного кримінального правопорушення, та від їхніх дій, що можуть не лише унеможливити роботу державних установ та органів місцевого

самоврядування, що забезпечують функціонування інститутів публічних послуг у державі та підірвати їхній авторитет, а й завдати істотної шкоди охоронюваним законом інтересам, правам юридичних та фізичних осіб, грубо порушуючи установлені нормами права порядок надання публічних послуг.

Одним із найдоступніших джерел інформації про особу злочинця, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, є статистичні дані, розміщені на офіційному веб-порталі Офісу Генерального прокурора, про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за відповідний звітний період.

Зазначені статистичні дані обліковують, починаючи із 2016 р., тому для відображення об'єктивної кримінологічної картини щодо особи злочинця досліджуваного суспільно небезпечного діяння у дослідженні охоплено період 2016–2022 рр.

Відповідні статистичні дані дозволяють отримати інформацію про такі показники, як кількість виявлених осіб, винних у вчиненні кримінального правопорушення, їх вік, рівень освіти, належність до громадянства України, перебування особи злочинця на посадах державної служби або служби в органах місцевого самоврядування, повторність вчинення кримінального правопорушення, наявність, зняття або ж погашення судимості за вчинене кримінально-протиправне діяння, кількість осіб, щодо яких вироки та ухвали набули чинності, кількість засуджених та виправданих осіб.

Констатуємо факт, що протягом 2016–2022 рр., лише близько 7 % осіб від загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень було виявлено правоохоронними органами.

Так, у 2016 р. кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень за ст. 365² КК України складала 174, а кількість виявлених осіб – лише 3; у 2017 р. кількість зареєстрованих кримінально-протиправних діянь складала 234, проте кількість виявлених осіб – лише 3; у 2018 р. – відповідно 308 кримінальних правопорушень зареєстровано, а виявлено – 11 осіб, у

2019 р. відповідно обліковано 472 діяння, а виявлено лише 17 осіб, у 2020 р. обліковано 379 кримінальних правопорушень, натомість виявлено осіб, які вчинили кримінально-протиправні діяння, – 24, у 2021 р. зареєстровано 422 правопорушення, а виявлено осіб, які вчинили діяння, передбачені ст. 365² КК України, – 31, у 2022 р. зареєстровано 239 кримінальних правопорушень, а виявлено осіб – відповідно 13 [119; 148]. Таким чином, за сім років (із 2016 по 2022 рр.) правоохоронними органами обліковано загалом 2 228 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, по яких виявлено лише 102 особи, підозрюваних у вчиненні досліджуваного суспільно небезпечного діяння, що складає 4,6 % від кількості зареєстрованих проваджень і свідчить про високий рівень латентності цього діяння та низьку ефективність роботи правоохоронних органів.

Із указаних 102 осіб 3 особи – у віці від 18 до 28 років, 41 особа – у віці від 29 до 39 років, 48 осіб – у віці від 40 до 60 років, 10 осіб – у віці від 60 і більше років [148].

Таким чином, вікова ознака особи злочинця свідчить, що найчастіше вказане кримінальне правопорушення вчиняється особами у «найпродуктивнішому» віці, коли особа сповнена творчих зусиль, інтелектуальних можливостей, маючи достатньо високий рівень освіти, професійну кваліфікацію, прагне досягти певного «матеріального благополуччя», але через «зіткнення» із проблемою доволі копіткого та далекого, «нешвидкого» шляху до бажаної матеріальної стабільності формує «викривлені» психо-вольові установки щодо швидкого збагачення, стає на злочинний шлях та розпочинає зловживати своїми повноваженнями. Окрім того, таке прагнення підкріплюється низькою імовірністю бути притягнутим до кримінальної відповідальності, порівняно з отриманими, нерідко необмеженими можливостями швидкого збагачення.

Із 102 виявлених осіб, які вчинили зловживання повноваженнями у сфері надання публічних послуг, 35 – жінки, 67 – чоловіки, що свідчить про

більшу схильність та рішучість до такого роду зловживань саме у осіб чоловічої статі через прагнення до самоствердження шляхом досягнення бажаної матеріальної стабільності [148].

Необхідно зазначити, що 99 осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ст. 365² КК України, – це особи із повною вищою або базовою вищою освітою та 3 особи із повною загальною середньою освітою, що свідчить про достатньо високий рівень освіченості особи злочинця, зумовлений суб'єктивним складом осіб, які надають публічні послуги. Усі особи, виявлені правоохоронними органами, є громадянами України.

Із 102 виявлених осіб, які вчинили зловживання, 48 осіб займали посаду в органах державної влади, 18 осіб – в органах місцевого самоврядування, решта (36 осіб) – обіймали посади, що не пов'язані з державною службою або зі службою в органах місцевого самоврядування [148].

Вищевказане свідчить про те, що посадові (службові) особи органів місцевого самоврядування менше схильні до вчинення таких зловживань. Це можливо пояснити, зокрема, наявністю детально регламентованого кола посадових обов'язків, визначених у відомчих інструкціях, наказах та інших нормативно-правових актах. Разом із тим, надання публічних послуг особами, діяльність яких зосереджена здебільшого у приватному секторі та орієнтована на отримання прибутку (професійна діяльність), наприклад, оцінювача, аудитора, приватного нотаріуса, обумовлюється значно спрощеною системою регламентування процедури виконання своїх обов'язків, стримувань до протиправних зловживань, що пояснюється можливістю швидкого заробітку та уникнення подальшої відповідальності через високу латентність вчиненого діяння.

15 осіб із вищезгаданої кількості вчинили зловживання повноваженнями у сфері надання публічних послуг у складі злочинної групи, 3 особи вже раніше вчиняли дане кримінальне правопорушення.

Разом із тим, зауважимо, що винесення реальних вироків вітчизняними судами спостерігається, починаючи із 2013 р., незважаючи на те, що КК України було доповнено ст. 365² у 2011 р. Усього за період із 2013 по 2022 рр. було винесено 11 обвинувальних вироків стосовно осіб, які вчинили зловживання повноваженнями у сфері надання публічних послуг [45].

За кримінологічною ознакою професійно-трудої спрямованості в Україні найбільша кількість кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, вчиняється арбітражними керуючими (ліквідаторами) та приватними нотаріусами – по 27,3 %, оцінювачами та експертами – по 18,2 %.

Адміністративно-територіальне поширення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, свідчить, що географія цього виду злочинності стосується міської місцевості та вчиняється, як правило, за місцем роботи злочинця.

Так, реальні вирoki, що були винесені судами, починаючи із 2013 р., стосуються кримінально-протиправних діянь, учинення яких зафіксовано у м. Луганську, м. Івано-Франківську, м. Києві та Київській області (зокрема у м. Борисполі), м. Полтаві та Полтавській області (зокрема у м. Новосанжарську), м. Дніпродзержинську, м. Апостоловому, смт Слобожанське Дніпропетровської області, м. Монастирську Тернопільської області [45].

Основою детермінації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, що визначає особу злочинця, який зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, є негативний вплив зовнішнього оточення, обумовленого загальною «атмосферою» правового нігілізму та чисельних прикладів вдалої протиправної поведінки, почуттям безкарності, підкріпленим бажанням отримати матеріальні вигоди за рахунок інших та отриманими для цього службовими можливостями.

Таким чином, кримінологічна характеристика осіб, які зловживають повноваженнями у сфері надання публічних послуг, обумовлена правовим

статусом, кваліфікаційними вимогами до відповідної професії; відтак, усі суб'єкти досліджуваного кримінального правопорушення є громадянами України, мають, як правило, вищу освіту, необхідний стаж трудової (професійної) діяльності, отримали дозвіл від держави проводити діяльність із надання публічних послуг, характеризуються зміною мотиваційної складової та трансформації ціннісної орієнтації, відхиленої від службової дисципліни та перетворенням особи із законослухняної на злочинця.

Особу злочинця, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, умовно можливо розділити на ситуативного злочинця та цілеспрямованого. Обом типам особи злочинця властивий високий ступінь професійної підготовки та кваліфікації.

Особа злочинця визначається індивідуально-психологічними особливостями, що набуті внаслідок особистого досвіду та соціалізації, а мотиваційна складова має завжди корисливу спрямованість. Особа злочинця, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, характеризується несприйняттям, зневажливим ставленням до фундаментальних підвалин суспільства, стійкістю криміногенних переконань, безкарністю, «легкістю» вчинення кримінального правопорушення.

Важливою рисою особи злочинця, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, є сформована в ході професійної діяльності підвищена професійна самооцінка, обумовлена якісною, зокрема вищою юридичною освітою, високим рівнем професійного, практичного досвіду. Проте, внаслідок деформації свідомості злочинця зазначені характеристики формують зверхнє ставлення до інших осіб, «понижений поріг сумлінності», здатність до самовиправдовування, роблять злочинну поведінку «нормою життя» та «підносять» особу злочинця над іншими індивідами, які сприймаються не більш як джерелом отримання незаконного доходу [61, с. 27].

Адже, до всього вищевикладеного, кримінально-протиправна поведінка конкретної особи в конкретних ситуаціях є завершальним етапом процесу детермінації, оскільки поряд із тим, як поза суб'єктом кримінального

правопорушення не може існувати складу суспільно небезпечного діяння, так само і не може існувати поза кримінальним правопорушенням і особи злочинця.

Особу злочинця необхідно розглядати дуалістично, а саме: психофізіологія поєднана з індивідуальними особливостями свідомості. Саме таким чином і характеризується внутрішня сторона особи злочинця (органічні, патологічні зміни, інстинкти, темперамент, воля, почуття, мислення, пам'ять, сприйняття, відчуття, рівень культури, знання, навички, уміння тощо).

Психологія та викривлена свідомість є наслідком сформованих дефектів соціалізації особи в суспільстві, що й виступають основними чинниками становлення особи на злочинний шлях. Негативний вплив на свідомість особи чиниться не автоматично і сам по собі не може формувати кримінально-протиправну поведінку, проте, переломлюючись через внутрішній світ злочинця, визначає основні, як правило, нігілістичні життєві установки та пріоритети і зрештою формує злочинні варіанти поведінки.

Досліджуючи особу злочинця, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, неможливо оминати й такий фактор формування індивідуальної кримінально-протиправної поведінки, як мотивація.

Процес мотивації у кримінології прийнято вважати внутрішньою детермінацією, обумовленою індивідуальними потребами, інтересами, емоціями, яка сама по собі не є безпосередньою причиною кримінального правопорушення, проте є рушійною силою для вчинення суспільно небезпечного діяння. Таке спонукання доцільно розрізняти за змістом, інтелектуальним моментом (ступенем усвідомлення) та вольовим моментом (силою впливу на свідомість індивіда).

Мотив у кримінологічному розумінні являю собою інтелектуально-вольовий момент, що пов'язаний безпосередньо із прийняттям рішення вчинити суспільно небезпечне діяння. Цінність кримінологічного трактування особи злочинця дозволяє виокремити дану кримінологічну

категорію з усієї сукупності причин та умов вчинення конкретних кримінальних правопорушень і окреслити коло детермінантів, профілактика яких приводить до нейтралізації та внутрішньої перебудови поведінкової моделі особи злочинця.

Таким чином, антисоціальні індивідуальні прояви поведінки, рецидивність, причинно-наслідковий зв'язок між особою злочинця та злочинним середовищем, що формує його деформовану свідомість, є ключовими показниками особистісної детермінації конкретного кримінального правопорушення, а кримінологічне дослідження особи злочинця дозволяє зрозуміти механізми впливу на свідомість особи, яка в тому числі зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, та запобігти кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 365² КК України.

2.4. Характеристика потерпілих від зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги

Будь-яке кримінальне правопорушення включає не лише акт злочинної поведінки суб'єкта посягання, а і віктимну поведінку жертви суспільно небезпечного діяння. Тому кримінально-протиправному діянню, як соціальному явищу, притаманна стійка система зв'язків між злочинцем та іншою особою, на яку спрямовано шкідливий вплив суспільно небезпечного діяння, тобто жертвою кримінального правопорушення.

Кримінологічна характеристика закономірностей виникнення та розвитку взаємозв'язків між злочинцем та його жертвою має визначальне значення для методології розроблення заходів запобігання злочинності, адже об'єктом наукового дослідження за таких обставин виступають соціальні взаємозв'язки між особою злочинця та особою потерпілого, при цьому розкривається роль як першого, так і другого, у механізмі вчинення

кримінального правопорушення. Водночас роль жертви з етіологічних позицій виступає як криминогенний об'єкт, що характеризується низкою поведінкових, статусних, мотиваційних, майнових та інших об'єктивних та суб'єктивних факторів, які чинять визначальний вплив на свідомість злочинця, опосередковуючи виникнення та формування стійкого злочинного переконання та подальшого прийняття рішення вчинити кримінальне правопорушення, як найбільш прийнятний варіант поведінки за конкретних обставин.

Криминологічне вчення про жертву кримінального правопорушення має назву віктимологія (з лат. «victima» – жертва, лат. «logos» – вчення). Зазначена цілісна криминологічна теорія сформувалася протягом ХХ ст. і отримала розвиток у наукових працях ряду вітчизняних та зарубіжних учених. Відтак, поведінка жертви кримінального правопорушення стала об'єктом криминологічних досліджень, вивчення якої дозволило виявляти найбільш визначальні криминологічні фактори та запобігати подальшим кримінально-протиправним проявам, створювати певну універсальну модель запобігання суспільно небезпечним діям, що застосовується в правоохоронній діяльності.

На думку Н. В. Кулакової, «дослідження механізму індивідуальної віктимної поведінки та виявлення різноманітності форм взаємодії злочинця і потерпілого є одним із найважливіших завдань криминології» [69, с. 20].

Як зазначає Д. О. Голомазова, «характер віктимологічних заходів профілактики злочинності, що розробляється та впроваджується у правозастосовній діяльності, безпосередньо залежить саме від віктимологічних чинників, зокрема від властивостей особистості та поведінки потерпілого в механізмі досягнення злочинного результату» [31, с. 800].

Необхідно зазначити, що значимість віктимної поведінки потерпілого від будь-якого кримінального правопорушення характеризується рядом об'єктивних і суб'єктивних чинників, збігом певних життєвих обставин, що в

конкретній ситуації сприяють реалізації злочинного результату, виступаючи умовами кримінального правопорушення з одного боку, а з іншого – провокують, «спокушають» злочинця до вчинення кримінально-протиправного акту через інтелектуальну та вольову девіацію поведінкових моделей жертви, таким чином створюючи своєрідний імпульс до активних дій.

Важливо відмітити, що об'єктом кримінологічного дослідження в даному випадку є не поведінка жертви кримінального правопорушення як такої, а лише той спектр активних і пасивних дій потенційного потерпілого, що в конкретних обставинах виступає своєрідним каталізатором зародження та розвитку події кримінального правопорушення.

Кримінологічне дослідження поведінкових моделей жертви кримінального правопорушення має велике практичне значення, оскільки центральним питанням віктимологічного дослідження є з'ясування сукупності об'єктивних і суб'єктивних факторів на загальному, галузевому та індивідуальному рівнях, за яких стає можливим виокремити ступінь вразливості окремих осіб чи соціальних груп перед кримінально-протиправним посяганням порівняно з іншими особами чи соціальними групами за однакових життєвих обставин. Адже за однакових умов різні люди проявляють різні варіанти поведінки: одні є більш уразливими, інші – менше піддаються кримінально-протиправному впливу.

Закономірності, за яких формуються риси особи потерпілого від кримінального правопорушення, завжди мають своїм наслідком уразливість особи до окремих видів кримінально-протиправних посягань. Отже, констатуємо, що кримінологічне дослідження поведінки жертви кримінального правопорушення виступає важливим елементом системи запобігання суспільно небезпечним діянням.

У кримінологічній науці на даний час питання віктимності є доволі дискусійним і завжди перебуває в центрі наукового дискурсу.

Вважаємо, що віктимність виступає ні чим іншим як сукупністю психофізіологічних, соціальних та моральних якостей суб'єкта, що обумовлюються властивостями сприйняття обставин навколишнього світу, зокрема конкретних умов у просторі та часі, здатністю на них реагувати, протистояти через призму індивідуального сприйняття кримінальних загроз. Водночас віктимність не може виступати самотійною причиною вчинення конкретного суспільно небезпечного діяння, направлено проти конкретної особи, а натомість виступає лише спонукаючою умовою до активних дій. Віктимність завжди обумовлюється індивідуальним життєвим досвідом конкретної особи, умовами її життєвого середовища, умовами соціалізації та самореалізації особи, що має прояв у таких поведінкових моделях, які створюють небезпеку в конкретних умовах.

На особливу увагу заслуговує дослідження віктимної поведінки жертв кримінальних правопорушень, що вчиняються з корисливих мотивів. У кримінологічній науці панує точка зору, що загальною рисою віктимності в таких кримінальних правопорушеннях є формування у жертви кримінально-протиправного посягання стійкого переконання про «вірність» та «обов'язковість» і «правильність» певного варіанту поведінки задля вирішення певної проблемної життєвої ситуації, наприклад, сплатити певні кошти, сплата яких не передбачена нормативно-правовими актами, передати певне майно, утриматися від вчинення окремих активних дій, спрямованих на протидію кримінально-протиправному посяганню (утаювання події кримінального правопорушення, щоб не було «гірше»). Але в будь-якому разі віктимність поведінки жертви обумовлюється також й індивідуальними кримінологічними властивостями окремих кримінальних правопорушень. Так, наприклад, більшість кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, мають корисливий мотив. При цьому, особа злочинця у зазначених суспільно небезпечних діяннях характеризується високим статусно-інтелектуальним рівнем, що безперечно тягне такий особливий наслідок, як

високу латентність віктимності поведінки жертви кримінального правопорушення. Іншими словами, формується за відповідних обставин бажаний для злочинця варіант поведінки, що сприяє реалізації кримінально-протиправного наміру та формує переконання у потерпілої особи про неприпустимість розголошення вчиненого, з метою фінального вирішення певної життєвої обставини. Як правило, злочинці вказаної категорії суспільно небезпечних діянь мають властивість утримувати віктимний стан психіки своєї жертви довготривалий час, при цьому не відчуваючи психоемоційного навантаження та зниження «продуктивності» активної кримінально-протиправної діяльності.

Серед вітчизняних учених-кримінологів напрацьовано значний категоріальний апарат за віктимологічним напрямом.

Так, В. Л. Давиденко визначає пошук та отримання інформації про кримінологічну віктимність та віктимізацію суспільних процесів як «основний фактор генезису кримінологічного вчення про жертву на сучасному етапі, що надає можливість виробити адекватні механізми протидії злочинним проявам через віктимологічну профілактику поведінкових моделей потенційних жертв злочинних посягань». При цьому, на його думку, «є обов'язковим комплексне застосування наукових досягнень таких наук, як педагогіка, психологія, соціологія, демографія тощо» [34, с. 100].

Т. І. Шевчук вважає віктимологічну профілактику важливою складовою системи ефективної протидії злочинності. Учений доходить висновку, що «визначення основних напрямів віктимологічної профілактики обумовлюється кримінологічним визначенням та вдосконаленням понять окремих злочинів. Лише впровадження заходів з мінімізації злочинних проявів через відповідні причинно-наслідкові зв'язки є передумовою ефективної протидії злочинності загалом, як суспільно-небезпечного явища, так і окремих видів злочинів, об'єднаних родовим об'єктом посягання». На його думку, «лише цілеспрямована специфічна діяльність спеціалізованих,

зокрема правоохоронних інституцій по дослідженню, виявленню та усуненню обставин, що формують віктимну поведінку, є єдиним вагомим та можливим елементом ефективної кримінологічної протидії злочинному акту» [204, с. 115].

На думку С. В. Єрмолаєвої-Задорожньої, «віктимологічні чинники у сукупності з іншими є одними із найвагоміших кримінологічних факторів злочинності і фактично детермінують вчинення злочину. Сутність віктимологічної профілактики полягає у вивченні та системному аналізі причин та умов віктимної поведінки, розкритті криміногенної ролі жертви у механізмі вчинення злочину». Дослідниця вважає, що «віктимна поведінка та злочинна поведінка мають тісний взаємозв'язок, являючись повним антиподом одної щодо іншої, обидві мають розглядатися в комплексі механізму злочинного діяння. Адже, віктимність завжди обумовлена такими поведінковими моделями (діями або бездіяльністю) жертви, що мають наслідком вибір злочинцем саме такої особи в ролі жертви злочину, стають приводом до вчинення злочинного діяння в конкретній життєвій ситуації. Іншими словами, віктимність – це підвищена уразливість особи до злочинного результату». Як висновок, С. В. Єрмолаєва-Задорожня зазначає, що «зовнішній прояв віктимності найчастіше має вираз у таких трьох формах, як: дії позитивні, провокуючі, або пасивні, серед яких займають не останнє місце окремі професійні ризики потерпілих від злочинів» [46, с. 128].

О. А. Долгий, Т. О. Мудряк, Л. В. Омельчук визначають «жертву злочину як головний елемент віктимології, дослідження якого дозволяє об'єктивно вивчити механізм конкретного злочину». Вчені вважають, що «дослідження ролі жертви у механізмі вчинення злочину є необхідним для соціального та наукового осмислення кримінологічної сутності злочинності. Взаємодія жертв злочинів з публічними інституціями у сфері кримінальної юстиції завжди потребує чіткого нормативного закріплення та конкретизації, має відображатися у системній діяльності із нейтралізації факторів, які формують віктимну поведінку» [43, с. 32].

На думку Б. М. Головкіна, «віктимна поведінка обумовлюється певною нормою, своєрідними параметрами, що визначаються мірою допустимого і недопустимого ризику стати жертвою злочинного посягання» [30, с. 89].

О. С. Володавська висуває тезу про «обумовленість віктимної поведінки жертв злочинів, зокрема і корупційних, індивідуальними соціально-психологічними якостями особи, її статусом, професійною, соціальною, психологічною залежністю, що в законі про кримінальну відповідальність має вияв у формуванні та закріпленні кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складу злочину, характеризуючи додаткові обтяжуючі обставини механізму вчинення суспільно небезпечного діяння» [25, с. 143].

На нашу думку, віктимні прояви поведінки жертви завжди корелюють з індивідуальними «здібностями» злочинця [190, с. 424].

Сучасними вченими-кримінологами приділяється значна увага вивченню питань віктимності та віктимної поведінки жертв кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Проте, поза увагою кримінологічної наукової спільноти залишається питання віктимності та віктимної поведінки потерпілих від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України.

Необхідно наголосити, що потерпілими від зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, можуть бути як окремі фізичні особи, так і юридичні особи, зокрема державні та громадські інституції, охоронюваним правам або інтересам яких заподіюється істотна шкода таким зловживанням. Тобто потерпілим може виступати як окремий громадянин, так і підприємство, установа, організація, що виступають споживачами публічних послуг у тій чи іншій сфері, які надаються виключно у встановленому законодавством порядку та лише визначеними суб'єктами.

При цьому, ч. 2 ст. 365² КК України встановлюється кваліфікований склад кримінального правопорушення, окреслюючи коло таких особливо

уразливих потерпілих, як неповнолітня особа, недієздатна особа, особа похилого віку.

Тобто кримінологічна характеристика особи потерпілого практично обумовлюється і особливостями правового статусу юридичної особи (з урахуванням представництва її інтересів певними фізичними особами), а також потерпілої фізичної особи (громадянина України, що досяг 18-річного віку та має повну дієздатність, неповнолітньої особи, недієздатної особи, особи похилого віку).

Варто зазначити, що поняття юридичної особи визначено ч. 1 ст. 80 ЦК України, а саме: «юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку» [187].

Особливістю функціонування у цивільному та господарському обороті юридичних осіб є те, що такі особи діють через фізичних осіб, які представляють їх інтереси в силу статутних (корпоративних) правовідносин, тобто такі фізичні особи здійснюють представництво без довіреності на підставі статуту або іншого установчого документа (директор господарського товариства, власник, засновник, співзасновник, керівник або інша особа, на яку статутними документами або законом покладено повноваження щодо здійснення представництва інтересів юридичної особи без довіреності та у разі обов'язкового внесення відомостей щодо такої особи до Єдиного державного реєстру), або ж представництво юридичних осіб здійснюється на підставі довіреності, виданої довірительом на певний строк.

Статтею 24 ЦК України надано визначення фізичної особи, тобто людини, як учасника цивільних відносин, а в свою чергу ч. 1 ст. 34 ЦК України передбачено, що «повну цивільну дієздатність має фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років (повноліття)» [187].

Пунктами 11 та 12 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України визначено, що малолітня особа – це дитина до досягнення нею чотирнадцяти років, а неповнолітня особа – це малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [67].

Норми ЦК України визначають, що фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років, є малолітньою особою (ч. 1 ст. 31), а фізична особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років – неповнолітньою (ч. 1 ст. 32) [187].

Таким чином, надаючи кримінологічну характеристику потерпілому від зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, необхідно виходити з того, що в досліджуваній кримінально-правовій нормі поняття “неповнолітня особа” охоплює і поняття “малолітня особа”, оскільки юридична конструкція ст. 365² КК України не містить особливо кваліфікуючої ознаки, такої як вчинення кримінального правопорушення щодо малолітньої особи, а натомість містить лише кваліфікуючу ознаку – вчинення діяння стосовно неповнолітньої особи [66].

Разом із тим, ст. 32 ЦК України окреслюється коло правочинів, які може вчиняти неповнолітня особа, при цьому ч. 2 зазначеної статті встановлює, що «неповнолітня особа вчиняє інші правочини за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальників. На вчинення неповнолітньою особою правочину щодо транспортних засобів або нерухомого майна повинна бути письмова нотаріально посвідчена згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника і дозвіл органу опіки та піклування». Також ч. 1 ст. 242 ЦК України встановлюється, що «батьки (усиновлювачі) є законними представниками своїх малолітніх та неповнолітніх дітей» [187].

На думку О. С. Володавської, «кваліфікуюча ознака, визначена ч. 2 ст. 365² КК України, така як вчинення злочину стосовно неповнолітньої особи, як потерпілого від злочину, поширюється також і на поняття малолітньої особи, іншими словами поняття “неповнолітньої особи” включає в себе і поняття “малолітньої особи”» [25, с. 141], що, на нашу думку, є цілком прийнятним та відповідає охоронному призначенню кримінально-правової норми.

Прикладом, коли можуть бути порушені права неповнолітньої особи, як жертви кримінального правопорушення, а дії суб’єкта підпадати під кваліфікацію як кримінально карне діяння, передбачене ст. 365² КК України,

є, на нашу думку, ситуація незаконного, внаслідок зловживання повноваженнями суб'єкта надання публічних послуг, відчуження активів банку уповноваженою особою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в рахунок ніби то погашення «фіктивних» боргів такого банку за фінансовими зобов'язаннями, до якого було внесено депозитний вклад у великому розмірі на ім'я неповнолітньої особи.

Частиною 1 ст. 39 ЦК України визначено, що «фізична особа може бути визнана судом недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними». Водночас, положеннями ст. 41 ЦК України передбачено, що «над недієздатною фізичною особою встановлюється опіка. Недієздатна фізична особа не має права вчиняти будь-якого правочину. Правочини від імені недієздатної фізичної особи та в її інтересах вчиняє її опікун. Відповідальність за шкоду, завдану недієздатною фізичною особою, несе її опікун». А в силу ч. 2 ст. 242 ЦК України саме опікун є законним представником недієздатної особи; відповідно до ч. 1 ст. 58 ЦК України саме над фізичною особою, яка визнана недієздатною, встановлюється опіка. Окрім того, згідно з ч. 1 ст. 60 ЦК України, у разі визнання фізичної особи недієздатною суд встановлює опіку над такою особою та призначає опікуна за поданням органу опіки та піклування [187].

У свою чергу, відповідно до норм ч. 2 та 4 ст. 63 ЦК України, опікуном може бути лише фізична особа з повною цивільною дієздатністю; опікун призначається переважно з осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості особи виконувати обов'язки опікуна [187].

Класичним прикладом зловживання повноваженнями особою, яка надає публічні послуги, щодо потерпілого – недієздатної особи – можуть бути: надання недостовірного звіту про оцінку майна такої особи (зазначення заниженої або завищеної вартості майна), проведення відчуження майна недієздатної особи без згоди опікуна щодо відчуження, надання завідомо

недостовірних висновків спеціалістом про стан здоров'я недієдатної особи, інші дії, спрямовані на порушення особистих чи майнових прав недієдатної особи.

При цьому, для недієдатної особи характерним є перебування у стані віктимності, адже безпосередньо потерпіла особа завідомо перебуває у вразливому до суспільно небезпечного посягання стані, оскільки не усвідомлює значення своїх дій та не може керувати ними. Відтак, недієдатна особа перетворюється на жертву кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, в результаті певних дій або бездіяльності опікуна.

У загальному вигляді фізична особа, як споживач публічної послуги, у тому числі законний представник неповнолітньої (малолітньої) особи, недієдатної особи, особа похилого віку, характеризуються віктимними проявами, що визначаються як позитивними, так і негативними моральними, соціально-психологічними факторами, зокрема: необережністю, несамотійністю, слабкою емоційною стійкістю, недосвідченістю, заниженою самооцінкою, низьким ступенем самоконтролю, легковажністю та поступливістю, неуважністю та іншими чинниками, що складають групу індивідуальних віктимологічних характеристик. Також специфічними індивідуальними рисами віктимної поведінки за окремих ситуацій можуть виступати і «шанобливе» ставлення до влади як такої, довіра до публічної адміністрації, такі позитивні риси особи потерпілого, як щедрість, дбайливість, чуйність, високоморальність, відповідальність, співчуття, цілеспрямованість на результат тощо.

Так, наприклад, бажання та намагання особи оформити право власності на об'єкт нерухомого майна без необхідного для такого оформлення обсягу правовстановлюючих документів може спровокувати потенційного злочинця, що виконує функції державного реєстратора, на вчинення зловживання своїми повноваженнями з метою отримання неправомірної вигоди, замість вчинення визначених законодавством дій та доведення до відома споживача

відповідної адміністративної послуги переліку передбачених для такого оформлення документів.

І навпаки, прагнення до швидкого збагачення, правовий нігілізм, нерозсудливість, дурість, заздрість, марнославство, скупість, жадібність, корисливість, самовдоволення, що складають групу негативних соціально-психологічних характеристик віктимної поведінки жертви досліджуваного кримінального правопорушення, завжди призводять до залежності жертви від негативних та неприйнятних, таких, що суперечать меті діяльності з надання публічних послуг, дій злочинця, що зловживає відповідними повноваженнями.

Так, кримінологічним фактором для зловживання повноваженнями оцінювача може виступати банальне бажання замовника послуг з оцінки нерухомості отримати максимум доходів, що не обліковуються через його реалізацію за завідомо заниженою ціною.

Неповнолітнім потерпілим від зазначеного зловживання притаманні такі прояви віктимності (віктимної поведінки), як: залежність від оточення, відсутність необхідного життєвого досвіду, цікавість, довірливість, навіюваність, нездатність орієнтуватися у складних життєвих обставинах.

Неповнолітні, малолітні та недієздатні особи виступають жертвами такого зловживання через своїх представників.

Для осіб похилого віку у складі характеристик віктимної поведінки присутні такі морально-психологічні особливості, як: порівняно високий ступінь довіри до інших людей, особливо до представників влади, відсутність адекватної оцінки ризиків навколишньої дійсності, здатність свідомості проектувати власні життєві стереотипи минулого досвіду на сучасну дійсність, почуття соціальної незахищеності, самотності, відсутності належного матеріального забезпечення тощо.

Змоделюємо ситуацію, за якої спробуємо продемонструвати процес віктимізації особи, яка може стати потенційною жертвою досліджуваного кримінального правопорушення. Так, наприклад, особа похилого віку в силу

свого психологічного, емоційного стану, неволодіння навичками цифрової грамотності, проявляє пасивну поведінку та не вносить інформацію про право власності до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно на квартиру, що їй належить, та в якій мешкає, маючи паперове свідоцтво про право власності, видане органом приватизації. Відтак, така особа є потенційною жертвою зловживання повноваженнями з боку державного реєстратора, нотаріуса у сфері надання публічних послуг через можливе проведення реєстраційних дій або ж посвідчення фактів, що мають юридичне значення щодо об'єкта нерухомого майна потерпілої особи, інформація про який відсутня в державних електронних інформаційних системах.

За таких обставин, для перетворення особи на жертву досліджуваного кримінального правопорушення достатньо наступних умов, що, по-перше, визначають її віктимний стан: а) похилий вік та психоемоційні особливості, зумовлені віковими змінами свідомості (надмірна довірливість, втома, відданість переконанням, традиціям тощо); б) відсутність цифрової грамотності; в) наявність квартири; по-друге, відображають віктимологічні прояви: а) небажання здійснити візит до органу реєстрації, підготувати та подати документи; б) формування у свідомості стану «впевненості» в тому, що «все добре» через обіцянки та «роз'яснення» сторонніх осіб (як правило, шахраїв).

У свою чергу, для юридичних осіб, охоронюваним інтересам яких заподіюється шкода кримінально-протиправним посяганням унаслідок зловживання, притаманне коло чинників віктимної поведінки фізичних осіб (керівників, засновників, бенефіціарів), що представляють інтереси відповідних юридичних осіб під час отримання тієї чи іншої публічної послуги.

Слід зазначити, що виходячи із практики правоохоронної діяльності, що склалася у зв'язку із застосуванням ст. 365² КК України, потерпілими від цього кримінального правопорушення судами визнавалися замовники послуг з оцінки нерухомого майна, власники нерухомості, які зверталися за

отриманням послуг нотаріуса, юридичні особи, стосовно яких застосовувалася процедура ліквідації.

За результатами вивчення віктимологічної характеристики потерпілих від зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, пропонуємо такі заходи віктимологічної профілактики: 1) належна інформаційно-просвітницька діяльність шляхом доведення до широкого кола учасників суспільних відносин механізму вчинення даного кримінального правопорушення, незважаючи на вузькопрофільне застосування відповідної кримінально-правової норми, що завжди викликає складнощі в осмисленні злочинного механізму; 2) заохочення активної правомірної поведінки, спрямованої на викриття зловживання; 3) інформування правоохоронними органами та органами, що забезпечують реалізацію державної політики у відповідних сферах, про своєрідні «пастки» для споживачів публічних послуг; 4) залучення до інформаційно-просвітницької кампанії засобів масової інформації, застосування можливостей мережі Інтернет; 5) проведення профілактичної роботи із залученням представників інститутів громадянського суспільства, провідних учених-правознавців, кримінологів; 6) вжиття ефективних заходів із відновлення порушених прав та законних інтересів потерпілих, підвищення рівня їх захищеності, вдосконалення професіоналізму в роботі правоохоронних інституцій тощо.

Висновки до розділу 2

Дослідження кримінологічної характеристики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, дало підстави дійти таких висновків:

1. Вивчення кримінологічних показників злочинності має вирішальне значення для прогнозування тенденцій суспільно небезпечних діянь, а відповідно через вдосконалення роботи правоохоронної системи дає

можливість здійснювати регулюючий вплив на зменшення соціально шкідливої активності.

Такими показниками в кримінології вважаються «рівень», «коефіцієнт», «латентність», «ціна», «географія», «стан», «структура», «динаміка» злочинності тощо. Проте, наразі відсутнє дослідження зазначених кримінологічних показників щодо зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, відповідальність за яке передбачена ст. 365² КК України.

2. Проведене дослідження кримінологічних показників злочинності свідчить про високу латентність досліджуваного суспільно небезпечного діяння, адже стосовно значної кількості суб'єктів відповідного посягання зазначена норма закону про кримінальну відповідальність взагалі не застосовувалася. Проте, на підставі проведеного функціонально-змістовного аналізу діяльності такого суб'єкта, як державний реєстратор, встановлено, що існує висока імовірність значної кількості зловживань, що перебувають поза полем зору правоохоронних інституцій, при тому, що кількість виявлених кримінальних правопорушень із року в рік зростає.

3. Аргументовано, що виходом із такої кризової ситуації є передусім вдосконалення законодавчого регулювання процедур надання публічних послуг, удосконалення юридичної конструкції кримінально-правової заборони, складу суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 365² КК України, а також вжиття ефективних заходів запобігання такому кримінальному правопорушенню на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному, індивідуальному та віктимологічному рівнях.

4. Вивчення багатофакторної системи детермінантів кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, дало підстави класифікувати відповідні причини та умови за такими критеріями: 1) за ступенем впливу соціальних протиріч на суб'єктів суспільних відносин: основні (загальні), галузеві (інституційні) та безпосередні (одиничні); 2) за сферою впливу:

внутрішні та зовнішні; 3) за сферою виникнення та реалізації: економічні, політико-правові, соціально-психологічні та організаційно-управлінські.

5. Ураховуючи ту обставину, що суб'єктами досліджуваного кримінально-протиправного діяння є саме спеціальні суб'єкти, які наділені спеціальними службовими повноваженнями з надання у визначеному порядку публічних послуг, то детермінанти кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, обумовлені особливостями правового статусу таких суб'єктів, колом функціональних прав та обов'язків, окреслених у законах та підзаконних нормативно-правових актах, посадових інструкціях, покладених на них для виконання повноважень із надання публічних послуг, а також особливостями процедури доступу до відповідної професії та до отримання статусу публічного службовця.

6. Таке поняття, як «особа злочинця», є одним із основних елементів кримінологічного дослідження. Особу злочинця слід розглядати як комплексне поняття, що акумулює різноманітні особистісні кримінологічні характеристики індивіда, розкриває властивості людини та зрештою надає підґрунтя для прогнозування поведінки такої особи, розробки адекватних заходів запобігання антисоціальним проявам.

7. Кримінологічний портрет особи, яка зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, характеризується тим, що найчастіше кримінальні правопорушення вчиняються особами, які є громадянами України, у «найпродуктивнішому» віці від 29 до 39 років, здебільшого чоловіками, з вищою освітою, найчастіше вчиняються за ознакою професійної спрямованості – самозайнятими особами (арбітражними керуючими, нотаріусами), що підтверджується емпіричною базою (судовими вироками, які набрали законної сили).

Таким чином, аналіз кримінологічних показників особи, яка зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, дає підстави говорити про існування стійкого сприятливого злочинного середовища, що містить різні протиріччя у відповідному «секторі» надання публічних послуг, прогалини та

різноманітні недоліки законодавства, що регулює особливості певних адміністративних процедур. Відтак, усунення таких протиріч вимагає комплексних реформ за відповідними напрямками та прогресивних підходів у кримінологічному прогнозуванні поведінки осіб, потенційно схильних до зловживань.

8. Віктимологічна складова будь-якого кримінального правопорушення розкриває не лише структуру соціальних зв'язків між злочинцем та його жертвою, а й характеризує їхню роль у механізмі кримінально-протиправного посягання.

Незважаючи на окремі дослідження з віктимологічного напрямку щодо жертв злочинів (кримінальних правопорушень) у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, віктимологічне дослідження щодо потерпілих від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, наразі відсутнє.

Водночас, важливість проведення дослідження кримінологічної характеристики потерпілих від зазначеного зловживання полягає в тому, що отримані результати створюють наукове підґрунтя для напрацювання віктимологічних заходів запобігання такому суспільно небезпечному діянню.

Основні наукові результати здобувача опубліковано в працях [61; 190; 195; 197; 200].

РОЗДІЛ 3

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОВЖИВАННЮ ПОВНОВАЖЕННЯМИ ОСОБАМИ, ЯКІ НАДАЮТЬ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ

3.1. Загальносоціальні заходи запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги

Необхідно відмітити, що сучасна кримінологічна наука містить досить широкий, диференційований підхід до визначення поняття «запобігання злочинності», зокрема провідні вчені-кримінологи мають широко полярні погляди щодо тлумачення таких понять, як «профілактика», «попередження», «запобігання» злочинності, застосовуючи вказані поняття одночасно як рівнозначні, так і відмінні за своїм змістом.

Так, наприклад О. М. Джужа вважає, що «терміни «запобігання», «профілактика», «попередження» злочинності є взаємозамінними синонімами, а семантичне навантаження вказаних понять спрямоване на убезпечення від негативних соціальних явищ, їх попередження. Водночас, різнозмістовне тлумачення таких понять окремими вченими-кримінологами є надуманим» [70, с. 140].

Заслуговує уваги позиція вченого-кримінолога В. М. Куца, який зазначає, що механізм запобігання злочинності включає динамічну та статичну складові. У процесі реалізації механізму запобігання злочинності на першому місці стоїть профілактика злочинності, тобто ті необхідні зусилля, які спрямовуються на нейтралізацію чинників, що спричиняють схильність до вчинення злочинного акту, наступним етапом є попередження злочинності, що виступає своєрідним застереженням для схильних до вчинення злочинів осіб, і врешті-решт, якщо попередження злочину не спрацьовує, включається остання – третя складова, що передбачає припинення суспільно небезпечного діяння на стадії готування [72, с. 23].

А. М. Корягіна обґрунтовує кримінологічну єдність заходів запобігання злочинності на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та

індивідуальному рівнях. На перший план вчена виводить, як невід’ємну та обов’язкову, діяльність публічних та громадських інституцій, спрямовану на усунення, випередження, мінімізацію негативних явищ і процесів у суспільстві, що детермінують злочинність. При цьому, поняття «профілактика», «попередження», «запобігання» визначаються нею як «процес впливу на зовнішні детермінанти та на схильність особи до вчинення злочинів». На її думку, «запобігання» є основним різновидом соціально-профілактичної діяльності у боротьбі зі злочинністю [63, с. 194].

На думку Т. Г. Таран, «загальносоціальні заходи запобігання – основа для спеціально-кримінологічного запобігання, оскільки передбачають реалізацію комплексу заходів, спрямованих на усунення кризових протиріч у соціальній, економічній, політичній, адміністративній, управлінській, господарській та в інших соціально активних сферах суспільно корисної діяльності» [181, с. 220].

Загалом, проведений аналіз кримінологічної літератури засвідчує, що спільним для різних визначень поняття «загальносоціальні заходи запобігання злочинності» є їхнє розуміння в беззаперечному та цілеспрямованому позитивному впливі на детермінацію обумовлених негативних явищ.

Тому вважаємо, що загальносоціальні заходи запобігання злочинності створюють сприятливі умови для життєдіяльності індивіда в суспільстві, за яких «ускладнюється» формування кримінально-протиправної мотивації. Ефективність таких заходів передбачає передусім їх послідовну реалізацію різноманітними регуляторними засобами, спрямованими на усунення соціальних протиріч задля створення соціально прийнятної атмосфери в суспільстві.

Зосередимо увагу на загальносоціальних заходах запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 365² КК України, залежно від специфіки діяльності кожного із суб’єктів, зазначених у диспозиції цієї кримінально-правової норми.

Суб'єктами загальносоціального запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, виступають органи законодавчої та виконавчої влади, які визначають державну політику у відповідних сферах надання публічних послуг, основні тенденції та засади діяльності, забезпечують її реалізацію. Насамперед це: 1) Верховна Рада України як орган законодавчої влади, що здійснює прийняття законодавчих актів, що регулюють відповідні суспільні відносини; 2) Президент України, який наділений повноваженнями з підписання законодавчих актів або ж накладення вето; 3) міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, які забезпечують виконання таких законодавчих нормативно-правових актів, приймають підзаконні нормативно-правові акти, а також реалізують державну політику у відповідних сферах, здійснюють самоврядні, саморегулюючі функції. Зокрема це: Міністерство юстиції України, інші органи виконавчої влади зі спеціальним статусом, зокрема, Фонд державного майна України, постійно діючий державний орган Національна служба посередництва і примирення, а також спеціалізовані організації з професійного самоврядування (Аудиторська палата України, Нотаріальна палата України), державні установи (Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб).

Суб'єктами загальносоціального запобігання кримінальним правопорушенням загалом і кримінально-караному діянню, передбаченому ст. 365² КК України, зокрема можуть бути і фізичні особи, які мають переконання та життєві принципи добропорядності, можуть об'єднуватися у громадські формування, діяльність яких спрямована на захист прав та законних інтересів фізичних, юридичних осіб у різних сферах.

Дії таких осіб можуть формувати і своєрідний правовий статус соціально активних фізичних осіб, наприклад, викривачів, діяльність яких регламентовано Законом України «Про запобігання корупції» [118].

Перелік законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, які складають правову основу діяльності суб'єктів, визначених диспозицією ст. 365² КК України, наведено у підрозділі 2.2 дисертації. Разом із тим, саме в

цих нормативно-правових актах закладені загальносоціальні заходи запобігання досліджуваному кримінальному правопорушенню.

Проведене дослідження показало, що загальним для всіх суб'єктів досліджуваного кримінального правопорушення, виходячи з цільового призначення загальносоціальних заходів запобігання, є створення економічних механізмів отримання легального «заробітку» або ж «доходу» від професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, які значно «перевищували» б рівень матеріальної вигоди від зловживання службовими повноваженнями, створення ефективної системи моніторингу та контролю за діяльністю суб'єктів, які надають публічні послуги, ефективний державний менеджмент та інституційне управління, своєчасне реформування відповідних сфер з урахуванням потреб сьогодення та прийняття ефективних законодавчих актів, підбір високоморальних та професійних кадрів.

Водночас проведене дослідження дає підстави диференціювати загальносоціальні заходи запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 365² КК України, залежно від потенційних суб'єктів його вчинення.

Зокрема, для *аудитора* загальносоціальними заходами запобігання є: запровадження ефективних міжнародних стандартів аудиту; належне методичне забезпечення аудиторського контролю; послідовна державна політика щодо ціноутворення на аудиторські послуги; ефективне страхування за неякісно виконані аудиторські послуги, уніфікація та стандартизація аудиторської діяльності, поліпшення якості аудиторських послуг через підвищення кваліфікації суб'єктів аудиторської діяльності; введення раціональної системи фінансових санкцій за надання неякісних аудиторських послуг; правопросвітницька діяльність, спрямована на підвищення у населення довіри до інституту аудиторських послуг, популяризації престижності професії аудитора, тощо.

Щодо *нотаріуса* загальносоціальними заходами запобігання можуть виступати: популяризація престижності та суспільної важливості інституту нотаріальної діяльності; активна діяльність засобів масової інформації та

спеціалізованих правоохоронних інституцій щодо виявлення та висвітлення зловживань у сфері нотаріальної діяльності з метою формування суспільної нетерпимості та неприйнятності зловживань у подальшому; належний рівень професійної підготовки нотаріусів, системність заходів у механізмах контролю за нотаріальною діяльністю; популяризація позитивного досвіду нотаріального забезпечення дотримання прав власників нерухомості та бізнесу, як основної підвалини економічної безпеки держави; збільшення ролі громадського інституційного контролю за діяльністю нотаріуса; належне освітньо-правове виховання (навчання) майбутніх кадрів у сфері нотаріату; впровадження нотаріальної практики в різних сферах договірних відносин; створення умов для рівного доступу широкого кола громадян до нотаріальних послуг; підвищення економічного, життєвого рівня споживачів нотаріальних послуг; збалансованість системи мотивації та фінансової винагороди суб'єктів нотаріальної діяльності, як у приватному, так і у державному секторі тощо.

У професійній діяльності *оцінювача* загальносоціальними заходами запобігання зловживанню повноваженнями в цій сфері є: вдосконалення методології та практики процедури оцінки різного роду майна; необхідність стандартизації та уніфікації економіко-математичних моделей та алгоритмів оцінки майна; впровадження комплексних електронних баз даних у сфері оціночної діяльності; підвищення рівня професійної кваліфікації фахівців у сфері оціночної діяльності; підвищення якості методичного забезпечення професійної оціночної діяльності; проведення ефективної правоосвітницької кампанії через засоби масової інформації, науково-практичні семінари, конференції, тематичні зустрічі тощо у сфері професійної оціночної діяльності; підвищення вимог щодо сертифікації у сфері професійної оціночної діяльності; встановлення чітких соціальних, гуманітарних, законодавчих, професійних гарантій незалежності в діяльності професійних оцінювачів; впровадження конкурентних умов на ринку послуг з оцінки майна (створення та вдосконалення таких засад); популяризація позитивного вітчизняного досвіду професійної оціночної діяльності; підвищення

престижу професії оцінювача та підвищення довіри до зазначеного публічно-професійного інституту; стандартизація оціночної діяльності з урахуванням передового світового досвіду тощо.

Стосовно *уповноваженої або службової особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб* заходами загальносоціального запобігання зловживанню повноваженнями можуть бути: чітка правова регламентація понять «службова особа», «уповноважена особа»; встановлення юридичної відповідальності уповноваженої або службової особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; встановлення насамперед чітких методичних та методологічних (а надалі і на законодавчому рівні) меж визначення нікчемності правочинів, укладених банком, фінансовою установою, в яких введено тимчасову адміністрацію з метою уникнення випадків зловживань з боку посадової, службової особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; широка та різнопланова правопросвітницька кампанія щодо основних функцій та завдань Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; глибокий аналіз контролюючими суб'єктами проблематики в діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; створення ефективної системи захисту власності фізичних та юридичних осіб, серед яких Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є одним з ефективних Фондів захисту прав громадян; посилення відповідальності кінцевих бенефіціарних власників фінансових установ за доведення банку, фінансової установи до неплатоспроможності тощо.

Зосереджуючись на питанні надання системної кримінологічної характеристики загальносоціальним заходам запобігання зловживанню повноваженнями *іншою особою, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг*, треба спершу сформулювати понятійний апарат щодо визначення кола осіб, функціональна діяльність яких безпосередньо полягає у професійній діяльності щодо надання таких послуг.

Причому юридична конструкція ст. 365² КК України містить такий елемент, як суб'єктний склад кримінального правопорушення, що формально не передбачає вичерпного переліку таких суб'єктів, а лише містить деталізацію кола окремих осіб, що не є ані державними службовцями, ані службовими особами органів місцевого самоврядування, зокрема це експерт, арбітражний керуючий, приватний виконавець, незалежний посередник, член трудового арбітражу, третейський суддя (під час виконання відповідних функцій).

Отже, поняття «інша особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг», термінологічно не обмежується вищепереліченими суб'єктами, а натомість стосується широкого кола осіб, правосуб'єктність яких містить безпосередні функції щодо професійної діяльності з надання публічних послуг.

Тому передусім охарактеризуємо коло вищевказаних суб'єктів.

Статтею 19 Конституції України встановлено, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх службові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України та Законами України [59].

Зазначена норма поширює свою дію на всіх без винятку службових осіб законодавчої, виконавчої, судової гілок державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ чи організацій, незалежно від відомчої чи галузевої належності, форми власності, характеру та обсягу повноважень. У зв'язку з цим визначення поняття «іншої особи», яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, опосередковується інституціональним та функціональним тлумаченням окремих положень законів та інших нормативно-правових актів.

А. С. Осадча щодо цього зазначає, що держава як інститут публічної влади делегує, в міру суспільної необхідності, недержавним структурам повноваження з надання державних та муніципальних послуг, гарантуючи та контролюючи їх надання, змінюючи коло відповідних суб'єктів. Відтак, відсутність законодавчого визначення вичерпного переліку кола таких осіб

породжує появу такої категорії, що передбачає виключно «оціночний підхід» до функціональної визначеності та належності і врешті до потреби в кримінологічній науковій обґрунтованості такого поняття, як «інша особа» [92, с. 253–256].

Інша вчена-кримінолог Л. М. Палюх зазначає, що «при наданні кримінологічних та кримінально-правових характеристик ознак поняття «інша особа» слід виходити з відповідних положень, закладених в нормах підпункту «б» пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», статей 358, 365², 368⁴ КК України» [93, с. 240]. Разом із тим, застосування законодавцем у ст. 365² КК України формулювання «іншою особою, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг» призводить до розширеного застосування аналізованої кримінально-правової норми, становить реальну небезпеку ставлення у вину та притягнення до кримінальної відповідальності широкого кола осіб. Так, наприклад, під час вивчення вироків за ст. 365² КК України нами виявлено факт притягнення до кримінальної відповідальності приватного підприємця – перевізника.

На підставі вищевикладеного вважаємо, що до кола «інших осіб», окрім чітко визначених у відповідних нормах КК України, Законі України «Про запобігання корупції» [118], з наукової та практичної точок зору недоцільно відносити будь-яких інших суб'єктів.

Водночас у судовій практиці бувають випадки, коли судами виносяться вирoki за ст. 365² КК України за зловживання підприємцями-перевізниками. Наприклад, вирок Монастирського районного суду Тернопільської області від 18.04.2013 р. у справі № 1911-709/2012 провадження № 1/603/2/2013, що набрав законної сили 17.07.2013 р. [23].

На нашу думку, для надання кримінологічної характеристики загальносоціальних заходів запобігання зловживанню повноваженнями «іншою особою», що передбачена диспозицією ст. 365² КК України, необхідно виходити з того, що така особа: а) здійснює діяльність,

функціональною вираженістю якої є прийняття рішення, що неодмінно призводить до наслідків юридичного характеру для невизначеного кола осіб; б) функціональні повноваження таких «інших осіб», а також алгоритм їх реалізації зафіксовані в документах, зокрема в нормативно-правових актах; в) згадані «інші особи» мають статус самозайнятих осіб; г) здійснення повноважень з надання публічних послуг не має приватного інтересу, реалізується на платній основі; д) виконання таких повноважень здебільшого може бути пов'язано з реалізацією організаційно-розпорядчої та/або адміністративно-господарської діяльності.

Отже, з позиції функціонально-правового, кримінологічного аналізу положень законодавчих актів, що регулюють професійну діяльність суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, визначають особливості надання публічних послуг, можемо впевнено стверджувати, що норми відповідних нормативно-правових актів не містять визначення такого суб'єкта надання публічних послуг, як «інша особа», правовий статус якої зосереджує в собі функціонально-змістовне наповнення поняття особи, що надає публічні послуги, а натомість обмежується визначенням на законодавчому рівні колом таких осіб, яким притаманні всі вищевикладені кримінологічно значимі риси публічного, функціонального, дискреційного, дієвого, результативного прийняття рішень у визначеній сфері суспільно корисної діяльності.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що в законодавстві України наразі не визначено такого поняття, як *«інша особа, що надає публічні послуги»*, що виключає можливість окреслення загальносоціальних заходів запобігання зловживанню повноваженнями такою особою [192, с. 408–409].

Тому при організації запобіжної діяльності на загальносоціальному рівні стосовно такого суб'єкта, як «інша особа, яка надає публічні послуги» необхідно виходити із всієї сукупності загальносоціальних заходів запобігання зловживанню повноваженнями, що застосовуються до всіх суб'єктів, передбачених ч. 1 ст. 365² КК України.

Загальносоціальними заходами запобігання зловживанню повноваженнями *експерта* визначаємо такі: удосконалення інституту судової експертизи в контексті подальших напрямів судової реформи, зокрема створення реальних гарантій незалежності судового експерта, що відображається передусім на трансформації відомчого законодавства, стандартизації експертного забезпечення правосуддя з урахуванням національних особливостей та міжнародних стандартів і критеріїв; належне, на високому рівні науково-технічне та методичне забезпечення експертної діяльності; створення засад рівноправності державних та приватних судово-експертних установ щодо попиту на експертні послуги; чітке окреслення принципів судово-експертної діяльності в практичному застосуванні експертних знань; системний підхід у проведенні атестації експертів; ефективне та якісне соціально орієнтоване правове забезпечення судово-експертної діяльності; впровадження та утвердження механізмів невідворотного застосування суворих заходів відповідальності до експертів за допущені зловживання, участь громадськості та засобів масової інформації у висвітленні випадків притягнення експертів до відповідальності за зловживання повноваженнями, популяризації професії експерта в різних галузях знань, науки і техніки, з метою підвищення рівня довіри населення до інституту експертного забезпечення загалом; соціально обумовлене усвідомлення особами, що є суб'єктами експертного забезпечення, необхідного обсягу професійної незалежності, і відповідно, на противагу, обмеження «певної свободи дій» експерта, у зв'язку із застосуванням заходів відповідальності до останнього за завідомо неправдивий, недостовірний висновок; створення інституційно самоврядної публічної організації у сфері експертної діяльності, впровадження та практична реалізація етичних норм у діяльності експерта тощо.

У діяльності *арбітражного керуючого* загальносоціальними заходами запобігання зловживанню відповідними повноваженнями щодо надання публічних послуг необхідно виділити: встановлення гарантій незалежності в діяльності арбітражних керуючих, передусім у забезпеченні рівного доступу

до одержання належної плати за надані послуги, з урахуванням співмірності розміру винагороди й обсягу наданих арбітражним керуючим послуг; конкретизація та деталізація правил професійної етики арбітражного керуючого; впровадження чітких та конкретних критеріїв відповідальності арбітражних керуючих за порушення правил професійної етики; створення прозорих механізмів для вірного та вільного доступу до професії арбітражного керуючого; популяризація важливості функціонування інституту арбітражних керуючих, як представників публічної інституції, що здійснює впорядкування певних соціально-економічних відносин, перерозподілу ресурсів, впливу на зовнішнє середовище тощо; формування у правосвідомості осіб, які претендують до доступу до професії арбітражного керуючого, сприйняття регулюючого впливу функціональних повноважень щодо ключових економічних сфер у приватному та державному секторах, стосовно платоспроможності як державних, так і приватних підприємств з одночасним превалюванням цілеспрямованого регулюючого впливу та всесторонньої публічної діяльності над приватними інтересами; утвердження пріоритетності стимулюючої та корегуючої спрямованості професії арбітражного керуючого перед особистими майновими інтересами, забезпечення рівного та безперешкодного доступу широкого кола споживачів публічних послуг у визначеному законодавством порядку до послуг арбітражного керуючого, що створює справедливі конкурентні умови на ринку даних послуг; впровадження громадського контролю за неупередженістю арбітражних керуючих під час виконання службових повноважень та визначення стратегії застосування заходів з відновлення платоспроможності боржника, погашення заборгованості, залучення додаткових інвестицій, дотримання процедури ліквідації боржника юридичної особи, фізичної особи – підприємця.

Щодо загальносоціальних заходів запобігання зловживанню повноваженнями такого суб'єкта, як *незалежний посередник*, треба зазначити, що головними у цьому аспекті є: належне нормативно-правове забезпечення гарантій самостійності діяльності незалежного посередника, як

ключової фігури у процесі вирішення колективних трудових спорів (конфліктів); просвітницька робота, здійснювана державними та громадськими інституціями на предмет висвітлення питань відповідальності незалежного посередника, як суб'єкта корупційного кримінального правопорушення; створення системи мотивації та належної оплати послуг незалежного посередника, яка, на жаль, через загальну фінансово-економічну кризу в країні піддається суттєвому негативному впливу та перестає бути ефективним соціальним регулятором.

Система загальносоціальних заходів запобігання зловживанню повноваженнями *членами трудового арбітражу* обумовлюється важливою соціальною функцією трудового арбітра, що пов'язана з прийняттям рішень по суті колективних трудових спорів. Такими заходами, на нашу думку, є: стандартизація та дотримання норм етичної поведінки арбітра; формування високого рівня правосвідомості арбітрів через призму ключових життєвих установок та переконань стосовно збалансованості інтересів сторін колективного трудового спору, суспільних інтересів, дотримання законності та верховенства права тощо. Загалом заходи загальносоціального запобігання зловживанню повноваженнями членом трудового арбітражу є схожими з такими заходами щодо трудового арбітра.

Основними загальносоціальними заходами запобігання зловживанню повноваженнями *третейського судді* є такі: ефективна інформаційно-роз'яснювальна, правопросвітницька робота щодо сутності та статусу рішень третейського суду, а також рівня суспільної довіри до цього інституту та сприйняття інституту третейського суду (третейського судочинства) окремими суспільними групами, як інструменту захисту прав, ефективної альтернативи в діяльності вітчизняних судів; ефективний громадський контроль за формуванням третейських судів та підтвердження рівня професійної кваліфікації третейських суддів; ефективна система мотивації третейських суддів, зокрема громадський контроль за формуванням фондів оплати праці суддів третейського суду; створення гарантій незалежності в діяльності третейських суддів; встановлення інституційного самоврядного

контролю за діяльністю третейських судів у частині представництва та захисту соціальних, професійних прав та інтересів третейських суддів і третейських судів в органах державної влади та місцевого самоврядування; ефективна взаємодія третейського та державного (господарського, цивільного) судочинства, третейських та державних судів тощо; усунення колізійних норм у законодавстві, що регулює сферу судочинства та судоустрою тощо.

Надаючи характеристику загальносоціальних заходів запобігання зловживанню повноваженнями *державного (приватного) виконавця*, слід виходити з наступних особливостей функціонування цього суб'єкта в суспільному житті держави як інституту публічної влади загалом, так і конкретного регіону (адміністративно-територіальної одиниці – міста, району, міста обласного значення) в межах конкретної життєвої ситуації зокрема.

Статтею 129¹ Конституції України передбачено, що суд ухвалює рішення іменем України. Судове рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд [59].

Відтак, найважливішою та кінцевою стадією, своєрідною формою реалізації правосуддя є саме виконання судового рішення.

Зокрема, в рішенні у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ч. 7, 9, п. 2 ч. 16 ст. 236⁸ КПК України від 30.06.2009 р. № 16-рп/2009 Конституційний Суд України зазначив, що виконання всіма суб'єктами правовідносин приписів, викладених у рішеннях суду, які набрали законної сили, утворює авторитет держави як правової [178].

Законом України «Про виконавче провадження» врегульовані суспільні відносини у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) [103].

Так, відповідно до положень ст. 1 цього законодавчого акта, виконавче провадження (примусове виконання судових рішень та рішень інших органів

(посадових осіб) (далі – рішення)) є завершальною стадією судового провадження, а відповідно до ч. 1 ст. 3 вказаного Закону, примусовому виконанню підлягають рішення судів та інших органів (посадових осіб) на підставі виконавчих документів [103]. При цьому, згідно з ч. 1 ст. 5, «примусове виконання рішень покладається на органи державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених цим Законом випадках на приватних виконавців» [103].

Таким чином, у суспільному житті держави значення належного функціонування інституту примусового виконання рішень є дуже важливим, а належне виконання своїх посадових обов'язків державним (приватним) виконавцем є визначальним у реалізації правосуддя, тобто гарантованої державою міри необхідної суспільної справедливості, що утворює найвагоміший суспільний публічний інститут як правову державу.

Правовий статус державного (приватного) виконавця передбачає наділення останнього достатньо широким колом повноважень, пов'язаних із примусовим виконанням рішень, зокрема щодо примусового входження та безперешкодного знаходження (перебування) в житлових, нежитлових приміщеннях, на території підприємств, установ, організацій, що є боржниками за виконавчими документами, опису та арешту майна боржника, у тому числі шляхом внесення відповідних записів до Державних реєстрів та інформаційних баз даних, вилучення такого майна та його передачі іншим особам, визначеним державним (приватним) виконавцем, вилучення (відібрання) дитини (у встановленому законодавством порядку за відповідним рішенням суду, що набуло чинності), вилучення (списання) коштів, зокрема з рахунків в установах банків тощо.

Варто зазначити, що виконуючи свої професійні функції, державний (приватний) виконавець перебуває під постійним контролем, під пильною суспільною увагою інших учасників правовідносин, зокрема, з боку безпосереднього керівника, відповідних правоохоронних інституцій під час реалізації ними визначених законодавством контрольних функцій, перебуває

в умовах надзвичайного поточного оперативного навантаження, знаходиться постійно у стресовому середовищі.

Існуюча система мотивації (заробітна плата, винагорода державного виконавця, інші встановлені законодавством надбавки та доплати для осіб, що займають посади державного службовця (за виключенням приватних виконавців, які за характером своєї діяльності є самозайнятими особами)), не є достатньо дієвим кримінологічним фактором, що мотивує та стримує державного (приватного) виконавця від зловживань у відповідній сфері. Навпаки, в умовах встановленої незначної матеріальної винагороди за виконувану суспільно важливу роботу (а у випадку діяльності приватного виконавця заробітної плати законодавством не передбачено, натомість встановлено можливість отримання лише винагороди у відсотковому відношенні до примусово стягнутої суми), в особи, яка займає відповідну посаду, може відбуватися своєрідна «переоцінка» моральних цінностей, що сприяє певній деформації сформованих у процесі соціалізації позитивних життєвих установок та є поштовхом до зловживання відповідними повноваженнями.

Характеризуючи загальносоціальні заходи запобігання зловживанню повноваженнями державного (приватного) виконавця, необхідно насамперед зазначити, що найважливішим фактором у цьому аспекті виступає загальносуспільне сприйняття професії, її суспільної важливості та відповідного суб'єкта, що наділяється державно-владними, публічними повноваженнями з примусового виконання рішень, через призму негативних поведінкових моделей учасників даних правовідносин, передусім стягувача та боржника у виконавчому провадженні.

На практиці досить часто саме сторони виконавчого провадження, зокрема стягувач, боржник провокують до зловживання, саме тому наступним загальносоціальним заходом запобігання зловживанню повноваженнями державним (приватним) виконавцем є створення належних зовнішніх умов для соціалізації професійної особистості, виявлення всього спектру особистісних характеристик осіб, що претендують на зайняття посад

державних (приватних) виконавців. Зазначене впливає не лише на морально-етичні аспекти професійної діяльності державного (приватного) виконавця, а і є визначальним позитивним фактором стресової стійкості та професійності державного службовця (самозайнятої особи).

Серед інших загальносоціальних заходів запобігання зловживанню повноваженнями державним (приватним) виконавцем можливо, на нашу думку, виділити: 1) створення ефективної самоврядної громадської інституції, що здійснює ефективний контроль за професійною діяльністю державних (приватних) виконавців; 2) професійну, у тому числі і психологічну підготовку, добір професійних кадрів у зазначеній сфері; 3) належний контроль та ефективну мотивацію відповідними державними інституціями (передусім Мін'юстом та його територіальними органами) до належного професійного виконання посадових обов'язків державними (приватними) виконавцями; 4) ефективна цілеспрямована діяльність закладів освіти, трудових колективів, в яких відбувається формування професійних компетентностей державного (приватного) виконавця, формування системи його орієнтацій в різних кризових професійних ситуаціях; 5) встановлення професійно-інституційних гарантій незалежності функціональної діяльності державного (приватного) виконавця тощо.

Проведене дослідження показало, що одними з найважливіших загальносоціальних заходів запобігання зловживанню повноваженнями **державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації прав** є: 1) позитивний вплив соціальних інститутів, насамперед у сім'ї, навчально-виховних закладах, закладах вищої освіти, трудових колективах тощо на свідомість та психіку особи в процесі її соціалізації, формування високоморальної особистості зі стійкими, альтруїстичними ціннісно-орієнтованими принципами; 2) ефективна діяльність інститутів громадянського суспільства у процесі виховання та професійної соціалізації особи; 3) ефективний вплив на процес формування професійних та морально-ділових якостей у трудовому колективі; 4) ефективна превентивна інформаційно-роз'яснювальна робота незалежних та відомчих засобів

масової інформації, ефективне методичне забезпечення спеціалізованими науковими інституціями органів державної влади, що формують та реалізують державну політику у відповідній сфері; 5) зміна моделей віктимологічної поведінки споживачів публічних послуг, зокрема суспільного сприйняття професії державного реєстратора, як інструменту «легкого» та «швидкого» збагачення, а особи державного реєстратора, як такої, що за неофіційну винагороду вирішує матеріальні, майнові «життєві негаразди»; 6) поширення громадськими інституціями позитивної практики притягнення до дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової, кримінальної відповідальності державних реєстраторів за зловживання своїми повноваженнями; 7) ефективна та послідовна державна політика щодо комплексного реформування сфери державної реєстрації прав на нерухомість та бізнесу, встановлення ефективних та реальних перешкод у здійсненні зловживань у цих сферах, зокрема через відповідні запобіжники, що автоматично відображають ризикові реєстраційні дії в автоматизованих системах та реєстрах; 8) створення моделі державної реєстрації Європейського зразка.

3.2. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги

Проведене дослідження показало, що на основі загальносоціальних заходів запобігання злочинності концептуально вибудовуються спеціально-кримінологічні заходи запобіжної діяльності у сфері мінімізації криміногенних чинників.

У кримінологічній науці питанням розроблення спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинності приділена значна увага. Відповідні напрацювання утворили теоретико-методологічну основу для формулювання спеціально-кримінологічних заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги [191].

Так, на думку О. І. Бугери, «спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності є важливою сферою запобіжної діяльності з усунення криміногенних факторів, основною метою якої є недопущення вчинення реальних злочинних діянь, а якщо такі розпочаті, то їх зупинення на ранній стадії, допоки останні не набули суттєвої значимості» [19, с. 187].

О. А. Шевченко визначає спеціально-кримінологічне запобігання злочинності як «перешкоджання злочинності, зменшення кількості її проявів, що здійснюється на основі загальносоціального запобігання шляхом правового реагування на акти злочинної поведінки із застосуванням різних методів та допоміжних засобів, зокрема і примусу» [203, с. 195].

О. М. Бандурка та О. М. Литвинов визначають заходи спеціально-кримінологічного запобігання злочинності як «діяльність спеціально уповноважених органів та установ, на які покладена функція боротьби зі злочинністю та проведення відповідних адекватних заходів серед різних соціальних груп та верств населення, метою якої є орієнтування суспільства на неможливість обрання злочинного варіанту поведінки». Також поіменовані вчені залежно від особливостей застосування заходів впливу на різних етапах спеціально-кримінологічного запобігання виділяють ранню, безпосередню та посткримінологічну профілактику [15, с. 45].

На нашу думку, наукову основу спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинності складає сукупність усіх гіпотез, ідей, концепцій, спрямованих на регулювання діяльності державних та суспільних інституцій щодо недопущення кримінально-протиправних проявів, створення сприятливого середовища для розвитку суспільних відносин та особистості.

Із практичної точки зору спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності являють собою діяльність спеціалізованих публічних установ (органів державної влади), які спільно з іншими суб'єктами запобіжної діяльності (сім'я, навчально-виховні заклади, заклади освіти, трудові колективи, інститути громадянського суспільства, засоби масової інформації тощо) спрямовують свій антикриміногенний вплив на детермінацію злочинності, тобто в комплексі здійснюють виявлення, блокування

(припинення) злочинних актів, мінімізують їхні шкідливі наслідки, відновлюють порушені внаслідок вчиненого кримінального правопорушення права потерпілих та знешкоджують криміногенні чинники, зводячи їхню шкідливу дію до мінімуму, застосовуючи комплекс педагогічних, психологічних, медичних, економічних та інших заходів.

Базовою для кримінологічної доктрини є розроблена В. В. Голіною концепція «трирівневого» запобігання злочинності: загальносоціального запобігання; спеціально-кримінологічного запобігання; індивідуального запобігання. При цьому, спеціально-кримінологічному запобіганню відводиться центральне місце, як елементу протидії злочинній поведінці через тривалі заходи антикриміногенного впливу попереджувальними засобами різних галузей наук (медицини, психіатрії, соціології, біології, педагогіки, економіки, правових наук, технічних наук тощо) [28, с. 112].

Відтак, сформулюємо основні причини дієвості спеціально-кримінологічного запобігання, що й власне визначають його зміст: 1) гуманізація заходів боротьби зі злочинністю (пріоритет профілактики над покаранням, «краще попередити та не допустити, ніж покарати»); 2) цілеспрямований вплив на криміногенні фактори та можливість їх своєчасного усунення; 3) недопущення настання суспільно небезпечних наслідків; 4) створення несприятливого середовища для виникнення та трансформації до реалізації злочинного наміру; 5) здійснення ефективного впливу через недопущення вчинення запланованих та припинення вже вчинюваних суспільно небезпечних діянь; 6) ефективний індивідуальний вплив на осіб, яким властиві прояви активної соціально негативної поведінки; 7) антикриміногенний вплив на детермінацію злочинності, тобто виявлення, усунення та нейтралізація причин та умов, що сприяють вчиненню кримінально-протиправного діяння.

Далі, виходячи із суб'єктного складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, сформулюємо спеціально-кримінологічні заходи запобігання через призму спеціальних законодавчих норм, що

складають правову основу таких заходів та регулюють діяльність кожного суб'єкта надання публічних послуг.

У діяльності такого суб'єкта досліджуваного кримінально-протиправного діяння, як *аудитор*, на галузевому (інституційному) та індивідуальному рівнях у нормативно-правових актах, що регулюють діяльність такого надавача публічних послуг, спеціально-кримінологічними заходами запобігання, за результатами дослідження, визначено наступні.

Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» у ст. 1 визначені основні поняття, що стосуються зазначеної сфери діяльності, ст. 3 зазначеного законодавчого акта визначає правову основу аудиторської діяльності в Україні, а ст. 4 визначаються підстави набуття права на провадження аудиторської діяльності, ст. 6 – особливості аудиторської діяльності [102].

Аудиторська діяльність має обмеження щодо сумісності з підприємницькою та іншими видами діяльності, а також інші обмеження щодо неможливості впливу надаваних послуг на фінансову звітність в цілому, обмеження окреслені професійною етикою аудитора, дотриманням принципу професійного скептицизму, обмеження визначені колом професійних обов'язків аудитора, зокрема і з дотримання стандартів аудиту тощо [102].

Ураховуючи вищевикладені нормативно-правові аспекти, спеціально-кримінологічними заходами запобігання зловживанню повноваженнями аудитора є: 1) проведення перевірок осіб на відповідність вимогам до отримання професії аудитора перед здійсненням реєстрації аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності; 2) здійснення контролю якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності; 3) здійснення дисциплінарних проваджень щодо суб'єктів аудиторської діяльності; 4) здійснення контролю за безперервним навчанням аудиторів; 5) контроль за атестацією аудиторів; 6) застосування стягнень до аудиторів.

У діяльності *нотаріуса*, як суб'єкта надання публічних послуг, спеціально-кримінологічними заходами запобігання зловживанню

повноваженнями на галузевому (інституційному) та індивідуальному рівнях, закладених у відповідних нормативно-правових актах, можуть слугувати наступні.

Законом України «Про нотаріат» визначено поняття нотаріату, органів і осіб, які вчиняють нотаріальні дії, правову основу діяльності нотаріату в Україні, особливості державного регулювання нотаріальної діяльності, визначено поняття «нотаріус», особливості його правового статусу, основні обов'язки нотаріуса, особливості оплати послуг за вчинення нотаріальних дій, проведення перевірок нотаріальної діяльності та інші обмеження спеціально-кримінологічного характеру (ст. 1, 2, 3, 5, 31, 33) [143].

Ураховуючи вищевикладені нормативно-правові аспекти, спеціально-кримінологічними заходами запобігання зловживанню повноваженнями нотаріуса є: 1) встановлення умов допуску громадян до зайняття нотаріальною діяльністю; 2) здійснення контролю за нотаріальною діяльністю та проведення перевірок нотаріусів; 3) анулювання свідоцтв про право на зайняття нотаріальною діяльністю; 4) надання роз'яснень з питань нотаріальної діяльності; 5) зупинення, припинення діяльності нотаріусів; б) контроль за своєчасністю та правильністю унесення нотаріусами записів до Єдиних реєстрів, що діють у системі нотаріату.

У діяльності *оцінювача* на галузевому (інституційному) та індивідуальному рівнях у законодавчих актах передбачаються наступні спеціально-кримінологічні запобіжники зловживанню повноваженнями зазначеним суб'єктом.

Так, ст. 4 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» визначено поняття професійної етики суб'єкта оціночної діяльності та встановлено форми її здійснення, ст. 5, 6 зазначеного Закону визначено, хто є суб'єктом оціночної діяльності, а також правовий статус оцінювача. Розділом II цього законодавчого акта передбачено основні засади проведення оцінки майна, зокрема випадки проведення оцінки майна, обмеження щодо оцінки майна (ст. 7, 8), методичне регулювання оцінки майна (ст. 9), підстави проведення оцінки

майна, особливостей договору на проведення оцінки майна (ст. 10, 11), складення звіту про оцінку майна (ст. 12), зміст і напрями державного регулювання оціночної діяльності (ст. 23), інші кримінологічно важливі обмеження та чинники спеціального характеру [152].

Ураховуючи вищевикладені нормативно-правові аспекти, спеціально-кримінологічними заходами запобігання зловживанню повноваженнями оцінювача є: 1) здійснення конкурсного відбору суб'єктів оціночної діяльності та перевірка осіб на відповідність вимогам до професії оцінювача; 2) затвердження, погодження, рецензування звітів про оцінку майна; 3) здійснення заходів запобігання корупції у сфері оціночної діяльності; 4) широке інформування суспільства у сфері оціночної діяльності; 5) контроль за виконанням суб'єктами оціночної діяльності та оцінювачами вимог законодавства; 6) створення конкурентного середовища серед суб'єктів оціночної діяльності.

Правові, фінансові та організаційні засади функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, відносини, що виникають у зв'язку із створенням і функціонуванням системи гарантування вкладів фізичних осіб, визначені Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», а відтак зазначений законодавчий акт визначає спеціально-кримінологічні заходи запобігання зловживанню *уповноваженою особою або службовою особою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб* на галузевому (інституційному) та індивідуальному рівнях [157].

Відповідним спеціальним законодавчим актом урегульовано низку важливих питань, пов'язаних із визначенням функціональних повноважень уповноваженої (службової) особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, зокрема кола обов'язків, а також ряд процедурних питань, у яких визначальна роль відводиться зазначеному суб'єкту досліджуваного кримінального правопорушення, що безперечно є важливим стримуючим кримінологічним фактором, оскільки порушення відповідних норм має невідворотний наслідок у виді юридичної відповідальності для уповноваженої (службової) особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Ураховуючи вищевикладені нормативно-правові аспекти, спеціально-кримінологічними заходами запобігання зловживанню повноваженнями уповноваженої (службової) особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб є: 1) оскарження рішень уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб про притягнення до адміністративної відповідальності до вищестоящої посадової особи або до суду; 2) контроль за своєчасністю та правильністю звітності уповноваженої особи Фонду щодо діяльності тимчасової адміністрації банку; 3) контроль за звітністю уповноваженої особи Фонду щодо виплат коштів вкладникам за рахунок цільової позики Фонду; 4) оцінка корупційних ризиків у діяльності посадової особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; 5) своєчасне звернення до правоохоронних органів або до суду з приводу незаконних дій уповноваженої особи Фонду та інші заходи.

У положеннях законодавчих актів у сфері експертної діяльності можливо виділити наступні спеціально-кримінологічні заходи запобігання зловживанню повноваженнями *експерта* на галузевому (інституційному) та індивідуальному рівнях.

Так, основи правового статусу експерта закладено в нормах Закону України «Про судову експертизу», в нормах інших спеціальних законодавчих актів [162]. Зазначеним профільним законодавчим актом визначено правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки, закладені спеціально-кримінологічні запобіжники зловживання повноваженнями експерта під час надання ним публічних послуг, зокрема надання останнім висновку з певних питань, на розв'язання яких потребуються специфічні знання (ст. 1–4, 11, 12, 13 та ін.) [162].

Діяльність експерта дещо деталізується у функціонально-змістовному вираженні в певних ситуаціях та обставинах, зокрема нормами ст. 69 КПК України [67], ст. 72 Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 р. № 1618-IV [188], ст. 69 Господарського процесуального

кодексу України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ [33], ст. 68 Кодексу адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-ІV [54], ст. 25¹ КУпБ [56], ст. 20 Закону України «Про виконавче провадження» [103].

Ураховуючи вищевикладені нормативно-правові аспекти, спеціально-кримінологічними заходами запобігання зловживанню повноваженнями експерта є: 1) контроль за діяльністю атестованих судових експертів; 2) залучення для проведення перевірок атестованих судових експертів, спеціалістів (експертів) науково-дослідних установ; 3) надання роз'яснень у сфері експертної діяльності; 4) порушення дисциплінарних проваджень щодо атестованих судових експертів; 5) позбавлення кваліфікації судового експерта з анулюванням свідoctва, як захід дисциплінарного стягнення.

У діяльності *арбітражного керуючого* спеціально-кримінологічні заходи запобігання зловживанню його повноваженнями, як суб'єктом надання публічних послуг, на галузевому (інституційному) та індивідуальному рівнях відображено в нормах КУпБ, яким встановлені умови та порядок відновлення платоспроможності боржника – юридичної особи або визнання його банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів, а також відновлення платоспроможності фізичної особи, визначено поняття «арбітражний керуючий», надано поняття таких суб'єктів, функціональні повноваження яких реалізуються арбітражним керуючим, зокрема «керуючий реалізацією», «керуючий реструктуризацією», «керуючий санацією», «ліквідатор», «розпорядник майна» (ст. 1), окреслено правовий статус арбітражного керуючого (ст. 10, 11, 12, 13, 16, 20, 21, 24, 25, 26) [56].

Таким чином, указаним нормативно-правовим актом визначено певні стандарти діяльності арбітражного керуючого як суб'єкта надання публічних послуг, порушення яких має наслідком застосування відповідальності, що виступає кримінологічно важливим чинником із запобігання зловживанню повноваженнями таким суб'єктом.

Ураховуючи вищевикладені нормативно-правові аспекти, спеціально-кримінологічними заходами запобігання зловживанню повноваженнями арбітражного керуючого є: 1) здійснення контролю за діяльністю

арбітражних керуючих; 2) здійснення контролю за наповненням арбітражними керуючими Єдиних реєстрів; 3) участь Міністерства юстиції України, його територіальних органів у справах про банкрутство; 4) зупинення, анулювання свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого; 5) проведення перевірки діяльності арбітражного керуючого на предмет дотримання законодавства з питань банкрутства.

У діяльності *державного (приватного) виконавця* на галузевому (інституційному) та індивідуальному рівнях спеціально-кримінологічні заходи запобігання зловживанню повноваженнями впливають із наступних нормативно-правових положень.

Спеціальними законодавчими актами, що визначають правовий статус державного (приватного) виконавця, є закони України «Про виконавче провадження» [103], «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [146].

Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» встановлені кваліфікаційні вимоги до державних виконавців, порядок призначення на посади та звільнення з посад працівників органів державної виконавчої служби, особливості контролю за діяльністю працівників органів державної виконавчої служби, оплати їхньої праці, особливості фінансового та матеріального забезпечення діяльності працівників органів державної виконавчої служби, питання винагороди приватного виконавця, зупинення, припинення діяльності приватного виконавця, їх самоврядності (ст. 10–14, 31, 34, 42, 44, 46–55) [146].

Важливим, із кримінологічної точки зору, законодавчим актом, що регулює діяльність державних та приватних виконавців, є Закон України «Про виконавче провадження», нормами якого визначено коло органів та посадових осіб, які здійснюють примусове виконання рішень, загальні умови та порядок здійснення виконавчого провадження (ст. 5, 10, розділи IV, V, VII) [103].

Таким чином, спеціальними нормативно-правовими актами встановлюється коло прав та обов'язків державних виконавців, що визначають передусім процедурні засади прийняття державним виконавцем рішень, вчинення процесуальних дій під час примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) та реалізації дискреційних повноважень.

Ураховуючи вищевикладені нормативно-правові аспекти, спеціально-кримінологічними заходами запобігання зловживанню повноваженнями державного (приватного) виконавця є: 1) організація та контроль у сфері примусового виконання рішень; 2) здійснення контролю за діяльністю державних та приватних виконавців; 3) надання державним та приватним виконавцям роз'яснень та рекомендацій з питань примусового виконання рішень; 4) інформування громадськості щодо питань примусового виконання рішень; 5) проведення освітньо-роз'яснювальної роботи, зокрема в засобах масової інформації, з питань примусового виконання рішень; 6) застосування дисциплінарних стягнень до державних виконавців; 7) застосування дисциплінарних стягнень до приватних виконавців, зокрема, зупинення діяльності приватного виконавця на строк до шести місяців або припинення такої діяльності.

Спеціально-кримінологічні заходи запобігання зловживанню повноваженнями *незалежного посередника, члена трудового арбітражу* на галузевому (інституційному) та індивідуальному рівнях зафіксовані в нормативно-правових актах, що регулюють суспільні відносини у сфері функціонування системи заходів із вирішення колективних трудових спорів (конфліктів), а саме: в Законі України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» [153]; Положенні про трудовий арбітраж [126]; Положенні про примирну комісію, затвердженому наказом Національної служби посередництва і примирення від 01.12.2020 р. № 67 [125]; Положенні про порядок підготовки та підвищення кваліфікації посередників та арбітрів, затвердженому наказом Національної служби посередництва і примирення від 10.06.2019 р. № 41 [122]; Регламенті роботи трудового арбітражу по

розгляду і вирішенню колективного трудового спору (конфлікту), затвердженому наказом Національної служби посередництва і примирення від 08.08.2008 р. № 95 [136]; Регламенті роботи примирної комісії по розгляду і вирішенню колективного трудового спору (конфлікту), затвердженому наказом Національної служби посередництва і примирення від 08.08.2008 р. № 94 [135]; Положенні про посередника [124]; Положенні про арбітра, затвердженому наказом Національної служби посередництва і примирення від 18.11.2008 р. № 132 [121].

Так, Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» визначено правові та організаційні засади функціонування системи заходів із вирішення колективних трудових спорів (конфліктів). Важливе значення на спеціально-кримінологічному рівні запобігання зловживанню повноваженнями незалежними посередниками, членами трудового арбітражу, на нашу думку, мають законодавчо закріплені гарантії їх діяльності [153], зокрема щодо збереження місця роботи, заробітку та інші гарантії, передбачені Кодексом законів про працю України тощо [153].

Нормами Положення про трудовий арбітраж (п.п. 2.7–2.13, 3.9, 5.1, 5.2, 5.1, 5.2) [126], Положення про примирну комісію [125], Положення про порядок підготовки та підвищення кваліфікації посередників та арбітрів [122], Регламенту роботи трудового арбітражу по розгляду і вирішенню колективного трудового спору [136], Положення про посередника (ст. 7–11, 13–16) [124], Положення про арбітра [121] визначені особливості правового статусу та процедурні питання реалізації повноважень зазначеного суб'єкта. А відтак, наведені нормативно-правові положення мають позитивний вплив, як спеціально-кримінологічні заходи запобігання зловживанню повноваженнями незалежного посередника, члена трудового арбітражу, оскільки встановлюють необхідні критерії (стандарти) до професійної кваліфікації та умови застосування певних санкцій до таких суб'єктів.

Ураховуючи вищевикладені нормативно-правові аспекти, спеціально-кримінологічними заходами запобігання зловживанню повноваженнями незалежного посередника, члена трудового арбітражу є: 1) підготовка та координація роботи незалежних посередників та членів трудового арбітражу; 2) застосування стягнень за неналежне виконання обов'язків незалежного посередника, члена трудового арбітражу, зокрема анулювання їх посвідчення; 3) належний розгляд звернень сторін трудового спору та реагування щодо неправомірних дій арбітра або члена трудового арбітражу; 4) оприлюднення наказів про виключення особи зі списку посередників чи зі списку арбітрів та анулювання їхнього посвідчення.

Спеціально-кримінологічні заходи запобігання зловживанню повноваженнями *третейського судді*, як суб'єкта надання публічних послуг, на галузевому (інституційному) та індивідуальному рівнях передбачені в Законі України «Про третейські суди» [163].

Спеціально-кримінологічний рівень запобігання зловживанню повноваженнями третейського судді, як суб'єктом надання публічних послуг, обумовлюється врегулюванням профільним законодавчим актом ключових питань, пов'язаних із здійсненням правосуддя, та ґрунтується на таких засадах: визначених законодавством вимогах до третейських суддів; підставах та порядку відводу чи самовідводу третейського судді; визначених заходів відповідальності за невиконання третейськими суддями своїх обов'язків; засадах конфіденційності; принципах незалежності третейських суддів та підкорення їх тільки законові; наданні «статусу» обов'язковості прийнятих третейським судом рішень (ст. 18–24, 47–49 цього Закону) [163].

Ураховуючи вищевикладені нормативно-правові аспекти, спеціально-кримінологічними заходами запобігання зловживанню повноваженнями третейського судді є: 1) звернення Міністерства юстиції України, його територіальних органів до суду із заявами про припинення діяльності постійно діючого третейського суду; 2) анулювання реєстраційного свідоцтва постійно діючого третейського суду у випадках, передбачених законом.

Надаючи характеристику спеціально-кримінологічним заходам запобігання зловживанню повноваженнями *державним реєстратором*, що закріплені в нормативно-правових актах на галузевому (інституційному) та індивідуальному рівнях, слід виходити з наступного.

У службовій діяльності державного реєстратора базовими законодавчими актами, що містять у відповідних нормах спеціально-кримінологічні чинники, які зменшують можливість зловживання повноваженнями, є закони України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [114], «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [115].

Також, спеціально-кримінологічні заходи запобігання на інституційному (галузевому) рівні визначаються Порядком державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень [99], Порядком державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи [130], Порядком ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно [127], Порядком розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 р. № 1128 [132], Порядком здійснення Міністерством юстиції контролю за діяльністю у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України 12.12.2016 за № 990 [131], іншими нормативно-правовими актами.

Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» містить базові підвалини спеціально-кримінологічного запобігання зловживанню повноваженнями державними реєстраторами, що виконують суспільно важливу функцію реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень [114].

Зазначені підвалини розкривають свій запобіжний вплив через визначення поняття державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, правового статусу державного реєстратора, засад державної реєстрації, правосуб'єктності державного реєстратора, процедури державної реєстрації прав на нерухомість, що полягає в регламентації дій державного реєстратора під час прийняття, розгляду, формування та видачі документів за результатами розгляду заяв у сфері державної реєстрації, визначення необхідного пакету документів для проведення відповідних реєстраційних дій, процедури оскарження рішень, дій та бездіяльності державного реєстратора, а також специфічної процедури здійснення контролю за діяльністю державного реєстратора.

Наведені норми слугують своєрідними регуляторами діяльності державного реєстратора, оскільки, з одного боку, можуть виступати певними детермінантами для зловживання повноваженнями, провокуючи до свідомого прийняття неправомірного рішення через певну свободу дій, а з іншого боку – спеціально-кримінологічними заходами запобігання, адже створюють умови діяльності, за якої у разі прийняття неправомірного рішення, настання певних несприятливих наслідків для такого суб'єкта є невідворотними через ефективну систему контролю, яка постійно вдосконалюється відповідно до потреб сьогодення.

Так, розділом VII Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» регламентовано особливості оскарження рішень, дій та бездіяльності державного реєстратора, особливості відповідальності у сфері державної реєстрації прав. Аналогічні норми містяться і в Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [115].

Таким чином, належне нормативно-правове забезпечення діяльності суб'єктів, які здійснюють контрольні повноваження у відповідній сфері суспільних відносин щодо надання тих або інших публічних послуг, є визначальним фактором ефективного запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 365² КК України [196, с. 292].

Ураховуючи вищевикладені нормативно-правові аспекти, спеціально-кримінологічними заходами запобігання зловживанню повноваженнями державного реєстратора є: 1) організація роботи з підготовки та підвищення кваліфікації державних реєстраторів прав на нерухоме майно та державних реєстраторів юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань; 2) розгляд відповідно до закону скарг на рішення, дії або бездіяльність державних реєстраторів; 3) складання протоколів про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення; 4) здійснення відповідно до закону контролю за діяльністю у сфері державної реєстрації та прийняття обов'язкових до виконання рішень, передбачених законом; 5) моніторинг реєстраційних дій державного реєстратора; 6) прийняття рішення про блокування та анулювання доступу у випадках, передбачених законом до Єдиних та Державних реєстрів; 7) звернення до правоохоронних органів щодо порушення державними реєстраторами законодавства та перевірка на предмет наявності в їх діях складу кримінального правопорушення; 8) внесення подання до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату щодо вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю.

Іншими **спеціально-кримінологічними заходами** запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, окрім **нормативно-правових**, є такі, як: 1) *рання*, 2) *безпосередня* та 3) *посткримінологічна профілактика* зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Зокрема, на етапі ***ранньої профілактики*** зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, відповідний запобіжний ефект можуть чинити такі заходи, як: 1) проведення дієвої та ефективної роботи з персоналом установ, із якими у трудових відносинах перебувають суб'єкти надання публічних послуг; 2) створення умов для забезпечення належної оплати (винагороди) за надання публічних послуг; 3) проведення ефективного добору з потенційними суб'єктами, які зможуть у

майбутньому надавати публічні послуги, на етапі допуску до професії відповідними контролюючими суб'єктами; 4) якісне проведення пропаганди законослухняного способу життя; 5) висвітлення виявлених випадків зловживання повноваженнями та фактів притягнення до кримінальної відповідальності в засобах масової інформації, у трудових колективах, реалізація спільних із правоохоронними органами та громадськими інституціями програм; 6) збільшення питомої ваги заходів громадського контролю за дотриманням суб'єктами надання публічних послуг фінансової дисципліни, декларування майнового стану.

Безпосередня профілактика зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, має своє функціональне вираження на галузевому (інституційному) або індивідуальному рівнях, і полягає у здійсненні невідкладних заходів реагування на відповідне суспільно небезпечне діяння, зокрема: 1) застосування Мін'юстом санкцій до державного реєстратора у вигляді припинення доступу до Єдиних та Державних реєстрів; 2) анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю нотаріуса за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації з одночасним інформуванням правоохоронних органів про виявлений факт зловживання у порядку, визначеному ст. 34, 37 законів України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [115], «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [114] відповідно; 3) позбавлення ліцензії оцінювача Фондом державного майна тощо.

Посткримінологічна профілактика зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, на нашу думку, має практичне вираження на галузевому (інституційному) та індивідуальному рівнях. Переконані, що на загальному рівні така профілактика набуває суто декларативного характеру, проявляється здебільшого у вигляді реалізації певних соціальних, антикриміногенних програм.

У практичній площині посткримінологічна профілактика досліджуваного кримінального правопорушення може проявлятися у:

1) встановленні органами досудового розслідування, а також під час судового розгляду реального обсягу заподіяної шкоди; 2) поновлення порушеного права потерпілого через компенсацію заподіяної шкоди; 3) реальне надання публічної послуги суб'єктом у відповідній сфері з дотриманням вимог законодавства; 4) узагальнення практики роботи правоохоронних органів та поширення позитивних прикладів у реалізації відповідних соціальних програм; 5) ефективний контроль з боку суб'єктів, що реалізують державну політику у відповідній сфері надання публічних послуг, із метою недопущення випадків доступу осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, до професії, пов'язаної з реалізацією обов'язків щодо надання публічних послуг, та ін.

Таким чином, своєчасне спеціально-кримінологічне запобігання злочинності є важливим інструментом її подолання, передусім на галузевому (інституційному) та індивідуальному рівнях, оскільки своєчасність і доцільність вжиття необхідних та адекватних за даних обставин заходів є основою для ліквідації шкідливого впливу детермінантів досліджуваного кримінального правопорушення.

Загалом, спеціально-кримінологічні заходи запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, інституційно мають вираження або щодо всіх суб'єктів, визначених ст. 365² КК України, або щодо однієї або декількох груп таких суб'єктів, наприклад, щодо нотаріусів та державних реєстраторів, щодо оцінювачів та експертів, аудиторів тощо. Відтак, заходам запобігання, відповідно до особливостей детермінації кримінального правопорушення, характерна властивість руху їхньої практично-цільової дії від загального до індивідуального, а відповідно спеціально-кримінологічне запобігання злочинності загалом та досліджуваному суспільно небезпечному діянню зокрема є основою індивідуально-профілактичного та віктимологічного запобігання.

3.3. Індивідуально-профілактичні та віктимологічні заходи запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги

Сучасні вчені-кримінологи, поряд із загальносоціальними та спеціально-кримінологічними заходами, наголошують на необхідності розроблення також індивідуально-профілактичних та віктимологічних заходів запобігання окремим кримінальним правопорушенням.

Так, В. В. Голіна зазначає, що «індивідуальне запобігання злочинам є різновидом запобіжної діяльності щодо конкретної особи, здійснюється на стадії, що передує виникненню злочинного наміру, має головним завданням усунення потенційної небезпеки злочину» [29, с. 160].

О. М. Джужа говорить про індивідуальну профілактику злочинності як «своєчасний вплив на осіб, від яких першочергово надходить загроза імовірності вчинення злочину» [165, с. 12].

У свою чергу, віктимологічну профілактику кримінологи визначають як «систему взаємопов'язаних, організаційно забезпечених державних, громадських й індивідуальних заходів, спрямованих на виявлення та усунення або нейтралізацію чинників, які формують особисту чи масову можливість стати жертвою злочину» [68, с. 111].

Наше кримінологічне дослідження не є виключенням і в ньому також охарактеризовано індивідуально-профілактичні та віктимологічні заходи запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, адже у механізмі вчинення кримінально-протиправного діяння, передбаченого ст. 365² КК України, наявні як особа злочинця, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг з метою отримання неправомірної вигоди, так і жертва конкретного суспільно небезпечного посягання, правам або інтересам якої завдано істотної шкоди.

Вважаємо, що найважливішу групу індивідуально-профілактичних заходів запобігання досліджуваному кримінальному правопорушенню складають заходи, що вживаються в рамках здійснення повноважень

центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами та установами, які визначають державну політику у відповідній сфері надання публічних послуг та забезпечують її реалізацію, здійснюють відповідні контрольні повноваження.

Загалом особливості застосування заходів індивідуального запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 365² КК України, регламентовано законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами, які наведені в підрозділі 3.2 дисертації. Зазначені заходи виражаються у виді оперативного реагування на певну ситуацію, зокрема, за результатами розгляду звернень громадян та юридичних осіб, опрацювання відповідних актів правоохоронних органів, здійсненні повсякденної службової публічної діяльності, визначеної у відомчих положеннях про той чи інший центральний орган виконавчої влади, його територіальний орган тощо.

Така запобіжна діяльність на індивідуальному рівні відображає заходи профілактики (випередження, обмеження, усунення, захисту), відвернення через переконання, обмеження, примус, соціальну допомогу.

Далі, на підставі проведеного дослідження, наводимо **індивідуально-профілактичні заходи** запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, залежно від виду діяльності конкретного суб'єкта, визначеного ст. 365² КК України.

Зокрема, у діяльності *аудитора* це такі основні заходи: атестація аудитора; перевірка відповідних документів та внесення до Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності; здійснення контролю якості надання аудиторських послуг Аудиторською палатою України через застосування до суб'єктів аудиторської діяльності визначеного стягнення; проведення перевірки робочих документів суб'єкта аудиторської діяльності; перевірка аудиторських звітів, договорів про надання аудиторських послуг; вжиття заходів щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності аудитора за професійний проступок; накладення штрафів на суб'єкта аудиторської діяльності; оприлюднення інформації про застосування до аудитора

дисциплінарного стягнення на офіційних веб-сайтах Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю та Аудиторської палати України та інші заходи, передбачені законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами.

*У діяльності **нотаріуса**:* визначення рівня професійної підготовленості особи, яка має намір займатися нотаріальною діяльністю; вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату Мін'юсту; проведення у встановленому порядку Мін'юстом та його територіальними органами перевірок діяльності нотаріусів державних нотаріальних контор, перевірок організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, дотримання ним порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; відмова у реєстрації приватної нотаріальної діяльності територіальним органом Мін'юсту; страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса на підставі договору для забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок вчиненої нотаріальної дії та/або іншої дії, покладеної на нотаріуса відповідно до закону; зупинення або ж припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса в порядку та на підставах, визначених законодавством; прийняття судом рішення щодо скасування конкретної нотаріальної, а також реєстраційної дії, пов'язаної з такою нотаріальною дією; повідомлення нотаріусом, який вчиняє нотаріальну дію, правоохоронних органів про виявлення ним під час вчинення відповідної нотаріальної дії порушення вимог законодавства тощо.

*У діяльності **оцінювача**:* перевірка звіту про оцінку майна уповноваженим суб'єктом; прийняття екзаменаційною комісією рішення та видача кваліфікаційного свідоцтва Фондом державного майна України суб'єкту оціночної діяльності, а також прийняття рішення Фондом державного майна України про зупинення дії кваліфікаційного свідоцтва суб'єкта оціночної діяльності, прийняття рішення екзаменаційною комісією про позбавлення кваліфікаційного свідоцтва; відмова або анулювання

Фондом державного майна України у видачі оцінювачу сертифіката суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання та інші заходи.

У діяльності уповноваженої особи або службової особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: делегування або відкликання виконавчою дирекцією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб усіх або частини повноважень уповноваженої особи Фонду в обсягах, визначених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [157]; визначення виконавчою дирекцією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб додаткових вимог до уповноваженої особи Фонду, правил контролю за уникненням конфлікту інтересів; прийняття виконавчою дирекцією Фонду рішення про відсторонення від виконання обов'язків уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів; зупинення рішень Фонду гарантування вкладів фізичних осіб щодо призначення уповноваженої особи Фонду та стосовно процедури здійснення тимчасової адміністрації або ліквідації банку; заборона Фонду гарантування вкладів фізичних осіб або уповноваженій особі цього Фонду проводити певні дії при здійсненні тимчасової адміністрації або ліквідації банку та ін.

У діяльності експерта: внесення Мін'юстом експерта до Реєстру атестованих судових експертів; проведення у встановленому порядку атестації судового експерта; вирішення питання щодо присвоєння або позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів експертно-кваліфікаційною комісією при центральному органі виконавчої влади, до підпорядкування якого належить відповідна експертна установа; гідне матеріальне та соціальне забезпечення судового експерта (належний рівень заробітної плати, регулювання робочого часу та часу відпочинку тощо); проведення стажування в установах Мін'юсту відповідно до спеціальності, інші заходи визначені законодавством України.

У діяльності арбітражного керуючого: внесення кваліфікаційною комісією державному органу з питань банкрутства рекомендацій щодо видачі особі, яка склала кваліфікаційний іспит, свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого; внесення державним органом з питань

банкрутства передбачених законодавством необхідних відомостей про арбітражного керуючого до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України; застосування у встановленому порядку до арбітражного керуючого державним органом з питань банкрутства дисциплінарного стягнення та внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру арбітражних керуючих; проведення державним органом з питань банкрутства, саморегулювальною організацією з питань банкрутства планової або позапланової перевірки діяльності арбітражного керуючого; укладення угоди щодо страхування цивільно-правової відповідальності арбітражного керуючого; прийняття державним органом з питань банкрутства рішення про припинення діяльності арбітражного керуючого та внесення до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України запису про це; відсторонення арбітражного керуючого господарським судом від виконання повноважень розпорядника майна, керуючого реструктуризацією, керуючого санацією, ліквідатора, керуючого реалізацією та інші заходи.

У діяльності державного (приватного) виконавця: прийняття рішення керівником відповідного органу примусового виконання рішень Мін'юсту (керівником відділу державної виконавчої служби) про звільнення з посади державного виконавця; прийняття рішення щодо визначення рівня професійної підготовленості особи, яка має намір здійснювати діяльність приватного виконавця; укладення приватним виконавцем відповідного договору страхування цивільно-правової відповідальності; прийняття рішення про припинення або зупинення діяльності приватного виконавця; проведення Мін'юстом та його територіальними органами планових та позапланових перевірок державних та приватних виконавців; проведення перевірки діяльності приватного виконавця Радою приватних виконавців України; внесення Радою приватних виконавців України до Дисциплінарної комісії приватних виконавців подання про притягнення приватного виконавця до дисциплінарної відповідальності та прийняття відповідних рішень; винесення начальником органу державної виконавчої служби, якому підпорядкований державний виконавець, постанови, якою скасовуються

постанова або інший процесуальний документ, при здійсненні контролю; визначення керівником органу державної виконавчої служби вищого рівня виявлених ним порушень вимог Закону України «Про виконавче провадження» та надання відповідного доручення начальнику відділу державної виконавчої служби, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, щодо проведення необхідних дій, інші заходи, визначені законодавством у сфері виконавчого провадження [103].

У діяльності незалежного посередника: повідомлення сторонами колективного трудового спору Національної служби посередництва і примирення про відмову від подальших послуг незалежного посередника; виключення Національною службою посередництва і примирення незалежного посередника із Списку посередників із вилученням в нього посвідчення на право здійснення діяльності посередника; прийняття рішення кваліфікаційною комісією відповідного закладу освіти або комісією Національної служби посередництва і примирення про складання або нескладання іспиту на визначення рівня знань з питань вирішення колективних трудових спорів претендентом на отримання свідоцтва незалежного посередника або арбітра; виключення за наказом Голови Національної служби посередництва і примирення за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків незалежного посередника або арбітра зі Списку посередників чи зі Списку арбітрів; прийняття наказу Головою Національної служби посередництва і примирення про анулювання посвідчення незалежного посередника; негайне повідомлення у письмовій формі органу Національної служби посередництва і примирення про відмову сторін колективного трудового спору (конфлікту) від подальших послуг незалежного посередника тощо.

У діяльності члена трудового арбітражу: визначення підстав для відводу чи самовідводу члена трудового арбітражу; відвід за проханням незалежного посередника або за спільним рішенням сторін; припинення повноважень члена трудового арбітражу за погодженням сторін; заборона члену трудового арбітражу розголошувати відомості та інформацію, що

стали йому відомі під час розгляду колективного трудового спору (конфлікту), без згоди сторін або їх правонаступників; надання консультацій члену трудового арбітражу представником Національної служби посередництва і примирення, а також попередження члена трудового арбітражу про допущені ним чи можливі порушення норм чинного законодавства; нерозголошення відомостей, які є державною чи іншою захищеною законом таємницею; утримання від поведінки, будь-яких дій або висловлювань, що можуть призвести до втрати віри в рівність прав сторін при розгляді колективного трудового спору (конфлікту) тощо.

У діяльності третейського судді: звернення у встановленому порядку до суду органу, що здійснював реєстрацію третейського суду, із заявою про припинення його діяльності у зв'язку з виявленням протягом трьох років недостовірних відомостей в поданих для державної реєстрації документах; реалізація механізму відводу або ж самовідводу третейського судді; припинення повноважень третейського судді до прийняття ним рішення у справі за погодженням сторін; застосування заходів відповідальності, згідно з регламентом третейського суду, Положенням про постійно діючий третейський суд або контрактом, до третейського судді за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків без поважних причин (окрім випадків, коли діяння містить ознаки адміністративного або кримінального правопорушення) та інші визначені законодавством заходи.

У діяльності державного реєстратора (суб'єкта державної реєстрації): здійснення Мін'юстом моніторингу реєстраційних дій в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно (далі – Державний реєстр прав), Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (далі – Єдиний державний реєстр) щодо певного державного реєстратора та прийняття обов'язкових до виконання рішень у порядку, визначеному законами України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [114] та «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [115]; прийняття Мін'юстом рішення про

позбавлення державного реєстратора доступу до Державного реєстру прав, Єдиного державного реєстру; прийняття Мін'юстом рішення у вигляді наказу про скасування рішення державного реєстратора та блокування або анулювання йому доступу до Державного реєстру прав чи Єдиного державного реєстру; направлення подання до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Мін'юсті щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю за результатами розгляду скарги в порядку, визначеному ст. 34, 37 законів України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [115], «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [114] відповідно; звернення Мін'юсту чи його територіального органу до правоохоронних органів у разі виникнення сумніву під час розгляду скарги на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора щодо справжності поданих документів; направлення на обов'язкове підвищення кваліфікації державного реєстратора; проведення спеціальної перевірки діяльності державного реєстратора в реєстрах та визнання такого державного реєстратора як такого, що не пройшов спеціальну перевірку, та, відповідно, якого не може бути призначено на посаду; проведення камеральної перевірки державного реєстратора на підставі відповідного рішення Мін'юсту; складення протоколу про адміністративне правопорушення посадовою особою Мін'юсту відносно державного реєстратора за адміністративне правопорушення, відповідальність за яке передбачено ст. 166¹¹, 166²³ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [57], та направлення протоколу до суду тощо.

До індивідуально-профілактичних заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, щодо всіх суб'єктів досліджуваного кримінального правопорушення належать і **заходи індивідуального реагування** з боку правоохоронних органів у порядку, визначеному КПК України [67], КУпАП [57], Законом України «Про запобігання корупції» [118].

Принагідно зазначимо, що реагування правоохоронних органів на індивідуальному рівні на випадки зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, відображають такі кримінологічні напрями, як припинення, обмеження та примус.

Зазначимо, що лише за останні п'ять років, за даними судової статистики, за корупційні адміністративні правопорушення, передбачені ст. 172⁴–172⁹⁻² КУпАП було притягнуто 20 568 осіб [180].

Разом із тим, заходи індивідуального реагування з боку правоохоронних органів в межах відповідних справ про адміністративні правопорушення можуть слугувати ефективним інструментом запобігання зловживанню на індивідуальному рівні, оскільки всі суб'єкти досліджуваного кримінального правопорушення є суб'єктами, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», а відтак акти реагування компетентного правоохоронного органу на факт порушення суб'єктом надання публічних послуг вимог цього Закону, наприклад складення протоколу про адміністративне правопорушення, притягнення такої особи до адміністративної відповідальності за однією зі статей 172⁴–172⁹⁻² КУпАП [57] матиме наслідком попередження можливих неправомірних дії такого суб'єкта в майбутньому через несприятливі юридичні наслідки для останнього.

Суб'єктами, що можуть здійснювати індивідуальну запобіжну діяльність, виступають Національна поліція України, а також районні, районні у містах, міські чи міськрайонні суди (судді), як державні спеціалізовані інституції, що забезпечують розслідування справ за фактами зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, а також як такі, що здійснюють відповідні провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Також законодавством України окреслено коло спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, до яких належать: Національне агентство з питань запобігання корупції (спеціальний статус та коло повноважень у сфері протидії корупції визначені у Законі України «Про

запобігання корупції» [118]), Національна поліція України (завдання у визначеній сфері окреслені Законом України «Про Національну поліцію» [142]), прокуратура України (коло завдань у сфері протидії корупції закріплено Законом України «Про прокуратуру» [155]), Національне антикорупційне бюро України (правовий статус та завдання регламентовані Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» [141]).

Заходи, що вживаються зазначеними суб'єктами на індивідуальному рівні, стимулюють мотивацію особи до утримання від зловживання. Також відповідні суб'єкти здійснюють безпосереднє виявлення та припинення відповідного кримінального правопорушення, притягнення винної особи до відповідальності в порядку, визначеному КПК України.

Важливе значення для реалізації індивідуально-профілактичних заходів запобігання становить діяльність суб'єктів соціально-освітньої інфраструктури. Це, зокрема: сім'я, заклади загальної середньої освіти, заклади вищої освіти, тобто інституції, що сприяють формуванню високоморальної особистості в дусі нетерпимості до криміногенних переконань [166, с. 304].

Невід'ємною складовою системи заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, є належна **віктимологічна** профілактика.

Норма ст. 365² КК України визначає, що потерпілими від досліджуваного кримінального правопорушення є громадяни та юридичні особи. При цьому, кваліфікованою ознакою цього кримінально-протиправного діяння є вчинення його щодо неповнолітньої чи недієздатної особи, а також щодо особи похилого віку [66].

Із практичної точки зору заходами віктимологічної профілактики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, щодо фізичних та юридичних осіб може бути: 1) належна правопросвітницька робота зі споживачами публічних послуг щодо механізму її надання; 2) заохочення активної правомірної поведінки, спрямованої на викриття зловживання та вимагання отримання реального та законного результату

адміністративної послуги споживачами таких послуг; 3) вжиття ефективних заходів з відновлення порушених прав та законних інтересів потерпілого компетентними органами в конкретних ситуаціях тощо.

Зазначені заходи віктимологічного запобігання властиві як для всіх категорій потерпілих від досліджуваного кримінального правопорушення, так і можуть слугувати заходами запобігання в конкретному індивідуальному випадку щодо конкретної жертви, враховуючи її індивідуальні віктимологічні характеристики (дієздатна фізична особа, юридична особа, особа похилого віку, недієздатна фізична особа, неповнолітня фізична особа).

Ураховуючи викладене, в цьому дослідженні розглянемо заходи віктимологічної профілактики, що реалізуються як на рівні певної групи жертв (неповнолітні особи, недієздатні особи, особи похилого віку), так і на індивідуальному рівні, тобто в конкретному випадку вчинення кримінального правопорушення.

Аналізуючи віктимологічні заходи запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, відносно потерпілого – *неповнолітньої особи* (поняття «неповнолітня особа» охоплює і поняття «малолітня особа» у ст. 365² КК України), такі заходи необхідно розглядати в контексті законного представництва неповнолітньої (малолітньої) особи їхніми батьками (усиновлювачами).

Тому найпоширенішу групу віктимологічних заходів складають *заходи правового захисту* неповнолітньої особи, що забезпечені державою. Обов'язок реалізації таких заходів покладається насамперед на сім'ю, як первинне середовище соціалізації особи, а контроль за їх реалізацією – на відповідні державні установи – органи і служби у справах дітей, а також відповідні органи соціального захисту при місцевих державних адміністраціях, виконавчих органах місцевих рад. Прикладом віктимологічного запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, може виступати ненадання згоди органом опіки і піклування на відчуження державним виконавцем під час примусового виконання рішення квартири або ж на вчинення нотаріусом правочину щодо

відчуження квартири, в якій зареєстрована неповнолітня особа. Зазначене відповідає нормі, викладеній у ст. 17 Закону України «Про охорону дитинства» [151].

Тісно пов'язаною зі згаданою групою заходів запобігання досліджуваному кримінальному правопорушенню є група заходів віктимологічного запобігання, що реалізуються закладами дошкільної освіти та закладами загальної середньої освіти спільно із сім'єю, в середовищі яких перебуває неповнолітня (малолітня) особа. Такі заходи визначені нормами Закону України «Про охорону дитинства» [151].

У такому випадку індивідуальними віктимологічними заходами запобігання, на нашу думку, можуть виступати: 1) забезпечення належного догляду за нормальним розвитком дитини з метою виявлення на ранніх етапах психічних та фізичних вад; 2) формування культури світосприйняття, спілкування, загальне виховання; 3) закладення основ правової культури та правосвідомості, належне правове виховання; 4) навчання дитини правилам поведінки в «нестандартних», зокрема віктимологічних, ситуаціях; 5) консультативні заходи психолога неповнолітній особі щодо питань, як уберегти себе від кримінально-протиправного посягання; 6) роз'яснювальна робота з батьками неповнолітньої особи, інші заходи віктимологічного запобігання на індивідуальному рівні.

Наступною групою заходів віктимологічного запобігання на інституційному та індивідуальному рівнях досліджуваному кримінальному правопорушенню щодо неповнолітньої особи є *індивідуальна та групова профілактична робота* з неповнолітніми особами, що проводиться правоохоронними органами та органами і службами у справах дітей, спеціальними установами й закладами, які здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень, перелік яких установлено ст. 1 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [145].

Такими заходами можуть виступати, наприклад: 1) звернення служби у справах дітей районної державної адміністрації (виконавчого органу місцевої

ради) до уповноважених органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій Національної поліції щодо порушення прав та законних інтересів дитини (дітей); 2) порушення питання про направлення до спеціальної установи для дітей, закладу освіти дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах; 3) влаштування дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, у дитячий будинок сімейного типу, прийомну сім'ю, передачу під опіку, піклування, на усиновлення; 4) представництво інтересів дитини в суді; 5) вжиття заходів для соціального захисту такої дитини тощо.

У діяльності органів Національної поліції віктимологічна профілактика зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, на інституційному та індивідуальному рівнях може проявлятися шляхом: 1) виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню правопорушень щодо дитини, вжиття в межах своєї компетенції заходів до їх усунення; 2) участі у правовому вихованні дитини; 3) забезпечення розшуку дитини, що зникла, дитини, яка залишила сім'ю чи навчально-виховний заклад для дітей; 4) проведення обшуку, огляду, вилучення (виїмки) та інших слідчих (розшукових) дій у випадку виявлення фактів порушення прав дитини; 5) вилучення документів і предметів, що можуть бути речовими доказами правопорушення або використання на шкоду здоров'ю дитини; б) складання протоколу про адміністративне правопорушення щодо батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), які не виконують обов'язків щодо виховання і навчання дитини, інформування відповідних служб у справах дітей; 7) внесення підприємствам, установам та організаціям незалежно від форм власності обов'язкових для розгляду подань про необхідність усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушення щодо дитини; 8) повідомлення органів опіки та піклування за місцем перебування дитини про відомий факт залишення її без опіки (піклування) батьків тощо.

У діяльності судів заходи віктимологічної профілактики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, можуть виявлятися у прийнятті у встановленому процесуальним законодавством порядку рішень

про: 1) притягнення до адміністративної відповідальності батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників) неповнолітнього за невиконання ними своїх обов'язків щодо виховання і навчання дитини; 2) обмеження за відповідним судовим рішенням батьків у дієздатності, відібрання дитини та позбавлення батьківських прав, виселення осіб, позбавлених батьківських прав, якщо їх спільне проживання з дитиною, щодо якої вони позбавлені батьківських прав, неможливе; 3) поновлення батьківських прав і розв'язання спорів між батьками щодо місця проживання дитини.

Заходами віктимологічної профілактики досліджуваного кримінального правопорушення можуть також виступати: 1) забезпечення загальноосвітніми школами та професійними училищами соціальної реабілітації належних умов для життя, навчання і виховання дитини, яка перебуває в таких закладах, забезпечення необхідної медичної допомоги; 2) забезпечення навчально-виховними закладами соціальної реабілітації дитини правового виховання та соціального захисту неповнолітньої особи в умовах постійного педагогічного режиму; 3) вжиття такими закладами вичерпних заходів щодо забезпечення дитині доступу до безоплатної правової допомоги на підставах та в порядку, встановлених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, тощо.

Завершальним елементом віктимологічної профілактики в обговорюваному контексті є належне *правове виховання (правова пропаганда)* дитини, у тому числі і через засоби масової інформації в закладах загальної середньої та вищої освіти.

Вищевказані заходи не є вичерпними, але їх об'єднує кінцева мета, що має важливе кримінологічне значення – виховання високоморальної, стійкої до віктимних проявів особистості, зокрема і у сфері публічних послуг, як невід'ємної складової правовідносин щоденного цивільного, економічного, господарського обороту.

Заходи віктимологічного запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, стосовно *недієздатної особи* варто

розглядати також через призму правовідносин законного представництва – опікуництва над недієздатною особою, як жертвою кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України.

Так, заходами віктимологічного запобігання інституційного та індивідуального характеру можуть виступати: 1) своєчасне взяття на облік органом опіки та піклування районної державної адміністрації особи як такої, що потребує опіки, здійснення нагляду за опікуном, розгляд скарг на дії опікуна та своєчасне та належне вжиття заходів щодо припинення порушення прав підопічної недієздатної особи; 2) вжиття заходів щодо охорони майна недієздатної особи органом опіки та піклування; 3) вжиття опікуном заходів з управління майном підопічного виключно в його інтересах; 4) виконання обов'язку опікуном щодо оберігання підопічного від зловживання; 5) здійснення планового або позапланового відвідування опікуна органом опіки та піклування з метою контролю та перевірки його діяльності; 6) оскарження будь-якої дії опікуна заінтересованою особою; 7) звільнення опікуна від виконання своїх обов'язків органом опіки та піклування шляхом прийняття відповідного рішення тощо.

Окреслене коло віктимологічних заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, щодо недієздатної особи не є вичерпним та відповідає нормативним приписам Правил опіки та піклування, затвердженим наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 р. № 34/166/131/88 [134].

Основні засади державної політики щодо ветеранів праці, інших громадян похилого віку, спрямованість на формування в суспільстві гуманного, шанобливого ставлення до них і забезпечення їх активного довголіття визначено в Законі України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» [150].

Статтею 10 зазначеного законодавчого акта встановлено, що «громадянами похилого віку визнаються особи, які досягли пенсійного віку,

встановленого ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року» [150].

У свою чергу, нормою ч. 1 ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» передбачено певний віковий ценз, при досягненні якого та за наявності відповідного страхового стажу особі призначається пенсія за віком, тобто це особа, яка досягла віку 60 років, а також жінки, які досягли віку 55 років за наявності необхідного страхового стажу [117].

Таким чином, законодавством України визначено вік, з якого особу можливо вважати особою похилого віку в розумінні ч. 2 ст. 365² КК України, тобто це особа, яка досягла віку 58,5 років або в окремих випадках жінки, які досягли віку 53,5 років.

Зазначимо, що соціально-економічні зміни, які відбуваються наразі в нашій державі, воєнні дії на території окремих районів Донецької та Луганської областей, що точаться з 2014 р., збройна агресія російської федерації проти України, що розпочата 24.02.2022 р., інші негативні тенденції є причиною зростання кількості потерпілих від суспільно небезпечних діянь, зокрема і осіб похилого віку.

Об'єктивно віковий ценз, коли можливо вважати особу – особою похилого віку, є суто індивідуальною кримінологічною категорією, яка обумовлюється такими факторами, як: умовами життя, екологією, звичками, схильностями, способом життя, харчуванням, генетичною спадковістю тощо. У зв'язку з цим настання похилого віку є достатньо умовною категорією.

Всесвітньою організацією охорони здоров'я приведено універсальну вікову класифікацію, за якою особи вважаються: у віці 25–44 роки – молодого віку, 44–60 років – середнього віку, 60–75 років – похилого віку, 75–90 років – старечого віку, понад 90 років – довгожителі [22].

Зазначена класифікація є базовою та прийнятною у наукових дослідженнях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених-кримінологів. Саме тому, визначення у вітчизняному законодавстві вікового цензу, який в

цілому відповідає всесвітньо прийнятній віковій класифікації, має важливе юридичне значення для віктимологічного запобігання щодо осіб похилого віку загалом та у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 365² КК України, зокрема.

Особливості віктимологічного запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, щодо *особи похилого віку* обумовлюється кримінологічним портретом потерпілого.

Насамперед, особі похилого віку властиві певні специфічні віктимологічні характеристики, такі як: *соціальні* (сімейний стан (неприятні сімейні стосунки, відсутність рідних або близьких осіб), низька соціальна активність, недостатній рівень знань, що спричинений стрімким науково-технічним прогресом), *психологічні* (нездатність оперативно орієнтуватися у складних життєвих ситуаціях та приймати оптимальні рішення, неадекватна самооцінка, необачність, добродушність, довірливість тощо), *фізіологічні* (вади зору, слуху, фізична слабкість тощо), зумовлені природними біологічними процесами.

Відтак, у дитинстві, в юності і навіть у зрілому віці всі біологічні та фізіологічні процеси життєдіяльності людини протікають у напрямі зростання, нарощування, збільшення та посилення активності особистості, і навпаки, у старості такі процеси загальмовуються, нівелюються, втрачаються набуті соціальні зв'язки, сили, здатність оптимального та оперативного реагування на зовнішні фактори тощо, при чому, такі процеси протікають суто індивідуально.

У силу таких психофізіологічних змін, особи похилого віку, як правило, стають дратівливими, егоцентричними, скупими, дріб'язковими, впертими, підозрілими, педантичними та конфліктними. За таких обставин зростає вразливість осіб похилого віку до кримінально-протиправних посягань, до шкідливого впливу різноманітних негативних факторів, як наприклад вживання алкоголю, інших психотропних речовин, підвищується латентність вчинення кримінальних правопорушень унаслідок незнання,

сором'язливості, недовіри до правоохоронних інституцій, почуття сорому тощо.

Саме тому, на нашу думку, законодавець передбачив як кваліфікуючу ознаку вчинення зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, стосовно особи похилого віку.

Виходячи з вищевикладеного, окреслимо заходи віктимологічного запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ч. 2 ст. 365² КК України, стосовно особи похилого віку, що обумовлюються особливостями кримінологічного портрету особи похилого віку.

Такими заходами, на нашу думку, можуть виступати: 1) зменшення часу проведення в колі малознайомих людей; 2) надання змістовних та кваліфікованих роз'яснень щодо процедури надання адміністративної (публічної) послуги та переліку документів, необхідних для отримання публічної послуги, які надаються суб'єктами надання публічних послуг та фахівцями органів соціального захисту; 3) належний юридичний супровід та представництво інтересів осіб похилого віку фахівцями системи безоплатної правової допомоги; 4) підтримання інформаційної безпеки щодо майнових активів особи похилого віку, що здійснюється безпосередньо такою особою та її близькими; 5) ефективна робота правоохоронних органів під час виявлення, розслідування та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за допущені зловживання, відновлення порушених прав потерпілих осіб похилого віку, поширення позитивної практики розкриття таких кримінальних правопорушень та інші заходи.

Підводячи підсумок, зазначимо, що індивідуально-профілактичні та віктимологічні заходи запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 365² КК України, обумовлені насамперед індивідуальними кримінологічними характеристиками особи, яка вчиняє таке діяння, а також відповідними характеристиками особи, що є жертвою посягання. При цьому, коло детермінантів цього діяння окреслюється правовим статусом та повноваженнями суб'єкта надання публічних послуг. Саме тому, ефективність заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами,

які надають публічні послуги, напряму залежить від рівня правомірної активності всіх учасників відповідних правовідносин.

Висновки до розділу 3

Проведений аналіз теорії і практики запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, надав можливість дійти таких висновків:

1. Система заходів запобігання злочинності є фундаментальною категорією у кримінології і з практичної точки зору являє процес цілеспрямованого соціального впливу на детермінацію суспільно небезпечних діянь із метою їх нейтралізації.

2. Заходи загальносоціального запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, відіграють роль своєрідного середовища, несприятливого для формування злочинного наміру через створення умов для природнього, нормального розвитку особистості, виникнення та розвитку суспільних відносин, нейтралізують криміногенні фактори, чинять превентивний вплив на галузевому (інституційному) та індивідуальному рівнях, нейтралізуючи детермінанти вказаного кримінального правопорушення в економічній, управлінській, господарській, адміністративно-розпорядчій, політико-правовій, соціально-психологічній, організаційно-управлінській та інших сферах.

3. Спеціально-кримінологічне запобігання злочинності становить найбільшу групу дієвих заходів із профілактики та припинення суспільно небезпечних діянь, відновлення порушених кримінально-протиправним посяганням прав потерпілих, основою яких є заходи загальносоціального запобігання.

4. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності являють собою діяльність спеціалізованих публічних інституцій, спрямовану на

виявлення, блокування (припинення) злочинних актів, мінімізацію їх шкідливих наслідків, відновлення порушених внаслідок кримінально-протиправного діяння прав потерпілих та знешкодження криміногенних чинників через комплекс педагогічних, виховних, психологічних, медичних, економічних та інших заходів.

5. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 365² КК України, мають практичне вираження на галузевому (інституційному) та індивідуальному рівнях, реалізуються через процеси прогнозування, планування, припинення та поновлення порушених прав спеціалізованими, частково спеціалізованими та неспеціалізованими суб'єктами, шляхом регулювання повсякденної діяльності суб'єктів надання таких послуг, регламентуванням процедури надання публічних послуг, реалізацію контрольних повноважень у цій сфері відповідними суб'єктами.

6. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, інституційно мають вираження або щодо всіх суб'єктів, визначених ст. 365² КК України, або щодо однієї або декількох груп таких суб'єктів, наприклад, щодо нотаріусів та державних реєстраторів, щодо оцінювачів та експертів, аудиторів тощо.

7. Заходам запобігання, відповідно до особливостей детермінації кримінального правопорушення, характерна властивість руху їхньої практично-цільової дії від загального до індивідуального, а відповідно спеціально-кримінологічне запобігання злочинності загалом та досліджуваному суспільно небезпечному діянню зокрема є основою індивідуально-профілактичного та віктимологічного запобігання.

8. Кінцева мета запобіжної діяльності досягається засобами індивідуальної профілактики, застосування яких приводить до трансформації ціннісних орієнтирів та перевиховання особи, що потенційно могла мати схильність до вчинення кримінального правопорушення.

При цьому усунення криміногенних факторів у поведінці потенційної жертви кримінально-протиправного посягання постає невід'ємним

елементом системи заходів запобігання на індивідуальному віктимологічному рівні, адже нейтралізує індивідуальну детермінацію через виявлення осіб, які перебувають у так званій «групі ризику».

9. Заходи індивідуального та віктимологічного запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, забезпечуються через нормативно визначений механізм здійснення повноважень центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами та установами, які визначають державну політику у відповідній сфері надання публічних послуг, здійснюють відповідні контрольні повноваження, реалізацію комплексу захисних заходів стосовно жертви кримінально-протиправного посягання.

10. Характерною рисою віктимологічної профілактики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, є те, що відповідні заходи визначаються в цілому на загальному, галузевому та індивідуальному рівнях у нормативно-правових актах, що регулюють особливості правового статусу та гарантують додержання прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, неповнолітніх осіб, недієздатних осіб, осіб похилого віку.

Основні наукові результати здобувача опубліковано в працях [166; 191; 192; 196].

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі узагальнення кримінологічних концепцій, розроблених вітчизняними вченими щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, корупційної злочинності, а також практики правоохоронних органів України, практичної діяльності суб'єктів, що реалізують державну політику у сфері надання публічних послуг, безпосередньої діяльності суб'єктів, які надають публічні послуги, розроблено наукові положення й отримано результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання з надання кримінологічної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, – зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, на підставі чого визначено теоретичні засади і практичні рекомендації щодо запобігання таким зловживанням. Найголовніші з них такі:

1. Нині в Україні рівень корупційної злочинності залишається на достатньо високому рівні; це зумовлено різноманітними криміногенними факторами економічного, соціального, геополітичного, організаційного характеру, воєнними діями тощо. Сфера надання публічних послуг є найчутливішою до сприйняття різного роду криміногенних факторів, оскільки є своєрідним каталізатором ефективності функціонування держави та її органів, інструментом забезпечення прав та законних інтересів громадян та бізнесу.

Кількість зловживань та порушень вимог законодавства, що регулює діяльність із надання публічних послуг, зокрема у сфері державної реєстрації прав на нерухомість та бізнесу в Україні, є достатньо значною із року в рік, проте такі зловживання перебувають поза полем зору правоохоронних органів. Разом із тим, кількість обвинувальних вироків за ст. 365² КК України є досить незначною, що свідчить про високий рівень латентності зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Незважаючи на це, в сучасній кримінологічній науці не має комплексного монографічного дослідження щодо систематизації та характеристики кримінологічних показників та заходів запобігання зазначеному високолатентному кримінальному правопорушенню.

Саме тому, дане дослідження зосереджено на систематизації та розкритті кримінологічних показників вчинюваності цього кримінального правопорушення, наданні комплексної характеристики детермінації, напрацюванні заходів запобігання такому діянню, що є основою для вдосконалення законодавства та практичної діяльності правоохоронних органів.

2. Україна, як суверенна, демократична, правова та соціальна держава обрала стратегічний шлях розвитку в напрямку Європейської інтеграції.

Однією з найважливіших засад успішних інтеграційних процесів є не тільки високий рівень життя громадян та економіки в країні, а й високий ступінь довіри громадян та бізнесу до державних інституцій, що забезпечується ефективним урядуванням, передусім через державні сервіси, спрямовані на забезпечення прав та законних інтересів суб'єктів суспільних відносин за допомогою інструментарію в межах публічних послуг. За таких умов роль суб'єктів надання публічних послуг є визначальною, оскільки саме від них залежить рівень успішності держави, можливості захищати та забезпечувати права громадян.

У даному кримінологічному дослідженні через формулювання поняття «публічна послуга», окреслення її ознак та завдань, принципів надання розкрито питання кримінологічної сутності цієї категорії, а також суспільної шкідливості зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, через нівелювання суспільно-ціннісного призначення публічних послуг, шкоди публічним та приватним інтересам.

3. Аналіз кримінологічних показників зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, свідчить про високу латентність цього кримінального правопорушення та низьку ефективність роботи правоохоронних органів з розслідування відповідних діянь. Так, зазначене

підтверджується невисоким (не більш як 2,3 %) відсотком зареєстрованих кримінальних проваджень за ст. 365² КК України від загальної кількості кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. При цьому, встановлено стійку тенденцію до збільшення кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень за ст. 365² КК України з 72 у 2013 р. до 239 у 2022 р. Водночас, за увесь час чинності досліджуваної кримінально-правової норми кількість винесених обвинувальних вироків за відповідною статтею складає лише 11 вироків.

Разом із тим, лише на прикладі такого суб'єкта надання публічних послуг, як державний реєстратор, можемо спостерігати значно більшу кількість допущених порушень процедури державної реєстрації, ніж загальна кількість вироків за ст. 365² КК України, адже лише за період із 2016 по 2022 рр. кількість випадків визнання незаконними дій державних реєстраторів та застосування до них санкцій Мін'юстом складає близько 3 000. На сьогодні щодо такого суб'єкта є лише один виправдовувальний судовий вирок у 2022 р.

За результатами системного аналізу елементів складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, удосконалено редакцію диспозиції досліджуваної статті закону про кримінальну відповідальність, доповнивши її новим суб'єктом – медіатором.

4. Дослідження стану, структури і динаміки зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, дало змогу встановити таке.

В Україні стан злочинності в частині зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, є неоднозначним та характеризується невеликою кількістю зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, по відношенню до загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, невеликою

кількістю виявлених осіб, які вчинили кримінально-протиправне діяння, незначною кількістю винесених вироків та високим рівнем латентності.

Водночас, із року в рік в Україні спостерігається доволі стійка тенденція щодо кількості вчинюваних кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, в напрямі їх збільшення. Так, у 2013 р. кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, складала 72 порівняно з 16 586 кримінальними правопорушеннями, зареєстрованими у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, що складає лише 0,43 %; у подальші роки можемо спостерігати стійку тенденцію до збільшення кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, що передбачають зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, а саме: у 2014 р. – 68 (15 560), що складає 0,44 %, у 2015 р. – 107 (14 997), що складає 0,71 %, у 2016 р. – 174 (14 820), що складає 1,17 %, у 2017 р. – 234 (19 234), що складає 1,21 %, у 2018 р. – 308 (19 909), що складає 1,54 %, у 2019 р. – 472 (20 069), що складає 2,35 %, у 2020 р. – 379 (18 996), що складає 1,99 %, у 2021 р. – 422 (18 330), що складає 2,3 %, у 2022 р. – 239 (11 617), що складає 2,05 %.

Таким чином, кількість виявлених правоохоронними органами кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, зросла із 72 у 2013 р. до 239 у 2022 р. А питома вага зареєстрованих правоохоронними органами суспільно небезпечних діянь по відношенню до сукупності всіх кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, коливається від 0,43 % до 2,05 % у період з 2013 по 2022 рр.

Виходячи з інформації, що міститься в Єдиному державному реєстрі судових рішень, кримінальні правопорушення, передбачені ст. 365² КК України, вчинялися на територіях Луганської, Тернопільської, Київської, Дніпропетровської, Полтавської, Івано-Франківської, Закарпатської областей.

Найбільшу питому вагу кримінальних проваджень, відкритих за досліджуваною статтею, можемо спостерігати стосовно арбітражних керуючих

(ліквідаторів) – 27,3 %, приватних нотаріусів – 27,3 %, оцінювачів – 18,2 %, експертів – 18,2 %; разом із тим, кількість кримінальних правопорушень, вчинених іншими особами, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, складає 9,0 %.

5. Детермінація зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, обумовлюється криміногенними факторами (суспільними протиріччями), що здійснюють свій шкідливий вплив на суспільні відносини через зовнішнє середовище та які мають об'єктивний характер, а також тими причинами та умовами, які призводять до формування стійкого переконання вчинити зловживання через призму внутрішньо усвідомлених суб'єктивних переживань. Зазначені криміногенні фактори (зовнішнього та внутрішнього характеру) відіграють роль: 1) основних (загальних) детермінантів, властивих як для всієї злочинності, так і злочинності у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, а також відносно кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України; 2) галузевих (інституційних), що властиві діяльності певної групи представників окремої професії з надання публічних послуг, наприклад нотаріусам, оцінювачам, арбітражним керуючим тощо; 3) безпосередніх (одиничних) детермінантів, що властиві конкретній особі, окремому суб'єкту кримінального правопорушення.

Кримінологічна складова функціонально-змістовної діяльності кожного із суб'єктів суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 365² КК України, характеризується багатосферністю детермінантів цього правопорушення. На цій підставі (за таким критерієм, як сферою виникнення та реалізації) виокремлено та проаналізовано економічні, політико-правові, соціально-психологічні та організаційно-управлінські причини та умови зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

6. Кримінологічний портрет особи, яка зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, характеризується такими ознаками: криміногенна активність проявляється здебільшого у віці від 29 до 39 років;

вчиняється таке правопорушення особами, які є громадянами України; суб'єкти кримінального правопорушення, як правило, мають вищу освіту; в більшості випадків правопорушення вчиняються чоловіками, представниками самозайнятих професій, а саме: 27,3 % правопорушень вчинено арбітражними керуючими (ліквідаторами), 27,3 % – приватними нотаріусами, 18,2 % – оцінювачами, 18,2 % – експертами, 9,0 % – іншими суб'єктами.

Більшість суб'єктів надання публічних послуг, таких як аудитор, уповноважена або службова особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, приватний виконавець, незалежний посередник, член трудового арбітражу, третейський суддя, державний реєстратор, державний (приватний) виконавець не притягувалися до кримінальної відповідальності за ст. 365² КК України.

7. Установлено специфічні риси особи потерпілого від зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. Так, потерпілими від зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, можуть бути як окремі фізичні особи, так і юридичні особи, зокрема державні та громадські інституції, охоронюваним правам або інтересам яких заподіюється істотна шкода таким зловживанням. Тобто потерпілим може виступати як окремий громадянин, так і підприємство, установа, організація, що виступають споживачами публічних послуг у тій чи іншій сфері, які надаються виключно у встановленому законодавством порядку та лише визначеними суб'єктами.

При цьому, ч. 2 ст. 365² КК України встановлюється кваліфікований склад кримінального правопорушення, окреслюючи коло таких особливо уразливих потерпілих, як неповнолітня особа, недієздатна особа, особа похилого віку. Тобто кримінологічна характеристика особи потерпілого практично обумовлюється і особливостями правового статусу юридичної особи (з урахуванням представництва її інтересів певними фізичними особами), а також потерпілої фізичної особи (громадянина України, що досяг

18-річного віку та має повну дієздатність, неповнолітньої особи, недієздатної особи, особи похилого віку).

На підставі аналізу практики правоохоронної діяльності, що склалася у зв'язку із застосуванням ст. 365² КК України, встановлено, що потерпілими від цього кримінального правопорушення судами визнавалися замовники послуг з оцінки нерухомого майна, власники нерухомості, які зверталися за отриманням послуг нотаріуса, юридичні особи, стосовно яких застосовувалася процедура ліквідації.

За результатами вивчення віктимологічної характеристики потерпілих від зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, запропоновано такі заходи віктимологічної профілактики: 1) належна інформаційно-просвітницька діяльність шляхом доведення до широкого кола учасників суспільних відносин механізму вчинення даного кримінального правопорушення, незважаючи на вузькопрофільне застосування відповідної кримінально-правової норми, що завжди викликає складнощі в осмисленні злочинного механізму; 2) заохочення активної правомірної поведінки, спрямованої на викриття зловживання; 3) інформування правоохоронними органами та органами, що забезпечують реалізацію державної політики у відповідних сферах, про своєрідні «пастки» для споживачів публічних послуг; 4) залучення до інформаційно-просвітницької кампанії засобів масової інформації, застосування можливостей мережі Інтернет; 5) проведення профілактичної роботи із залученням представників інститутів громадянського суспільства, провідних учених-правознавців, кримінологів; 6) вжиття ефективних заходів із відновлення порушених прав та законних інтересів потерпілих, підвищення рівня їх захищеності, вдосконалення професіоналізму в роботі правоохоронних інституцій тощо.

8. Зосереджено увагу на загальносоціальних заходах запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 365² КК України, залежно від специфіки діяльності кожного із суб'єктів, зазначених у диспозиції цієї кримінально-правової норми.

Проведене дослідження показало, що загальним для всіх суб'єктів досліджуваного кримінального правопорушення, виходячи з цільового призначення загальносоціальних заходів запобігання, є створення економічних механізмів отримання легального «заробітку» або ж «доходу» від професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, які значно «перевищували» б рівень матеріальної вигоди від зловживання службовими повноваженнями, створення ефективної системи моніторингу та контролю за діяльністю суб'єктів, які надають публічні послуги, ефективний державний менеджмент та інституційне управління, своєчасне реформування відповідних сфер з урахуванням потреб сьогодення та прийняття ефективних законодавчих актів, підбір високоморальних та професійних кадрів.

9. Виходячи із суб'єктного складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, визначено особливості спеціально-кримінологічних заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Залежно від особливостей застосування заходів впливу на різних етапах спеціально-кримінологічного запобігання охарактеризовано ранню, безпосередню та посткримінологічну профілактику зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

10. Найважливішу групу індивідуально-профілактичних заходів запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 365² КК України, складають заходи, що вживаються в рамках здійснення повноважень центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами та установами, які визначають державну політику у відповідній сфері надання публічних послуг та забезпечують її реалізацію, здійснюють відповідні контрольні повноваження. Зазначені заходи виражаються у виді оперативного реагування на певну ситуацію, зокрема, за результатами розгляду звернень громадян та юридичних осіб, опрацювання відповідних актів правоохоронних органів, здійсненні повсякденної службової публічної діяльності, визначеної у відомчих положеннях про той чи інший центральний орган виконавчої влади, його територіальний орган тощо. Така запобіжна

діяльність на індивідуальному рівні відображає заходи профілактики (випередження, обмеження, усунення, захисту), відвернення через переконання, обмеження, примус, соціальну допомогу.

Із практичної точки зору заходами віктимологічної профілактики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, щодо фізичних та юридичних осіб може бути: 1) належна правопросвітницька робота зі споживачами публічних послуг щодо механізму її надання; 2) заохочення активної правомірної поведінки, спрямованої на викриття зловживання та вимагання отримання реального та законного результату адміністративної послуги споживачами таких послуг; 3) вжиття ефективних заходів з відновлення порушених прав та законних інтересів потерпілого компетентними органами в конкретних ситуаціях тощо.

Зазначені заходи віктимологічного запобігання властиві як для всіх категорій потерпілих від досліджуваного кримінального правопорушення, так і можуть слугувати заходами запобігання в конкретному індивідуальному випадку щодо конкретної жертви, враховуючи її індивідуальні віктимологічні характеристики (дієздатна фізична особа, юридична особа, особа похилого віку, недієздатна фізична особа, неповнолітня фізична особа).

Сформульовано заходи віктимологічної профілактики, що доцільно реалізовувати як на рівні певної групи жертв (неповнолітні особи, недієздатні особи, особи похилого віку), так і на індивідуальному рівні, тобто в конкретному випадку вчинення кримінального правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів рішень, прийнятих за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації: скановані копії наказів та висновків Міністерства юстиції України за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації прав на нерухомість та бізнесу (2016 рік). *Міністерство юстиції України*. Дата оновлення: 29.12.2016. URL: <https://minjust.gov.ua/m/2016-rik-6209> (дата звернення: 29.06.2022).

2. Архів рішень, прийнятих за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації: скановані копії наказів та висновків Міністерства юстиції України за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації прав на нерухомість та бізнесу (2017 рік). *Міністерство юстиції України*. Дата оновлення: 29.12.2017. URL: <https://minjust.gov.ua/m/2017-rik-6211> (дата звернення: 29.06.2022).

3. Архів рішень, прийнятих за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації: скановані копії наказів та висновків Міністерства юстиції України за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації прав на нерухомість та бізнесу (2018 рік). *Міністерство юстиції України*. Дата оновлення: 29.12.2018. URL: <https://minjust.gov.ua/m/2018-rik-6220> (дата звернення: 29.06.2022).

4. Архів рішень, прийнятих за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації: скановані копії наказів та висновків Міністерства юстиції України за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації прав на нерухомість та бізнесу (2019 рік). *Міністерство юстиції України*. Дата оновлення: 28.12.2019. URL: <https://minjust.gov.ua/m/2019-rik-6221> (дата звернення: 29.06.2022).

5. Архів рішень, прийнятих за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації: скановані копії наказів та висновків Міністерства юстиції України за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації прав на нерухомість та бізнесу (2020 рік). *Міністерство юстиції України*.

Дата оновлення: 31.12.2020. URL: <https://minjust.gov.ua/m/2020-rik> (дата звернення: 29.06.2022).

6. Архів рішень, прийнятих за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації: скановані копії наказів та висновків Міністерства юстиції України за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації прав на нерухомість та бізнесу (2021 рік). *Міністерство юстиції України*. Дата оновлення: 31.12.2021. URL: <https://minjust.gov.ua/m/2021-rik> (дата звернення: 29.06.2022).

7. Архів рішень, прийнятих за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації за березень 2020 року: сканована копія наказу Міністерства юстиції України від 12.03.2020 р. № 903/5 та висновку від 30.01.2020 р. Дата оновлення: 12.03.2020 URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2020/03/12/20200312142542-25.pdf> (дата звернення: 30.06.2022).

8. Архів рішень, прийнятих за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації за листопад 2020 року: сканована копія наказу Міністерства юстиції України від 06.11.2020 р. № 3866/5 та висновку від 19.08.2020 р. Дата оновлення: 06.11.2020 URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2020/11/06/20201106160100-96.pdf> (дата звернення: 29.06.2022).

9. Архів рішень, прийнятих за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації за листопад 2020 року: сканована копія наказу Міністерства юстиції України від 11.11.2020 р. № 3928/5 та висновку від 18.09.2020 р. Дата оновлення: 11.11.2020 URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2020/11/11/20201111165930-46.pdf> (дата звернення: 29.06.2022).

10. Архів рішень, прийнятих за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації за травень 2020 року: сканована копія наказу Міністерства юстиції України від 14.05.2020 р. № 1651/5 та висновку від 29.04.2020 р. Дата оновлення: 14.05.2020 URL:

<https://minjust.gov.ua/files/general/2020/11/11/20201111165930-46.pdf> (дата звернення: 29.06.2022).

11. Архів рішень, прийнятих за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації за червень 2020 року: сканована копія наказу Міністерства юстиції України від 15.06.2020 р. № 1974/5 та висновку від 08.05.2020 р. Дата оновлення: 15.06.2020 URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2020/06/15/20200615120303-29.pdf> (дата звернення: 29.06.2022).

12. Архів рішень, прийнятих за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації: скановані копії наказів та висновків Міністерства юстиції України за результатами розгляду скарг у сфері державної реєстрації прав на нерухомість та бізнесу (2022 рік). *Міністерство юстиції України*. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: <https://minjust.gov.ua/m/2022-rik-8860> (дата звернення: 08.08.2023).

13. Бабанли Р. Ш., Оніщук О. М. Суб'єктивні ознаки злочину, який полягає у зловживанні нотаріусом своїми повноваженнями (стаття 365-2 Кримінального кодексу України). *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2011. № 2. С. 118–127.

14. Бабенко А. М. Регіональна система злочинності: її місце у загальній системі злочинності та деякі закономірності функціонування. *Форум права. Електронне фахове видання*. 2014. № 2. С. 29–36.

15. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів: монографія. Харків: ХНУВС, 2011. 308 с.

16. Бесчастний В. Кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 207–213.

17. Богатирьов А. І. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності серед засуджених у місцях несвободи. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 14. С. 2–9.

18. Богатирьов І. Г. Кримінологія: підручник / за заг. ред. І. Г. Богатирьова, В. В. Топчія. Київ: ВД «Дакор», 2018. 352 с.
19. Бугера О. І. Спеціально-кримінологічне запобігання злочинності з використанням мережі Інтернет. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 186–190.
20. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні в контексті сучасної антикорупційної стратегії: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2015. 479 с.
21. Бутович О. І. Рівень, структура і динаміка злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 36–42.
22. Визначення віку, з якого особа може вважатися особою похилого віку: огляд міжнародного досвіду та національні практики. URL: <https://www.prostir.ua/wp-content/uploads/2018/12/%D0%9E%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4-%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%83.pdf> (дата звернення: 18.02.2023).
23. Вирок Монастирського районного суду Тернопільської області від 18.04.2013 р.: справа № 1911-709/2012 провадження № 1/603/2/2013. Дата оновлення: 17.07.2013. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/31179375> (дата звернення: 05.07.2022).
24. Вознесенська О. В. Підстави кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення, що вчиняються шляхом зловживання повноваженнями (статті 364¹, 365² Кримінального кодексу України). *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: 2014 рік*: збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. 17 квіт. 2014 р. Харків: МВС,

ХНУВС, НАПНУ, НДППЗ ім. В. В. Сташиса, Кр-на Асоц. України, 2014. С. 18–21.

25. Володавська О. С. Потерпілий як кваліфікуюча ознака зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 10. С. 140–143.

26. Гарькавець С. О. Аксіологічний вимір антисоціальної активності особистості в умовах суспільних перетворень. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 284–292.

27. Гладкова Є. О. Стан, структура й динаміка наркозлочинності в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2019. № 2 (21). С. 92–100.

28. Голіна В. В. Запобігання злочинності: проблеми оптимізації соціальної активності. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 3 (46). С. 211–214.

29. Голіна В. В., Головкін Б. М. Кримінологія. Загальна і особлива частини: підручник. Харків: «Право», 2014. 513 с.

30. Головкін Б. М. Загальна характеристика детермінантів злочинності в Україні. *Форум права*. 2014. № 1. С. 106–111.

31. Голомазова Д. О. Віктимологічна профілактика злочинності неповнолітніх. *Молодий вчений*. 2018. № 11 (63). С. 800–802.

32. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 27.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

33. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 03.07.2022).

34. Давиденко В. Л. Генеза кримінологічного вчення про жертву. *Форум права. Електронне наукове фахове видання*. 2014. № 3. С. 97–101.

35. Даньшин І. М., Голіна В. В., Кальман О. Г. Кримінологія: загальна та особлива частини: підруч. для юрид. спец. вищ. навч. закл. / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2003. 351 с.

36. Деякі питання використання спеціальних бланків нотаріальних документів: постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 р. № 1290. Дата оновлення: 27.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1290-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.12.2022).

37. Деякі питання щодо надання державними нотаріусами додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також послуг технічного характеру: наказ Міністерства юстиції України від 06.12.2022 р. № 5441/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1546-22#Text> (дата звернення: 29.12.2022).

38. Дзюба А. Ю. Проблеми взаємодії державних органів влади з громадськістю у запобіганні злочинності неповнолітніх в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2014. Вип. 27. С. 221–228.

39. Дзюба А. Ю. Проблеми індивідуальної профілактики злочинності неповнолітніх. URL: <http://law-dep.pu.if.ua/conference2014/articles/dzyuba.pdf> (дата звернення: 04.07.2022).

40. Доброрез І. О. Кримінологічна характеристика і запобігання наркозлочинності в Україні. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. 2013. № 2-1 (Ч. 2). С. 180–190.

41. Довбань І. М. Концептуальні засади запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями в Україні: монографія. Київ: Вид-во «ФОП Кандиба Т. П.», 2020. 424 с.

42. Довбань І. М. Теоретико-прикладні та правові засади запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Кривий Ріг, 2021. 508 с.

43. Долгий О. А., Мудряк Т. О., Омельчук Л. В. Жертва злочину, як головний елемент віктимології. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. № 1 (5). С. 28–33.

44. Дьордьяй В. І. Загальносоціальне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження

об'єктів власності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 134–137.

45. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 16.06.2023).

46. Єрмолаєва-Задорожня С. В. Віктимологічні чинники злочинів щодо перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 31. С. 126–128.

47. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре». 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

48. Залялова І. М. Кримінологічний портрет працівника підприємства, установи чи організації, що одержав неправомірну вигоду. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2017. № 1. С. 156–161.

49. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. Дата оновлення: 09.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

50. Йосипів А. О. Загальносоціальна, спеціально-кримінологічна та індивідуальна профілактика злочинності: правові аспекти. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 1. С. 315–324.

51. Ільчанінова Н. І. Адміністративні послуги як важлива складова діяльності органів публічного управління: понятійно-категоріальний апарат. *Право та державне управління*. 2018. № 1 (30). Том 2. С. 16–21.

52. Кальман О. Г., Христич І. О. Злочинність в Україні: основні тенденції. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10141/1/Kalman_Xristich_41-56.pdf (дата звернення: 02.09.2020).

53. Кікалішвілі М. В. Спеціально-кримінологічна профілактика корупційних злочинів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 3. С. 66–69.

54. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Дата оновлення: 24.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 03.07.2022).

55. Кодекс законів про працю України: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 10.12.1971 р. № 322-VIII. Дата оновлення: 14.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 08.08.2023).

56. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. Дата оновлення: 12.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

57. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 16.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 04.07.2022).

58. Кондратов Д. Ю. Кримінологічна характеристика сучасної корупційної злочинності в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2018. № 2. С. 141–154.

59. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 24.06.2022).

60. Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 р. № 90-р. Дата оновлення: 15.02.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90-2006-%D1%80#Text> (дата звернення: 27.06.2022).

61. Копотун І. М., Черниш В. В. Кримінологічна характеристика особи злочинця, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2020. № 2. С. 17–30.

62. Коруля І. В. Поняття спеціально-кримінологічного запобігання злочинності. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: зб. наук. пр. за матеріалами наук.-теорет. конф. (м. Київ, 20 березня 2014 р.) / ред. кол. В. В. Коваленко, В. В. Черней, О. М. Джужа, В. В. Василевич та ін.; Національна академія внутрішніх справ. Київ. 2014. С. 156–160.

63. Корягіна А. М. Запобігання злочинності як різновид соціально-профілактичної діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 191–196.

64. Косаняк С. С. Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги: окремі проблемні аспекти притягнення до кримінальної відповідальності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 270–281.

65. Косаняк С. С. Окремі аспекти особи злочинця як елемента криміналістичної характеристики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Право і суспільство*. 2019. № 2. Ч. 2. С. 200–207.

66. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 23.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 18.06.2022).

67. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 08.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 03.07.2022).

68. Кримінологічна віктимологія: навч. посіб. / Моїсєєв Є. М., Джужа О. М., Василевич В. В. та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Джужі. Київ: Атіка, 2006. 352 с.

69. Кулакова Н. В. Механізм індивідуальної віктимної поведінки. *Віктимологічна профілактика окремих видів злочинів: тези доповідей круглого столу* (м. Київ, 29 квітня 2014 р.) / ред. кол. О. М. Джужа, В. В. Василевич, Т. Л. Кальченко та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 20–22.

70. Курс кримінології: Загальна частина: підручник: у 2-х кн. / О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.

71. Курс кримінології: Особлива частина: підручник: у 2 кн. / Корнієнко М. В., Романюк Б. В., Мельник М. І. та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 480 с.

72. Куц В. М. Механізм запобігання злочинності: теоретичний аспект. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2018. № 4. С. 20–27.

73. Легеза Є. О. Концепція публічних послуг: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 30 с.

74. Легеза Є. О. Основні теоретичні положення концепції публічних послуг в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 9. С. 81–85.

75. Леоненко Т. Є., Леоненко М. І. Заходи загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального запобігання злочинності на релігійному ґрунті. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. № 1. С. 202–213.

76. Литвак О. М. Державний вплив на злочинність: кримінологічно-правове дослідження. Київ, 2000. 280 с.

77. Литвинов О. М. Кримінологія: питання та відповіді. Харків: Золота миля, 2015. 324 с.

78. Мариняк Н. М. Адміністративна послуга та її співвідношення з суміжними поняттями. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2015. № 824. С. 60–64.

79. Марієнко А. О. Індивідуальне запобігання злочинам органами внутрішніх справ у системі протидії злочинності: сучасний стан проблеми. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. Серпень, 2014. С. 192–197.

80. Мартиненко В. О. Кримінологічна характеристика особи державного службовця, який зловживає владою або службовим становищем. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 99–109.

81. Маслій І. В. Корупційна злочинність та її кримінологічна характеристика. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. Вип. 70. С. 356–364.

82. Маслова Н. Г. Індивідуальне запобігання кримінальному радикалізму. *Право та державне управління*. 2019. № 4. С. 111–117.

83. Машлякевич Д. С. Кримінологічний аналіз абсолютних та відносних показників корупційної злочинності в Україні за 2005–2015 роки. *Наше право*. 2015. № 4. С. 117–125.

84. Мезенцева І. Є. Кримінологічна характеристика корупційної злочинності. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. С. 106–113.

85. Мельник М. І. Корупційні злочини: сутність і поняття. *Право України*. 2000. № 11. С. 126–130.

86. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. Київ: Атіка, 2001. 304 с.

87. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2002. 506 с.

88. Мудряк Т. О., Омельчук А. А. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання відмиванню коштів, здобутих злочинним шляхом. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 4–5 (8–12). С. 87–92.

89. Мунько А. Ю. Децентралізація та стандартизація системи публічних послуг (на прикладі сфери охорони здоров'я). *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL:

<https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5388/1/13.pdf> (дата звернення: 24.06.2022).

90. Ніколенко Р. О. Підстави декриміналізації окремих видів професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 195–199.

91. Орлов Ю. В. Політико-ідеологічні засади протидії корупції в Україні: кримінологічний аспект. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 19 квітня 2013 р.). Харків: Золота миля, 2014. С. 164–168.

92. Осадча А. С. Службові особи і особи, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, як спеціальні суб'єкти злочину: аналіз законодавчих новел. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2013. № 2 (13). С. 251–260.

93. Палюх Л. М. Зміст поняття «Особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг» у кримінально-правових нормах. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 2. С. 240–244.

94. Пащенко Є. М. Кримінологічна характеристика та запобігання насильницькій злочинності військовослужбовців: дис. ... д-ра філософ.: 081 «Право» / Харківськ. нац. універс. ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2021. 224 с.

95. Плутицька К. М. Сучасний стан насильницької злочинності в Україні: рівень, структура, динаміка, географія. *Право і суспільство*. 2017. № 3. С. 176–181.

96. Подковенко Т. О. Протидія злочинності: аксіологічний аспект. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 1 (21). С. 32–39.

97. Політова А. С. Корупційна злочинність в Україні: стан і тенденції. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 152–162.

98. Порядок ведення реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів: наказ Міністерства юстиції України від 04.11.2009 р. № 2053/5.

Дата оновлення: 11.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-09#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

99. Порядок державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 р. № 1127. Дата оновлення: 31.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.06.2022).

100. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. Дата оновлення: 19.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 27.06.2022).

101. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX. Дата оновлення: 16.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення 24.06.2022).

102. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. Дата оновлення: 17.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

103. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. Дата оновлення: 26.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

104. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-XII. Дата оновлення: 21.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

105. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України від 07.04.2011 р. № 3207-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 41. Ст. 414.

106. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права власності: Закон України від 03.10.2019 р. № 159-IX. Дата оновлення: 02.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/159-20#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

107. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 р. № 2617-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 17. Ст. 71.

108. Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та інших законодавчих актів України: Закон України від 11.02.2010 р. № 1878-VI. Дата оновлення: 01.01.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1878-17#Text> (дата звернення: 29.06.2022).

109. Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 26.11.2015 р. № 834-VIII. Дата оновлення: 01.01.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/834-19#Text> (дата звернення: 29.06.2022).

110. Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 26.11.2015 р. № 835-VIII. Дата оновлення: 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-19#Text> (дата звернення: 29.06.2022).

111. Про врегулювання відносин, пов'язаних з державною реєстрацією речових прав на нерухоме майно, що розташоване на тимчасово окупованій території України: наказ Міністерства юстиції України від 28.03.2016 р. № 898/5. Дата оновлення: 17.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0468-16#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

112. Про державне мито: декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 р. № 7-93. Дата оновлення: 13.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-93#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

113. Про державну землевпорядну експертизу: Закон України від 17.06.2004 р. № 1808-IV. Дата оновлення: 27.05.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1808-15#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

114. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

115. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. Дата оновлення: 12.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

116. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

117. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. Дата оновлення: 03.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 04.07.2022).

118. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 27.06.2022).

119. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 16.06.2023).

120. Про затвердження переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів: постанова Кабінету Міністрів України від 29.06.1999 р.

№ 1172. Дата оновлення: 28.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1172-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

121. Про затвердження Положення про арбітра: наказ Національної служби посередництва і примирення від 18.11.2008 р. № 132. Дата оновлення: 18.11.2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132299-08#Text> (дата звернення: 03.07.2022).

122. Про затвердження Положення про порядок підготовки та підвищення кваліфікації посередників та арбітрів: наказ Національної служби посередництва і примирення від 10.06.2019 р. № 41. Дата оновлення: 10.06.2019. URL: <https://www.nspp.gov.ua/normativno-pravova-baza-nspp/polozhennya/5015-polozhennia-pro-poriadok-pidhotovky-poserednykiv-ta-arbitriv-ikh-sertyfikatsii> (дата звернення: 03.07.2022).

123. Про затвердження Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України: наказ Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України від 27.12.2004 р. № 142/5/310. Дата оновлення: 07.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1649-04#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

124. Про затвердження Положення про посередника: наказ Національної служби посередництва і примирення від 18.11.2008 р. № 133. Дата оновлення: 18.11.2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0133299-08#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

125. Про затвердження Положення про примирну комісію: наказ Національної служби посередництва і примирення від 01.12.2020 р. № 67. Дата оновлення: 01.12.2020. URL: <https://www.nspp.gov.ua/normativno-pravova-baza-nspp/polozhennya/5017-polozhennia-pro-prymirnu-komisiuu> (дата оновлення: 03.07.2022).

126. Про затвердження Положення про трудовий арбітраж: наказ Національної служби посередництва і примирення від 01.12.2020 р. № 68. Дата оновлення: 01.12.2020. URL: <https://nspp.gov.ua/normativno-pravova-baza-nspp/polozhennya/5021-polozhennia-pro-trudovyi-arbitrazh> (дата звернення: 28.06.2022).

127. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно: постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 р. № 1141. Дата оновлення: 11.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1141-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

128. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. Дата оновлення: 19.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

129. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування: наказ Міністерства юстиції України від 11.11.2011 р. № 3306/5. Дата оновлення: 18.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

130. Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи: наказ Міністерства юстиції України від 09.02.2016 р. № 359/5. Дата оновлення: 09.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-16#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

131. Про затвердження Порядку здійснення Міністерством юстиції контролю за діяльністю у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: постанова Кабінету

Міністрів України від 21.12.2016 р. № 990. Дата оновлення: 02.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

132. Про затвердження Порядку розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції: постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 р. № 1128. Дата оновлення: 22.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.07.2022).

133. Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства: наказ Міністерства юстиції України від 22.12.2010 р. № 3253/5. Дата оновлення: 25.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1318-10#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

134. Про затвердження Правил опіки та піклування: наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 р. № 34/166/131/88. Дата оновлення: 16.07.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99#Text> (дата звернення: 04.07.2022).

135. Про затвердження Регламенту роботи примирної комісії по розгляду і вирішенню колективного трудового спору (конфлікту): наказ Національної служби посередництва і примирення від 08.08.2008 р. № 94. Дата оновлення: 08.08.2008. URL: <https://www.nspp.gov.ua/normativno-pravova-baza-nspp/polozhennya/5035-rehlament-roboty-prymyrnoi-komisii-po-rozhliadu-i-vyrishenniu-kolektyvnoho-trudovoho-sporu-konfliktu> (дата оновлення: 03.07.2022).

136. Про затвердження Регламенту роботи трудового арбітражу по розгляду і вирішенню колективного трудового спору (конфлікту): наказ Національної служби посередництва і примирення від 08.08.2008 р. № 95. Дата оновлення: 08.08.2008. URL: <https://www.nspp.gov.ua/normativno->

pravova-baza-nspp/polozhennya/5036-rehlament-roboty-trudovoho-arbitrazhu-porozhliadu-i-vyrishenniu-kolektyvnoho-trudovoho-sporu-konfliktu (дата оновлення: 03.07.2022).

137. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. Дата оновлення: 17.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text> (дата звернення: 29.06.2022).

138. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. Дата оновлення: 15.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 08.08.2023).

139. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 р. № 4002-XII. Дата оновлення: 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text> (дата звернення: 08.08.2023).

140. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10.02.1995 р. № 51/95-ВР. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

141. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VIII. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 04.07.2022).

142. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 15.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 04.07.2022).

143. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. Дата оновлення: 15.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

144. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09.12.2010 р. № 1085/2010. Дата оновлення: 07.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.06.2022).

145. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. Дата оновлення: 09.02.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.07.2022).

146. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

147. Про організаційні заходи постачання, зберігання, обігу, обліку спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання: наказ Міністерства юстиції України від 04.11.2009 р. № 2053/5. Дата оновлення: 10.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-09#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

148. Про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravorushennya-2> (дата звернення: 16.06.2023).

149. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. Дата оновлення: 26.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

150. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. Дата оновлення: 30.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення: 04.07.2022).

151. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. Дата оновлення: 08.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 04.07.2022).

152. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-III. Дата

оновлення: 09.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

153. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 03.03.1998 р. № 137/98-ВР. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

154. Про порядок посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених: постанова Кабінету Міністрів України від 15.06.1994 р. № 419. Дата оновлення: 19.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-94-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

155. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 04.07.2022).

156. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. Дата оновлення: 27.09.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text> (дата звернення: 24.06.2022).

157. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI. Дата оновлення: 13.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

158. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17.06.2004 р. № 1807-IV. Дата оновлення: 09.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

159. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

160. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. Дата оновлення: 14.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 08.08.2023).

161. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21.06.2001 р. № 2558-III. Дата оновлення: 10.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення: 08.08.2023).

162. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

163. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004 р. № 1704-IV. Дата оновлення: 15.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text> (дата звернення: 28.06.2022).

164. Проти корупції: Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 31.10.2003 р. Дата оновлення: 01.01.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 18.06.2022).

165. Профілактика злочинів: підручник / О. М. Джу́жа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. О. М. Джу́жи. Київ: Атіка, 2011. 720 с.

166. Пузырьов М. С., Черниш В. В. Індивідуально-профілактичні заходи запобігання зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової: збірник матеріалів* (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.). Класичний приватний університет. Запоріжжя: КПУ, 2022. С. 302–305.

167. Рубан К. П. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання та індивідуальна профілактика службових злочинів. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: зб. наук. пр. за матеріалами наук.-теорет. конф.* (м. Київ, 20 березня 2014 р.) / ред. кол. В. В. Коваленко, В. В. Черней, О. М. Джу́жа, В. В. Василевич та ін.; Національна академія внутрішніх справ. Київ. 2014. С. 106–112.

168. Рябенко М. В. Зловживання повноваженнями аудитора у складі злочину, передбаченому статтею 365² Кримінального кодексу України. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 307–310.

169. Рябенко М. В. Публічні послуги як складова поняття спеціального суб'єкта злочинів, передбачених статтями 365² та 368⁴ Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 27. Т. 3. С. 66–69.

170. Савченко А. В. Корупційні злочини в Україні: проблеми кримінально-правового розуміння. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 14–24.

171. Саламатова М. В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам у сфері нотаріальної діяльності: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2015. 20 с.

172. Світличний О. П. Публічні послуги: сутнісні характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 199–202.

173. Сисоєв Д. О. Іноземний досвід криміналізації зловживання повноваженнями. *Європейські перспективи*. 2014. № 7. С. 132–140.

174. Сисоєва В. П. Запобігання порушенням порядку здійснення операцій з металобрухтом на загальносоціальному рівні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: зб. наук. пр. за матеріалами наук.-теорет. конф. (м. Київ, 20 березня 2014 р.) / ред. кол. В. В. Коваленко, В. В. Черней, О. М. Джужа, В. В. Василевич та ін.; Національна академія внутрішніх справ*. Київ. 2014. С. 137–141.

175. Ситнік О. М. Характеристика спеціально-кримінологічних заходів запобігання втягненню неповнолітніх у злочинну та іншу антигромадську діяльність. *Форум права*. 2018. № 3. С. 96–104.

176. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. Дата оновлення: 19.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

177. Сметаніна Н. В. «Ціна» злочинності в сучасній кримінології: нові виклики для суспільства. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 2. С. 208–210.

178. Справа за конституційним поданням Верховного суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин сьомої, дев'ятої, пункту 2 частини шістнадцятої статті 236⁸ Кримінально-процесуального кодексу України: Рішення Конституційного Суду України від 30.06.2009 р. № 16-рп/2009. Дата оновлення: 20.07.2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-09#Text> (дата звернення: 03.07.2022).

179. Стратегія реформування державного управління на 2022–2025 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 р. № 831-р. Дата оновлення: 22.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.06.2022).

180. Судова статистика. Річна звітність. *Судова влада в Україні*. Дата оновлення: 30.12.2022. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення: 08.08.2023).

181. Таран Т. Г. Загальносоціальні заходи запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. Т. 2. С. 215–220.

182. Тимченко Л. М. Правове забезпечення діяльності надання адміністративних послуг органами державної влади та органами місцевого самоврядування в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 2. С. 182–190.

183. Тихонова О. В. «Детермінанта» та «фактор»: співвідношення понять у кримінології. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: зб. наук. пр. за матеріалами наук.-теорет. конф. (м. Київ, 20 березня 2014 р.) / ред. кол. В. В. Коваленко, В. В. Черней, О. М. Джужа, В. В. Василевич та ін.; Національна академія внутрішніх справ. Київ. 2014. С. 82–85.

184. Торбєєв М. О. Причини та умови індивідуальної злочинної поведінки проти радіаційної безпеки. *Юридична наука*. 2015. № 5. С. 127–134.

185. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифіковано із заявою Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. Дата оновлення: 01.09.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2820 (дата звернення: 24.06.2022).

186. Хаврук В. О. Якісні показники злочинності в Україні: порівняльний аналіз за 2017–2018 роки. *Вісник Національного технологічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. *Політологія. Соціологія. Право*. 2019. № 2 (42). С. 118–132.

187. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 22.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.06.2022).

188. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Дата оновлення: 06.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 03.07.2022).

189. Чаусовська С. І. Поняття публічних послуг та їх класифікація. *Держава та регіони. Сер. Державне управління*. 2017. № 1. С. 102–108.

190. Черниш В. В. Віктимологічна характеристика поведінки потерпілих від зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації*: зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінологічної асоціації України, професора Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків: ХНУВС, 2021. С. 423–425.

191. Черниш В. В. Заходи спеціально-кримінологічного запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, передбачені в законодавчих актах у сфері публічної служби. *Інтеграція*

теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи: матеріали наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 05 листоп. 2021 р.) / гол. ред.: О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів, 2021. С. 202–206.

192. Черниш В. В. Кримінологічна характеристика загальносоціальних заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 404–412.

193. Черниш В. В. Критерії вдосконалення диспозиції кримінально-правової норми, передбаченої ч. 1 ст. 365-2 КК України. *Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави*: матеріали V заоч. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 25 жовт. 2019 р.) / гол. ред.: О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів, 2019. С. 215–218.

194. Черниш В. В. Критерії вдосконалення юридичної конструкції об'єктивної сторони складу злочину зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 6 (3). С. 216–221.

195. Черниш В. В. Методологічні засади кримінологічного дослідження зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Реформування правоохоронних органів України у світлі змін євроінтеграційних процесів*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 20 берез. 2020 р.) / за ред. д.ю.н. О. О. Шкути; Одеський державний університет внутрішніх справ. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 280–286.

196. Черниш В. В. Нормативно-правове забезпечення спеціально-кримінологічного запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 4. С. 292–297. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/03/52.pdf>.

197. Черниш В. В. Причини та умови зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Щорічні читання наукової школи «Інтелект»*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 25 трав. 2020 р.) / за заг. ред. І. Г. Богатирьова; Університет державної фіскальної служби України. Київ: ВД «Дакор», 2020. С. 105–108.

198. Черниш В. В. Публічні послуги в Україні: поняття, завдання, ознаки та принципи надання. *Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні і світі*: матеріали II Міжнародної наук.-практ. конф. студентів та молодих учених (м. Суми, 17 трав. 2019 р.). Суми: Сум. ДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. Т. 1. С. 294–297.

199. Черниш В. В. Соціально-правова обумовленість зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави*: матеріали IV заоч. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 25 квіт. 2019 р.) / гол. ред.: О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів, 2019. С. 140–142.

200. Черниш В. В. Стан, структура і динаміка зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Публічне право*. 2020. № 3. С. 105–109.

201. Черниш В. В. Сучасний стан наукової розробки кримінологічної характеристики та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 201–207.

202. Чуйков А. С. Деякі питання спеціально-кримінологічної профілактики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 433–441.

203. Шевченко О. А. Запобігання злочинам як один із пріоритетних напрямів протидії злочинності. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 194–197.

204. Шевчук Т. І. Віктимологічна профілактика як складова системи ефективної протидії сексуальній злочинності. *Форум права. Електронне наукове фахове видання*. 2018. № 1. С. 110–118.

205. Шило С. Кримінологічні напрями запобігання корупції в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 237–242.

206. Шиндель Ю. І. До питання про об'єкт злочину, передбаченого статтею 365² Кримінального кодексу України (зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги). *Форум права. Електронне наукове фахове видання*. 2013. № 3. С. 456–460.

207. Шиндель Ю. І. Зловживання повноваженнями на здійснення нотаріальних дій у структурі складу злочину, передбаченого статтею 365² Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 385–392.

208. Шиндель Ю. І. Суспільно небезпечні наслідки в структурі зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (стаття 365² Кримінального кодексу України). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. «Право»*. 2013. Вип. 15. С. 126–130.

209. Шмаль Л. М. Причини та умови злочинів у сфері службової діяльності і професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 212–218.

210. Шостко О. Ю. Кримінологічна характеристика корупційної злочинності в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. Харків*, 2014. Вип. 28. С. 69–78.

211. Штирліна А. А. Державні послуги: сутність, категорії, класифікація. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 12. С. 83–86.

212. Яциніна М.-М. С. Зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за Кримінальним кодексом України (ст. ст. 364, 364-1,

365-2 КК України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2021. 20 с.

213. Яциніна М.-М. С. Об'єкт зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за Кримінальним кодексом України. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2016. Вип. 62. С. 184–191.

ДОДАТКИ

Додаток А

ЗВЕДЕНІ ДАНІ

вивчення кримінальних проваджень, відкритих за статтею 365² КК України щодо зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (2236 кримінальних проваджень слідчих Національної поліції протягом 2013–2021 років)

1. Кількість та відсоток кримінальних проваджень, відкритих за ст. 365² КК України, відносно загальної кількості відкритих кримінальних проваджень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг:

- 1.1. Відкриті кримінальні провадження у 2013 році – 72 (0,43 %);
- 1.2. Відкриті кримінальні провадження у 2014 році – 68 (0,44 %);
- 1.3. Відкриті кримінальні провадження у 2015 році – 107 (0,71 %);
- 1.4. Відкриті кримінальні провадження у 2016 році – 174 (1,17 %);
- 1.5. Відкриті кримінальні провадження у 2017 році – 234 (1,21 %);
- 1.6. Відкриті кримінальні провадження у 2018 році – 308 (1,54 %);
- 1.7. Відкриті кримінальні провадження у 2019 році – 472 (2,35 %);
- 1.8. Відкриті кримінальні провадження у 2020 році – 379 (1,99 %);
- 1.9. Відкриті кримінальні провадження у 2021 році – 422 (2,3 %).

2. Питома вага (%) зареєстрованих кримінальних проваджень за ст. 365² КК України протягом 2013–2021 років від загальної кількості кримінальних правопорушень щодо окремих суб'єктів:

- 2.1. Вчинені арбітражними керуючими – 30,8%;
- 2.2. Вчинені суб'єктами професійної оціночної діяльності – 30,8%;
- 2.3. Вчинені нотаріусами – 23%;

2.4. Вчинені іншими особами, які не є державними службовцями, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг – 16%.

3. Кількість осіб, виявлених у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України (обліковані дані з 2016 по 2021 рік), порівняно з кількістю зареєстрованих кримінальних проваджень:

- 3.1. Протягом 2016 року – 3 (174);
- 3.2. Протягом 2017 року – 3 (234);
- 3.3. Протягом 2018 року – 11 (308);
- 3.4. Протягом 2019 року – 17 (472);
- 3.5. Протягом 2020 року – 24 (379);
- 3.6. Протягом 2021 року – 31 (472);
- 3.7. Загальна кількість (%) – 89 (4,47% від 1989).

4. Кількість прийнятих Міністерством юстиції України рішень за результатами розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державних реєстраторів, суб'єктів державної реєстрації:

- 4.1. 2016 рік – 1440;
- 4.2. 2017 рік – 4247;
- 4.3. 2018 рік – 3054;
- 4.4. 2019 рік – 3020;
- 4.5. 2020 рік – 2925;
- 4.6. 2021 рік – 3683.

5. Динаміка вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365² КК України, що зареєстровані правоохоронними органами у період з 2013 по 2021 роки:

- 5.1. 2013 рік – 72;
- 5.2. 2014 рік – 68 (-4), (-5,5%);
- 5.3. 2015 рік – 107 (+39), (+57,3%);
- 5.4. 2016 рік – 174 (+67), (+62,6%);

- 5.5. 2017 рік – 234 (+60), (+34,5%);
- 5.6. 2018 рік – 308 (+74), (+31,6%);
- 5.7. 2019 рік – 472 (+164), (+53,3%);
- 5.8. 2020 рік – 379 (-93), (-4,7%);
- 5.9. 2021 рік – 422 (+ 43), (+11%).

6. Віковий склад виявлених правоохоронними органами осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 365² КК України:

6.1. Загальна кількість виявлених осіб, які вчинили кримінальне правопорушення – 89, з них:

- 6.1.1. Від 18 до 28 років – 3 особи;
- 6.1.2. Від 29 до 39 років – 37 осіб;
- 6.1.3. Від 40 до 60 років – 40 осіб;
- 6.1.4. Від 60 і більше років – 9 осіб.

7. За ознакою статі особи, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 365² КК України, розподілилися таким чином:

- 7.1. Чоловіки – 58 (65,2 %);
- 7.2. Жінки – 31 (34,8 %).

8. За рівнем освіти особи, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 365² КК України, розподілилися таким чином:

- 8.1. Повна вища та базова вища освіта – 86 осіб;
- 8.2. Повна загальна середня освіта – 3 особи.

9. Характер діяльності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 365² КК України:

- 9.1. Особи, які займали посади в органах державної влади – 42 особи;
- 9.2. Особи, які займали посади в органах місцевого самоврядування – 11 осіб;
- 9.3. Особи, які обіймали посади, що не пов'язані з державною службою або зі службою в органах місцевого самоврядування – 36 осіб.

Додаток Б

АНКЕТА

**анонімного опитування співробітників (слідчих) Національної поліції
щодо розслідування кримінальних проваджень,
передбачених статтею 365² КК України**

1. Всього взяло участь у опитуванні:	20	(100%)
2. В опитуванні приймали участь:		
2.1. особи чоловічої статі	13	(65%)
2.2. особи жіночої статі	7	(35%)
3. Вікові характеристики респондентів:		
3.1. від 18 до 25 років	6	(30%)
3.2. від 25 до 35 років	8	(40%)
3.3. від 35 до 50 років	6	(30%)
4. Рівень освіти осіб, які брали участь в опитуванні:		
4.1. мали ступінь бакалавра	3	(15%)
4.2. мали ступінь магістра	17	(85%)
5. Мали статус громадянина України:	20	(100%)
8. Для опитування були підготовлені наступні запитання:		

№ з/п	Зміст запитання	Варіанти відповідей	Абсолютне число відповідей	Питома вага відповідей до загального числа респондентів	Примітка
1	2	3	4	5	6
1.	Чи у всіх випадках розпочатих (облікованих) кримінальних проваджень особам, які вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ст. 365 ² КК України вручаються	<i>Так, повідомлення про підозру вручаються у всіх випадках;</i>	1	5%	-
		<i>Ні, повідомлення про підозру вручаються у більшості випадків відкритих кримінальних</i>	5	25%	-

	повідомлення про підозру?	<i>проваджень;</i>			
		<i>Ні, повідомлення про підозру вручаються особам, які вчинили кримінальне правопорушення лише в незначній частині облікованих кримінальних правопорушень;</i>	10	50%	-
		<i>Жодного випадку вручення підозри по відкритим кримінальним провадженням не було.</i>	4	20%	-
2.	Кримінальні провадження, відкриті за ст. 365 ² КК України, найчастіше підлягають зупиненню у встановленому КПК України порядку у зв'язку з:	<i>Захворюванням потерпілого;</i>	2	10%	-
		<i>Місце знаходження підозрюваного невідоме;</i>	12	60%	-
		<i>Відмовою слідчого судді у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування;</i>	-	-	-
		<i>У зв'язку з виконанням процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва;</i>	-	-	-
		<i>На практиці такі кримінальні провадження фактично ніколи не зупиняються.</i>	6	30%	-
3.	Розпочаті кримінальні провадження, відкриті за ст. 365 ² КК України, завжди направляються до суду?	<i>Так, такі провадження завжди направляються до суду;</i>	-	-	-
		<i>Ні, значна частина кримінальних проваджень через відсутність доказової бази до суду не направляється;</i>	8	40%	-
		<i>Ні, лише незначна частина відкритих кримінальних проваджень скеровується до суду;</i>	7	35%	-
		<i>Жодного випадку направлення до суду кримінального провадження в моїй практичній діяльності не було.</i>	5	25%	-
4.	У разі направлення кримінального провадження за ст. 365 ² КК України до суду	<i>З обвинувальним актом</i>	20	100%	-
		<i>З клопотанням про звільнення від</i>	-	-	-

	таке провадження направляється:	кримінальної відповідальності;			
		З клопотанням про застосування заходів медичного характеру;	-	-	-
		З клопотанням про застосування заходів виховного характеру.	-	-	-
5.	З яких причин на практиці найчастіше є неможливим повідомлення про підозру особі у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365 ² КК України?	У зв'язку з неможливістю встановлення та подальшого затримання особи правопорушника;	9	45%	-
		У зв'язку з неможливістю зібрання доказів про вчинення кримінального правопорушення конкретною особою;	4	20%	-
		У зв'язку з відсутністю події та складу кримінального правопорушення	6	30%	-
		Інше	1	5%	-
6.	Обліковані кримінальні правопорушення, передбачені ст. 365 ² КК України вчиняються найчастіше:	Особами, які вже раніше вчиняли кримінальні правопорушення;	20	100%	-
		Групою осіб;	-	-	-
		У стані алкогольного сп'яніння;	-	-	-
		Неповнолітніми або за їх участю.	-	-	-
7.	Чи у всіх випадках, за яких особі вручено підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365 ² КК України, така особа виявляється такою, що вчинила дане кримінальне правопорушення?	Так, у всіх випадках вручення підозри особі, така особа виявляється винною у вчиненні кримінального правопорушення;	2	10%	-
		Ні, стосовно значної частини осіб, яким вручено підозру у вчиненні кримінального правопорушення, інформація не підтверджується;	11	55%	-
		Жодного випадку підтвердження вини особи, якій було вручено підозру у вчиненні кримінального правопорушення в практичній діяльності не траплялося;	5	25%	-

		<i>Інше</i>	2	10%	-
8.	Найчастіше кримінальне правопорушення, передбачене ст. 365 ² КК України, вчиняється особами у віці:	<i>Від 18 до 28 років;</i>	4	20%	-
		<i>Від 29 до 39 років;</i>	13	65%	-
		<i>Від 40 до 54 років;</i>	3	15%	-
		<i>Від 54 років і більше;</i>	-	-	-
9.	Найчастіше кримінальне правопорушення, передбачене ст. 365 ² КК України, вчиняється особами, які мають:	<i>Повну вищу освіту;</i>	20	100%	-
		<i>Незакінчену вищу освіту;</i>	-	-	-
		<i>Спеціальну (фахову) освіту;</i>	-	-	-
		<i>Базову середню освіту.</i>	-	-	-
10.	Щодо яких із суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365 ² КК України найчастіше відкриваються кримінальні провадження ?	<i>Державного реєстратора;</i>	3	15%	-
		<i>Нотаріуса;</i>	6	30%	-
		<i>Оцінювача;</i>	4	20%	-
		<i>Арбітражного керуючого;</i>	3	15%	-
		<i>Інше.</i>	4	20%	-
11.	Що, на Вашу думку, є основною причиною зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги?	<i>Бажання збагатитися (корислива мотивація);</i>	13	65%	-
		<i>Недосконалість законодавства, що регулює процедури надання публічних послуг;</i>	3	15%	-
		<i>Недосконала державна політика у відповідній сфері;</i>	4	20%	-
		<i>Низький рівень заробітної плати, соціального забезпечення особи, яка надає публічні послуги;</i>	-	-	-
		<i>Інше.</i>	-	-	-
12.	Який із наведених способів є найефективнішим у здійсненні профілактики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги?	<i>Роз'яснювальна робота;</i>	2	10%	-
		<i>Профілактика в колективі колегами та керівництвом;</i>	2	10%	-
		<i>Превентивна діяльність правоохоронних органів</i>	6	30%	-
		<i>Виховання в особи високих моральних якостей, передусім в сімейному середовищі;</i>	5	25%	-
		<i>Інше.</i>	5	25%	-

Примітка: опитування проведено у 2022 році на добровільній основі серед працівників підрозділів Головних управлінь національної поліції 4-х регіонів України (Дніпропетровська, Полтавська, Тернопільська, Івано-Франківська області).

Додаток В
АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА
за результатами анонімного
опитування співробітників (слідчих) Національної поліції щодо
розслідування кримінальних правопорушень,
передбачених статтею 365² КК України

Зазначене опитування проведено у 2022 році по спеціально розробленій автором даного дослідження анкеті, на добровільній основі серед співробітників підрозділів Головних управлінь національної поліції 4-х регіонів України (Дніпропетровська, Полтавська, Тернопільська, Івано-Франківська області).

В опитуванні взяло участь 20 осіб (100%), кожному з яких доведено правил а участі у даному дослідженні, а також заповнення для цього анкет та роз'яснено, що на поставлені у них питання слід давати лише одну або декілька відповідей, запропоновано надати, в окремих випадках, власний варіант відповіді.

Заповнені анкети співробітники правоохоронних органів мали можливість особисто передати автору даного дослідження.

Із 20 співробітників правоохоронних органів, які приймали участь в опитуванні, 6 осіб мали вік від 18 до 25 років (30% від загальної кількості опитаних респондентів); 8 співробітників – від 25 до 35 років (40%); 6 осіб – від 35 до 50 років (30%), що в деякій мірі відобразило кількісно-якісні показники досвідченості відповідних слідчих та інших осіб, які провадять оперативно-розшукову діяльність, що також є безумовно вагомим кримінологічним фактором рівня латентності досліджуваного кримінального правопорушення.

Серед опитаних осіб 20 (100%) мали повну вищу освіту, 13 – чоловіки, 7 – жінки, всі опитані є дійсними працівниками підрозділів установ Національної поліції України.

Для опитування було підготовлено 12 питань, що відображали у певній мірі причини високого рівня латентності кримінального правопорушення, передбаченого статтею 365² КК України та, відповідно, низьких показників розслідування таких правопорушень, передачі матеріалів до суду з обвинувальним актом, винесення судом вироків та застосування покарань до винних осіб – суб'єктів публічних послуг, які зловживали своїми повноваженнями у відповідній сфері.

У ході опитування співробітників правоохоронних органів були отримані наступні відповіді:

1. На запитання «Чи у всіх випадках розпочатих (облікованих) кримінальних проваджень особам, які вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ст. 365² КК України вручаються повідомлення про підозру?»: «Так, повідомлення про підозру вручаються у всіх випадках» відповів 1 респондент (5% від їх загальної кількості); «Ні, повідомлення про підозру вручаються у більшості випадків відкритих кримінальних проваджень» – 5 (25%), «Ні, повідомлення про підозру вручаються особам, які вчинили кримінальне правопорушення лише в незначній частині облікованих кримінальних правопорушень» – 10 (50%), «Жодного випадку вручення підозри по облікованим кримінальним провадженням не було» – 4 (20%).

2. На запитання «Кримінальні провадження, відкриті за ст. 365² КК України, найчастіше підлягають зупиненню у встановленому КПК України порядку у зв'язку з:»: «Захворюванням потерпілого» відповіли 2, або 10% респондентів, «Місце знаходження підозрюваного невідоме» – 12, або 60% опитаних, «Відмовою слідчого судді у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування» – 0, або 0% респондентів, «У зв'язку з виконанням процесуальних дій в межах

міжнародного співробітництва» – 0, або 0%, «Жодного випадку направлення до суду кримінального провадження в моїй практичній діяльності не було» – 6, або 30% респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

3. На запитання «Розпочаті кримінальні провадження, відкриті за ст. 365² КК України, завжди направляються до суду?»: «Так, такі провадження завжди направляються до суду» відповіли 0, або 0% респондентів, «Ні, значна частина кримінальних проваджень через відсутність доказової бази до суду не направляється» – 8, або 40% опитаних, «Ні, лише незначна частина облікованих кримінальних правопорушень скеровується до суду» – 7, або 35% респондентів, «Жодного випадку направлення до суду кримінального провадження в моїй практичній діяльності не було» – 5, або 25% респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

4. На запитання «У разі направлення кримінального провадження за ст. 365² КК України до суду, таке провадження направляється»: «З обвинувальним актом» відповіли 20, або 100% респондентів, «З клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності» – 0, або 0% опитаних, «З клопотанням про застосування заходів медичного характеру» – 0, або 0% респондентів, «З клопотанням про застосування заходів виховного характеру» – 0, або 0% респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

5. На запитання «З яких причин на практиці найчастіше є неможливим повідомлення про підозру особі у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України?»: «У зв'язку з неможливістю встановлення та подальшого затримання особи правопорушника» відповіли 9, або 45% респондентів, «У зв'язку з неможливістю зібрання доказів про вчинення кримінального правопорушення конкретною особою» – 4, або 20% опитаних, «У зв'язку з відсутністю події та складу кримінального

правопорушення» – 6, або 30% респондентів, «Інше» – 1, або 5% опитаних від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

6. На запитання «Обліковані кримінальні правопорушення, передбачені ст. 365² КК України, вчиняються найчастіше:»: «Особами, які вже раніше вчиняли кримінальні правопорушення» відповіли 20, або 100% респондентів, «Групою осіб» – 0, або 0% опитаних, «У стані алкогольного сп'яніння» – 0, або 0% респондентів, «Неповнолітніми або за їх участю» – 0, або 0% опитаних від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

7. На запитання «Чи у всіх випадках, за яких особі вручено підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, така особа виявляється такою, що вчинила дане кримінальне правопорушення?»: «Так, у всіх випадках вручення підозри особі, така особа виявляється винною у вчиненні кримінального правопорушення» відповіли 2, або 10% респондентів, «Ні, стосовно значної частини осіб, яким вручено підозру у вчиненні кримінального правопорушення, інформація не підтверджується» – 11, або 55% опитаних, «Ні, стосовно значної частини осіб, яким вручено підозру у вчиненні кримінального правопорушення, інформація не підтверджується» – 5, або 25% респондентів, «Інше» – 2, або 10% респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

8. На запитання «Найчастіше кримінальне правопорушення, передбачене ст. 365² КК України, вчиняється особами у віці:»: «Від 18 до 28 років» відповіли 4, або 20% респондентів, «Від 29 до 39 років» – 13, або 65% опитаних, «Від 40 до 54 років» – 3, або 15% респондентів, «Від 54 років і більше» – 0, або 0% опитаних від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

9. На запитання «Найчастіше кримінальне правопорушення, передбачене ст. 365² КК України, вчиняється особами, які мають:»: «Повну вищу освіту» відповіли 20, або 100% респондентів, «Незакінчену вищу освіту» – 0, або 0% опитаних, «Спеціальну (фахову) освіту» – 0, або 0%

опитаних, «Базову середню освіту» – 0, або 0% респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

10. На запитання «Щодо яких із суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, найчастіше відкриваються кримінальні провадження?»: «Державного реєстратора» відповіли 3, або 15% респондентів, «Нотаріуса» – 6, або 30% опитаних, «Оцінювача» – 4, або 20% респондентів, «Арбітражного керуючого» – 3, або 15% респондентів, «Інше» – 4, або 20% опитаних від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

11. На запитання «Що, на Вашу думку, є основною причиною зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги?»: «Бажання збагатитися (корислива мотивація)» відповіли 13, або 65% респондентів, «Недосконалість законодавства, що регулює процедури надання публічних послуг» – 3, або 15% опитаних, «Недосконала державна політика у відповідній сфері» – 4, або 20%, «Низький рівень заробітної плати, соціального забезпечення особи, яка надає публічні послуги» – 0, або 0% опитаних, «Інше» – 0, або 0% респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

12. На запитання «Який із наведених способів є найефективнішим у здійсненні профілактики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги?»: «Роз'яснювальна робота» відповіли 2, або 10% респондентів, «Профілактика в колективі колегами та керівництвом» – 2, або 10% опитаних, «Превентивна діяльність правоохоронних органів» – 6, або 30% опитаних, «Виховання в особи високих моральних якостей, передусім в сімейному середовищі» – 5, або 25% опитаних, «Інше» – 5, або 25% респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

Узагальнені результати даного дослідження спрямовані у територіальні підрозділи Національної поліції, у яких проводилось анонімне опитування зазначених респондентів, для відома та використання у роботі, а також використані у дисертаційному дослідженні в якості емпіричних матеріалів.

Додаток Г

АНКЕТА

анонімного опитування державних реєстраторів, нотаріусів щодо особливостей процедури надання адміністративних послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень

1. Всього осіб, які взяли участь у опитуванні у	20	(100%)
тому числі:		
1.1. державних та приватних нотаріусів	8	(40%)
1.2. державних реєстраторів виконавчих органів	12	(60%)
сільських, селищних, міських рад, районних державних адміністрацій		
2. В опитуванні приймали участь особи		
2.1. чоловічої статі	13	(65%)
2.2. жіночої статі	7	(35%)
3. Вікові характеристики респондентів		
3.1. від 20 до 25 років	2	(10%)
3.2. від 25 до 35 років	6	(30%)
3.3. від 35 до 50 років	8	(40%)
3.4. від 50 до 60 років	4	(20%)
4. Рівень освіти респондентів		
4.1. мають вищу освіту	20	(100%)
5. Мали статус:		
5.1. державні службовці (прирівняні до них)	10	(50%)
5.2. службовці органів місцевого самоврядування	6	(30%)
5.3. самозайняті особи	4	(20%)

6. Запитання, що були винесені для опитування

№ з/п	Зміст запитання	Варіанти Відповіді	Абсолютне число відповідей	Питома вага відповідей до загального числа респондентів	Примітка
1	2	3	4	5	6
1.	Які адміністративні послуги у сфері державної реєстрації з перелічених нижче надаються найчастіше суб'єктом державної реєстрації?	<i>державна реєстрація права власності</i>	14	70%	-
		<i>державна реєстрація іншого речового права</i>	9	45%	-
		<i>взяття на облік безхазяйного нерухомого майна</i>	1	5%	-
		<i>реєстрація виникнення/припинення обтяження речового права на об'єкт нерухомого майна</i>	5	25%	-
2.	Щодо яких об'єктів нерухомого майна заявниками найчастіше заявляються права на реєстрацію до суб'єкта державної реєстрації?	<i>щодо права власності, іншого речового права на новобудови</i>	7	35%	-
		<i>щодо права власності, іншого речового права на земельні ділянки</i>	10	50%	-
		<i>щодо права власності, іншого речового права на об'єкт нерухомого майна, право на яке виникло та не зареєстровано у встановленому порядку до 01.01.2013</i>	6	30%	-
		<i>щодо садових, житлових будинків, присадибних господарських будівель і споруд, які побудовані до 05.08.1992</i>	3	15%	-
		<i>Інше</i>	1	5%	-
3.	Неподання яких документів заявником, відсутність яких саме відомостей щодо об'єкту нерухомого майна права щодо якого заявляються на реєстрацію найчастіше слугують підставою для зупинення розгляду заяви	<i>відсутність відомостей про зареєстровані речові права в Державному земельному кадастрі щодо земельної ділянки, неподання відповідних документів заявником</i>	12	60%	-

	про державну реєстрацію прав суб'єктом державної реєстрації?	<i>відсутність рішення суду на підставі якого виникає, змінюється, припиняється речове право, обтяження речового права в Єдиному державному реєстрі судових рішень</i>	4	20%	-
		<i>відсутність в Реєстрі прав власності, що є архівною складовою Державного реєстру прав відомостей про реєстрацію прав та їх обтяжень на об'єкт нерухомого майна</i>	10	50%	-
		<i>Інше</i>	-	-	-
4.	З яких визначених законодавством підстав найчастіше приймаються рішення про відмову у державній реєстрації прав та їх обтяжень?	<i>подані документи не відповідають вимогам, встановленим цим Законом</i>	13	65%	-
		<i>подані документи не дають змоги встановити набуття, зміну або припинення речових прав на нерухоме майно та їх обтяження</i>	6	30%	-
		<i>наявні суперечності між заявленими та вже зареєстрованими речовими правами на нерухоме майно та їх обтяженнями</i>	7	35%	-
		<i>заявлене речове право, обтяження не підлягають державній реєстрації відповідно до цього Закону</i>	1	5%	-
		<i>Інше</i>	-	-	-
5.	В ході реалізації повноважень державного реєстратора, внаслідок яких обставин найчастіше встановлюється суб'єктом державної реєстрації невідповідність заявлених прав і поданих/отриманих документів вимогам законодавства, а також наявність суперечностей між заявленими та вже зареєстрованими речовими	<i>невідповідність обов'язкового дотримання письмової форми правочину та його нотаріального посвідчення у випадках, передбачених законом</i>	5	25%	-
		<i>невідповідність повноважень особи, яка подає документи для державної реєстрації</i>	14	70%	-

	правами на нерухоме майно та їх обтяженнями ?	<i>прав</i>			
		<i>невідповідність відомостей про речові права на нерухоме майно та їх обтяження, що містяться у Державному реєстрі прав, відомостям, що містяться у поданих/отриманих документах</i>	11	55%	-
		<i>наявність обтяжень прав на нерухоме майно</i>	2	10%	-
		<i>наявність факту невиконання умов правочину, з якими закон та/або відповідний правочин пов'язує можливість виникнення, переходу, припинення речового права, що підлягає державній реєстрації</i>	-	-	-
6.	Внаслідок яких обставин найчастіше суб'єктом державної реєстрації встановлюється невідповідність відомостей про речові права на нерухоме майно та їх обтяження, що містяться у Державному реєстрі прав, відомостям, що містяться у поданих/отриманих документах?	<i>відомості про технічні характеристики об'єкта нерухомого майна, що містяться в Державному реєстрі прав та його архівних складових не співпадають з відомостями щодо технічних характеристик об'єкта нерухомого майна, які містяться в поданих документах</i>	9	45%	-
		<i>відомості щодо підстав виникнення права на об'єкт нерухомості в поданих документах відрізняються від відомостей щодо виникнення прав на даний об'єкт нерухомого майна, які містяться в архівній складовій Державного реєстру речових прав на нерухоме майно</i>	10	50%	-
		<i>відомості про особу правоволодільця, що</i>	7	35%	-

		<i>містяться в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно не співпадають з відомостями, стосовно правоволодільця, які містяться в поданих документах</i>			
		<i>Інше</i>	1	5%	-
7.	За якими обставинами суб'єктом державної реєстрації найчастіше встановлюється невідповідність повноважень особи, яка подає документи для державної реєстрації прав?	<i>відсутність документа, що підтверджує повноваження особи звертатися з заявою про державну реєстрацію прав та їх обтяжень щодо об'єкту нерухомого майна</i>	8	40%	-
		<i>невідповідність документа, що засвідчує повноваження особи на звернення із заявою про державну реєстрацію прав та їх обтяжень на об'єкт нерухомого майна вимогам діючого законодавства</i>	10	50%	-
		<i>наявність обмежень, визначених в установчих документах юридичної особи, у разі звернення представника юридичної особи в порядку статутного представництва із заявою про державну реєстрацію прав та їх обтяжень</i>	8	40%	-
		<i>Інше</i>	1	5%	-
8.	Які обставини найчастіше слугують для відмови суб'єктом державної реєстрації у державній реєстрації прав та їх обтяжень у зв'язку з поданням документів, що не відповідають вимогам, встановленим Законом?:	<i>недотримання обов'язкової нотаріальної форми правочину, предметом якого є об'єкт нерухомого майна</i>	11	55%	-
		<i>відсутність відмітки про реєстрацію БТІ в Реєстрі прав власності на свідоцтві про право власності на об'єкт нерухомого майна, виданого місцевою радою</i>	7	35%	-

		<i>до 01.01.2013 права за певною особою</i>			
		<i>довідка про присвоєння адреси об'єкту нерухомого майна видана неуповноваженою особою (суб'єктом)</i>	6	30%	-
		<i>відсутність застереження в договорі іпотеки щодо позасудового звернення стягнення на об'єкт нерухомого майна, у разі порушення порядку виконання зобов'язання за договором</i>	2	10%	-
		<i>Інше</i>	3	15%	-
9.	Які обставини найчастіше слугують для відмови суб'єктом державної реєстрації у державній реєстрації прав у зв'язку з поданням документів, що не дають змоги встановити набуття, зміну або припинення речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень?	<i>заявлення на реєстрацію права на підставі рішення суду, що не передбачає виникнення, зміни або припинення речових прав та їх обтяжень</i>	9	45%	-
		<i>подання неповного пакету документів, визначеного законодавством та необхідного для державної реєстрації</i>	12	60%	-
		<i>відсутність відомостей про об'єкт нерухомого майна право щодо якого заявляється на реєстрацію в документах щодо реконструкції об'єкту нерухомості</i>	2	10%	-
		<i>Інше</i>	-	-	-
10.	Які обставини найчастіше слугують для відмови суб'єктом державної реєстрації у державній реєстрації прав та їх обтяжень у зв'язку з тим, що заявлене речове право, обтяження не підлягають державній реєстрації відповідно до Закону ?	<i>заявлене речове прав не підлягає державній реєстрації</i>	13	65%	-
		<i>заявлене обтяження речового права не підлягає державній реєстрації</i>	5	25%	-
		<i>речові права та їх обтяження заявляються стосовно об'єкту нерухомого майна, права</i>	5	25%	-

		<i>щодо якого не підлягають державній реєстрації</i>			
		<i>Інше</i>	-	-	-
11.	Чи надходили звернення (заяви, скарги пропозиції) на рішення дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації в порядку Закону України «Про звернення громадян»?	<i>ні не надходили</i>	3	15%	-
		<i>надходили, але виявилися необґрунтованими</i>	4	20%	-
		<i>надходили та за окремими з них вживалися заходи щодо усунення порушень процедури надання адміністративної послуги</i>	11	55%	-
		<i>мені не відома інформація про надходження таких звернень</i>	2	10%	-
		<i>Інше</i>	-	-	-
12.	Чи оскаржувалися рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора в порядку визначеному статтями 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», 34 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» протягом останніх трьох років?	<i>ні не оскаржувалися</i>	3	15%	-
		<i>так оскаржувалися, але скарги були необґрунтовані</i>	4	20%	-
		<i>так оскаржувалися та прийняті мною рішення про державну реєстрацію прав скасовувалися</i>	10	50%	-
		<i>мені не відомо про надходження таких скарг стосовно мене, як державного реєстратора</i>	2	10%	-
13	Чи скасовувалися рішення державного реєстратора в судовому порядку протягом останніх трьох років ?	<i>ні, не скасовувалися</i>	7	35%	-
		<i>так, скасовувалися у зв'язку з визнанням їх незаконними</i>	10	50%	-
		<i>мені нічого не відомо про оскарження прийнятих мною рішень про державну реєстрацію прав та їх обтяжень в судовому порядку</i>	2	10%	-
		<i>Інше</i>	-	-	-
14	Чи застосовувалися до Вас як до державного реєстратора санкції, передбачені статтею 37, 37 ¹ Закону України «Про державну	<i>ні, не застосовувалися</i>	10	50%	-
		<i>так, застосовувалися</i>	10	50%	-

	реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»?				
15	У разі застосування санкцій у вигляді тимчасового блокування доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, на який строк найчастіше відбувалося блокування:	<i>терміном на 2 (два) тижні</i>	2	10%	-
		<i>терміном на 1 (один) місяць</i>	5	25%	-
		<i>терміном на 2 (два) місяці</i>	6	30%	-
		<i>терміном на 3 (три) місяці і більше</i>	7	35%	-

Примітка: опитування проведено у 2022 році на добровільній основі серед нотаріусів та державних реєстраторів у 4-х (чотирьох) регіонах України (Полтавська, Тернопільська, Івано-Франківська, Дніпропетровська області).

Додаток Д
АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА
за результатами анонімного
опитування державних реєстраторів, нотаріусів щодо особливостей
процедури надання адміністративних послуг у сфері державної
реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень

Зазначене опитування проведено у 2022 році по спеціально розробленій автором даного дослідження анкеті, на добровільній основі серед нотаріусів та державних реєстраторів 4-х регіонів України (Дніпропетровська, Полтавська, Тернопільська, Івано-Франківська області).

В опитуванні взяло участь 20 осіб (100%), кожному з яких доведено правила участі у даному дослідженні, а також заповнення для цього анкет та роз'яснено, що на поставлені у них питання слід давати лише одну або декілька відповідей, запропоновано надати, в окремих випадках, власний варіант відповіді.

Заповнені анкети державні реєстратори та нотаріуси мали можливість особисто передати автору даного дослідження.

Із 20 опитаних респондентів, які приймали участь в опитуванні, 2 осіб мали вік від 20 до 25 років (10% від загальної кількості опитаних респондентів); 6 опитаних – у віці від 25 до 35 років (30%); 8 осіб – від 35 до 50 років (40%), 4 особи – від 50 до 60 років (20%), що в деякій мірі відобразило кількісно-якісні показники досвідченості державних реєстраторів та нотаріусів як фахівців, що здійснюють діяльність з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що також є безумовно вагомим кримінологічним фактором високого рівня латентності досліджуваного кримінального правопорушення з одного боку, а з іншого кримінологічним фактором «дисциплінованості» та «законослухняності» фахівців у сфері реєстрації.

Серед опитаних осіб 20 (100%) мали повну вищу освіту, 13 – чоловіки, 7 – жінки, всі опитані є дійсними працівниками підрозділів установ Національної поліції України.

Для опитування було підготовлено 15 питань, що відображали у певній мірі причини високого рівня латентності кримінального правопорушення, передбаченого статтею 365² КК України, наявність широкого кола дискреційних повноважень державного реєстратора, нотаріуса в процесі прийняття рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень або про відмову в такій реєстрації, самостійного визначення для наявності підстав проведення реєстраційних дій і, водночас, наявності та допущення низки порушень процедури державної реєстрації речових прав та як результату – скасування відповідних рішень державних реєстраторів в адміністративному або судовому порядку.

У ході опитування державних реєстраторів та нотаріусів були отримані наступні відповіді:

1. На запитання «Які адміністративні послуги у сфері державної реєстрації з перелічених нижче надаються найчастіше суб'єктом державної реєстрації?» «державна реєстрація права власності» відповіли 14 респондентів (70% від їх загальної кількості); «державна реєстрація іншого речового права» – 9 (45%), «взяття на облік безхазяйного нерухомого майна» – 1 (5%), «реєстрація виникнення/припинення обтяження речового права на об'єкт нерухомого майна» – 5 (25%).

2. На запитання «Щодо яких об'єктів нерухомого майна заявниками найчастіше заявляються права на реєстрацію до суб'єкта державної реєстрації?» «щодо права власності, іншого речового права на новобудови» відповіли 7, або 35% респондентів, «щодо права власності, іншого речового права на земельні ділянки» – 10, або 50% опитаних, «щодо права власності, іншого речового права на об'єкт нерухомого майна, право на яке виникло та не зареєстровано у встановленому порядку до 01.01.2013» – 6, або 30% респондентів, «щодо садових, житлових будинків, присадибних

господарських будівель і споруд, які побудовані до 05.08.1992» – 3, або 15%, «інше» – 1, або 5% респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

3. На запитання «Неподання яких документів заявником, відсутність яких саме відомостей щодо об'єкту нерухомого майна права щодо якого заявляються на реєстрацію найчастіше слугують підставою для зупинення розгляду заяви про державну реєстрацію прав суб'єктом державної реєстрації?» «відсутність відомостей про зареєстровані речові права в Державному земельному кадастрі щодо земельної ділянки, неподання відповідних документів заявником» відповіли 12, або 60% респондентів, «відсутність рішення суду на підставі якого виникає, змінюється, припиняється речове право, обтяження речового права в Єдиному державному реєстрі судових рішень» – 4, або 20% опитаних, «відсутність в Реєстрі прав власності, що є архівною складовою Державного реєстру прав відомостей про реєстрацію прав та їх обтяжень на об'єкт нерухомого майна» – 10, або 50% респондентів, «інше» – 0, або 0% респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

4. На запитання «З яких визначених законодавством підстав найчастіше приймаються рішення про відмову у державній реєстрації прав та їх обтяжень?» «подані документи не відповідають вимогам, встановленим цим Законом» відповіли 13, або 65% респондентів, «подані документи не дають змоги встановити набуття, зміну або припинення речових прав на нерухоме майно та їх обтяження» – 6, або 30% опитаних, «наявні суперечності між заявленими та вже зареєстрованими речовими правами на нерухоме майно та їх обтяженнями» – 7, або 35% респондентів, «заявлене речове право, обтяження не підлягають державній реєстрації відповідно до цього Закону» – 1, або 5% респондентів, «інше» – 0, або 0% опитаних від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

5. На запитання «В ході реалізації повноважень державного реєстратора, внаслідок яких обставин найчастіше встановлюється суб'єктом

державної реєстрації невідповідність заявлених прав і поданих/отриманих документів вимогам законодавства, а також наявність суперечностей між заявленими та вже зареєстрованими речовими правами на нерухоме майно та їх обтяженнями?» «невідповідність обов'язкового дотримання письмової форми правочину та його нотаріального посвідчення у випадках, передбачених законом» відповіли 5, або 25% респондентів, «невідповідність повноважень особи, яка подає документи для державної реєстрації прав» – 14, або 70% опитаних, «невідповідність відомостей про речові права на нерухоме майно та їх обтяження, що містяться у Державному реєстрі прав, відомостям, що містяться у поданих/отриманих документах» – 11, або 55% респондентів, «наявність обтяжень прав на нерухоме майно» – 2, або 10% опитаних, «наявність факту невиконання умов правочину, з якими закон та/або відповідний правочин пов'язує можливість виникнення, переходу, припинення речового права, що підлягає державній реєстрації» – 0 або 0% респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

6. На запитання «Внаслідок яких обставин найчастіше суб'єктом державної реєстрації встановлюється невідповідність відомостей про речові права на нерухоме майно та їх обтяження, що містяться у Державному реєстрі прав, відомостям, що містяться у поданих/отриманих документах?» «відомості про технічні характеристики об'єкта нерухомого майна, що містяться в Державному реєстрі прав та його архівних складових не співпадають з відомостями щодо технічних характеристик об'єкта нерухомого майна, які містяться в поданих документах» відповіли 9, або 45% респондентів, «відомості щодо підстав виникнення права на об'єкт нерухомості в поданих документах відрізняються від відомостей щодо виникнення прав на даний об'єкт нерухомого майна, які містяться в архівній складовій Державного реєстру речових прав на нерухоме майно» – 10, або 50% опитаних, «відомості про особу правоволодільця, що містяться в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно не співпадають з відомостями, стосовно правоволодільця, які містяться в поданих

документах» – 7, або 35% респондентів, «інше» – 1, або 5% опитаних від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

7. На запитання «За якими обставинами суб'єктом державної реєстрації найчастіше встановлюється невідповідність повноважень особи, яка подає документи для державної реєстрації прав?» «відсутність документа, що підтверджує повноваження особи звертатися з заявою про державну реєстрацію прав та їх обтяжень щодо об'єкту нерухомого майна» відповіли 8, або 40% респондентів, «невідповідність документа, що засвідчує повноваження особи на звернення із заявою про державну реєстрацію прав та їх обтяжень на об'єкт нерухомого майна вимогам діючого законодавства» – 10, або 50% опитаних, «наявність обмежень, визначених в установчих документах юридичної особи, у разі звернення представника юридичної особи в порядку статутного представництва із заявою про державну реєстрацію прав та їх обтяжень» – 7, або 35% респондентів, «інше» – 1, або 5% респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

8. На запитання «Які обставини найчастіше слугують для відмови суб'єктом державної реєстрації у державній реєстрації прав та їх обтяжень у зв'язку з поданням документів, що не відповідають вимогам, встановленим Законом?» «недотримання обов'язкової нотаріальної форми правочину, предметом якого є об'єкт нерухомого майна» відповіли 11, або 55% респондентів, «відсутність відмітки про реєстрацію БТІ в Реєстрі прав власності на свідоцтві про право власності на об'єкт нерухомого майна, виданого місцевою радою до 01.01.2013 права за певною особою» – 7, або 35% опитаних, «довідка про присвоєння адреси об'єкту нерухомого майна видана неуповноваженою особою (суб'єктом)» – 6, або 30% респондентів, «відсутність застереження в договорі іпотеки щодо позасудового звернення стягнення на об'єкт нерухомого майна, у разі порушення порядку виконання зобов'язання за договором» – 2, або 10% опитаних, «інше» – 3 або 15% респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

9. На запитання «Які обставини найчастіше слугують для відмови суб'єктом державної реєстрації у державній реєстрації прав у зв'язку з поданням документів, що не дають змоги встановити набуття, зміну або припинення речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень?» «заявлення на реєстрацію права на підставі рішення суду, що не передбачає виникнення, зміни або припинення речових прав та їх обтяжень» відповіли 9, або 45% респондентів, «подання неповного пакету документів, визначеного законодавством та необхідного для державної реєстрації» – 12, або 60% опитаних, «відсутність відомостей про об'єкт нерухомого майна право щодо якого заявляється на реєстрацію в документах щодо реконструкції об'єкту нерухомості» – 2, або 10% опитаних, «інше» – 0, або 0% респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

10. На запитання «Які обставини найчастіше слугують для відмови суб'єктом державної реєстрації у державній реєстрації прав та їх обтяжень у зв'язку з тим, що заявлене речове право, обтяження не підлягають державній реєстрації відповідно до Закону ?» «заявлене речове прав не підлягає державній реєстрації» відповіли 13, або 65% респондентів, «заявлене обтяження речового права не підлягає державній реєстрації» – 5, або 25% опитаних, «речові права та їх обтяження заявляються стосовно об'єкту нерухомого майна, права щодо якого не підлягають державній реєстрації» – 5, або 25% респондентів, «інше» – 0, або 0% респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

11. На запитання «Чи надходили звернення (заяви, скарги пропозиції) на рішення дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації в порядку Закону України «Про звернення громадян?» «ні не надходили» відповіли 3, або 15% респондентів, «надходили, але виявилися необґрунтованими» – 4, або 20% опитаних, «надходили та за окремими з них вживалися заходи щодо усунення порушень процедури надання адміністративної послуги» – 11, або 55%, «мені не відома інформація про

надходження таких звернень» – 2, або 10% опитаних, «інше» – 0, або 0% респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

12. На запитання «Чи оскаржувалися рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора в порядку визначеному статтями 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», 34 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» протягом останніх трьох років?» «ні не оскаржувалися» відповіли 3, або 15% респондентів, «так оскаржувалися, але скарги були необґрунтовані» – 4, або 20% опитаних, «так оскаржувалися та прийняті мною рішення про державну реєстрацію прав скасовувалися» – 10, або 50% опитаних, «мені не відомо про надходження таких скарг стосовно мене, як державного реєстратора» – 2, або 10% опитаних респондентів від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

13. На запитання «Чи скасовувалися рішення державного реєстратора в судовому порядку протягом останніх трьох років?» «ні, не скасовувалися» відповіли 7, або 35% респондентів, «так, скасовувалися у зв'язку з визнанням їх незаконними» – 10, або 50% опитаних, «мені нічого не відомо про оскарження прийнятих мною рішень про державну реєстрацію прав та їх обтяжень в судовому порядку» – 2, або 10% опитаних, «інше» – 0, або 0% опитаних від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

14. На запитання «Чи застосовувалися до Вас як до державного реєстратора санкції, передбачені статтею 37, 37¹ Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень?» «ні, не застосовувалися» відповіли 10, або 50% респондентів, «так, застосовувалися» – 10, або 50% опитаних від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

15. На запитання «У разі застосування санкцій у вигляді тимчасового блокування доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, на який строк найчастіше відбувалося блокування?» «терміном на 2 (два)

тижні» відповіли 2, або 10% респондентів, «терміном на 1 (один) місяць» – 5, або 25% опитаних, «терміном на 2 (два) місяці» – 6, або 30% опитаних, «терміном на 3 (три) місяці і більше» – 7, або 35% опитаних від загальної кількості осіб, що прийняли участь в анкетуванні.

Узагальнені результати даного дослідження надані державним реєстраторам та нотаріусам серед яких проводилось анонімне опитування, для відома та використання у роботі, а також використані у дисертаційному дослідженні в якості емпіричних матеріалів.

Додаток Ж

АКТИ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ
УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
В Чернігівській області
СЛІДЧЕ УПРАВЛІННЯ

м. Чернігів, проспект перемог, 74

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника
ГУНП в Чернігівській області –
начальник слідчого управління
полковник поліції

Євген Гончаров

24. 08 2023 № 2013/124/08/04/2023




АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ
результатів дисертаційного дослідження
Черниша В'ячеслава Віталійовича

«Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню
повноваженнями особами, які надають публічні послуги»
у практичну діяльність слідчого управління
ГУНП в Чернігівській області

Комісія у складі заступника начальника СУ ГУНП в Чернігівській області – начальника відділу полковника поліції Луговської Г.В., начальника відділу СУ ГУНП в Чернігівській області майора поліції Тимофєєва А.О., заступника начальника відділу СУ ГУНП в Чернігівській області підполковника поліції Фещенко Т.Г. склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Черниша В'ячеслава Віталійовича з теми «Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги» впроваджені в практичну діяльність СУ ГУНП в Чернігівській області.

Так, працівниками СУ ГУНП в Чернігівській області успішно використовуються в процесі запобігання кримінальним правопорушенням корупційної спрямованості науково-практичні рекомендації на тему «Спеціально кримінологічні, індивідуальні та віктимологічні заходи запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги».

Члени комісії:

 Галина Луговська
 Артем Тимофєєв
 Тетяна Фещенко



**МІНІСТЕРСТВО
ЮСТИЦІЇ
УКРАЇНИ**

вул. Архітектора Городецького, 13,
м. Київ, 01001, Україна
тел.: (044) 364-23-93
факс: (044) 271-17-83
E-mail: callcentre@minjust.gov.ua,
themis@minjust.gov.ua,
Web: <http://www.minjust.gov.ua>
код згідно з ЄДРПОУ 00015622

**MINISTRY
OF JUSTICE
OF UKRAINE**

13, Horodetskogo Arkhitekтора St., Kyiv,
01001, Ukraine
tel.: (044) 364-23-93
fax: (044) 271-17-83
E-mail: callcentre@minjust.gov.ua,
themis@minjust.gov.ua,
Web: <http://www.minjust.gov.ua>
код згідно з ЄДРПОУ 00015622

14.02.2023 № _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Черниша В'ячеслава Віталійовича
«Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню
повноваженнями особами, які надають публічні послуги»
у практичну діяльність**

Результати дисертаційного дослідження Черниша В'ячеслава Віталійовича «Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги» використовуються Департаментом державної реєстрації Міністерства юстиції України під час вжиття заходів контролю за діяльністю у сфері державної реєстрації, відповідно до статей 37¹ Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», 34¹ Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», Порядку здійснення Міністерством юстиції контролю за діяльністю у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2016 р. № 990 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1125).

Директор Департаменту
державної реєстрації



В'ячеслав ХАРДІКОВ



**МІНІСТЕРСТВО
ЮСТИЦІЇ
УКРАЇНИ**

вул. Архітектора Городецького, 13,
м. Київ, 01001, Україна
тел.: (044) 364-23-93
факс: (044) 271-17-83
E-mail: callcentre@minjust.gov.ua,
themis@minjust.gov.ua,
Web: <http://www.minjust.gov.ua>
код згідно з ЄДРПОУ 00015622

**MINISTRY
OF JUSTICE
OF UKRAINE**

13, Horodetsкого Arkhitekтора St., Kyiv,
01001, Ukraine
tel.: (044) 364-23-93
fax: (044) 271-17-83
E-mail: callcentre@minjust.gov.ua,
themis@minjust.gov.ua,
Web: <http://www.minjust.gov.ua>
код згідно з ЄДРПОУ 00015622

16.02.2023 № _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Черниша В'ячеслава Віталійовича
«Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню
повноваженнями особами, які надають публічні послуги»
у практичну діяльність**

Результати дисертаційного дослідження Черниша В'ячеслава Віталійовича «Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги» використовуються Офісом протидії рейдерству Міністерства юстиції України під час вжиття заходів у разі виявлення порушень законодавства під час державної реєстрації, а також під час розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державних реєстраторів, суб'єктів державної реєстрації, відповідно до статей 36, 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», статей 33, 34 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

Директор Департаменту
(керівник Офісу)
Офісу протидії рейдерству



Віктор ДУБОВИК

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Академії
Державної пенітенціарної служби
кандидат юридичних наук, доцент,
полковник внутрішньої служби

Сергій ЦАРЮК
2022 року



м. Чернігів

№ 15-61/a

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Черниша В'ячеслава Віталійовича

«Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги»

на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»
у наукову діяльність Академії Державної пенітенціарної служби

Комісія у складі:

голови – завідувача кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби доктора юридичних наук, доцента, заслуженого юриста України Тагієва Садіга Рзаєвича;

членів комісії: професора кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби доктора юридичних наук, старшого дослідника, полковника внутрішньої служби Пузирьова Михайла Сергійовича; головного наукового співробітника відділу наукової діяльності та міжнародного співробітництва Академії Державної пенітенціарної служби кандидата юридичних наук, майора внутрішньої служби Єрмака Олексія Вікторовича

склала цей акт про те, що опубліковані результати дисертаційного дослідження Черниша В. В. «Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги» використовуються у науковій діяльності науковими співробітниками та науково-педагогічними працівниками кафедр Академії Державної пенітенціарної служби для підготовки монографій, навчальних посібників, наукових статей; ад'юнктами (аспірантами), слухачами магістратури, курсантами та студентами при написанні наукових статей, тез доповідей, студентських (курсантських) наукових робіт, рефератів, курсових робіт, а також при проведенні наукових і науково-практичних заходів (конференцій, семінарів, круглих столів).

Голова комісії
доктор юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України

Садіг ТАГІЄВ

члени комісії:
доктор юридичних наук,
старший дослідник

Михайло ПУЗИРЬОВ

кандидат юридичних наук

Олексій ЄРМАК

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Проректор Одеського державного
 університету внутрішніх справ
 доктор юридичних наук, професор
Максим КОРНІЄНКО

« 8 » *серпня* 2023



АКТ
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Черниша В'ячеслава Віталійовича
«Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню
повноваженнями особами, які надають публічні послуги»
на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»
в освітній процес та наукову діяльність Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ

Комісія у складі: Завідувача кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора Шкути О.О., професора кафедри, доктора юридичних наук, професора Галуцько В.М. та доцента кафедри, кандидата юридичних наук, доцента Устюжанінової О.Г., склала цей акт про те, комісією вивчені наукові положення, пропозиції і рекомендації про впровадження результатів дисертаційного дослідження Черниша В'ячеслава Віталійовича «Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» в освітній процес та наукову діяльність Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, при проведенні наукових досліджень за темою НДР ОДУВС за комплексною темою «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0116U006773).

Комісія дійшла висновку, що дисертаційне дослідження Черниша В'ячеслава Віталійовича щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему: «Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги» становить цінність для наукової діяльності та навчального процесу, а саме:

1. Черниш В. В. Сучасний стан наукової розробки кримінологічної характеристики та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 201–207.
2. Черниш В. В. Стан, структура і динаміка зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Публічне право*. 2020. № 3. С. 105–109.

3. Черниш В. В. Нормативно-правове забезпечення спеціально-кримінологічного запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 4. С. 292–297. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/03/52.pdf>.

4. Черниш В. В. Кримінологічна характеристика загальносоціальних заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 404–412.

Результати дисертаційного дослідження Черниша В'ячеслава Віталійовича на тему: «Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» впроваджено в освітній процес та наукову діяльність Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ

**Завідувач кафедри
професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського
державного університету внутрішніх справ**


Олег ШКУТА

**Професор кафедри
професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського
державного університету внутрішніх справ**


Віра Галуцько

**Доцент кафедри
професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського
державного університету внутрішніх справ**


Ольга Устюжанинова

Додаток К

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Черниш В. В. Сучасний стан наукової розробки кримінологічної характеристики та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 201–207.

2. Черниш В. В. Стан, структура і динаміка зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Публічне право*. 2020. № 3. С. 105–109.

3. Черниш В. В. Нормативно-правове забезпечення спеціально-кримінологічного запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 4. С. 292–297. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/03/52.pdf>.

4. Черниш В. В. Кримінологічна характеристика загальносоціальних заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 404–412.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Черниш В. В. Публічні послуги в Україні: поняття, завдання, ознаки та принципи надання. *Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні і світі: матеріали II Міжнародної наук.-практ. конф. студентів та молодих учених* (м. Суми, 17 трав. 2019 р.). Суми: Сум. ДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. Т. 1. С. 294–297.

6. Черниш В. В. Соціально-правова обумовленість зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної*

держави: матеріали IV заоч. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 25 квіт. 2019 р.) / гол. ред.: О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів, 2019. С. 140–142.

7. Черниш В. В. Критерії вдосконалення диспозиції кримінально-правової норми, передбаченої ч. 1 ст. 365-2 КК України. *Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави*: матеріали V заоч. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 25 жовт. 2019 р.) / гол. ред.: О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів, 2019. С. 215–218.

8. Черниш В. В. Методологічні засади кримінологічного дослідження зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Реформування правоохоронних органів України у світлі змін євроінтеграційних процесів*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 20 берез. 2020 р.) / за ред. д.ю.н. О. О. Шкути; Одеський державний університет внутрішніх справ. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 280–286.

9. Черниш В. В. Причини та умови зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Щорічні читання наукової школи «Інтелект»*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 25 трав. 2020 р.) / за заг. ред. І. Г. Богатирьова; Університет державної фіскальної служби України. Київ: ВД «Дакор», 2020. С. 105–108.

10. Черниш В. В. Віктимологічна характеристика поведінки потерпілих від зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації*: зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінологічної асоціації України, професора Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків: ХНУВС, 2021. С. 423–425.

11. Черниш В. В. Заходи спеціально-кримінологічного запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги,

передбачені в законодавчих актах у сфері публічної служби. *Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 05 листоп. 2021 р.) / гол. ред.: О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів, 2021. С. 202–206.

12. Пузирьов М. С., Черниш В. В. Індивідуально-профілактичні заходи запобігання зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової*: збірник матеріалів (м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р.). Класичний приватний університет. Запоріжжя: КПУ, 2022. С. 302–305.

які додатково відображають наукові результати дисертації:

13. Черниш В. В. Критерії вдосконалення юридичної конструкції об'єктивної сторони складу злочину зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 6 (3). С. 216–221.

14. Копотун І. М., Черниш В. В. Кримінологічна характеристика особи злочинця, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2020. № 2. С. 17–30.